

M

13-8·E·36

Marci Ant.ij Seuerdi Arch.di Jan

REGVLAE
PECCATVM.
DE REGVL. IVR.
LIBRI VI.
RELECTIO,

DIDACO COVARRVVIAS A LEYVA,
Toletano Auditore in Granatensi Prætorio
Regio, Archiepiscopo S. Dominici
Designato, Authore.

Ad Illustrissimum Dominum Ioannem Fernandum Teminum Legionensem Episcopum.

VENETIIS, M D LXIX.
Excudebat Bartholomæus Rubinus.

HVIVS RELECTIONIS SVMMA.

AD ILLVSTREM
ADMODVM AC REVEREN-
DISS. D. DOMINVM IOAN-
nem Fernandum Teminium,

LEGIONENSIS ECCLESIAE
ANTISTITEM DIGNISSIMVM,
Didaci Couarruuias à Leyua Toletani
in Granatensi Prætorio Regii
Consiliarii,

Archiepiscopi Sancti Dominici designati,
in regulæ Peccatum.
Commentarios Præfatio.

PTAVERAM maximè, admodum Illustris, ac Reuerendissime Præsul, inter tot iuris utriusque professionis labores, eosq́; indefessos, te iam diu moribus, prudentia, et reipub. singulari regimine, toto in Hispaniarum Principatu insignem, uel exiguo munere: nec enim magnum, nisi animũ spectes, à me prodire potest, incunctanter adire. Vrgebat sanè hoc ipsum cogitantem domus illa Salmanticensis, tui, & similium uirorum causa toto pene orbe celebratissima quæ me sub Maximi Saluatoris tutela ita fauerit, ut planè ipse absque graui proditionis nota diffiteri non ualeam, qualescunque meos in hac iuris disciplina conatus ei tribuendos fore. His accedebat, quòd multis argumentis compertum satis haberem, quanta in me tibi è conspectu ignotum hominem, nec ullis quidem obsequijs de merentem, semper usus fueris beneuolentia. Sed & cunctantem impediebat, quòd nequaquam teipsum interpellare his leuibus negotijs auderem: te, inquam, magnæ diœcesis tunc curæ incumbentẽ, & Tridentinæ Synodi deinde actionibus satis æquè, ac piè, grauioribus nempè Reipublicæ deliberationibus occupatissimum. Is etenim palàm Christianæ religioni inuideret, qui in tãtò rerum conatu, alioqui fatalibus bellorum diris, magna cum iactura intercepto, Præsulem infracto animo œcumenicis Christiani orbis causis studium,

vel corporis, atq; animi vires exhibentem, vel breuis libelli, eiusq́ facili lectione, à continua suscepti muneris cogitatione auerteret. Verùm postquam in Hispaniam, vt tibi commissum gregem salubri disciplina instituers: tot vndiq́ iactatus procellis, non absque graui vitæ periculo redisti, mihi planè videor debiti muneris officium cum egregia honoris, ac nominis iactura paulò negligentius exequi, nisi tot omnifariam titulis antistitem ornatissimum, alicuius operis nuncupatione salutauero. Nam & præter dedecoris labem, etiam serò, tua tamen comitate, atq; animi candore deniq; remissam. quis non vel caligantibus oculis intelliget, mihi meisq́ laboribus, tui numinis protectione decus maximum imminere? Olim quidem dum Salmanticæ honesto desiderio, & ingenuo animo cupientes studiosæ iuuentuti prodesse, & placere, iuris Pontificij Regulam è diuo Aug. à Bonifacio. 8. in ordinem tituli de Regulis Iuris deductã, quatuor ferè mensibus ordinaria lectione interpretari nitebamur: hanc auditoribus polliciti sumus operam, vt paulò accuratius, quæ tunc voce dictabamus, in breuis Relectionis Commentarios digesta publico prelo committerentur: ne me dictante in codicillos, aut pugillaria minùs distinctè, & ut solet, non omnino certis, nec veris allegationibus conclusiones, quæstionesve referre cogerentur. Nec tamen potuimus publico huius Regij Prætorij munere, & quarundam aliarum nostrarum Commentationum editione impediti, statim promissum exoluere, quin & ad diem hanc procrastinantes nondum eam operam præstitimus, quam te patrocinãte ornatissime Præsul, & si serò confidenter tamen præstamus. Nã etsi nequaquam ipse tantùm fauoris, & gratiæ promereri possim, ut hæc nostra scripta fouenda suscipias, pro tuo tamen liberali candore, quo cuiusque studiosi optimos conatus ampl cteris, illud vltrò mihi tribui postulabo, vt meipsum, qui hæc elaborauerim, in tuam, mihi diu optatissimam clientelam humanissimè suscipias. Multis enim coniecturis, non suspicor, sed constanti fide compertũ habeo, hoc beneficium, ingens profectò, à te mihi impetrandum fore. Quod reliquum est, optimo maximo, ac rerum omnium conditori Deo vota supplex ex animo facio, vt te moribus egregijs, eruditione insigni, & in Rempub. Christianam feruentissimo zelo institutum, ad multam ætatem incolumen conseruet. Vale. Ex inclyta Granata: Calendis Nouembribus, Anno Domini, M. D. LIII.

LOCA QVAE EX IVRE ET COMMVNI, ET REGIO IN HOC OPERE EXPLI-
cantur notabilius.

EX IVRE CANONICO.

FINIS.

INDEX RERVM MAXIME NOTABILIVM, QVAE IN HOC OPERE TRACTANTVR.

A

B

per

Ido-

Præcepta

FINIS INDICIS.

REGV-

REGVLAE IVRIS PONTIFICII, QVAE INTER ALIAS VERE PRIMATVM OBTINET, cuiusque initium est: PECCATVM NON DIMITTITVR. in tres partes diuisa Relectio.

PROOEMIVM.

IVVS Augustinus celebratissimus ecclesiæ Doctor, quò inter tot præclarissima sanctimoniæ, & eruditionis testimonia, Christianam plebem erudiret: nè proximus, aut iniuria, aut damno affectus, læsionem aduersus institutam à Christo Iesu, & natura ipsa caritatem, patiatur, in Epistola ad Macedonium, 54. maximo conatu admonet, ea quæ fraude, dolo, vi, vel scelere quæsita sint omnino forè restituenda: comminatus alioqui peccatum non dimitti. Nam cùm & iustitia ipsa, quæ potissima moralium virtutum est, manifestè violetur cum quis proximo damnum intulerit, palam consequitur, peccatum istud minimè dimitti, nisi damni illati compensatio fiat: aliter etenim non seruatur ipsius iustitiæ lex. Si enim res aliena (inquit Augustinus) propter quam peccatũ est, cùm reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittetur peccatum, nisi restituatur ablatum. Hactenus Augustinus, cuius verba à Gratiano referuntur in c.1.14.q.6. à summis Pontificibus *in dicta Reg. peccatum. de reg. iur. in 6. & in c. cum tu. de vsuris. Huius sanè regulæ interpretationem aggressurus, eam distribuendam esse in tres partes operæpretium duxi.* Primum *equidem de restitutione quædam generaliter adnotabimus: deinde secunda parte regulam quandam constituemus, ex eaq; plurima ad hunc tractatum per*

tinentia statim exponentur. Tertiò denique loco alteram regulam, quo restitutionis vis apertius tradatur, itidem cum aliquot illationibus subyciemus. Qua in re etsi à Theologis qui tractatum istum radicitus conati sunt explicare, multa sint à nobis me tuenda: iuris tamen utriusque decisiones passim in medium adducemus: quippè qui opinemur ex eis potissimum restitutionis obligationem uel probari, uel induci: præterquam quod ea iuris naturalis rationem habet ab æqualitate, quæ iustitiæ uirtuti propriè conuenit. Censet itaque Augustinus, non esse ueram, nec perfectam peccati pœnitentiam absque illati damni restitutione. Cui accedit pulcra Iurisconsulti sententia in l. nam in hoc natura. ff. de conditio. indebiti. Nam hoc, inquit, natura æquum est, neminem cum alterius detrimento locupletiorem fieri. Sic & Cicero libro tertio de Officiys, inquit: Nam ut sibi quisque malit quod ad usum uitæ pertineat, quàm alteri acquirere, concessum est, non repugnante natura. Illud natura non patitur, ut aliorum spolijs nostras facultates, copias, opes augeamus. Nec uerò hoc solùm natura, id est iure gentium, sed etiam legibus populorum, quibus in singulis ciuitatibus Respublicæ continentur, eodem modo constitutum est, vt non liceat sui commodi causa nocere alteri. Hoc enim spectant leges, hoc uolunt incolumem esse ciuium coniunctionem, quam qui dirimunt, eos morte, exilio, uinculis, damno coercent. Atque hoc multò magis efficit ipsa Naturæ ratio, quæ est lex diuina, et humana, cui parere qui uelit (omnes autem parebunt qui secundùm Naturam uiuere uolunt) nunquam committet, ut alienum appetat, & id quod alteri detraxerit, sibi assumat. Hactenus Cicero.

PRIMA

SVMMARIVM.

1 *Restitutio statim fieri debet, congruo tamen loco & tempore.*
2 *Pro parte inopiæ excusatur quis à restitutione. et ibi intell. glo. in capit. cum tu. de usuris.*
3 *Traditur latè intellectus ad textum, in ca. officij. de pœniten. & remissio. de muliere adultera, an teneatur crimen detegere: ne filius spurius alienam habeat hæreditatem?*
4 *Scandali materia longè discutitur ad intellectum regul. qui scandalizauerit. de regulis iuris.*
5 *Superioribus obediendum non est quoties sequeretur alio qui scandalum.*
6 *Prælatus an possit differe bonorum ecclesiæ repetitionem ob uitandum scandalum.*
7 *Cuius expensis sit facienda restitutio?*
8 *An debitor possit differre solutionem, eò quod creditor sit excommunicatus.*

1 CVM illud certissimum sit, lege naturali, diuina, & humana† restitutioné ablati necessariam esse ad peccati dimissionem: primum oportet inquirere, sit ne statim restitutio facienda? Et uidetur quòd hæc restitutio statim necessaria sit: nec differri possit absque peccati labe. Etenim nunquam licet nec momento temporis rem alienam, domino inuito detinere: siquidem ea possessio, seu retentio peccatum est, nec unquam peccare licuit: igitur tenetur alienæ rei possessor, statim rem eandem domino restituere. huic rationi accedit textus Leuitici, capit. 19. Non morabitur opus mercenarii apud te usque mane. Ex quibus ita uisum est Diuo Thomæ. quæstio. 62. articul. ultimo. Florentino. 2. parte, titul. 2. cap. 8. in princip. Syluest. uerb. restitutio. 5. §. primo. Verum quò res ista commodius elucidetur, adnotandum erit non idem esse, centum aureos statim Titio deberi: & eos statim ei omnino restituendos esse.

Si quidem in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur: & statim obligatur debitor creditori.l.in omnibus.ff.de uerb.obliga.§. omnis Insti.de verbo.obliga.non tamen tenetur debitor statim præsenti die pecuniam debitam reddere: imò huic necessariæ restitutioni à iure inest tempus quoddam boni uiri arbitrio diffiniendum, quo præcisè debeat fieri eius pecuniæ restitutio, possitque à creditore exigi: sicuti sensit Iurisconsultus in l.si quis filium.§. stipulatio.ff.de colla.bono.notat Glossa .in dict.§ omnis.& in dict.l.in omnibus.Glos.in.§.si impossibilis.Insti.de inut.stipula. tradunt ubique Doctores: & Alexand.in l.prima.§.item si ita.ff.ad leg.Falci.colum.secunda.regia.l.13.ti.11.partit.5.Sic & per sententiam iudicis cõdemnatus in actionibus personalibus, non statim cogitur soluere: sed habet ad solutionem quatuor menses.l.2.l.debitoribus ff. de re iudic.l.2. & 3. C.de usur.rei iudica.notatur in capitulo, quærenti.de offi. delega.& in cap.quò ad consultationem.de re iud.iure autem regio decem dies.l.5.tit. 27.part.3.quemadmodum qui in iure debitum fatetur, intra decem dies cogitur soluere.Glo.in l.si debitori.ff. de iudi. quam tantùm ui consuetudinis obtinere scribũt Bar.& Doct.ibi Gl.in cap..dilectus.de procuratori. Pan. in d.cap.quò ad consultationem.col.5.Bal.& idem Abb. in d.c.quærenti citat eandem Glos.Abb.in cap.dudum. col.9.de electio.in princ. Et probatur eadem opinio. in l.3.par.5.quod si ex causa iudici uisum fuerit æquum esse: confestim compellet. condemnatum ad solutionem: idque moribus, à forensi praxi receptum est secundùm Roman.in singul.459.fit tandem ex his, non rectè consequi, debitorem teneri statim restituere ex eo, quod præsenti die res debita alteri sit quãuis etiam viri doctissimi hac argumentatione utantur quandoque. Tenetur denique qui alienum detinet, deliberato, animo secum constituere quòd restitutio fiat: hoc etenim necessarium est, ut abstineat à prauo animo rem alienam detinendi: confestimque debet ab eo animo cessare deliberando cõstanti uoluntate restitutionem ipsam. Præter hæc statim

tenetur verè restituere ea ratione, quod licet alioqui in actibus virtutum regulariter circunstantia temporis determinata omnino non sit, sed committatur rationi, & prudentiæ. tamen in actu restitutionis rei alienæ circunstantia temporis definita est ut statim fiat: cùm eius omissio, quocunque tempore procedat, aduersa sit ipsi iustitiæ: quia res aliena eo momento inuito domino detinetur: non sic uerò in aliis uirtutum actibus. Nam etsi omittantur aliquo tempore, non ex hoc ipsi uirtuti læditur. Etenim, non agit contra iustitiam, qui aliquo tempore differt publicam accusationem: seu publicum priuatumve iudicium: eius sanè iudicio iuxta prudentiæ rationem committitur tempus, quo actum uirtutis exercere debeat. nihilominus adhuc non semper statim est necessaria præcisè restitutio alieni ad remissionem peccati: cùm possint species, & casus aliquot constitui, quibus boni uiri arbitrio differenda sit restitutio: secundùm Tomam & Caieta. 2. 2. quæstio. 62. articu. ulti. quorum opinio consensu omnium Teologorum recepta est, & sequentibus probatur. Primum constat, propter inopiam, & paupertatem excusari quem à restitutione cum aliàs non teneatur quis restituere eo casu quo non potest restitutionem animo deliberatam, executioni mandare autore diuo Augustino in dicta Epistola 54. probatur idem in capitul. quanquam. de usur. in sexto. ubi Glossa capitul. cum tu. eod. titu. Glossa in hac regula, Peccatum & ibi Dynus. atque Anca. col. 9. optimus text. in capit. breui. & in cap. querelam. de iureiu. diuus Tomas in dict. quest. 62. articu. ulti. nemo enim ad moraliter impossibile obligatur nec tenetur ad id, quod proprias uires excedit: cum sit satis quò ad diuinam maiestatem, quod quis faciat in emendationem criminis, & iniuriæ id, quod iuxta proprias vires efficere ualet. atq; hoc ipsum receptissimum est, tametsi frequens hac in specie controuersia contingat: cum rebus alienis indigeat ad propria ipsius alimenta. Nam quibusdam placet non teneri quem ad restitutionem quoties re aliena indiget ad subleuandam propriam necessitatem: siquidem ex ea ratione posset rem

alienam inuito domino capere, capit.si quis propter necessitatem. de furtis. de quo statim agemus. Et profectò hæc sententia vera est data ipsius debitoris extrema necessitate, ea denique cùm locum faciat, capit.si quis propter necessitatem. idem erit vbi necessitas extrema non est: sed tamen debitor habita ratione status, & dignitatis grauissimam pateretur ex restitutione iacturam. Poterit enim differre alienæ rei restitutionem: modo leue detrimentum ex ea dilatione immineat creditori: sic sanè iustè differtur restitutio si ea fieri nequeat tunc absq; maximo debitoris damno vero, quia oporteret res proprias ad restitutionem vili pretio vendere nec ex hac dilatione creditori læsio fit: cùm non patiatur ex hoc detrimentum, aliquod graue saltem: sicuti docent Scotus & alii in 4.sent.dist.15.Florenti.2. parte tit.2.cap. 8. Syluest.uerb.restitutio.5.q.3.Caie.in d.q.62. articulo vlt. Ancar.in hac reg.Peccatum colu.9.Io. Lupi.in rubr. de donationibus § 65.numero.51. tametsi Adria.in quarto sent.tracta.de bello.ca.incipiente.Aggredior q.6.Ioan. à Medina de restitutione.quæst. 5. tantùm videantur excipere ab obligatione statim restituendi ratione necessitatis, ipsam extremam inopiam, quæ cogeret ad eleemosinam creditorem: secundùm ea, quæ & nos scripsimus libr.3.variar.resolut.c.14.num.5.non equidem diffiteor opus esse sincero, acer: imoque iudicio ad discernendũ hoc grauissimum debitoris nocumentum à leui creditoris iactura, vt hinc licita iudicetur debiti restitutionis dilatio: inordinataque censeatur creditoris petitio. legito tamen Dominicum à Soto lib.4. De iusti.& iur.q.7. art. 4. qui hoc ipsum distinctius explicat.

2 Hinc etiam & illud intelligẽdum est quod scribit Gl. in d.c.cùm tu.existimans, vsurarium, qui semel immunis fuit à præsenti restitutione propter inopiam si demum pinguiorem nactus sit fortunam, cogendum fore ad vltimum vsque quadrantem restituere, quanuis ex hac restitutione maneat in grauissima egestate. addit Gl. licèt secundũ leges, qui bonis cesserit si peruenerit ad pinguiorem fortunam, possit sibi necessaria alimenta retinere.

ab ea Gl.Pan.Car.& Rauena.collegerunt, vſurarium,ēt qui bonis ceſſerit, ſi ad pinguiorem fortunā deuenerit, cogendum eſſe reſtituere integras vſuras:abſq; deductio ne alimentorum.Secundò adnotarunt, in foro conſcien tiæ, non admittendum priuilegium id quod leges conceſſere his,qui bonis ceſſerint, imò eos forè compellen dos integrè oīa reſtituere, minimè deductis alimentis. Tertiò Ioan.Ana.ibidē opinatur ſenſum Gl.nō aliū fuiſ ſe quā quod uſurarius,qui ob paupertatē nō potuit ſtatim uſuras ſoluere,nec reddere, ſi tñ fortunā mutauerit, teneatur eas integrè ſoluere ēt abſq; deductione alimentorū.Et ideo ſm Anani.Glo.nō tractat de eo,qui bonis ceſſerat.Mihi uerò haud dubiè cōſtat gl.nō magis locutam eſſe in foro pœnitētiali,q̃ in exteriori Pōtificio. Et præterea ſenſim uoluiſſe opinionē,quā tenuit,& in eo,q bonis ceſſerat,adnotare.Quòd aūt Pano.Raue.& Card. cenſent,priuilegiū datū à lege omnibus his,qui prę inopia bonis ceſſerint,circa deductionē alimentorum, cū deuenerint ad pinguiorē fortunā, in cōſcientiæ iudicio nō obtinere: à nobis improbatū fuit lib.2. Variarū reſolut. c.1.numero 6.ſed & id quod ex gl.primo loco poſt Abb. & alios obſeruauimus, non uideo ꝙ in praxim deduci ualeat,niſi præmittamus,debitori ex cauſa uſuraria cōpetere ius ceſsionis bonorū: de quo in d.c.1. diſputauimus.nu.8.ſuper eſt tñ ꝓmiſſa ceſsione bonorū,quęſtioni reſpōdere:& idē eſſe cēſeo in uſurario,quod in aliis quibus ius cōceſsit bonorū ceſsioni mea etenim,ſi uſurario permiſſa fuerit,eandē uim habebit quantū attinet ad deductionē alimentorū.Quod ſi uſurarius nō ceſſerit bonis tunc autore Anania,glo.ſententia vera eſt.idem ipſe cenſeo: modò & in uſurario admittamus; quæ proximè in vniuerſum tradita fuere præcedenti verſiculo de his, qui ob inopiam à reſtitutione excuſantur. Nec enim ad hāc excuſationem attenditur quod quis teneatur reſtituere ratione delicti: ſed quòd egeſtate grauetur: quæ apud Deum ſufficiens excuſatio: dum ipſe debitor ab animo aliena detinendi verè abſtinuerit, ſecundùm Auguſtini ſententiam in dicta Epiſtola quinquagemaquarta.

Secundò ferè ab eadem ratione, creberrimo omnium consensu responsum est, mulierem adulteram quę ex adulterio filium peperit, non teneri id reuelare marito ut hoc modo filium excludat à mariti hæreditate: & ea veris hæredibus restituatur. Nam ipsa mulier adulterium committens, & ex eo concipiens filium graue damnum intulit marito, & eius veris ac legitimis hæredibus, teneturque damnum istud resarcire, & compensare, atque restituere ad peccati remissionem, quæ nequit contingere aliter quàm illati damni reparatione. Ab hac tamen obligatione restituendi, mulier ipsa liberatur ex eo, quod ea restitutio fieri non potest absque manifesta iactura famæ: & mortis periculo maiusque damnum sequeretur restituenti quàm commodum ipsi, cui restitutio facienda est. qua ratione creditor, cui hæreditas debetur, secundùm ordinatam caritatem obligatur magis velle se ipsum hæreditate carere quàm quod tanto cum damno famæ, & periculo vitæ ea sibi restituatur: ergo debitor iustè poterit ob id restitutionem omittere. Deinde huic opinioni suffragatur ratio admodum fortis: siquidem constitutus in extrema uitæ necessitate ad conseruationem vitæ potest aliena retinere, capit. si quis propter. de furtis. ergo mulier adultera constituta in periculo famæ, & mortis, poterit tacere propriū crimen, & permittere quòd mariti hæreditas à legitimis hæredibus in extraneos deferatur aduersus legum sanctiones, & mariti voluntatem. Consequens optimè probatur: quia sicut pauper indiget rei alienæ retentionę ad conseruationem uitæ: ita mulier adultera pro sua vita, & fama seruādis indiget omissione reuelationis adulterii, & sic omissione restitutionis, & compensationis dāni illati. Præterea ex duobus malis, quorum alterum necessariò imminet, minus omnino eligendum est. capi. duo mala. 13. distinct. cuius rationem nos expendimus in Epitome de sponsalibus. 1. parte. capit. 4. numero 9. & 2. parte. capit. 7. §. 2. numero 9. mulier autem adultera inter hæc duo mala constituitur: vt vel aliena retineat, vel se ipsam infamet. igitur potius debet eligere alienarum

rerum

rerum occupationem, & retentionem, quàm famæ propriæ dispendium: cùm maior sit læsio famæ, quàm diuitiarum: sicuti maius malum est, famam proximi quàm illius diuitias rapere. Et quemadmodum quis magis tenetur se quàm proximum diligere: ita magis debet famam propriam, quàm famam proximi illæsam seruare. Vnde necessariò deducitur supradicta consequentia, mulierem hanc adulteram potius debere in hoc discrimine constitutam, famam propriam seruare integram, quàm
3 aliena restituere. †Huius opinionis est Romani Pontificis manifesta definitio in ca. officii. de pœni. & remiss. vbi Papa scribit, non esse negandam pœnitentiam mulieri adulteræ, aut quæ falsum supposuit partum: sed illi fore tanti criminis satisfactionem congruam iniungendam: etiam si non proponat, nec velit crimen proprium reuelare. Quæ quidem responsio varias habet apud Theologos, nedum apud Canonistas interpretationes, quarum examen breuiter attingam quibusdam aduersus eam decisionem præmisis obiectionibus.

Illud sanè primo † loco eidem responso, satis ualidè
4 opponitur, Quod restitutio rei alienæ sit ad salutem necessaria: quemadmodum hac regula manifestum est: atque ita ad vitę ueritatem pertinet. sed veritas vitę omittenda non est propter scandalum quodcunque id sit, utilius etenim scandalum nasci permittitur, quàm ueritas relinquatur, & dormiat, autore Beda, cuius equidem dictum relatum est in regula, qui scandalizauerit. De regulis iuris. Igitur ob scandalum imminens ex infamia, & morte adulterę, veritas vitæ, id est damni dati compẽsatio, & satisfactio prætermittenda non est. Aliter item argumentatio constat. si quidem scandalum fratris postponendum est veritati vitæ, quæ inest satisfactioni læsionis: ergo & fortiori ratione fama, & mors pro eadem uitæ veritate posthabenda sunt: cùm ea pro vitando scãdalo sint offerenda, & nihil facienda. est equidem scandalum, quod fratri præbet occasionem ruinæ, mortale crimen: si ex propria vi ad mortale crimen proximum allicit. Qui scandalizauerit (inquit Christus) unum de pu-

filiis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius,& demergatur in profundum maris. ac rursus, Væ homini illi per quem scandalum venit. Docet Thom. 2.2.q.43.arti.4. unde scandalum quod mortale crimen est ut & alia peccata mortalia, effugiendum & vitandum ita est, quod potius omnia mala patiatur quis, quàm peccato huic consentiat: cum nullum sit maius malum quàm peccatum. & autore Aristo. 3. eth. c. 1. propter quæcunque durissima non est turpiter agendum. text. optimus in c. sacris. de his quæ vi. quo in loco idem & de veniali culpa adnotatum est per Pan. cui alios item autores addidimus & nos in Epitome de sponsal. 2. part. c. 3. §. 4. nu. 3. fit igitur, vt mulier adultera iustè excusari non valeat, si ob vitandam mortem, effugiendam infamiam, missam faciat damni per eam illati satisfactionem, quæ absq; mortalis culpæ labe omitti nõ potest. Verum ad intellectum huius obiectionis, quæ poterat longius comprobari ex his, quæ passim traduntur in hoc tractatu: dum plura congeruntur, quæ fieri itidem cum scandalo minimè prohibentur: imò fieri debẽt: nec omittenda sunt, oportet scandali vitandi rationem altius repetere. est verò scandalum dictio Græca: & ea est iuxta Latinam trãductionem offendiculum: & significat mali quandam occasionem quæ ruinæ causam det: quasi cadẽdi occasio, si quid obstet eunti. & impactio pedis. c. diffinimus. 18. q. 2. explicat D. Hierony. Mattæi. c. 15. Hoc autem bifariam distinguitur. quia aut datum, aut acceptũ. Scandalum datum est autore Hironymo, dictum, vel factum minus rectum, quod ex se alteri occasionem præbet ruinæ: hoc dicitur scandalum actiuum ab scolasticis: & semper est peccatum in eo, qui scãdalizat: cum ipsum opus sit peccatum, vel habens speciem peccati: qua ratione propter proximi caritatem, & hoc ipsum opus habẽs mali speciem, agendum non est: ne proximus pedem ad id impingat, & labatur. Nam in hac via spirituali nihil ex se potest disponere, aut occasionem præbere spiritualis ruinæ, nisi habeat aliquem defectũ rectitudinis: id etenim quod est perfectè rectum potius instruit, & munit

proxi-

proximum ad tutum vię progressum, quam ei præbeat ruinæ occasionem. Sic & Tertullianus lib. De virginib. velandis: scandalũ, inquit, non bonæ rei, sed malæ exemplum est, ædificandi ad delictum. bonæ res neminẽ scandalizant nisi malam mentem. Hæc ille de hoc scandalo accipiendum est ꝙ Christus in enang. prædixit Mat. c. 18. væ homini illi, per quem scandalum venit. est aliud scandalum, quod dicitur acceptum, seu passiuum: & hoc est peccatum proueniens ex bono alterius opere: aut saltem ex facto, quod mali speciem non habet: contingitq; propriè scandalum hoc in eo, qui scandalizatur. quod constat ex his quæ latè traduntur per Fel. in c. nihil. de præscrip. post Arch. in c. prima actione. de conse. dist. 2. Dominicum in c. licèt. 45. dist. Cardinalem in cle. 1. de offi. ordi. Host. in Summa de renunc. §. pen. versi. est autem scandalum. Diuum Tho. 2. 2. q. 43. art. 1. & 2. De hoc duplici scandalo acturus illud in primis adnotabo, scandalum actiuum semper vitandũ esse ea ratione, & cura quibus tenemur cætera peccata effugere. Est. n. peccatum ex eo quod in via spirituali opponitur, obest alteri. id verò contingit dupliciter. vno modo si præbens scandalum directè, & ex intentione, seductione, inductione, vel exemplo contendit proximum in ruinam coniicere, atque illum ad peccatum allicere. quod sanè peculiare peccatum est, in propria per se specie scandali constitutum: idq; virtuti correctionis fraternæ suaptè natura est contrarium: quæ virtus in hoc exposita est, vt bonũ spiri tuale fratris promoueamus. Vnde scandalum istud ex in tentione speciali sortitur rationem specialis peccati. Altero modo contingit scandalum per accidẽs hoc est præ ter intentionem agentis cum quis vel peccatum, vel opus, quod illius figuram habere potest, alia intentione facit quam vt fratrem præcipitet: tametsi is ob eius imbecillitatem inde in præcipitium ruat, & scandalizetur. Tunc enim hic non constituitur speciale scandali peccatum: cùm minimè constituat peccati speciem, quod est per accidens: habet tamen negligentia incautè agentis generalem ex accidenti scandali rationem iuxta ea, quæ

docet

docet pulcrè Thomas d.q.43.art.3. Peccatum verò ſcandali poteſt eſſe veniale, cùm vel inductio non ſit niſi ad veniale peccatum, vel quis ex veniali negligentia, vel leui inconſideratione quid facit, vnde alter ſcandalizetur: mortale tamen poteſt eſſe, ſi quis vel ad mortale peccatum alterum inducit, aut per grauem negligentiam talem præbet occaſionem: ita quidem vt ſcandalum ex intentione agentis procedens, mortale ſit, vbi intentio ad mortale tendit, veniale tandem cùm agens intendit proximum in venialem culpam dare præcipitem. At ſcandalum per accidens contingens peccatum eſt mortale: ſi actus à quo procedit mortalem culpam habeat: uel ſi quis per grauem negligentiam ſalutem proximi contemnat: non prætermittens ea, quæ proximo nocere poſſint. Sic & veniale peccatum erit ſcandalum per accidens: cum actus habeat venialem culpam: vel ſpeciem mali, modo veniali negligentia hic poſterior actus, & inconſideratione quadam fiat, quæ quidem reſolutio traditur à diuo Thoma in d.q.43.art. 4. Ex quibus aliquot ad euidẽtiorem rei cognitionem colliguntur. Primum, ꝙ is propriè peccat ſpeciali peccato ſcandali, qui fratrem inducit ad conſenſum fornicationis, furti, adulterii, & ſimilium criminum, vt conſentiens incurrat malum culpæ. Hoc etenim opus directè tendit aduerſus correctionem fraternã cum ex eo læſio animæ cõtingat: idcirco hoc eſt ſpeciale peccatum ſcandali. Nam is, qui alterum prouocat ad peccatum, non propter hunc finem, vt is malum culpæ contrahat, ſed vt ipſius inductoris libidini, & volũtati ſatisfiat: nempè qui mulierem verbis, donis, & blanditiis inducit in adulterium, vt ſecum fornicetur, non peccat peccato ſcandali: ſed hæc inductio ad illud pertinet crimen, quod per eam perſuadetur: ſicuti Caietanus explicat ſuper diuum Thomam d.q.43.artic.1.

Secundò conſtat ex his, ſcandalum vtrumq; per accidens. ſ. & ex propria, & formali intentione cõtingens: alteri præſtare, & prebere occaſionem peccandi, non per accidens, ſed per ſe: quia etiam ſi deficiat operantis intẽtio ad occaſionem ruinæ alterius: ipſum opus ſui ratione, &

natura

natura propria inducit proximum ad peccandum, & peccato occasionem dat: autoribus Thoma, & Caietano dicto art. 1. in responsione ad quartum.

Tertiò subdeducitur, quòd licèt in vtroque scandalo actiuo ex propria natura, & per se, contingat, & detur occasio ruinæ; ipsum tamen scandalum potest rectè distingui in scandalum per se, & in scandalum per accidens: sicuti superius adnotatum est.

Quartò infertur, occasionem ruinæ, & peccati posse contingere, & præberi, dupliciter. Per se quidē: & per accidens. per se inquam, contingit: cùm quis malum, vel quod speciem habeat mali operatur: intendens ipse aliū inducere in ruinam: aut hac intentione deficiēte, ad peccatum ipsum opus tendat alium allicere propria natura: quia speciem habet mali. Per accidens datur occasio peccandi: cum opus aliquod nec prauum est, nec mali speciem habet. & tamen frater ex eo assumit occasionē peccandi. Hæc etenim occasio per accidēs non propria ui, & natura operis contingit. Quod explicat & interpretatur S. Thomas in dicta responsione ad quartum.

Quintò apparet, scandalum tunc esse speciale peccatū, vel ad id reduci: cum actus fit directè. & ex intentione operantis dirigitur ad labefactandum proximū. quo quidem casu scandalum per se speciale peccatum est. reducitur item scandalum ad speciale peccatum: quando absq; intentione alliciendi, opus fit, quod tantùm habet speciem mali: malum tamen non est. Quod si scandalum cō tingat per accidens ex opere malo alia intentione perpetrato, quàm vt quis fratrem præcipitem det, tunc non cō stituitur speciale scandali peccatum. Sed inest circunstantia grauitatis huic operi ex eo quod ita incautè quis peccauerit, vt occasionem ruinæ proximo dederit: quemadmodum subtiliter explicat Caieta. d. q. 43. articu. 1. & in summa, in verb. scandalum.

Hoc verò scandalum actiuum semper omnino uitandū est, & summopere vti peccatum effugiendum: nec ulla ratione permissum extat. idcirco Bedæ sententia in eo accipienda non est: dum edisserit: vtilius scandalum nasci

permit-

permittitur,quàm veritas relinquatur.Etenim si permittamus hoc scandalum nasci:veritas manifestè relinquitur:& si id euitemus : veritatem ipsam rectam rationem ac diuina præcepta sequimur:cum peccatum satis perniciosum effugiamus.

Postremò ex supradictis colligitur, ueram rationem scandali actiui non in hoc consistere,quod alii actu accipiant scandalum,& delinquendo in præcipitium labantur:sed in hoc quod offeratur causa, vel occasio peccandi.vnde potest esse scandalum actiuum,& sic offendiculũ in habitu absq; scandalo passiuo,id est absque ruina, & offensione.Quod radicitus deducitur ab his, quæ Thomas d.q.43.scribit:& docet eleganter Dominicus à Soto in eruditissimis super Epist.Pauli ad Romanos cõmentariis c.14. idem ostendit Alfonsus à Castro, & probat subtiliter in lib.1.de iust.hæret.puniti.c.26.

Est & aliud scandalũ,quod dicitur propriè acceptũ, & non datum.& id passiuum appellatur speciali quadam ratione.Est etenim peccatum proueniens ex bono opere,vel dicto alterius,aut saltẽ ex eo dicto,vel facto,quod nec malum est,nec mali imaginem habet.Dicitur acceptum,& non datum: quia ex eare, quæ apta non est ad dandum occasionem mali, aliquis peccandi occasionem accipit.Hoc autem scandalum passiuum non potest esse,nisi peccatũ:etenim nihil aliud est scandalizari,quàm peccare exemplo,vel causa alterius, qua ratione passiuũ scandalum semper est peccatum in eo,qui scãdalizatur, secundùm Thomam dicta.q.43.art.2.speciale verò peccatum non est,nec esse potest:quia ex dicto, vel facto alterius contingit aliquem incidere in quodcunque genus peccati,sumere autem peccandi occasionem ex opere alterius, non constituit specialem rationem peccati:cũ nõ inducat vitium speciali virtuti oppositum, vt idem Thomas explicat art.3.

In hoc tandem scandalo passiuo intelligendum est, quod Beda docuit,scribens, vtilius scandalum nasci permittitur quàm veritas relinquatur, quæ Regula omnino accipienda in eum sensum est, vt de triplici veritate

eam

eam intelligamus:videlicet, vitæ, iustitiæ: & doctrinæ. Nec.n.veritas vitæ,nec doctrinæ, nec iustitiæ omittenda est propter vitandum scandalum proximi.lex nanq; caritatis,quæ dictat,vt plus te quàm proximum ames: eadē præcipit vt plus in te quàm in proximo peccatum vites.Peccaret autem quis omittēs veritatem vel vitæ, vel iustitiæ,vel doctrinæ.igitur veritas omittenda non est vt scandalum,& sic peccatum proximi euitemus, ita quidā interpretantur eam regulam,Glo.& Canonistæ, in d.c. qui scandalizauerit.Thomas diligenter in d.q.43. art. 7. & 8.Alex.Alensis.2.parte. q. 189. membro. 6. Adrianus quolibet.1.articul.2.& 3.Alfonsus à Castro lib.1. de iusti.hæret.punit.cap.20.Quamobrem oportet prænotare, quòd veritas dictat, & intendit adæquationem rei ad intellectum omne quidem illud,quod intellectui recto seu rationi conforme est,& adæquatum,dicitur verum: adæquatum item dicitur intellectui,omne id quod est tale, quale debere esse ratio ipsa dictat, sic sanè rectitudo operis procedentis ab anima,veritas vitę appellatur,& ideò veritas vitæ id est,quicquid in propria specie est conforme rationi,& adæquatum intellectui recto,propter scandalum omittendum est.Quia vtilius scādalum nasci permittitur quàm quod veritas relinquatur, vnde plura deduci poterunt,quæ huius quidem quæstionis faciliorem reddant examinationem.

Primùm inde apparet,nunquam omittendam fore veritatem disciplinæ,ob euitandum scandalum:intelligendo veritatem doctrinæ, quæ est ad id,quod docetur:non enim licèt nec licuit vnquam falsum docere,nec id conuenit rationi,nec intellectui,recto, vtcunque scandalum etiam maximū immineat:nec possit aliter vitari quàm si falsum prædicetur,& doceatur:hoc corollarium probat Thomas in dicta quæstione 43.artic.7.ad 2. Idem sen fere Alexan.Alensis,Adrianus & alii,cùm ad salutem necessarium pręcisè sit,non docere falsam doctrinam:ea verò quæ sunt necessaria ad salutem nullo pacto debent omitti ob scandalum proximi vitandum, esset profectò tunc inordinata caritas:si quidē peccaret quis ob euitā-

dum in proximo peccatum,quod certè minimè licèt.

Secundò subinfertur,ueritatem doctrinæ quantùm ad actum docendi posse ad tempus omitti propter scandalum,quod orietur ex ignorantia pusillorum. actus nanque docendi inter misericordiæ opera computatur:& est eleemosina spiritualis:quæ quidem opera differri possũt ob euitandum pusillorum scandalum ad tempus, donec aptiori loco,& congruo magis tempore fieri cum maiori utilitate possint, cum rationi conueniat hęc opera congruo loco,& tempore fieri: nec quis teneatur ex necessitate salutis ad actum docendi nisi opportuno tempore, quo magis docere, quàm irritare pusillos ualeat, iuxta ea,quæ de correctione fraterna tradit Tomas.in 4.distin. 19.quæstio.2.articu.3. Quod si iam ita processum fuerit,ut scandalum hoc ex actu docendi malitiosum sit,procedatque & oriatur ex malitia potius,quàm ex ignorantia:non est doctrina ob scandalum omittenda:præsertim ubi docendi actus necessariò incumbit alicui,uel ratione officii,vel propter necessitatem ignorantis. Sic eleemosina propter uitandum scandalum omittenda non est,quoties proximus habet extremam necessitatem, secundùm Tomam dicto articu.7.sicut nec ullo pacto licèt innocentem occidere ob scandalum vitandum:quod fatetur Bar. in l.penulti.ff.de sicar.non enim ipsa prouidentia diuina ita constituit genus humanum,ut posset contingere, necessarium fore ad Reipublicæ salutem innocentem occidi,nec potest rationi, aut recto iudicio congruere, quòd innocens occidatur ob scandalum effugiendum.

Tertiò hinc apparet,posse quempiam & debere omittere diuinarum missarum solennia,& abstinere ab auditione missæ,etiam diebus festis, ob euitandum scandalũ eorum,qui censent,& existimant eum esse excommunicatum:tametsi verè excommunicatus non sit, quod probatur argumento textus in cap.illud.de cler. excommu. ministra.& præterea rationi consentaneum est, minimè expedire:imò potius nocere, quod quis audiat missam cum scandalo eorum,qui absque malitia iustis quibusdã causis existimant eum esse excõmunicatum: & ideo abstinere

stinere

ſtinere debetis à diuinis, donec palam fiat eum excommunicatum non eſſe.

Quartò ex his deducitur falſum eſſe quod ad dict. regu. Qui ſcandalizauerit. ſcribit Panor. aſſeuerans Bedæ dictũ, & eam regulam procedere in iudice, & teſte: non in aliis: cum extra iudicium & teſtimonium ueritas omitti posſit ob ſcandalum uitandum. ita ipſe Panormit. poſt Innocen. in dict. cap. officii. de pœnit. & Felyn. in cap. nihil cum ſcandalo. de præſcript. 3. colum. Nam ex præmisſis apparet tàm in iudicio quàm extra, & vbique in actibus moralibus locum eſſe regulæ. vt vtilius ſcandalum naſci permittatur, quàm quòd veritas relinquatur. quandoquidem nullum posſit verè diſcrimen conſtitui inter actus iudiciales, & extraiudiciales: cum plerunque iudex ob uitandum ſcandalum aliquid diffinire, & decernere posſit, aut omittere, quæ alioqui ceſſante ſcandalo iniuſtè fierent, uel omitterentur: ſicuti ſtatim manifeſtum fiet, qua ratione interpretatio Panormit. omnino aliena eſt à ſenſu eius autoris, quem interpretatur. Beda etenim Marci capit. 9. ita ſcripſit: Nota quod in bono opere noſtro aliquando cauendum eſt ſcandalum proximi, aliquando pro nihilo habendum. in quantùm ſine peccato poſſumus uitare proximorum ſcandalum, debemus. Si autem pro ueritate ſcandalum ſumitur, utilius naſci permittitur quàm ueritas relinquatur. Hactenus Beda. à quo nihil magis alienum eſt, quàm quòd eius verba tantùm in iudice, & teſte accipiantur: quæ à Theologis, & uiris doctisſimis pasſim omnium conſenſu in uniuerſum accepta fuere. atque ita Panor. & aliorum ſententiam falſam eſſe cenſent. Adria. in 4. ſen. tract. de reſti. Folio. 7. Ioan. Medina. de contracti. q. 3. 4. cauſa, & Alfonſ. à Caſtro, de poteſt. legis pœnalis. lib. 2. cap. 11.

Quintò manifeſtè colligitur, non eſſe congruam, nec defendi poſſe eam diſtinctionem, qua hac in re quidam uſi fuere, exiſtimantes præcepta iuris naturalis, uel diuini prætermittenda non eſſe, ob ſcandalum uitandum: præcepta autem iuris poſitiui ea ratione omitti poſſe: ita ſanè poſt Innocen. uiſum eſt Antonio in capi. niſi cum pridem. §. pro

graui. de renunciat. Car. & Imolæ in clem. 1. de immuni. eccle. Decio, in c. cum teneamur. de præbend. Fel. in d. cap. nihil. colum. 3. nam si ueram regulæ rationem pensitemus & præcepta iuris diuini, ac naturalis, ob scandalum euitandum prætermitti poterunt: quoties ratio dictat id ita conuenire & salubre esse. & item præcepta iuris positiui plerunque non erunt omittenda ob scandalum uitandum: si rationi, & recto intellectui minimè congruit eorum omissio: quia secundùm scandali circunstantiam, & præcepti vtilitatem utilius sit scandalum nasci, quam quod præceptum omittatur.

Sextò hinc aperitur sensus glos. in d. reg. qui scandalizauerit. quæ ad interpretationem illius regulæ censet, ea præcepta, quæ sunt adeo firma, ut nullam admittant dispensationem: non esse propter scandalum euitandum omittēda. c. & si illa. 1. quæst. ult. ut ea, quæ dispensationem admittūt, ob scandalum prætermittenda fore. Est etenim glos. sensus, quod ob euitandū scandalum nemini est facienda iniuria: nec omittendum id quod rectum est, ac rationi, & recto intellectiui conuenit. Nam præcepta quatenus continent inter homines communem utilitatem, & iustitiæ ordinem: vt nulli fiat iniuria: cuilibet reddatur debitum: item ut rectū, & Reipublicæ utile fiat: immutabilia sunt: nec dispensationem admittunt, etiam ab ipso Deo: qui secundùm Apostolum fidelis permanet, & negare seipsum non potest, secundùm Paulum secunda ad Timoteum, capitul. 2. Negaret uero se ipsum, si ordinem iustitiæ auferret: & ideo nec Deus ipse dispensare potest, ut homini liceat ab ordine iustitiæ declinare, uel inordinatè se habere ad Deum: sicuti docet diuus Thomas. 1. 2. quæstione 100. artic. 8. Sic secundùm eundem præcepta decalogi quò ad rationem iustitiæ quam continet, immutabilia sunt, nec dispensationem admittunt etiam ipsius Dei: tametsi quò ad applicationem præceptorum actibus particularibus eadem præcepta admittant diuinam & humanam interpretationem. diuinam inquam in his, quæ secretam habent diuinæ prouidentiæ dispositionem: ut mandatum occidendi innocētem Isaac. Deus etenim, qui dominus est uitæ, & mortis: quique iustos

stos & iniustos ob primi parentis peccatum mortis supplicio punire potest. is peculiari quadam ratione nobis occulta potest permittere, & præcipere innocentis occisionem. Nec per hoc uiolatur præceptum illud. Non occides, quia non est hæc iniuriosa occisio. Sic & Osee accedens ad mulierem fornicariam iussu Dei mœchatus non est; quippe qui accesserit ad eam, quæ propria erat uxor, secundùm mandatum Dei, qui fuit matrimonij institutor, & autor. Explicat optimè distinctionem hanc Dominic. Soto libro 2. de Iust. & iur. q. 3 articu. 8. uersicu. & per hæc. Humana autem interpretatio præceptorum decalogi tunc contingit: cum in actibus particularibus detentio rei alienæ iudicatur licita, & debita, cùm hominis occisio censetur iusta, & minimè iniuriosa, in quibus sanè casibus ipsius iustitiæ ordo qui per præcepta decalogi significatur & proponitur obseruandus, nequaquam uiolatur. unde quæ pertinent in specie, & in actu particulari ad debitam iustitiæ rationem, cum immutabilia sint, nec dispensationem admittant, ob scandalum uitandum omitti non possunt. Quo fit, ut actus mali, qui nulla circunstantia licere possunt: qualia sunt adulterium: fornicatio, falsum testimonium: innocentis occisio, & his similia, ob uitandum scandalum minimè permittantur. idem ipse in tractatu iusti metus probaui in Epitome de sponsalib. 2. part. c. 3. §. 4. numero 5.

Septimò ab eadem radice constat ratio textus in capit. 2. de noui oper. nunciatio. cuius hæc sunt pulcherrima. & insignia uerba, Cum sacræ scripturæ testimonio debueras didicisse, quod licèt opera illa, quæ sine mortali peccato omitti non possunt, non sint, pro uitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro uitando scandalo committi, quæ sine mortali peccato committi non possunt: ab his tamen quæ sine mortali peccato committi possunt pariter, & dimitti, sit pro scandalo tollendo cessandum, & eis etiam pro uitando scandalo resistendum. Hactenus doctissimus ille uir, & Theologiæ eruditione, & summi pontificatus uerè pastorali cura insignis Innocentius tertius, a quo planè constat uera inter-

pretatio text. in dicta reg. qui scandalizauerit: ut tandem quod ita peccatum est, ut nullo pacto absque mortali culpa uel omittatur uel committatur, minimè sit nec committendum, nec omittendum ob uitandũ scandalum: ne quod rectum est, & rationi consonum, turpiter prætermittatur.

5 Octauò, quamuis iure † naturali, & diuino prælatis & superioribus obediendum sit sub peccati pœna, prouerbiorũ capit. 8. cap. iure. 8. distinct. c. quod pręcipitur. 14. quæst. 1. c. 2. de maio. & obed. capit. omnis anima. de censib. cap. 13. ad Roma. tamen propter scandalum uitandum, omitti iustè potest obedientia hæc. quod probat text. optimus in c. si quando. de rescripsit. Et in l. si uindicari. C. de pœnis. quæ quidem constitutio habuit originem ab eo, quod de Cæsare Theodosio scriptum est libro 11. Ecclesiasticæ Historiæ, capit. 18. & cap. cum apud Thessalonicam. 11. quæst. 3. à diuo item Augustino libro 5. de ciuita. Dei cap. 26. cuius & nos meminimus lib. 2. uariar. resolut. cap. 8. numero 1. Cũ etenim apud Thessalonicam seditio esset exorta, & quidã ex militibus impetu populi fuisset extinctus, Theodosius ex improuiso plebem ad ludos congregatam, à militibus obtruncari iussit: atque cum à Sacerdotibus redargueretur, agnouit culpam: legemque sanxit, ut sententię Principum super animaduersione prolatæ, in diem tricesimum ab executoribns differrentur: quo locus misericordiæ, uel pœnitentiæ non periret. fuit namque Theodosius clementi, ac misericordi animo præditus, seueraque præcepta dilatione modica interdum molliebat: autore Paulo Diacono libro 13. Nec tantùm est supersedendum obedientiæ superioris ob uitandum scandalum: cum ipse superior quid iniquum præcipiat: sed & cum aliquid iustum præceperit, ratio siquidem uitandi scandali operatur, ut tunc cesset lex illa, quæ dictat superioribus obtemperandum fore. hoc probatur in capit. cum teneamur. de præbend. iuxta expositionem Cardi. ibi. dum solam rationem scandali sufficere censet Romanus pontifex in specie illa, ut eius literis minimè obtemperetur. Fac. optima gloss. in cap. 2. 62. distinct. quæ probat, electionem alioqui iustè factam, irritam fieri, & reuocari ob uitandum scandalum, not. Abb. in capi. 1.

colum.

colum.2.de elect. Fœly. in d.cap.nihil.2.colum. Decius in dicto cap.Cùm teneamur.quibus adstipulatur: tex.singul. in cap.nisi cum pridem .§. pro graui quoque scandalo. de renunciat. & in capitulo quæsitum. ubi Panormi.de rerum permutatione.Hinc sanè fit,ut ratione uitandi scandali possit Romanus Pontifex aliquem priuare beneficio ecclesiastico, cuius titulum canonicum habebat: si commodè fieri potest dato alio itidem beneficio, uel damni læsione compensata,tradunt Romanus in singulari 794. Hippolytus in singulari 683.& 634. Innocenti.in dicto cap. nisi cum pridem.gloss.in cap.Episcopus de loco 7.quæst. 1.& ibi Archidia.Fredericus de permuta.benefi.quæst.25. & Car.in Cle. 1.quæstio.4.de rerum permutatio. potius quidem expedit reipublicæ,quod quis re propria priuetur.quàm quod scandalum oriatur: cum id aliter uitari nequeat, nec ex malitia procedat. Scandalum nanque malitiosum nequaquam est considerandum,quoties tendit in læsionem eorum, qui malitiam,& iniquum animum habent.Hinc sanè fit, ut cũ scandalo minimè sit obediendum superiori, etiam Papæ, quoties rectitudo rationis dictat potius expedire quod non obtemperetur, quam quod scandalum oriatur, etiam si superior præceperit obedientiam, non obstante scandalo.nec enim potest id superior præcipere:cum sit contra caritatem,quæ finis debitus est præcepti, prima ad Timotheum.cap.primo.& præcipuè cauere debeant prælati subditorum scandalum, canone, cauendum decima quæstione tertia.unde superior potestatem non habet aliquid præcipiendi etiam dato scandalo,sicuti censent Bald.in leg. rescr. C. de præci.imp.offer.colum.2. & Deci.in cap.si quando de rescri.colum.2.quidquid ipse, & Abb. senserit in d.cap. cùm teneamur. His omnibus accedit quod licèt alioqui præceptum superioris in dubio præsumatur iustum, cano.si quid culpatur 23.quæst.1.glo. in capit. ad aures. de temp. ordin.capitulo,in præsentia. de renuntiat. capit.ita ne. 32. quæst.5.glo.in capitulo,ex tenore.& ibi Docto.de sentent. excom.gloss.in capitulo,secundo.de maior. & obedi. notat Plau.in 4.distin.19.quæst.4.colum.3.attamen poterit differri eius executio quoties maius damnum timeretur ex

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ea, quam ex dilatione, quæ fit donec appareat de uera præcepti iustitia: secundùm Adrianum. quodlibet. 2. uersicul. pro solutione. Domini. à Soto in relict. de secreto. 3. membro. q. 2. conclu. 1 & 2. & Marti. Azpilcueta in ca. inter uerba. 11. quæst. 3. corol. 53.

6 Nonò à supradictis † deducitur uera interpretatio text. in capitu. nihil cum scandalo. de præscript. quo responsum est, prælatos posse iustè omittere rerum ecclesiæ repetitionem ob scandalum uitandum. Nam prælati tenentur bona, & patrimonium ecclesiæ repetere ab iniquis possessoribus, & ea illæsa seruare alioqui mortaliter peccant. text. in cano. in canonibus. uerb. iniquum. 16. quæstio. 1. gloss. in capitul. ea. de offic. Archi. notat Diuus Thomas dicta quæstione 43. articulo ultimo. est etenim prælatis necessaria necessitate salutis, rerum ecclesiæ repetitio & defensio. & sic Thomas Cantuariensis Archiebiscopus laudatur, qui cum scandalo regis, & totius regni bona ecclesiæ repetere conatus est tex. in capitul. sicut dignum. de homicidio. unde non est omnino expedita responsio tex. in dicto cap. Nihil. quamobrem est adnotandum quod si scandalum hoc procedat ex ignorantia, uel infirmitate: tunc scandalum istud tollendum est per congruas admonitiones: & interim differri potest repetitio rerum ecclesiæ ad tempus. sed si scandalum ex malitia procedat: repetenda sunt ecclesiarum bona non obstante scandalo, sicut Thomas explicat dicta quæstione quadragesimatertia articulo ultimo. & adnotarunt Doctores in dicto capitulo, Nihil. ac præterea colligitur ex his, quæ modo exposita fuere in hoc scandali tract. a quibus duo addenda sunt. primum, quod licet rerum ecclesiæ repetitio minimè sit differenda ob euitandum malitiosum scandalum in illis, qui ex malitia scandalizantur: differenda tamen est propter temporale, uel spirituale damnum, quod aliis imminet si repetitio fiat. etenim si prælato repetente res ecclesiæ a principe, qui ex malitia scandalizatur, sequeretur, aut timeretur auersio populi à fide ex persuasione principis imperantis, aut graue dissidium in ipsa plebe: tunc consultius est, repetitionem rerum ecclesiæ in tempus commodius differri,

ri, quàm tanta cum iactura modò repeti: secundum Caieta. in dicto articulo ultimo. Alterum, quod diui Thomę resolutioni additur, rectam quandam rationem præseferre uidetur. Quia si prælatus speret, & suspicetur minori cũ scandalo res ecclesiæ posse alio tempore repeti. differenda est repetitio in illud usque tempus, etiam si scandalum sit malitiosum. quod sentiunt Abbas, & Doctor. in dicto capitulo nihil. argumen. text. in capitulo quando. 11. quæstione tertia. Sic denique Thomas Cantuariensis archipræsul laudatur: uel quia scandalum à malitia procedebat, nec sperabat posse res ecclesiæ alio tempore commodius repeti: imò suspicabatur ex repetitione etiam maximo cum scandalo, occupatores, & uiolẽtos rerum ecclesiæ detentores labente tempore ad frugem melioris uitæ redituros: sicuti & Adrianus explicat in dicto quolibet. primo, articulo tertio.

Decimò, ut ad propositam à nobis quæstionem à qua longius digressi fuimus, tandem redeamus, hinc aperitur intellectus ad tex. in dict. capit. officii de pœniten. & remissio. tolliturque fortis, quam illi opposuimus, obiectio. recta siquidem ratio dictat, quod res aliena domino reddatur, dãnumq; alicui illatum resarciatur: modo id fiat absque proximi maiori lęsione corporis, uel famę. nam alieni retentio tunc illicita est, & iure naturali, diuino, & humano reprobatur: cum inuito domino contingat. at si uoluntas adsit domini expressa, præsumpta, debita, uel elicita, retineri alienum absque salutis spiritualis periculo potest, in hac uerò specie dominus iuxta rectæ rationis iudicium debet uelle, quod cum tam graui damno, quale est mortis periculum, aut famæ dispendium res propria sibi non restituatur. ex quibus consequitur, non esse in hoc casu necessariam rei alienæ restitutionem præcisè ad salutem animę: cum mulier adultera non teneatur de necessitate salutis reuelare proprium crimen: & ideo cum regul. qui scandalizauerit. intelligenda sit de ueritate uitæ, iustitiæ, & doctrinæ, quoties ueritas est ad salutem necessaria: non est inconueniens, ueritatem hanc ab adultera ob effugiendam necem propriam, & uitandam infamiam

ac mariti scandalum, relinqui, & omitti. Tandem ad formalem responsionem obiectionis negandum est, non esse necessarium ad salutem nec pertinere ad ueritatem uitæ, aut iustitiæ, aut doctrinæ: de quibus iuris regula tractat, quòd adultera proprium crimẽ reuelet cum periculo mortis vel infamiæ, etiam si reuelatio utilis futura sit ad illati damni reparationem. Ad hæc facit text. in cano. ne quis arbitretur. uers. illud. 22. quæstio. 2. ubi propter uitandum scandalum non est alicui propria res restituenda, nempè gladius si illum habens suspicetur dominum cum eo peccaturum, aut malum commissurum text. ad idem in l. bona fides. ff. deposit. nec ex hoc iuris naturalis præcepto iniuria fit: cùm id ad specialem istum actum minimè possit applicari, ut constat rectæ rationis examinatione. quod & nos probauimus. 2. parte Epitomes de sponsalib. c. 6. §. 9. nu. 2.

Sed & secundo loco aduersus decisionem text. in dict. capitul. officij. opponitur. Fama etenim etsi sit res quædam admodum pretiosa, maximumque omnium bonorum exteriorum, capitul. deteriores. 6. quæstio. 1. Arist. lib. 4. ethico. capitul. 3. uerè tamen inter res exteriores connumeratur: & temporalis quædam res censetur: & ideo licèt maximæ æstimationis sit pecunia, tamen potest compensari, & æstimari: sicuti ipse adnotaui lib. 1. Variar. resol. cap. 2. nu. 8. ergo poterit contingere maius damnum dari mariti hæredibus ex occulto, quàm ipsi adulteræ ex eiusdem criminis reuelatione.

Consequens hoc probatur: quia si constituamus adulteram extra periculum mortis cum solius famæ iactura, quæ non ita grauis sit inspecta fœminæ qualitate: ac demum sit ex aduerso patrimonium mariti amplissimum: satis apparet maiorem esse hæredum mariti iacturam quàm ipsius fœminæ, quæ adulterium commisit, quò ad famæ lęsionẽ. Nam licèt aurum sit pretiosius argento: potest sane argentum esse tantæ quantitatis, aurumque minoris multò: ut maioris ualoris sit argentum quàm aurum.

Tertiò: Adultera, eam enim iterum constituamus à periculo mortis liberam, & immunem, propter crimen adulterii, culpa eius non est digna fama illa quam habet

dum

dum occultum eſt adulterium. digna ſiquidem eſt pœna ſaltem infamiæ ob adulterium, iuxta notata in l. 1. ff. de his qui notantur infamia. igitur tenebitur adulterium prodere, præſertim ad vitandam proximi læſionem in patrimonio, etiam ſi eidem detrimentum famæ immineat ex reuelatione, cum iuſtè mereatur famam amittere, quæ tantùm crimen commiſerit, ſicuti qui proximum infamia affecit, tenetur inſontem ab hac ignominia, retractatione liberare, etiam cum periculo propriæ famæ, ſicut & tenetur quis innocentem eius culpa, in vitæ diſcrimen adductum à periculo vitæ eximere, etiam cum propriæ vitæ diſpendio. Huic tamen obiectioni ſatis reſpondetur, ſi illud adnotemus, neminem teneri ſeipſum prodere, & infamare, etiam ſi crimē commiſerit, tex. in c. ſi quis aliquando. §. non tibi dico. de pœn. diſt. 1. Thomas. 2. 2. q. 69. art. 2. Quod ſi ſit aliquis debitor alterius, quem inſontem & innocentem falſo teſtimonio infamauit, tenebitur etiam cum periculo ſimilis infamiæ, idem damnum illatum reſtituere, non tamen cum maiori damno, & periculo: oportet igitur examinare an debitoris, & creditoris æqualis ſit famæ iactura, & tunc tenebitur creditor ad famæ reſtitutionem. ſed ſi maius ſit debitoris detrimentum, tunc omittēda eſt famæ reſtitutio, ne fiat cum maiori damno debitoris, qui in maiori, & extrema honoris, & famæ neceſſitate eſt conſtitutus. Nam licèt teneatur quis famam reſtituere alteri æquè indigenti etiam cum æqualis boni iactura, non tamen tenebitur famam alteri reſtituere cum maiori reſtituentis læſione, quàm ſit commodum eius, cui eſt facienda reſtitutio, aut ſaltem cum is non patitur ex dilata vel omiſſa reſtitutione damnum ita graue ſicuti alter pateretur, vel ratione neceſſitatis extremæ, vel ex eo qnod alter paſſurus ſit ex reſtitutione damnum famæ, & honoris, dominus verò, cui eſt facienda reſtitutio. ex eius omisſione tantùm patiatur læſionē in diuitiis: eſſet etenim inordinata domini voluntas, & ideo minimè obſeruāda, ſi reſtitui ſibi velit pecuniam, aut patrimonium cū graui debitoris iactura in rebus, quæ maximè æſtimationis cēſentur, qualis eſt fama. quamobrem non omnino vrget Romani Pontificis reſponſum, quod vltimo loco adducebam.

plura tamen, quæ hac in quæstione poterãt examinari omittens, aliquot adnotabo ad suprascriptæ decisionis faciliorem interpretationem.

Primùm quidem Theologi & Canonistæ in hoc conuenire mihi uidentur, quod adultera habens patrimonium, ex quo ualeat, commodè legitimis mariti hæredibus illarum damnum resarcire tenetur id omnino facere, cùm ea restitutio satis fieri possit absque iactura famæ, uel honoris ipsius adulteræ. qua ratione, ad eius salutem spiritualem debet mulier adultera curam huius satisfactionis habere, secundùm Abb. & alios in d. c a. officii. & Syluest. uerb. adulterium. quæstione. 1.

Secundò illud est obseruandum, quòd si adultera non possit probare proprium adulterium, & sciat nihil profuturam, & inutilem fore eius reuelationem, nec possit damnum patrimonio, & rebus propriis resarcire, minimè tenebitur crimen detegere. Nam præterquam quòd esset hæc temeraria reuelatio & famæ prodiga dissipatio, nequaquam obligatur adultera facere id, quod nihil ad damni illati reparationem conducit. atque ita in hac sententia persistunt omnes, qui quæstionem hanc tractauere. Sed quæritur oportunè an teneatur adultera filio spurio secretè adulterium detegere? sanè quibusdam uisum est eam ad hoc non teneri, quia nec filius matri hoc asseueranti credere, tenetur. iuxta Gloss. in dicto cap. officii. & in l. si posthumus. §. vlti. ff. de liberis & posthumis. etiam si sciat matrem adulterium commisisse, quod omnes fatentur in capit. per tuas. de probat. & in l. filium. ff. de his qui sunt sui uel alieni iuris. cum non sequatur necessariò filium esse conceptum ex adulterio, eo quod mater fuerit adultera, text. elegans in l. miles. §. defuncto. ff. de adulte. quo fit, ut mater adultera minimè teneatur nec filio reuelare secretò adulterium, nisi viderit eam reuelationem utilem certò futuram ad damni satisfactionem, nec inde timeat famæ dispendium. Etenim quod probare conantur Paludanus. in 4. sentent. distincti. 27. quæstio. 2. arti. primo & Adria. in materia de restitutione. Fol. 7. existimantes, matrem adulteram teneri occultò filio spurio crimen adulte-

rii

rii detegere, etiam si certò sciat, filium minimè illi crediturum, falsum est, & à rectitudine iustitiæ alienum, & ideo improbatum à viro doctissimo Alfonso de Castro libro 2. de potesta. legis pœnal. cap. 11. Fortassis tamen Paludani sententia posset admitti in hunc sanè sensum, quòd mater adultera in mortis discrimine constituta, dum ipsa instat mors, præstito iuramento, & adductis rationibus, quæ possint filium persuadere, eidem filio secretè denunciet, ipsum ex adulterio conceptum fuisse. poterit enim contingere, ut filius matri rem ita asseueranti, credat, abstineatque mariti hæreditate. Fateor equidem adhuc & in hoc casu dubiam esse Palu. opinionē. cùm si possit ita accidere, vt filius matri credat, tamen credere non tenebitur, idcirco mater cogenda non est, crimen propriū in hoc ancipiti remedio cuiquam prodere, præsertim quod Palu. & Adria. eorum sententiam veram esse censent, etiam si mater certò sciat, filium eidem non crediturum, quod non video posse iusta ratione defendi.

Tertium constat omnium sententia, mulierem adulteram, quæ adulterium detegere potest absque mortis & infamiæ periculo, teneri id reuelare, modo vel probare possit filium spurium esse, uel sciat eius reuelationem futuram utilem ad illati damni restitutionem. quod minimè controuersum est.

Quartum hac in disceptatione negotium facessit, cum adultera non potest crimen prodere absque periculo mortis, uel infamiæ, & certò scit, criminis reuelationem futurā utilem, uel probare potest filium spurium esse, an teneatur hoc ipsum detegere? & sane Adrian. d. tract. de restitutione in hanc iuit sententiam, ut censeat, adulteram teneri ad huius criminis reuelationem. idem Adria. quolibet. 1. arti. 3. ad 2. respondit, posse adulteram differre ad aliquod tempus huius criminis proditionem, non tamen perpetuò eam omittere. cui obstat profectò text. in d. c. officii, qui difficilem habet alioqui interpretationem. Et ideo uerius est, & his, quæ modo dicta fuere, magis consonum, in hac proposita specie, adulteram non teneri nec cùm periculo mortis, nec cum discrimine famæ seipsam prodere,

etiam

etiam si certò sciat futuram vtilem eius criminis proditionem ad reparationem damni illati, ne filius spurius iniquè patrimonium mariti habeat. quam conclusionem veram esse censent Innoc.Panor.& Doct.in d.c. officii, per eum tex. Scot.in 4.sen.dist.15.q.2.Caiet.in 2.2.q.62.art.6.super responsione ad 2.idem in opere.16.quæstionum.q.14. Ioannes à Medina de restit.q.3.in 4.causa. & Alfonsus à Castr. lib.2.de potest.legis pœnal.c.11.Syl.in verb. adulterium. q.2.quorum opinio præter autoritatem Romani Pontificis in d.c.officii,probatur rationibus,quas paulò ante explicuimus.Ex quibus dubia sunt,& falsa videntur ea, quæ hac in re Adri.& Maior.scripsere. primùm etenim censet Adri. in quolibet.1.art.3.ad secundùm. adulteram teneri ad huius criminis reuelationem aliquo tempore: licèt eam possit quandoque non perpetuò differre. Nam si adultera propter periculum mortis,& infamiæ immunis est ab hac criminis proditione:nulli dubium esse potest, quin ipsa tuta sit à peccato,& libera dum hæc ipsa pericula immineât, instent,& appareant.Sic quod idem Adria. adnotauit asseuerans,non excusari adulteram à reuelatione, si periculũ mortis instet ex malitia cognatorum ipsius mariti, qui eum fortè minimè iracundum ad vxoris occisionem commouebũt. eadem ratione corruit:quia parum refert,periculum adulteræ immineat vel ex ira mariti vel ex eius consanguineorum malitia,& persuasionibus:cùm semper adsit periculum mortis,& sic ipsa causa,quæ adulteram à reuelarione excusat,deinde nec Ioan.Maior.in 4.dist.15.q.17.& in 3 dist.37. q.34.q.huius veritatem attigit,dum existimauit: adulterã viduam iam,vel liberam à periculo mortis, teneri adulterium detegere,etiam cum famæ grauissima iactura, siquidẽ licèt maius sit vitæ,quam famæ dispendium:tamen frequentissimo omnium consensu receptum est, satis sufficiens esse periculum,aut discrimen famæ ad hoc,quod adultera interim excusetur à proprii delicti reuelatione.

Sed si adamussim examinetur secunda obiectio, quam ad textum in d.c.officii.excogitauimus,poterit, nisi fallor, semoto vitæ periculo constitui species quædã, in qua adultera teneatur crimen detegere,etiam cum famæ iactura, si

sciat

CC1 13

ſciat vtilem futuram hanc reuelationem, & ei creditũ iri: nempè cùm tantùm,ac tàm ingens eſt patrimonium mariti,quod à legitimo ſucceſſore iniquè aufertur adulterio vxoris,& ſpurio filio traditur,vt rectitudine pẽſata, arbitrio diſcretisſimi viri,maius ſit eius quàm famæ ipſius adulterę diſpendium:quod maturè & diligenter eſt cogitandum. idẽ ſcribit Dominicus Soto lib.4.de iuſt.& iur.q.7.artic.2. ipſe tamen etiam in mortis periculo hoc arbitrium admittendum cenſet.eum legito.

Nec mihi placet cautela,qua vſam fuiſſe viduam quãdã refert And.Alcia.lib.3.de præſum.27.præſump.& idem lib. 9.Parerg.c.12.Ea quidem vidua cùm plures liberos haberet,quorum vnus eſſet adulterio conceptus,eis accerſitis ad mortẽm veniens dixit. Filii mei vnus veſtrum eſt natus ex adulterio,& ideo bona mei mariti detinet indebitè:ego verò priuſquam ex hac vita migrem,ne moriar in hoc peccato,eum vobis nuncupare intendo:niſi vos inuicem remiſeritis omne ius quod habet alter aduerſus alterum. tunc filii, cum quilibet de ſeipſo dubitaret, mutuò ſeipſos ab eo onere abſoluerunt,& liberarunt, iusq; inuicem ſibi remiſerunt. Nam licèt eiuſdem cautelæ obiter meminerit Ioan. Maior.dicta.q.17.tamen per eam minimè tollitur damnum illatum ex adulterio:nec ſit liberatio ſufficiens: ſi quidẽ mutua hæc abſolutio ſpontanea non eſt: ſed coacta:is enim filius,qui legitimus eſt nullum ex ea commodum habet: ſed adhuc damnum patitur,nec id remiſiſſet ſi certò ſciret,alterum fratrem adulterio conceptum fuiſſe: imò coactus metu,ne forſan ipſe à matre ſpurius manifeſtaretur,eidem liberationi conſenſit qui conſenſus ſufficiens non eſt.

7 Quæritur † præthereà,cuius expenſis fieri debeat reſtitutio:quoties creditor,cui eſt facienda, lõgè abeſt à loco vbi debitor habitat,& domicilium habet? Et glo. in c.cum tu. de vſu.expresſim tenet,reſtitutionem faciendam eſſe expẽſis creditoris abſentis, quo in loco Pan. Ana. Rauenna, & Doct.communiter hoc verum eſſe opinantur,quando credi tor abeſt à loco,vbi damnum illatum fuit,vel in quo debitor iniquè rem ab eo extorſit:cùm ipſe debitor non mutauerit domicilium: tunc etenim expenſis creditoris eſt reſtitutio

ſtitutio facienda. Quod ſi debitor ipſe à loco, vbi rem extorſit, vel damnum dedit, ibidem manente creditore diſſerit, tenebitur is propriis expenſis reſtitutionem ipſam ad executionem deducere, argumen. l. cum res. ff. de legat. 1. quæ in ſolutione legati hoc ſanè modo diſtinguit. Et tamē quoties reſtitutio expenſis creditoris abſentis fieri debet, omitti profectò poterit, aut ſuſpendi, ac differri, ſi plus, vel tantundem expendendum eſt in reſtitutione ipſa faciēda, quantùm res ipſa principalis iuſtè valet, & æſtimari poteſt. gloſſa in dicto capi. cum tu. quam doctores inibi communiter probant, & Sylue. verb. reſtitutio. 4. §. vlti. cæterum hæc diſtinctio locum obtinet in eo, qui iuſtè, & voluntate domini debitor eſt, & ideo qui iniquè habet rem alienam, & ratione acceptionis iniuſtæ ad reſtitutionem tenetur, ſubiturus expenſarum onus, & omne damnum, quod ex ea reſtitutione proceſſerit: cum abſque vlla diſtinctione obligetur dominum poſſeſſorem facere rei propriæ: idcirco parum refert, quod creditor poſt furtum, vſuram, aliamve iniquam acceptionem à loco, vbi damnum illatum eſt, diſceſſerit: ſecundùm Caietanum. in 2.2. quæſt. 62. articu. 5. ſed prætermittendum non eſt ad huius opinionis examen, quod perfecta reſtitutionis executio in hoc tendit, vt creditori nullum damnum ſequatur ex iniqua occupatione alterius. hoc etenim verè eſt reſtituere. Nec tamen eidem debetur lucrum aliquod: ſicuti manifeſtiſſimi iuris eſt. qua ratione ſi creditor nullas facturus eſſet expenſas in exportandis rebus quibus expoliatus fuerit: vel quia abſque vllis expenſis eas ſecum tuliſſet, vel ante diſceſſum, niſi damnum ei illatum per iniuriam foret, eas vendi turus eſſet: tunc quidem debitor tenebitur ad expenſas: quæcunque illæ neceſſariæ ſint ad reſtitutionem: at vbi creditor ipſe in exportandis rebus, etiam ſi eis priuatus non fuiſſet, expenſas facturus nihilominus eſſet: ad has certè tenebitur ipſe creditor: non ad maiores: quod Ioan. à Medina explicat in tracta. de reſtitu. fol. 7. & ſequen. Hinc fit, quòd ipſe debitor tenebitur certiorem facere creditorem huius ſibi debitæ reſtitutionis, ut ipſe creditor certus de ea reſpondeat, quid uelit agendum eſſe de rebus quæ
ſunt

funt reftituendæ. atque ita funt intelligenda quæ Diuus Thomas fcripfit in dicto articu.5. Illud verò adnotandum eft, quòd quidam opinantur, debitorem poffe omittere, ac differre æris alieni folutionem, fi creditor fit excommunicatus, idque probare conantur ex cap. intelleximus. de iudic. ubi conftat, excommunicatum non effe admittendum ad agendum in iudicio. item ex cap. nos fanctorum. & cap. iuratos. 16. quæft. 5. & cap. vlti. de hæret. quibus autoritatibus hanc fententiam veram effe opinantur Abb. & Felyn. in cap. inter alia. de fentent. excommun. Abb. in cap. veritatis de dolo & contumacia colum. 12. Decius in dict. intelleximus. ad finem. Probus in cap. cùm quis. 1. col. de fentent. excommun. in 6. Adria. in 4. fenten. quæft. 3. de clauibus. Nos tamen contrariam opinionem abfque ullo dubio tenendam effe cenfemus, exiftimantes minimè excufari debitorem à reftitutione ex eo, quòd creditor fit excommunicatus: ea etenim communio, quæ leuis eft, & contingere poteft in folutione æris alieni, nequaquam eft prohibita. quemadmodum deducitur ex dicto capit. inter alia. capitu. quoniam multos. 11. quæftio. 3. atque ita huius opinionis autores habeo gloffam Arch. & docto. in cap. penul. 15. quæft. 6. Inno. in d. cap. veritatis. Ioan. Maior. in 4. fenten. diftinct. 18. quæft. 4. Sylue. verbo, excommunicatio. 5. quæft. 12. Francus in cap. 1. de exceptio. in 6. & Ioan. à Medina in tracta. de reftitutione. quæft. 3. caufa. 9. quibus non oberit text. in dicto cap. intelleximus. quia loquitur in iudiciali exactione. text. autem in d. cap. iuratos. & in dicto. cap. vltim. de hæretic. tractauere tantùm de iuramento fidelitatis: à quo ecclefia abfoluit fubditos, propterea quod eorum princeps fit excommunicatus, vnde non erit idem dicendũ in debito æris alieni, cuius folutio facillimè creditori fieri poteft abfque vlla cenfuræ ecclefiafticæ læfione. Quod vel maximè admittendum eft: quandoquidem vfu forenfi apud feculares iudices minimè receptum fit, quod in dicto capitulo, intelleximus. fuit ftatutum. vt nos obiter attigimus libro primo variarum refolutionum, capitulo. 8. numero. quinto.

SECVN-

SECVNDA RELECTIONIS PARS.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit restitutio: atque vnde procedat, quasque radices habeat?*
2 *Tenetur quis ablatum restituere ratione acceptionis iniusta.*
3 *Vsurarius tenetur restituere ratione acceptionis iniquæ: id est pro ximo iniuriosæ.*
4 *Vsurarius mentalis, an teneatur restituere quod ei datum fuerit à debitore?*
5 *Remissio libera usurarum liberat omnino creditorem à restitutione, etiam si is non habeat animum restituendi.*
6 *Quo iure humano ne, an diuino sit facienda pauperibus restitutio?*
7 *Humana constitutio non punit, nec punire potest actus interiores mentis.*
8 *Mentalis usurarius quis sit, & quo pacto possit in foro exteriori cogi ad restitutionem?*

ESTITVTIO læsioni opponitur, nam & ea illud redit, quod læsio abstulerat. l. q̃ si minor. §. restitutio. ff. de minori l. 1. C. si ad uers. trãs. l. sed si per prętorem. §. si feriæ. ff. ex quib. caus. maio. Bart. in l. qui proprio. ff. de procurat. ideo in hac materia, quam tractamus, restitutio est, illius rei redditio, quę ablata est, secundùm Thom. 2. 2. quæst. 62. artic. 1. qui probat eam ad iustitiam commutati uam pertinere. Etenim sicut acceptio rei alienæ actus est in iustitiæ circa commutationem, ita & restitutio, quæ ei opponitur, erit actus iustitiæ commutatiuæ: cum per intelligentiam unius contrariorum cognoscatur alterius intellectus, & percipiatur eius uis, autore Aristotele. 1. Topico. & 4. Ethi. ca. 1. sic idem Aristot. lib. 2. rethori. ad Theodectem scribit, q̃ contrariorum eadem est disciplina, sed contraria vis, id est, eadem est ratio cognoscendi contraria. q̃d & Dynus adnotauit in regu. possessor. de regul. iur. in. 6. in commutatiua. autem iustitia potissimè attenditur damni per acceptilationem illati compensatio per redditionem & qualitatem quemadmodum ex eodem Arist. constat lib. 5. Ethi.

Ethi. damnũ verò infertur alicui variis modis, per occupationem iniquam propriȩ rei, per eiuſdem rei detentionẽ: atq; item per impedimentum nequis aſſequatur, quod ei debitum eſt,in ſumma reducitur læſio his modis contingens ad alicuius boni priuationem,cũ is,qui detinet alienã rẽ,aut alteri debitã, eã videatur ab altero abſtuliſſe: & eadem ratione, qui impedit,ne quis aſſequatur bonũ aliquod,planè dicitur bonum hoc ab altero auferre.

Reſtitutio aũt duas radices habet, à quib. omnino deducitur. ab acceptione. ſ. aut à re accepta. Ab acceptione tunc procedit, quando quis ratione ſolius acceptionis tenetur alteri reddere quod ſuum eſt,aut ei debitum, vt in cauſis mutui,depoſiti,furti,rapinæ,& ſimilibus, in quibus adhuc obligatio reſtituendi regulariter datur, ét ſi nec res mutuata,depoſita,furto ablata penes accipientẽ ſit. A re accepta tunc deducitur reſtitutio:quoties quis rem alienã, aut alteri debitam habet:& ea quidẽ amiſſa ceſſat reſtituẽdi obligatio. ſicuti diligenter tradidere Thomas & Caiet. 2.2.q.62.art.6.& Domin.à Soto lib.4.de Iuſt.& iure, q.7. art.2.De acceptione licita hîc minimè agemus, ea etenim expedita eſt.præſertim ꝙ data mora reſtituendi id, quod debetur alteri ratione acceptionis licitæ, iam ea acceptio illicita fit ob contrariam alterius voluntatem. de illicita verò acceptione regulam quandam conſtituere libet ad huius tractatus apertiorem cognitionem.

PRIMA REGVLA.

1 TEnetur † quis ablatũ reſtituere ratione acceptionis iniuſtæ,ſiue ea ſit iniuſta in iniuriã proximi:ſiue quia lege prohibita.Prior pars regulæ conſtat ex traditis per D.Tho. & Caie.2.2.q.61.art.1.2.&.6.& probatur, quia iniuſta acceptio,quæ proximum lædit,virtuti iuſtitiæ opponitur,ac peccatũ eſt: ſicuti ratione manifeſta conſtat.læſio autem aliter quàm per ablati redditionem tolli nequit:igitur neceſſaria eſt ipſa reſtitutio, cũ quis per acceptionem iniquam proximum læſerit. poſterior regulæ pars probatur in l.nõ dubium. C.de legi.in l.quemad-

 modum.

modum. C.de agricol.& censit.libr.11.& in capit.qui contra iura mercatur.de reg. iuris. in 6. in hac autem regula nomen acceptionis continet non tantùm ablatum illud, cum quid à proximo ex proprijs eius rebus aufertur: sed & damni illationem in eo, quòd proximus habet, uel habere sperat, aut sibi debetur lege iustitiæ. tametsi damnũ inferens nihil ex hoc utilitatis, ac commodi accipiat. Nã qui alteri damnum in hac specie dat, proculdubiò auferre censetur ab altero id in quo eum lædit: authore Thom. dict.q.62.art.4.& Caiet.artic.6.optimus tex.in l.damnũ. ff. de dam. infecto

Primùm ab hac reg.procedit ratio; quare usurarius ad restitutionem eius, quod per usuras extorsit omnino teneatur. fuit etenim ea acceptio iniuriosa proximo, & iniqua: atque ideo iure naturali diuino & humano, prohibita, sicuti & nos ad notauimus lib.3.uar.resol.c.1.qua ratione immunis non erit a restitutione, etiam si quod extorserit, perierit prorsus. nihilque utilitatis ex eo habuerit, secũdum Thomam dict.art.6.

Ex hoc itẽ deducitur examinatio tex. singularis in cap. cõsuluit.de usu.quo decisum est, usurariũ, quẽ vulgus mẽtalẽ appellat, teneri ad restitutionẽ eius, qđ a debitore ultra sortẽ absq; ulla pactione tacita, uel expressa habuit. Ex ea nanq; decisione pleriq; adnotarũt ꝙ libera donatio debitori, occasione mutui facta creditori, nihil prolit ei habẽti prauũ animũ: nẽpe recipiẽdi aliquid ultra sortẽ ab ipso debitore absq; pactione ulla dante: cũ alioqui si hãc spem nõ haberet minime foret mutuaturus sortẽ. hanc conclusionẽ tenẽt Inn. Abb. Anan.& Doc.in d.c.consuluit. Adria.in 4. sent. in trac.de vsu. Iacob. Almain.in 4.d.15.q.2. Io. Andr. in hac reg.peccatũ. asseuerantes hoc, quod ita à creditore, hac sub spe receptũ sit. oĩo esse restituendũ. Quibus præter autoritatẽ tex.in d.c.cõsuluit suffragatur id, quod Bar.ad notauit in l.1.ff.de dona.scribens non esse donationem ueram, nec perfectam, etiam si donans sciat & existimet, nullam subesse dandi causam modo recipiens opinetur id, qđ datur, sibi debitũ esse. idẽ notat Pau. Cas.ibi & in l.absẽti. ff.eo.tit.fit igitur, ut in hac specie, cũ mentalis usurarius re

accipiat

cipiat quid ultra sortẽ mutui rõne alioqui nõ mutuaturus nõ sit libera donatio ipsius debitoris, ẽt si is absq; ullo pacto, sciẽs nullã subesse dandi cãm, id dederit. uerũ huic rõni rñderi põt, dissimilẽ esse Bar. casũ ab eo, q̃m mõ tractamus, siquidẽ mẽtalis usurarius, cũ recipit aliquid ultra sortẽ absq; pacto, certo scit sibi illud nõ deberi: & gratuito dari: licet ea spe mutuũ debitori dederit. & ꝑterea quãuis in specie per Bar. definita non sit donatio: est tñ irreuocabilis datio. unde is, qui dedit, donatum repetens etiam re extãte, submouebitur exceptione doli, Paulus de Castro in l. si tibi dederim per textũ ibi. ff. de donation. gloss. Bart. Angel. Alexand. & Deci. in l. si ego. ff. si cer. Pet. etiã si contrarium in hoc responderint Bald. Odofred. Oldradus, Fulgos. & Ias. in dicta l. si ego, asserentes rem donatam adhuc extantem repeti. Nam opinio gloss. magis communis est. Deinde maximè differunt hæc duo: nã usurarius cum recipit datum sibi ultra sortem, habet animum id adquirendi, & uoluntatem recipiendi, ut gratuito datũ: at donatarius hanc uoluntatem, nec animum nõ habet, quippe qui recipiat id, quod sibi datur ut uere debitum. Sed & in usurario mentali in casu, quem tractamus, quòd is ad restitutionẽ teneatur: etiã tenuerunt Henri. in c. in ciuitate. col. ult. de usur. gloss. in ca. ulti. de simonia. & inibi Cardi. Anchar. in reg. peccati uenia. quæ. 1. colũ. 6. de regulis iuris. Laurẽ. à Rodulphis in tracta. de usuris quæ. 3. Card. in Clemẽ. unica. quæ. 24. de usuris. Alexan. consi. 93. libro 6. cui uero sit hæc restitutio faciẽda, nõ admodũ inter huius opinionis assertores conuenit. Ex eis etenim quidã cẽsent, restitutionẽ pauperibus faciendã esse, non ei, qui dederit: ita quidẽ uisum est Rainerio in summa titul. de usuris uer. sed nunquid uolũtas. Iacob. Almain, dicta quæ. 2. & Caie. 2. 2. qu. 78. ar. 1. & Guidoni Papæ in trac. de cõtract. illicitis. n. 15. Contrariã sñiam, imò ꝙ hic mentalis usurarius non teneat̃ ad restitutionẽ eius quod liberè datũ fuerit absque ullo pacto à debitore, licet ob prauam intentionẽ debeat erga Deum agere pœnitentiã probat tex. in simili quæstione in ca. ult. de simonia. cuius argumẽto ita tenet Paul. Eleazar. ĩ Clemẽt. 1. de usuris. Syluest. uerb. usus. 6. §. 3. Caiet. ĩ

quolib.de vsur.c.3.Ricar.in 5.senten.dist.15.q.5.art.5.& ibi Scot.& Gabriel.q.11.dub.pe.Bal.in l.pe.ff.de cond.ob tur.cau.Alexan.in l.si non sortem.§.1.ff.de cond.indeb.Carol.Molin.de contract.nu.6.quo in loco testatur hanc opinionem magis communem esse apud Teologos, vt tandẽ nulla hic constituatur obligatio restituendi nec ipsi debitori, nec pauperibus. Cui sententiæ verè accedit. Cardi.in d.q.24.dum censet, hunc vsurarium mentalem inducendum esse ad restitutionem in foro interiori, non tamen cõpellendum. Nec pręcisè Inno.priorem opinionem probat, sed eam esse tutiorem asseuerat. Non obstat decisio tex.in d.c.cõsuluit.quia ea intelligenda est, ubi sumus in dubio, an debitor ultra sortẽ dederit aliquid creditori liberè: an coactus quadã occasione mutui accepti: est etenim tũc præsumendum, eam dationem omnino liberam non esse, sed procedere à causa,& radice mutui: secundùm Sylu est.d.q.3.licèt in hac specie Caie.in d.c.3.contrarium teneat.ipse tamen asserit, vsurarium mentalem recipientem aliquid à debitore vltra sortem, si credat id sibi nec gratis, nec libero animo dari, teneri ad restitutionem propter consciẽtiæ læsionem, etiam si verè animo libero datum sit:& hæc obligatio manet donec læsio conscientiæ per scientiam, aut aliàs cessauerit.in quo idem tenet Caterinus li.6.aduersus Caie.eum nihilominus erroris arguens eo quod eius sententiam non satis rectè intellexerit: Alioqui si constet de libera datione debitoris, locus non est obligationi restituendi, etiam pauperibus.

Hoc item comprobatur ex eo, quod libera remissio vsurarum iam quidem iniq; extortarum facta per debitorem creditori habenti animum non restituendi eas, sed retinẽdi, absoluit eum ab obligatione restituendi, Glos.& inibi Anca.& Fran.in hac re.peccatum.ver.restituatur.Lauren. à Rodulphis in d.c.consuluit.q.7.Alexan.con.91. li.2.col. 1.Floren.2.part.titu.2.c.6.col.3.Frederi.cons.22.optimus tex.in l.si rem.§.omnis.ff.de pig.act.l.certè.§.Iulianus ff. de precar.l.item liberatur.in prin.ff.quib.mod.pig.uel hypo.solua. licèt contrarium in hoc, teneant Dynus & Io. And.in dicta regu.peccatum.Abb.& Auania.in d.c.consuluit.

fuluit.& in c.cum tu.eo.ti.nam & priorem ſententiam iu re ueriorem eſſe cenſet.idem Frederi.conſi. 18.Cald.conſi. 1.de uſur.Andreas Tiraquellus.li.2.de retra.in fine.q.28. nume.151.Carol.Moli.de contract.nume.8.& Ioannes à Medina de reſtit.q.3.cauſas.2.quorum opinio profectò ve rior eſt,& fere communi omnium conſenſu recepta.Illud uerò quod de reſtitutione facienda pauperibus ab hoc mẽ tali uſurario adnotarunt Rainerius Guido, & quidam a-lii,iure probari non poteſt.Nam vel hęc reſtitutio fieri de bet iure diuino,vel humano.Diuino quidem iure reſtitu tio ei,qui dedit facienda eſt:non pauperibus:vel nulli.

Siquidem acquiſitum ex vſura ideo reſtituendum eſt, quia acceptio fuerit iniuſta: id eſt iniurioſa proximo, à quo uſuræ extorquentur:quique minimè peccauerit ſol-uendo uſuras:cùm ea datio non ſit illicita:idcirco reſtitu-tio,quæ iure diuino fieri debet eorum,quæ per uſuram ad quiſita ſunt omnino ſi fieri poteſt,facienda eſt ei, qui de-dit:aut in eius utilitatem:non autem alteri.Et prętereà iu re diuino nuſquam eſt neceſſariò reſtitutio facienda pau-peribus,nec item naturalis.his etenim iuribus ſolùm tene mur pauperibus ob extremam neceſſitatem ſubuenire, & dare eleemoſinam:non ſanè res,quas illicitè adquiſiuimus: nam has tenemur reddere his,à quibus eas habuimus,qđ in hac relectione inferius probabitur.fit igitur, ut iure di-uino,vel naturali minimè ſit præcepta reſtitutio pauperi-bus facienda earum rerum,quæ illicitè adquiruntur, ſicu-ti docet poſt alios Ioan. à Medina. de reſti.q.3.cauſa. 11. quòd ſi pauperibus reſtitutio facienda eſt ea tantũ iure in ducitur humano,quod non ligat actus interiores mentis: qui ex propria natura minimè poſſit apud iudicem exte-riorẽ probari:ſecundùm Caie.2.2.q.11.ar.3.Archie.Flo.3. par.ti.24.c.4.Sylue.uer.excommu.7.§.2.nota.1. Maiorem in 3.ſen.diſt.25.q.3.Almainum in tra.de pote.eccleſ.ca.3. Marti.ab Azpilcueta in prin.de pœni.diſt.5.nu.19. Drie-donium in tra.de li.3.pag.60.Alfonſum à Caſtro li.2.de iuſt.hære.punit.cap.18.& li.5.de poteſt.legis pœna.c.vlt. concluſione.1.Quorum ea eſt concors ſententia,quòd hu mani legislatoris autoritas,& poteſtas ad ea ſola ſe exten-

dit, quę licèt sint occulta, & incognita: tamen ex natura sua possunt ab eo cognosci: non autem ad ea quæ ex se, & propria natura occulta sunt, nec possunt aliter quã per cogitantis reuelationẽ cognosci: vt sunt illa, quæ sola mẽte perpetrãtur. Quæ quidẽ nec puniũtur, nec puniri possunt lege humana: cũ humanę nõ subsint iurisdictioni: nec potestati, qđ alibi lõgius tractabitur. Lege igitur humana, qua quis obligatur restituere pauperibus nõ cõprehenditur: nec põt cõprehendi mentalis vsurarius. Et iõ manifestè cõstat, mentalẽ vsurariũ nõ teneri ad restitutionẽ ipsis pauperibus faciendã, nec illi ipsi, qui dedit eo casu, quo apparet libero animo aliquid ultra sortem datum esse. Tametsi Glo. in Cle. 1. §. verũ. de hæret. asserat, per cõstitutionem humanã posse puniri crimen omnino occultũ ex natura sua, & intra mentem ipsam latens. quã sequuntur Panor. in c. 2. de offi. ordin. col. 3. & in c. extirpandę. §. quia verò. col. 8. de præb. Fel. in c. Porrò. col. 1. de sent. excommu. Arelat. in tract. de hæresi. q. 9. Adria. quolibet. 8. art. 1. quo in loco inquit, hanc esse communem sententiam. eandem veriorem esse censet Albet. Pignius lib. 6. de eccle. hierar. c. 16. Io. à Med. in tra. de oratione. c. de potes. eccle. & Amb. Cathari. contra Caiet. super summula verb. & notat. de excõicatione. & verb. hæreticus. Sed prior opinio probatur in c. cognationi pœnã. de pœn. dist. 1. & profectò potior est qua minimè urgent, q̃ in contrariũ adducuntur: cũ vel procedant in crimine occulto per accidens: nempe quod ex propria natura probari potest: licèt nullis testibus præ-
7 sentibus commissum sit: uel in actibus exterioribus. Siquidem in dict. §. uerum non imponitur pœna propter odium, uel spem intra cordis secreta latentia, sed propter persecutionem, afflictionem, & torturam innocentis ex odio, aut spe lucri procedentem: & sic propter actus exteriores, qui iniqui, ac praui sunt, & aduersus iustitiæ legem perpetrantur. ita quidem cum quis punitur ex eo, quod fatetur se credere, & animo tenere, Deum non esse trinum & unum: non punitur is propter hæresim mentalem: sed quia hæresim, quam animo & mente concepit errore intellectus, qui interior est, satis significauit exterius per con-

confesſionem: Nec iſta hæreſis exterius ſignificata mentalis eſt. ſignificatur enim hic atque aperitur interior error intellectus per confesſionem exteriorem eo modo, quo conſtat iam, confitentem hæreticum exteriorem eſſe. cùm & ſi is non aſſeuerat, Deum non eſſe trinum, & unum expresſim, id tamen ſatis quò ad ſenſum tacitum profitetur: cum aſſeuerat ſe ita credere. deinde in c. dolentes. de cele. miſ. non punitur iure humano indeuotio latēs intra cordis ſecreta: ſed ea, quæ per confabulationes, & alia exteriora ſigna manifeſta eſt, & cultum diuinum, atque horarias preces interturbat. unde fit, ut opi. 1. facilius defendi posſit, quam probare uidetur Tho. 1. 2. q. 100. ar. 9. & Palud. in 4. di. 17. q. 2. col. 3. ubi Alma. in q. 1. aſſerit, hanc eſſe communem opi. omnium tamen conſenſu receptum eſt, hæreticum occultū per accidens, ex natura rei: nēpè qui hæreſim mente conceptā verbo, uel facto exterius ēt ſine ullis teſtibus enuntiauerit: excōmunicatū omnino eſſe, ea excōicatione, quæ in hæreticos à canonibus lata eſt, qđ præter alios tenuerunt Cai. Sylue. & Alfon. a Caſtr. in præcitatis locis. Panor. in c. abſolutos. de hære. quicquid ibi dixerit Ioa. And. Hic uero hæreticus ſi ſecretò confiteatur inquiſitori crimen iſtud, & pœniteat eiuſdem, erit ab eodē inquiſitore abſoluendus quò ad pœnitētiæ iudiciū: ſicuti cenſet Ioan. Lup. Segouienſis Decanus in tra. de hæreſi. q. 11. quem tractatum ſuis in Partitarum leges commentariis interſeruit: Montal. in ti. 26. part. 7. quod etiam ita agendum eſſe admonet prima inſtructio Hiſpalēſis c 5. debet autem ſecreto quiſ abiurare hanc hæreſim: ut idem Ioan. Lupi explicat. Habent enim inquiſitores à ſummo Pontifice poteſtatem abſoluendi ab hac canonis excommunicatione ut teſtantur Archid. Ioann. Andr. Domi. & Franc. per tex. ibi. in c. ut officium. de hære. in 6. & Confatus à Villadiego in tra. De hæreſi. q. 20. de illo autem, qui uere mētalis hæreticus fuerit, & tamen reſipiſcens, & ab errore diſcedēs vel in foro pęnitētiali, vel alioqui, ſano quidē cōſilio cōfiteatur, ſe mēte hæreſim cōcepiſſe, qđ ex hoc nō afficiatur excōicatione, adnotauit ex Frāciſ. Victoria Salmanticenſis Academiæ Theologo magni quidem

nominis, Iacob. Septimancensis, in Catolicis simul & eruditissimis institutionibus, cap. 42.

Ex præmissis, vt ad vsuram mentalẽ redeamus, infertur vsurariũ mentalem non esse aliter cogendum in foro exteriori, q̃ in interiori animæ, restituere ea, quæ à debitore habuit. Nam si constat, debitorẽ animo omnino libero aliquid vltra sortem dedisse creditori, non erit coactus creditor id restituere debitori, nec pauperibus. Alioqui cũ appareat, vel pręsumatur datio coacta vel minimè voluntaria, iudex poterit creditorẽ cõpellere ad restitutionem, et si non constet ei creditorẽ mentalem vsurã animo concepisse, ex eo q in hac specie non possit donatio præsumi, sed potius præsumatur datio causa mutui, & ideo quasi indebitè solutũ repetitur quod datum est. At si in iudicio constet animus prauus ipsius creditoris & mentalis vsura, opinor adhuc non esse à iudice seruandas leges contra vsurarios latas, quantũ ad pœnas per easdem statutas: licèt restitutio sit per eũ præcipiẽda, quicquid dicat Car. post alios in d. Clem. 1. q. 24. de vsur.

Vltimò illud est obseruandum, non esse mentalẽ vsurarium creditorem, qui mutuat debitori pecunias ea spe, vt aliquid ab eo animo omnino libero dante percipiat, alioqui non mutuaturus, sicuti Caietanus opinatur in quolibet, de vsura cap. 3. quod ipse verum esse arbitror vbi hæc spes non fuerit causa principalis ad mutuãdum, sed impulsiua. nam si ea spes fuit causa principalis, & vltima, ac finalis mutui, non video qua ratione creditor à mentali vsura possit excusari iuxta ea, quæ ipse adnotaui lib. 1. Variarum resolutionum, capite vlti. num. 4.

SECVNDAE PARTIS RELECTIO.
§. Primus.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit furtum: & inibi iurisconsultorum definitio examinatur.*

2 *Quid sit rapina: et an sit distincta species à furto: intellectusq; ad glossam in c. pœnale. 14. q. 5.*

Necessitas

3 *Necessitas extrema quando licitam faciat rei alienæ acceptionẽ.*
4 *Acceptum ratione necessitatis extremæ restituendum erit, si accipiens pinguiorem nactus fuerit fortunam.*
5 *Necessitas extrema non excusat à peccato fornicationis: & quæ sit ratio, latè examinatur.*
6 *Partus ancillarum non sunt in fructu.*
7 *Iure diuino, & naturali prohibita, & illicita: an aliqua circunstantia fiant licita.*

Ecundò ex hac prima regula cõsequitur adquisita furto, vel rapina restituenda fore: atq; item furem, & raptorem, teneri ad restitutionem ratione acceptionis iniquæ, & iniustæ: nẽpè in iniuriã proximi. quod euidentius apparebit, si furti, & rapinæ definitiones examina
1 uerimus. † Paulus. n. iurisconsultus. in l. 1. ff. de fur. inquit. furtum est contrectatio fraudulosa lucri faciẽdi gratia, vel ipsius rei, vel ẽt vsus eius, possessionisve. huic accedit Iustinianus in prin. Insti. de obliga. quæ ex delict. nascũtur. quibus in locis & etymologia dictionis adducitã Græco, & Latino sermone: sicuti restituerũt eã Budæus in d. l. 1. Anton. Aug. li. 4. emendation. c. 4. & Andræas Alciatus li. 1. dispunctio. c. 10. potuitque integra lectio restitui ex Gellio li. 1. c. 18. contrectatio rei dicitur nõ amotio, nec acceptio, quia & si res aliena non tollatur, nec surripiatur, furtum fiat, si depositarius, aut cõmodatarius utatur re deposita, aut commodata inuito domino. §. furtum autem. institut. de obliga. quæ ex delict. nascun. dicitur fraudulosa quòd ad rationem furti necessarium sit, cõtrectationem fieri dolo, fraude, & sic expresſè vel tacitè domino inuito. qui .n. rem alienam fraude, uel dolo contrectat, intelligere debet se id inuito domino facere. unde minimè oportet iurisconsulti definitioni addere illa uerba: inuito domino. cũ autem delicta ex animo delinquentis accipienda sint & pẽsanda, non ex alterius volunta. tex. in l. diuus. ff. ad l. Cornel. de sicariis. c. cogitatio. de pœni. dist. 1. l. aut facta. §. delinquunt. ff. de pœnis. constat profectò satis esse, ut furtum verè dici possit. quòd ipse alienam rem cõtrectans existimet, domino inuito fieri eam contrectationem: tametsi domi-

nus inuitus non ſit.l.inter omnes.§.ulti.ff.de furtis,fur ſiquidem eſt,qui dominum inuitũ eſſe credit, cùm ſit permiſſurus.præſertim quod fieri non poteſt, quin in quouis furto,inuitus ſit dominus,non enim putandum eſt,quenquam ita liberalem eſſe,quòd ſi ſciat, alterum furandi & contrectandi rem eo inuito animum habere,ſit hoc permiſſurus.Hinc fit, ſatis commodè iuriſconſulti definitionem intelligi poſſe,ſi interpretemur uerbum illud :Fraudulosa, id eſt inuito domino:ſiquidem ut uerè furtũ ſit, neceſſariò exigitur quò ad animum furantis contrectationem fieri domino inuito: alioqui ſi rem alienam contrectans iuſtè posſit exiſtimare, & abſque fraude exiſtimet dominum conſentire,ab eo minimè committitur, quod probatur in d.l. inter oẽs.§.ulti.id uerò,quod addit iuriſconſultus,lucri faciendi gratia, non omnino pertinet ad propriam huius criminis definitionem,nam furtum nihilominus fit ẽt ſi fiat non animo lucri faciendi,ſed rẽ ipſam proiiciendi in flumen.quanuis iuriſconſultus defendi poſſit ex eò quod conſiderauit animum præſumptum ipſius furis.præſumitur enim furem non animo, nec gratia rem ipſam comburendi,ſed potius eam ſibi habendi furtum feciſſe.Et denique in his iuriſperitorum defiaitionibus frequenter non attenditur ſubſtantia tantùm definiti:ſed id, quod ad faciliorem legum interpretationem conducit.

Cæterum Diuus Tho.2.2.q.66.arti 3.diligentius furtum definiuit dicens,furtum eſt occulta rei alienæ acceptio:quo in loco acceptio generis uim habet. cùm & rapina acceptio ſit rei alienæ,& item uſura.dictio autem, occulta,ſpeciem definiti attingit.eſt etenim proprium furti quòd ſit occulta rei alienæ acceptio,probatur hoc autoritate iuriſconſulti in l.1.ff.de furt.& in prin.Inſtit. de obligationibus quæ ex delic.naſ.dum inquit,furtum à furuo dictum eſſe,id eſt à nigro,ut Labeo ait.ꝙ clam, & obſcurè fiat,& plerunque nocte.uel à fraude, ut Sabinus ait.idem aſſerit Iſidorus li.5.etymologiarum,c.uigeſimoſexto. ſcribens furtum eſt clandeſtina alienæ rei contrectatio.Nam ex hac occulta rei alienæ contrectatione, ſiue acceptione conſtat,domino inuito id fieri:quia ignorantia efficit inuolun-

uoluntarium secundū Aristo.3.Ethico.unde sub dictione iurisconsulti,fraudulosa,& diui Tho.occulta,continetur, quòd rei alienæ istæc occupatio fiat domino inuito; imò apud iurisconsultum,ut propriam speciem furti ab eo definitam esse constet:dictio fraudulosa,occultam acceptionem significat:sicuti in eadem.l.1.probatur in prin. ad rationem uerò furti,& eius speciem proprie pertinet occulta rei alienę acceptio,ut ab aliis peccatis,quibus proximo in rebus iniuria fit,distinguatur.cùm & rapinæ, usuræ,& similibus conueniat,quòd domino inuito rei alienæ occupatio fiat.ex quibus ego censeo definitionem diui Tho.magis aptā fore ad furti specialem cognitionē, nec alienā esse à mēte iurisc͠osulti:nisi ꝙ iurisconsultus lōgius latiusq; furtum descripsit subseruiens iuris ciuilis peculiari disciplinę.

Hinc deducitur uera definitio† rapinæ. est etenim rapi-
2 na,manifesta ac uiolenta rei alienę acceptio.ut ipse Thomas explicat d.q.66.ar.4.ꝙ sit alienæ rei acceptio,commune est illi,& furto,atque vsurę.quòd uerò sit uiolenta, & ideò manifesta,proprium,id est rapinæ. idcircò ex mente diui Thomæ sat erit apponere in definitione dictionem uiolenta.ex qua significatur,acceptionē fieri domino sciēte,& inuito:aut quod proprius idē Thomas sensit,manifesta acceptio est scribenda:cùm ex ea satis appareat,fieri acceptionem domino sciente,& contradicente.

Itē colligiur ex his furtum & rapinā differre ut distinctas species,ita quidem,nec furtū rapina sit,nec rapina furtū.idq; omnino cōstat ex eo,ꝙ furtū à rapina differat,tanquā species ab ea distincta:siquidē rapina manifestā acceptionem,furtum occultam exigit,autore Ari.lib.5. Ethico.c.2.ad finem.qua ratione Thomas ab omnibus Theologis receptus in d.quæst.ar.4.expresśim probat, furtum & rapinam specie differre.

Ex hac etiam diui Thomæ definitione infertur intell. ad textum in le si vendidero.§.cum raptor. ff.de.fur. & in prin.Institu.ui bonorum raptor.quibus probatur rapinam esse spem furti,& raptorem furem esse, ac furti actione teneri.id etenim uerum est secundum impropriam furti definitionē ex ea parte:qua raptor ēt inuito dn͠o rē alienā cōtrectat

trectat cum, frequentissima iuriscõsultorum definitio furtum esse constituat, contrectationem rei alienæ inuito domino. at iuxta propriam specierum, & ipsarũ rerum distinctionem, nec rapina species est furti: nec furtum rapinæ. extat egregius hac de re locus apud diuũ Augustinũ lib. 2. quæstionũ super Exodũ. q. 71. à Gratiano relatus in c. Pœnale. 14. q. 5. furti nomine, inquit Augustinus, intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ,. non. n. rapinã permisit qui furtũ prohibuit, sed vtiq; à parte totũ intelligi voluit, quicquid illicitè rerũ proximi aufertur. Hactenus Augu. aliquot additis, & mutatis per Gratianũ citatus: qui eũ sẽsum habuit, ꝙ cũ furtum, & rapina ad eundẽ tendant finẽ, nempe ad occupationẽ, & acceptionem rerum alienarũ: lata quadã interpretatione propter eundem, quem habent, finẽ, idem esse videantur: & tamen quia is finis remotus est nõ propinquus, minimè efficit eandẽ in vtroque speciẽ peccati: nec item genus & speciem constituit: ipse verò finis propinquus speciem distinguit. atq; ideo quia ex propinquo fine raptor vult per potentiam propriam, & vim aliena obtinere: fur verò per astutiam: cõstituitur diuersa criminis species: prout eleganter explicat diuus Tho. non citato Augustino dict. q. 66. art. 4. ad secundum.

His accedit ꝙ Augustinus furtũ appellat partẽ totius, idest illicitæ acceptionis & occupationis rei alienæ: quasi secundũ eum genus sit illicita rei alienæ acceptio, huic autẽ generi subsint variæ species. s. furtum, rapina, vsura, & similes: quæ ad eundẽ finem etsi remotum tendunt, videlicet ad rerum alienarum illicitam occupationem. Et subdit idem autor in præcepto decalogi prohibita vna specie acceptionis iniquæ rei alienæ: omnem rerum alienarũ occupationem prohibitam ex eo, ꝙ omnes species tendant in eundem finem ad quẽ tendit ipsa prohibita species: atque omnium specierum sit vna, & eadem ratio prohibitionis: & ideo sub ipso furto significatur rapina: & eadem prohibetur: non quod sit species furti, nec idem cum furto, sed propter eandem prohibitionis causam.

Ab eadẽ interpretatione colligitur, nõ rectè verba Augustini intellecta fuisse à Glo. in d. c. pœnale. dum gloss. in-

quit

quit furtum esse partem rapinæ;: & rapinã esse speciẽ furti cuius quidẽ Glossæ is est sensus, vt furtũ sit pars rapinę integralis cõpositione prædicamentali speciei, quæ integrè cõstat ex genere,& differẽtiis: rapina aũt sit furti pars subiectiua: quia est species furti. vnde furtum est pars rapinę secundùm Glossam, vt genus est pars speciei: rapina uerò est species furti: quod ita intelligendum est ex adnotatis per Bart. in l. qui vsum fructũ. ff. de verb. obligat. etenim licet hic sit sensus gl. non tamen is ab Augustino adnotari potuit. si quidẽ diuus Augustinus furtum partem esse dicit nõ rapinæ: sed generis, nempe acceptionis iniquæ rei alienæ: nec unquam insinuat, rapinam furti speciem esse.

Postremò illud est considerandum plerunque furtum, & rapinam non ita propriè accipi, quin aliquoties eorũ significatio mutetur, atq; ob id impropria fiat interpretatio: sicuti palã probatur in c. si quid inuenisti. 14. q. 3. vbi Gratianus ex Augustino sermone. 19. de verbis dñi, inqt, Si quid inuenisti, & nõ reddidisti, rapuisti. Nã in ea specie rapina non cõmittitur propriè: sed ea dictio est exponenda: idest illicitè accepisti, secundũ Archidiacon. ibi. quem Card. Sancti Sixti sequitur: idemq; Paulus Castrensis obseruauit in l. sed eximendi. ff. ne quis eum, qui in ius vocat. Igitur ex his satis cõstat quid furtum sit: quid item rapina: & an furtum & rapina differant tanquam genus & species, vel tanquam species distinctæ, & separatæ.

3 Ex furti definitione poterit examinari ratio, cur ob nęcessitatẽ extremam liceat absq; furti, vel rapinæ vitio res alienas accipere ad subleuandã eã necessitatẽ? Nã ratio ab eo deducitur, quod propter necessitatẽ & ad eã subleuandã omnia sunt cõmunia. siquidẽ natura ipsa institutũ est, vt res inferiores sint ordinatæ, & destinatæ ad hominũ necessitatẽ. quamobrẽ diuisio rerũ, quæ post institutionẽ iuris naturalis facta est, nõ derogat rationi naturali, quæ dictat ex rebus temporalibus subueniendũ esse hominũ necessitati extremæ. Esurientiũ panis est, inquit Ambrosius, sermone 81. quẽ tu detines, nudorũ indumentũ est, quod tu recludis, & miserorum redemptio est & absolutio est pecunia, quam tu in terra defodis. capitul. sicut hi. 47. di-

ſtinct.gloſſ.in cap.ſi quis.de furt.& ibi Doctor.Thomas in 2.2.q.66.articu.7.quibus ſuffragantur ea,quæ de eleemoſina diximus in libro tertio Varia.reſolutionum, capite. decimoquarto,num.5.& in huius relectionis parte prima, nu.2.quibus rectè perpenſis, apparet in hac ſpecie furtum non committi,etiam ſi domino inuito res auferantur:quia cum vrget extrema neceſsitas, res illæ,quæ proprium dominum habere videntur,communes ſunt,nō alienæ. Nec quidquam impedit contraria poſſeſſoris voluntas: quippe quæ inordinata ſit,& iniqua:& ideo qui patitur extremam neceſsitatem,ſi rem alienam accipiat, propriam, aut ſaltem communem accipere uidetur,& ex conſenſu ſaltē debito poſſeſſoris,ſicuti communi omnium ſententia traditum extat.Et notatur in capitulo.diſcipulos.de conſecratione,diſtīctione quinta.Diſcipulos(inquit Apollonius) cum per ſegetes tranſeundo euellerent ſpicas & ederent, ipſius Chriſti uox innocētes vocat:quia coacti fame hoc fecerunt id probatur Matthæi ca.duodecimo. Vnde apparet,extra caſum neceſsitatis nō licere ex vinea alterius,ēt viatoribus vuas ad veſcendum colligere: quod Ripa in l. damnum columna ſecunda.ff.de damn.infect. uerum eſſe cenſet,ubi uiator vuas colligit,ut ſecum ferat.Secus tamē ut ſtatim eas in uinea,uel in ipſa uia comedat,nā hoc licitè fit: etiā ſecluſa neceſsitate famis.& probatur Deutoronomii capit.13.cuius meminit hac in ſpecie Gandinus in tracta.maleficiorum rub.de pœnis.columna antepen.

Neceſsitas autem extrema tunc dicitur, quando immi net uitæ periculum,cui aliter quàm per hanc acceptionē ſubueniri non poteſt.ut explicat Thomàs dicto articul.7. & quolibet.5.articul.16.quod cuiuſque rectum & ſincerū arbitrium definire opportunè,& piè poterit.

Hinc uera interpretatio deducitur ad tex.in dict. capitul.ſi quis propter neceſsitatem,cuius hæc ſunt uerba, Si quis propter neceſsitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, ueſtem,uel pecus, pœniteat hebdomadas tres:& ſi reddiderit,nō cogatur ieiunare.Hactenus ille textus.Ex quo patet,occupantem rem alienam,uel eā accipiētē propter neceſsitatem,peccare quidem,& debere peccati pœniten-

pœnitentiam agere. quod contrarium est his quæ modo tradidimus. Et ob id ea decisio tunc obtinet, cum necessitas extrema nō est, sed aliquanto remissior: nam eo casu peccatum, rem alienā accipiens committit, & pœnitere debet: quemadmodum asserunt gloss. & docto. in dict. cap. si quis. Panor. in capit. quoniam de Simonia. diuus Thom. in dict. artic. septimo. ad primū. & Syluester. uerb. furtum. q. 3. Sed tunc quæritur. qua ratione in eodem capite responsum est, quòd si reddiderit nō cogatur ieiunare? aut etenim is peccauit, accipiēdo rē alienā: & tunc etiam si restituat, pœnitere debet, ob crimen commissum: aut non peccauit, & tunc pœnitentia necessaria non est. Huic uero obiectioni respondēdum erit, hanc pœnitētiam agendam esse non propter peccatum commissum in accipiendo rem alienā, nam ea maior esse debet, sed propter morā cōmissam in restitutione; atque ideo erit capitis sensus: quòd accipiens rem alienam causa necessitatis, quæ extrema non sit, debeat pœnitere ob moram commissam in restitutione, & ideo si statim restituerit, liber erit ab hac pœnitentia: nō tamen ab ea quæ iniūgi potuit propter ipsius acceptionis peccatum. Item & aliter eadem decisio intelligēda erit in hūc sanè modum: ut cum necessitas extrema sit, accipiens alienam rem teneatur ex quadam supererogatione tribus hebdomadis pœnitere, eo quòd illa acceptio imaginē furti habeat: & tamen ab ea pœnitentia sit liber per accepti restitutionem. Vel tandē cōstituamus cū textū loqui cum ob necessitatem grauem non tamen extremā, res aliena accipitur: etenim eo casu minor est culpa: & ideo leuis iniungitur pœnitentia, quæ prætermitti potest, si iniungitur hac accepti restitutio. itaque intellectus admodum conuenit his, quæ Gloss. Thomas & Panormitanus tradidere, & quæ ipse notaui in dicto capi. 14 numero 5.

4 Quid tamen † erit agendum cùm is, qui ob extremam necessitatem rem alienam accepit, pinguiorem nactus fuerit fortunā: an ad restitutionē teneat? & Glossa cōiter ibi recepta in hac re. p&m. arg. tex. & eorūq; adnotantur ibi in c. Odoardus. de sol. pbare uidetur, hūc teneri ad restitutionē rei alienę, quā acceperit, ad subleuandā extremā necessitatem,

cessitatem.quin & in hac specie hanc opinioné tenuerunt Doct.in d.c.si quis propter. Ioann.Lupin.in rub.de donatione.§.65.nu.47 Adria.in quarto,in tract.de restitutione c.quia dictum est de aliquo;. Almain.in 4.sent. dist.15.q.2.Ioan.Medi.de restit. q.3.in princi. quibus adstipulatur secundùm aliam interpretationem textus in dicto capi.si quis propter. vt ex eo cogatur quis ieiunare,& pœnitentiam agere,quòd rem alienam acceptam ob extremam necessitatem, accipiens feliciorem nactus fortunam, non restituerit.hoc idem ratione probatur. is etenim qui extrema laborat necessitate, non habet maius ad rem alienam ius, quàm quod dominus in eum transferre tenetur: dominus autem non tenetur inopi rem propriam donare ad subleuandam inopiam, sed satis erit quòd inopi eam det, & tradat titulo,& causa mutui,ea ꝑstatione, ut & inops bona, & patrimonium postea nactus, teneatur mutuatam pecuniam soluere, secundùm Adria. quolibeto 1.articul. 2.col.3. tametsi contrarium probare conetur Ioannes à Medina in tracta.de eleemosyna.capitulo, an extremè indigenti sit necessario facienda eleemosyna donando. igitur & in hoc casu rem acceptam ob extremam necessitatem tenebitur quis feliciorem adsequutus fortunam, restituere.Quod verò diximus,quenquam non teneri ad donandum liberè aliquid existenti in extrema necessitate,patet.Quia non tenetur ad aliud quàm ad subueniendũ pauperi,& subleuandam eius necessitatem: quę quidem tollitur per dationem mutui,modò ea datio uerisimili coniectura nequaquam tendat in paúperis oppressioné.Sic edicto regis sancitum est,ꝙ pauperes litigantes nihil teneantur soluere,nec vllũ stipendiũ reddere tabellionibus: alijsque tribunalium ministris: modò iuramento præstito promittant ea stipendia se soluturos, cum ad pinguiorem deuenerint fortunam.atque ita opinionem istam veram esse censeo, modo absit fraus, & oppresio pauperum. tametsi Scotus, Richardus,& alij in quarto sententiarum, distinction.15.contrarium teneant & eos sequutus sit post Angel. Syluest.in summa uerb.furtum. quæstion.5. affeuerans eorum sententiam communem esse:& probari ex eo,

quod

quòd tempore necessitatis extremæ res omnes cõmunes sint,& ut propriæ ab inope patienti extremam necessitatem possint accipi,& decipientis efficiantur, quæ quidem ratio infirma est, & minus conueniens quã par erat huius opinionis necessariæ probationi. si quidem tempore extremæ necessitatis omnia sunt communia iuxta recti moderaminis rationem : scilicet ad subleuandam necessitatem quæ tollitur & subleuatur, etiam si bona aliena accipiantur eo titulo,& causa, ut postmodũ prospera fauente fortuna dño restituantur: ita etenim satisfit præcepto dandi eleemosinam & eius fini : nec necessaria est ad huius præcepti obseruationẽ, datio omnino liberalis: modo ita fiat, ut uerè pauperi nullum afferat dispendium. Non me latet Scoti,& aliorum opinionem satis piam esse,& à plerisque uiris doctissimis probatam fuisse: sed & prior sententia rationibus, atque autoritatibus etiam probari poterit.

Quæritur hoc in loco † non immeritò: cùm præceptum furtum prohibens, interpretationem hanc accipiat, ut minimè uioletur si res aliena capiatur ad subleuandam extremam uitæ necessitatem : cur præceptum fornicationem prohibens, itidem non habeat eundem sensum, aut licita sit fornicatio ad euitandũ mortis periculũ? Etenim adulteriũ, nec fornicatio minimè licent, nec licere possunt ob famis, nec ob uitæ periculũ effugiendum : sicuti certissimũ est: & probatur in l. palam. uer. non est. ff. de ritu nupt. & Gloss. in dicto cap. si quis inquit, eam esse rationem, quòd propter necessitatem extremã res aliena communis efficitur: nõ sic in fornicatione: quia debet quis potius omnia mala pati, quàm peccato consentire. Quæ sanè ratio satis incongrua est: quippe quæ nequaquam explicet cur non liceat ob effugiendum mortis periculũ & propter uitæ necessitatem extremam fornicari: & denique non aperit, cur malum hoc fornicationis non fiat licitum,& amittat propriam malitiam ex circunstantia necessitatis extremæ ad uitæ periculum effugiendum. Quamobrem Panormitanus, in dicto capitu. Si quis propter necessitatem. aliam rationẽ cõminiscitur, dicens ideo tempore extremæ necessitatis minimè licitam esse fornicationem, quòd humana

creatura non ueniat fructuum appellatione, nec fructus censeatur, sicuti et censet iuri sconsultus in l. in pecudum. ff. de vsur. §. in pecudum. inst. de rer. diuisio. eandẽ rationẽ tradit Ioan. And. in d. c. si quis pp. vnde licet permissum sit naturali iure rem alienam accipi ad extremæ inopiæ necessitatem subleuandã: id obtinet in rebus, quæ fructuum appellatione veniunt, & fructus reddere solent: nõ in his, quæ fructuum nomen non habent. Verùm isthæc ratio inutilis est, nec dubitationi aliqua ex parte satisfacit. etenim ipse non diffiteor ancillarũ partus, & fętus fructus non esse, nec eorum appellatione comprehendi: & ideò ad proprietariũ non ad vsufructuarium pertinere. idq; obtinuit apud iurisconsultos quadã reuerentia diuinæ pulchritudinis, ad cuius imaginẽ homo creatus est, & vt ei mundus, oĩaq; animalia subseruirent, & famularentur: atq; ita ob hanc hominis excellẽtiam, ne partus humanis brutis animalibus pares, & æquales censerentur, ea sentẽtia recepta fuit, quà difinitũ est, partus ancillarum fructus non esse: nec eorum appellatione venire. qua de re non satis apud veteres iuriscõsultos conueniebat, autore Cice. lib. 1. de fin. bonor. & ma-
6 lorũ. statim in initio, dum inquit: † An partus ancillæ sit ne in fructu habendus, differetur inter principes ciuitatis, P. Sceuolam Marcumq; Manliũ, ab hisq; M. Brutus dissentiet, quod & acutum genus est, & ad vsus ciuium non inutile, nosq; ea scripta reliquaq; eiusdẽ generis & legimus libenter, & legemus, hæc, quæ vitã continent oẽm, negligentur? Hæc Cic. & tñ non ex hoc cõgrua ratio datur in quæstione proposita, cùm ab eisdẽ iuriscõsultis receptũ sit, vsũ, & vsumfructũ in ancillis constitui posse. Et præterea ob necessitatẽ extremã famis licèt patri filios vendere. l. 2. C. de patri, qui filios distr. Item sicut potest existens in extrema necessitate ad eam subleuandã accipere nummos alterius, ita & seruũ alienũ, vt eũ uendat, quæratq; ex prætio uictũ. Fit igitur non essè Ioã. Andr. & Panor. rationẽ sufficiẽtem. imò ni fallor, ea est satis incõcinna, & inutilis. Filippus Deci. in l. quæ pp. ff. de regulis iuris, eam esse rationẽ huic quęstioni aptã censet, ꝙ per coitum minimè periculo mortis, quod ex fame imminet, obuiam eatur. & iõ fornicatio ẽę
ob ex-

ob extremam necessitatē,& inopiam licita non est,nec vllo iure permittitur. Sed & hic autor alioqui subtili præditus ingenio, acriq; iudicio, dubio procul hac in re falli tur. Nam etsi per coitum fornicarium immediatè minimè subueniatur necessitati famis, & periculo vitæ,mediatè tñ subuenitur ex pretio ipsius fornicationis,quod sufficit, vt necessitas excuset,sicuti excusatur, qui patiens extremam necessitatem non accipit alienum panem,sed argenteum vas, & id vendit ad emendum ex prætio cibos sibi necessarios licèt argentum directè non tollat, nec immediatè famē.præsertim deficit ratio Decii, cùm hic non tm̄ agatur de accipiendis rebus alienis ad vitandā famē, nec tantùm tractatur de vitando periculo mortis imminentis ex fame: sed & de effugiendo periculo mortis aliunde vtcunque imminentis,& de constituto in extrema necessitate uitæ vel ratiōe famis vel homicidii:iuxta ea, quæ iā adnotauimus in huius relectionis parte j.ad interpretationē text. in ca. officii.de pœnit.& remis.huic autem rationi,quam Decius tradit,suffragantur uerba S.Thomæ.2.2.q.64.art.7.ad 4.ita scribentis:Actus fornicationis uel adulterii non ordinant ad conseruationē, propriæ vitæ ex necessitate.quarta. igitur ratio huic cōtrouersiæ offerri solet,quæ dictat, licitum esse ob effugiendū mortis periculum ei,qui patitur extremam necessitatē, rē alienam capere,non tñ fornicari:quia dispensatione diuina opus est ad hoc vt præcepta, & leges diuinæ prætermittātur:in lege verò diuina, quæ furtū prohibet,dispensatio diuina oīo appareat ex causa necessitatis,c.discipulos.de consec.di.5.at circa præceptū illud:Nō mœchaberis.nullibi reperitur diuina dispensatio,nec rōne extremæ necessitatis,nec ex alia causa. Et iō non est licita fornicatio ad vitandū mortis periculū absq; diuina reuelatione.hæc rō deducitur à Gloss. quam inibi notat Card. Alex.in c.qm̄.48.dist.& sensere idem Sylu. verb.metus.q.7.& Almain.in moralibus.q.de metu. proposit.3. imò coitus cum fœmina quæ vxor non est, si ex diuina reuelatione permittatur,coniugalis est verè: quia Deus matrimonii institutor,& autor, eam fœminā in coniugiū, & matrimonium tradit coeunti cū ea:secundum Thom.1.2.q.100.

art.8.Hæc uerò ratio adhuc non placet, quippe quæ nõ diffiniat,qua ex causa in hoc præcepto:Non mœcaberis:non sit quandoque ex necessitate saltem extrema dispensatũ: sicut in illo:Nõ furtum facies. idcirco quinta ratio reddi poterit,si animaduertamus acceptionem rei alienæ ideo reprobatam,& illicitam esse,quia est proximo iniqua, & iniuriosa:hæc uero iniuria cessat planè ex consensu domini expresso,uel tacito,dato quidem uel debito:qualis contingit tempore extremæ necessitatis,quo tenentur rerum domini cõsentire quòd pauperes eorũ res accipiãt ad subueniendum inopiæ, & necessitati, quibus ipsi opprimuntur:& ideo præceptum illud,quo prohibetur acceptio rei alienæ,nequaquam hanc continet acceptionẽ,quę fit absque iniuria proximi cũ ipsius domini consensu saltem debito.At præceptũ quod fornicationẽ prohibet.ideo eã prohibet.quia malũ est adulteriũ ipsum,itẽ mala est ipsa fornicatio:quorũ malitia, uolũtate,& cõsensu humano tolli nõ potest.ideoq; nec mariti consensus,nec ipsius fœminæ uoluntas sufficit ad tollendã, adulterii, nec fornicationis simplicis malitiam:qua ratione extrema necessitas uitæ minimè efficit,nec efficere potest fornicationẽ licitã:sicut efficit acceptionẽ rei alienæ: siquidẽ circũstãtia extremæ necessitatis in acceptione ista,tollit ab ea malitiam,quam alioqui actus ipse habere solet.atque ita rem hanc distinxit Ioann.Medina de restitutione.quæst.19.ult.col.Sexta nihilominus huic disputationi additur ratio in hunc sanè modũ.præcepta enim,& leges naturales habent uelut moderatricem,& interpretem rectã rationem,secundũ quam pronuntiandum est,actus humanos sub legibus,& præceptis contineri, uel non: recta uerò ratio præceptum hoc: Non furtum facies,interpretatur ita planè, ut acceptio rei alienæ tempore necessitatis extremæ nequaquam sub prohibitione legis comprehendatur.

Nam recta ratio præceptum diuinum interpretatione quadam ita moderatur, quasi necessitas omnia faciat omnibus comunia, furtique rationem excludat, cùm melius sit diuitem rei unius priuationem pati, quàm ut pauper fame pereat,hoc etenim iudicat,& interpretatur

recta

recta ratio. Non sic eadem rectitudo rationis interpretatur præceptum prohibens fornicationem, cum reipublicæ, & rationi naturali magis conueniat, & consonum sit quen quam mori, quam quòd cum ea fœmina commercium carnale: habeat, quæ propria uxor non sit: quemadmodum & in epitome in quarto. adnotaui. secunda part. capi. 3. §. 4. nume. 5.

Septima † fortassis ratio nō omnino uidebitur incōcinna, nec absurda, si diligenter, ac maturè pensitemus, ea quæ legibus naturalibus ac diuinis prohibita sunt, malitiam quandam habere ob fragilem humanæ creaturæ sensualitatem, quæ ratione, qua nos Deus ipse muniuit, destituta, quotidie nos ipsos urget, & discruciat. Quòd si hęc malitia attēta circunstātia contingenti cessauerit, haud dubiè præceptū ipsum hoc in actu cessat, ipsaque prohibitio diuinæ legis minimè casum istum complectitur. & ideo è contrario si malitia actus lege diuina prohibiti, ratione cōtingētis circunstantiæ non cessauerit, nec ipsa pręcepti prohibitio cessat, nec diuina lex in eo actu minorē obligationē, & uim habet, quàm si circunstātia illa non contigisset. Sic acceptio rei alienæ prohibita est iure naturali, & diuino propter malitiam quam actus hic habet ex eo, quòd fit iniuria proximo, eique damnū infertur, at malitia ista omnino cessat aliquot casibus, in quibus præceptū nec uiolatur, nec legi diuinæ, aut naturali contradr̄, nēpe cum quis rē à dn̄o aufert, ensem inquam, ne uel seipsum, uel alterum occidat. idem si res à domino auferatūr ad subueniendū extremæ inopiæ, quam accipiens patitur. Malitia etenim, quæ acceptioni rei alienæ solet adhærere, tūc procul abest: quia nec iniuria domino fit, nec, damnū ei infertur: imò ea acceptio fieri eius consensu saltem debito, & quem dominus teneretur adhibere. eadem ratione oportet expendas præceptū illud. Non occides: siquidem homicidium priuata perpetratum autoritate, quod inibi prohibetur, malitiā habet ex eo, quòd proximus innocens occiditur, eiq; fit ex ea occisione iniuria, siue occidatur à priuato, siue à iudice, qui non publica, sed priuata utitur autoritate cum innocentem, & innoxium occidit. At tunc occisio hominis erit ob-

uitandam mortem,& periculum vitæ licita, quoties hæc extrema necessitas auferat malitiam actus: & ideo aggressorem occidens aliter mortem effugere non valens, minimè peccat contra præceptum legis naturalis, nec diuinæ: cùm ob extremam hanc defensionis propriæ necessitatem cesset malitia actus homicidii,ex quo nulla fit iniuria proximo qui nocentissimus propter aggressionis causam occiditur ab eo,qui iure defensionis potuit eum occidere,aliter propriã mortẽ,& iniuriã non euasurus.Non erit idẽ,si quis innocentem occiderit,cùm non posset alioqui mortem effugere:scilicet ad vescendum corpus innocentis, ne fame periret occisor. Nam extrema necessitas non tollit malitiam actus homicidii: cum adhuc vtcunque uigeat fames,innocens alter est,qui occiditur.Sic deniq; fornicatio lege naturali,& diuina ꝓhibita eã malitiã habet,ꝙ ex appetitu,ac sensualitate aduersus rationem quis carnale commerciũ habeat cum ea fœmina,quę vxor non est.siquidem lege naturali, coitus tantùm coniugalis licèt hominibus, & sic animalibus ratione præditis,iuxta l. primã.§. ius naturale.ff.de iust.& iure.c.ius naturale.1.dist.quorum interpretationem explicuimus in Epitome ad.4.dec.parte.2.in prin.nu.6.Expẽdamus igitur: an fornicationis malitia tollatur ex circunstantia necessitatis extremæ, imminenti fame,vel mortis periculo:a quo nisi quis fornicetur,euadere nequit.& profectò patet non tolli tunc malitiam huius actus,quia propter hanc circũstantiam non efficitur vxor ea, quæ non est,nec coitus efficitur coniugalis . & ideo minimè licèt ob extremã necessitatem fornicari: cũ etsi Deus possit peculiari ratione fœminam aliquam viro in coniugium tradere,& ea ratione permittere coitũ cum fœmina, quæ quidem ex contractu humano vxor non erat:attamẽ Deus ipse nunquam dispensat,nec dispensare potest, quòd seclusa ratione coniugii, & absque vxoria lege quis fornicetur.siquidem manente malitia actus,non potest Deus eũdem actum permittere: quemadmodum manifestè deducitur à diuo Thoma 12.quæstione 100.articul.8.Ex quo palam deducitur,nec Deum ipsum posse super diuinis præceptis decalogi dispensare: si propriè & verè quid sit dispensatio

satio intelligamus.tradit hoc ipsum latius Dominic.Soto lib.2.de Iustitia & iure quæst.3.arti.8.Hanc ipse arbitror esse veram rationem construendi differentiam inter hæc duo præcepta. Non furtum facies, & non mœchaberis. Ex quibus etiam colligitur an actus lege diuina, & naturali prohibiti, & secundùm propriam eorum malitiam illiciti, possint aliqua ex causa, ob aliquam circunstantiæ rationem esse liciti, & absque peccati culpa fieri, & licere, quod potissimum ad mores pertinet.

SECVNDAE PART. RELECT. §. II.

SVMMARIVM.

1 *Meretrix petere potest apud iudicem exteriorem, mercedē sibi promissam ob fornicationem. Et ibi intellectus. l.4.§.sed quod meretrici.ff.de condict.ob turp.caus.*

2 *Donatio fieri potest concubinæ, præterquam a milite, & Clerico.*

3 *Nihil refert quantum ad donationem, nec quo ad prætium fornicationis, sit ne publica meretrix, an occulta fornicatrix.*

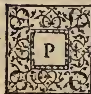
4 *Datū meretrici: an ab ea retineri possit seclusa causa donationis.*

5 *Promissum parasitis ob uerbera, uel alapas, an peti possit?*

6 *Expenditur textus in l.4.in prin.ff.de cond.ob tur.caus.*

7 *Datum causa maleficij, & turpitudinis: an sit necessariò restituē dum danti, qui in eadem turpitudine uersatur, an pauperibus, vel an possit retineri ab accipiente?*

8 *Intellectus ad textum, in c.veniens. de Simonia.*

1 PRoximè actum est de fornicatione, an ea licita sit ob extremam famis necessitatē: idcirco tertiò à prima, quam constituimus, regula, colligitur, † sit ne restituendum quod ex fornicatione, ac meretricio adquisitum fuerit, & an ea acceptio sit iniusta, siue in iniuriam proximi, siue quia lege prohibita? Cui quæstioni p̄mittēdum est, an meretrix apud iudicem exteriorē petere posit, sequuta copula, mercedem ob eā sibi promissam?

Et quòd agere non possit fœmina ad pecuniam ob fornicationem promissam, probatur primò ex l.tertia & 4.in

princ.ff.de condict.ob turp.cauf.quibus decisum est, in pari causa turpitudinis potiorem esse posidētem.Sed in hac specie par est causa turpitudinis:igitur qui nondū conuentam pecuniam soluit, & eam retinet, potiora habet iura. Secundò,conditio turpis vitiat cōtractum,& vitiatur: promissumq; ob agendum maleficium, peti non potest.l.mercalem.C.de cond.ob turp.cauf.l.iuris gentium.§. si ob maleficium.ff.de pac.l.si plagii.l.generaliter.ff.de verb. oblig. ergo cum promissum meretrici detur propter maleficium nec promisio tenet nec ex ea agere meretrix poterit. Tertiò:nemo est dn̄s membrorum suorum,præsertim ad vsum illicitum.l.liber homo.ff.ad l.Aquil.capitulo contingit.de sent.excom.meretrix igitur,quæ sui corporis domina non est,nulla ratione mercedem pacisci valet ob vsum venereū usum,inquā,proprij corporis illicitū. Quibus tandē pars ista probari poterit:quā veram esse censent gloss.in di.l.4. §.sed quod meretrici.& in l.secunda C.de condict.ob turpem causam.& in l.affectionis.ff.de donat. Imola. ibi,Angelus & Baldus,Pau.& Ias.in d. §.sed quod meretrici. Zasius in l.generaliter.superius citata.Fortuni.in dict.§.si ob maleficium.verùm contraria sentētia rationibus, & autoritatibus probatur.Nam & iurisconsultus in d.§.sed quod meretrici. expresim scribit, meretricem turpiter agere, non tamen turpiter data,& promissa accipere. unde licèt actus uenereus,ob quem datur pecunia,illicitus sit, & turpis:ipsa tamen acceptio pecuniæ turpis nō est,nec iure improbata. qua ratione sicuti data turpitudine vtriusque dantis,& accipientis,non est locus repetitioni: ita cum ex parte accipiētis turpitudo in ipsa acceptione minimè datur, non tantùm locus non est repetitioni, sed & locus datur exactioni, vt differat iurisconsulti responsum in d. §.sed quod meretrici.à responso.l.3.& 4.in princ.deinde quāuis fornicatio praua sit,& iure diuino vetita,ipsa tamen meretrix domina est sui corporis,& materia vendibilis est, nec ipsa venditio actus venerei illicita censetur, & licèt actus venereus ex seipso malus sit, eius tamen venditio non est prohibita,nec illicita ratione materię.etenim dare mulieri aliquam pecuniā pro vsu venereo antequā is sequatur,

malum

malum eſt, quia datio illa imperatur à luxuria, & à praua ſenſualitate procedit:at datio pecuniæ meretrici promiſſæ, cum ea fiat poſt actum uenereum , mala non eſt , ſed actus iuſtitiæ à nullo uitio imperatus, quia materia uẽdibilis in hãc dationẽ adducitur,ſicuti explicat elegãter Caietanus, 22.quæſt.32.articul.7.Rurſus ex hoc,ut magis urgeat argumentatio,adſumo propoſitionem hanc,uidelicet in hac pactione,quæ cũ meretrice fit.materiam adductam in conuentionem,& prætii cõmutationẽ,uendibilẽ eſſe. quod ꝓbatur præter autoritatem Caietani ex ipſius Iuriſconſulti loco,ubi fatetur in hac ſpecie meretricẽ licitè mercedẽ accipere , & acquiſitionem ipſam licitam eſſe,& immunẽ quidem à turpitudine.idem fatetur Thom.in dicta quæſt. 32.arti.7.Sed ſi materia uẽdibilis nõ foret profecto dubio procul meretrix ipſa turpiter acciperet,cũ ipſe actus uẽditionis ex ꝓpria natura eſſet illicitus:ac neceſſariò ſequeretur,dationem & receptionem procedentes ab ipſa uenditione ſecundum propriam naturam illicitas, itidem illicitas eſſe , & turpes:ut in ſimonia , & in conuentione , quæ cum aliquo fit,ut iniquam ſententiam ferat,quòd ſatis cõſtat ex D. Thom. in dicto . articulo 7. & iuriſconſulto in dicta leg.3. latiuſque à nobis in ſequentibus explicabitur. At ſi materia uendibilis eſt , non uideo qua ratione conuentio iſta quãtum ad commutationem pertinet,ex ſeipſa turpis ſit , nec ex parte dantis , nec ex parte recipientis. ſiquidem qui dat,uel promittit pretium ob eam rem, quæ uendi poteſt.legem ſequitur commutatiuæ iuſtitiæ : recipiens eodem pacto eandem legem ſeruat ac iuſte recipit mercedem,& pretium rei quam uendere potuit. igitur pactio hæc ſeruanda eſt,& promittens cogendus erit promiſſam mercedem ſoluere. Nõ obſtat Iuriſconſulti reſpõſio qua aſſeuerat dantem turpiter agere . Nã actus ipſe uenereus utriuſque maris.& fœminæ turpitudinem habet: atque ita pactio ipſa contingens inter uirum & meretricẽ ratione huius actus & quatenus ex appetitu , & libidine ſit,etiam turpis eſt, non tantùm ex parte uiri,& ex parte meretricis:ſed quatenus datio,& receptio mercedis eiuſq; promiſſio & ſtipulatio ſeorſum poſſunt cenſeri,turpitudinem

nē nō hñt: datio inquā vel promisſio, quia fit in cōpēſatio nē, & mercedem, ac pretiū corporis ipſius meretricis quò ad vſum venereum, qui vendibilis eſt: & ideo ad iuſtitiam commutatiuā pertinet, acceptio verò quia meretrix mercedem, & pretium recipit eius laboris & uſus qui uendibilis eſt, & tamen nihilominus dantis, uel promittentis turpitudo verſatur: ob eam ipſam cauſam quia datio meretricem prouocat ad fornicationem, & procedit ab appetitu & libidine coitus, non ſic receptio meretricis, uel mercedis pactio: quippe quæ non procedat ab appetitu actusvenerei, ſed ut habeat ipſa mercedem, & pretium uſus corporei ad actum fornicationis. quo fit ut nec ipſa datio turpis ſit quatenus ea tendit ad ſtipendium, & mercedem actus uenerei, & uſus corporis, quem ipſa præſtat meretrix, & ob quem pretium habere poteſt. igitur qui meretrici mercedem promiſit, iam poſt ipſum actum venereum cogendus erit eam ſoluere, etiam ſi ante coitum pactum fecerit: cum in hac ſpecie non ſit tractandum de miſſione, aut datione quatenus turpitudinem habet, ſed ea qua ex parte iuſtitiam reſpicit commutatiuam, hic etenim eſt verus ſenſus Iuriſconſulti in d. §. ſed & quod meretrici.

Secūdò eadē ſententia, qua aſſeritur, promiſsionē factā meretrici, ſeruandā eſſe ēt apud iudicē exteriorem, & promittentē cogendū fore ad promiſsi ſolutionem, probatur. Geneſeos c. 38. quo in loco Iudas mercedē promiſſam Tāmar, quæ habitū meretriciū aſſumpſerat ob fornicationē, eidē ſoluit, & miſit poſt ipſum actum venereum: profectò non alia ratione quàm quòd teneretur mercedem promiſſam meretrici ſoluere.

2 Tertiò eadē opinio ſatis apud Iuriſcōſultū probatur † in l. affectionis. ff. de do. q. cēſet, donationē poſſe fieri meretrici, & ei factā validā eſſe: nō tātū quò ad exceptionē. ſed & quò ad actionē, ſm magis cōem doct. interpretationē: contra Gloſ. vbi ad idem optimus tex. in l. donationes concubinam. in prin. ff. eo. ti. & id conſtat argumento à ſpeciali: nam ſi minor, & miles non poteſt donare meretrici ſecundū nota. in d. l. Affectionis. ob ſpecialem quandam rationem: qui minor non ſit, nec miles donare meretrici poterit.

terit.l.miles ita §.1.ff.de milit.testam.ubi itidem probatur eum,qui miles non sit,tantũ donare posse meretrici & concubinæ,sed etiam legare in testamento,& eam hæredẽ instituere,ꝙ Ant.Butr.con.14 & eleganter Iaso.cons.37. li.3.adnotarunt.tradunt hac de re plura Bar.& Doct.in d. l.affectionis.Ro.con.43.Anc.cons.247.Capicius in decis. Neapolita.102.qui & de concubina clerici loquuntur examinantes,quando ei donari à clerico possit .quibus adde. l.22.cum sequentibus ti.3.li.1.ordinat.& Io.Lupi.in rubric.de donatio.inter uirum & uxorem.§.39. Nam & Raphael Cum.in d.l.miles ita.§.1.Bal.con.437.li.5.& Iason in d.cons.37.col.2.li.3.existimant, etiam pagano minimè licere donationem facere mulieri,cum qua habet adulterium,incestumve commercium.fit tandem ex his, ut constitutissimum sit, mercedem meretrici ob fornicationem promissam:modò absit dolus, & fraus: eidem soluendam esse promittentemque à iudice compellendum fore ad eius solutionem.quam opinionem tenent Dy.& Saly.in l. 2.C.de cond.ob turp.caus.Bart.& Alexan.in dict.§.sed & quod meretrici.idem Barto.in dicta l.affectionis.Alexand. in dicta l.generaliter.Abbas in cap.quia plerique. nume. 142.de immu.eccl.Ripa.in l.si plagii.ff.de uerb.obli.col. pe.Io.Lupi.in d.rub.§.40.Sali.in l.ea quæ.C.de dona.ant. nupt.Barto.& Aretin.in d.l.generaliter.quo in loco Ias.& Za.nu.29.testantur hanc opinionem communẽ esse. Nec oberunt ea quæ ad probationem prioris sententiæ adducta fuere;siquidem.l.3.& 4.tunc obtinet quando datio, & receptio utrinque est illicita,& reprobata:at in hac specie acceptio licita : imò ipsa datio quatenus procedit à lege iustitiæ , & à promissione dati in mercedem eius operis , quod prætium habere potest:iuxta ea, quæ modo adnotauimus.Irẽ iurisc̃osulti resp̃osum in d.§.si ob maleficiũ . ita intelligendũ est,ut procedat in maleficio,quod lege exteriori punitur quãtũ ad ipsum recipiẽtẽ actionẽ: siquidem rõne eius actus,qui iure humano punitur, nemo p̃ot iure quidquã pacisci,nec stipulari.l.mercalẽ. C.de c̃od.ob tur. causã.qua ratione, etiam si ex propria natura materia uendibilis sit, quia lex ipsa humana actum ipsum punit ,

propter quam pactio fit: uerè dici non poterit, eadem lege humana pactionem istam ualidam esse, qua quidquā promissum fuerit ob maleficium committendum. Sic sanè cū lege humana actus puniatur, nullo pacto potest ualida censeri pactio, quæ tendit ut pretium constituatur ob actionem illius actus, qui lege ipsa punitur: atq; ideo tunc uersabitur vitium, & turpitudo non tantū in ipso dāte aliquid ob maleficium, sed & in ipso accipiēte, qui paciscitur mercedē pro eo, quod apud iudicem puniri debet, uel pro ea re, quæ vendibilis non est, optimus tex. in d. l. 4. Vltima ratio ex lege, liber homo. ff. ad legem Aquili. non nocet huic conclusioni. Nam licèt nemo dominus sit membrorum suorum, est tamen dominus usus proprii corporis: siquidem usum corporis locare potest propter mercedis pretium, sicuti manifestè probatur apud iurisconsultos, qui locationem operarum passim permittunt, & probant. Quòd si dixeris hoc tunc obtinere cum locatio fit ad usum licitum nō ad illicitum, id facillimè tollitur: quia usus illicitus operatur, quod ipsa locatio illicita sit. Item quod non sit cogendus locator conuentioni stare: nec tamen ex hoc sequitur non esse locatori soluendam mercedem, quoties ipse quod in locationem duxit, præstiterit omnino absque iure reuocationis.

Assertio autem ultima, quam frequentiori calculo probatam esse diximus, uera est: modo merces huius usus uenerei sit moderata, sicut & hoc necessarium est ad omniū commutationum iustitiam, & præterea oportet quod ipse promittens habeant ius dandi & promittendi: ita quidem, ut proprio consensu possit obligari: quemadmodum tradidere Henri. in capitu. peruenit. de adulteriis. & Ioan. Lupi. in dicta rubri. §. 41.

3 Ex his planè deducitur. † non rectè hac in quæstione cōstitui differentiā inter meretricem publicam & fœminā, q̄ occultè fornicatur: cū ratione suprascripta diligēter examinata, satis appareat ita esse usum corporis ad uenereū actum, uendibilē in fœmina occultè fornicaria, sicut in ea, quæ publicè meretricium exercet. tametsi Cynus in l. 2. & ibi Ang. C. de cond. ob turp. caus. Ab. in d. c. quia pleri

que

que nu.14.& seq.Io.Lupi.in d.rubr.§.41.teneant in fęmina occultè fornicaria,quæ publica meretrix non est, quod nec ipsa petere possit mercedem promissam, & pretiũ fornicationis:nec si datũ fuerit,illud possit retinere: imò potiùs restituere teneatur,etiam in animæ iudicio. hanc sententiam Cini & aliorum scribit communem esse Adria.in 4.sen.in tra.de restitutione.oritur alia q.eam hi Doctores probant autoritate tex.in lege, Lucius.ff.de iure fisci quo probari uidetur, res datas his occultis fornicariis ad fiscũ pertinere,& eas fisco adiudicandas fore.Ego quidẽ, ut modo adnotabam,opinor, hanc opinionem nec communem esse,nec ueram.quãobrem eã in duas partes distinguam , quò facilius intelligatur. Prima etenim pars tractat, an promittens aliquod pretium fœminæ propter occultam fornicationem,& eam,quæ meretricia non est,sit cogendus id etiam in foro exteriori soluere? Secunda pars agit de ea quæstione, an acceptum à fœmina, quæ meretrix publica no est,ob fornicationem,possit ab ea in iudicio animæ retineri,ita ut ad eius restitutionẽ minimè teneatֿ? Quò ad primũ fateor Cini sententiam in foro exteriore ob eius,& aliorum doctissimorũ uirorũ autoritatẽ frequẽtissimè admitti,& à plerisque iudicibus eam admittendã fore. At nõ uideo qua ratione opinio ista uera sit: cũ nihil referat,fœminã esse publicè,uel occultè fornicariam ad iustam ipsius venerei usus mercedẽ. Nã iurisconsulti responsum in d.l.Lucius.in his, quæ scelere quæsita sunt, & à fisco reperi possunt ob crimen à recipiente cõmissum, pœna tẽporali,iudicialiq; dignũ:nõ in adquisitis ex fornicatione locũ obtinet.: atq; ita in his casibus quibus receptio est illicita,& in specie iurisconsultus ibi tractat de receptione illicita ex eò quòd bona sunt auferẽda ab hærede ea ratione,quia propter scelus commissum in morte testatoris,efficitur ipse hæres indignus, uel incapax hæreditatis iuxta distinctionẽ do.in d.l.Lucius.idcirco satis est distincta iurscõsulti species, & eius respõsio ab his,quæ iam præsentiarũ de meretricio lucro tractãtur. unde mirũ est, cur Cynus & alii d.l.Lucius.ad hãc quæstionẽ induxerint cũ hic de mercede promissa ob coitũ fornicarium tracte-

mus:

mus: qui quidem coitus minimè punibilis est lege exteriori, & humana. Quòd si coitus fornicarius punibilis foret apud iudicem exteriorem, tunc planè probatissimi iuris est, non posse mercedem promissam nondũ solutã peti, sicuti probatur in l. mercalem. C. de cond. ob tur. causam. & id quidẽ uerũ est, quoties actus, cuius pretiũ petitur, punibilis est quo ad ipsum petitorẽ: ne lucrũ, & præmiũ is, cõsequatur ex eo: unde pœnam iure habere debet.

Secunda quæstionis pars edisserit, quòd receptum à fœmina, quę publica meretrix non est, minimè potest interiori animę iudicio retineri: sed ab ea restituendũ est: quia sit ob turpem causam illicitè receptũ, quemadmodũ Dynus, & qui eũ sequuntur, asseuerant. Quorũ sententia falsa est omnino & contraria ex prędictis manifestè deducitur. Nam si materia in hac specie uendibilis est, parum refert uendatur publicè, uel secretè: nec item differt uenditio fiat ab ea, quæ uendendi officium publicè habet, uel ab alia: cùm ex propria natura rei materia sit uendibilis, nec eius uenditio ratione publici officii permittatur, sed ratione materiæ. Imò secundùm Dyni & sequacium opi. sequeretur, ipsam meretricem turpius accipere pretium pro primò actu, quam pro sequentibus: quod nemo doctus fatebitur. Sic sanè aduersus priorẽ Dyni sententiam hãc ultimã probant, & sequuntur Monaldus in summa titu. de restit. malè adquisitorum. Henri. in c. peruenit. de adul. Florent. 2. parte ti. 2. c. 5. col. 2. Sylue. uerb. resti. 2. col. 2. Adria. in d. §. oritur alia quæst. idem post primam huius operis editionem uideo tenere ac probare Domi. Soto libr. de Iust. & iur. quæstio. 7. arti. 1. & probatur idem ex eò quòd hæc acceptio mercedis coitus uenerei, non sit rei alienæ occupatio: cũ data sit pecunia ex consensu domini absque ulla fraude. Nec ipsa receptio sit illicita, nempe lege prohibita: siquidem licèt peccatum ipsum manifestam culpam habeat quò ad usum venereum non tamen quò ad receptionem mercedis: sicuti paulò ante traditum est. Hinc fit, ut nec monaca recipiens ob mercedem coitus absque vllo dolo pecuniam aliquam, teneatur eam in foro animæ interiori restituere: quod expresśim Henric. adnotauit. idẽ &

in

in fœmina, quæ maritum habet: etenim si quid ab adultero accipiat ob fornicationem restituere id non tenetur, tametsi iniuriã faciat monaca religioni, & adultera uiro.

Item ex suprascriptis apparet, quid dicendum sit de
4 opinione, † quam in hac quæstione probare conatur Io. à Medina in tra. de resti. q. 20. Is etenim scribit, datũ meretrici, nec licitè recipi, nec posse retineri alia ex causa quã donationis liberæ, & ideo putat, datũ meretrici, nõ posse retineri, nec recipi titulo mercedis, & ꝑtii actus uenerei, primũ quidẽ opinor hoc esse contrarium elegãti iurisconsulti respõso in d. §. sed quod meretrici. ubi probatur, meretricẽ licitè recipere quod datũ ei fuerit ob fornicationẽ nõ alia profecto ratione, quã ꝙ detur in pretiũ, & mercedẽ coitus uenerei. Alioqui si iuriscõsultus donationis causam in hac datione considerasset: nequaquã distinxisset datũ meretrici ab his, quæ aliis ob turpem causam dari solẽt: cũ & in his donationis liberę titulus receptionem faceret licitã ex propria natura: tametsi causa quę ad donandũ induxerit, fuerit turpis. non. n. ex hoc ipsa donatio libera in uniuersum à lege reprobata cẽsetur: sicuti & ipse Ioannes à Medina fatetur, posse datũ propter homicidium, lenociniũ, uel aliud turpe crimẽ, aut propter iniquã iudicis sententiã retineri licitè ob donationis causam. Et pręterea cũ hæ dationes ob causam fiãt: nõ põt dici eas donationes esse. quod probatur in l. 1. ff. de dona. & in l. ul. ff. de condi. caus. dat. Secũdò probatissimi iuris esse censeo, datũ meretrici ob ipsam fornicationẽ, vel rõne cõuẽtionis expressæ, uel tacitę in pretiũ usus venerei, iustè posse ab ipsa recipi, & retineri, ẽt si cõstet, dantẽ nõ omnino liberari: sed coactũ uel à iudice, uel lege pactionis dedisse. hoc. n. satis deducitur ab his, quæ paulo antè tradita fuere: mõ absit fraus in ipsa acceptione, nec sit excessus aliquis in ipsa receptione: nã is arbitrio boni uiri donationis titulũ exigit: ut datũ recipi, & retineri tutè valeat. Quãobrẽ existimo eũ, q̃ cũ meretrice publica, uel ea fęmina, q̃ sui corporis q̃stũ facit, coierit absq; expressa cõuẽtione cogẽdũ fore à iudice lege taciti pacti eidẽ fęminę cõsuetã venerei vsus mercedẽ soluere. quibus satis ꝓbatũ ẽ nõ esse necessariã donationis cãm,

nec ueram, nec præsumptam ad hoc, ut meretrix tutè retineat, aut licitè recipiat quod ei ob meretricium datũ fuerit: atq; ita hanc quæstionem diffiniendam esse arbitror. Nã & in specie opinionem Ioan. à Medina improbat Domi. Soto lib. 4. de Iusti. & iur. q. 7. articu. 1.

5 Hinc etiam infertur, † an promissum alicui parasito, vel ioculatori, ut is inter ludicra & iocos patiatur aliquot alapas, & uerbera, sit ei necessariò soluendum, & promittẽs soluere cogatur per iudicem? & quanuis Zasius in d. l. generaliter. nu. 31. uelit nullam hic posse dari coactionem iudicis: ego tamen contrarium censeo quò ad moderatam actus mercedem. Non inficior parasitum ita conuenientem, & paciscentem malè facere, & peccare quandoque mortaliter. Nam hæc ludicra & parasitorum ars licita quidem est ad hominum delectationem: modò ea exerceatur absque proximi præiudicio, & læsione honestatis, ut explicant D. Thom. et Caieta. 2. 2. q. 168. arti. 3. et præced. Syluest. uerb. ars. q. 7. tradunt Doct. in c. 1. de vit. & hone. cler. libr. 6. tamen etsi malè faciat parasitus locando vsum sui corporis ad hæc verbera, nihilominus ex hoc nulla lege exteriori punitur: nec turpiter recipit huius laboris mercedem. Qua in re oportet uiros nobiles admonere, has cum parasitis pactiones esse omnino contrarias ueræ nobilitatis legibus: idcirco ab eis abstinendum fore, cùm sint aliæ ludicræ artis, & parasitici muneris partes, quæ absque ullo uitio possint magis ad risum, & iocos prouocare, & ad honestam delectationem pertinere: & etiã si apud Romanos eo tempore quo propter Asiaticam luxuriam in perditissimos itum est mores, id in usu erat: ita etenim in hunc sensum quidam accipiunt illud Martialis libro. 2. ad Posthumum.

Os tibi præcisum, quanto non ipse Latinus
Vilia panniculi percutit ora sono.

6 Cæterùm † prius quàm quæstionem istam egrediamur, obseruandum est ad intelle. l. 3. & 4. ff. de. cond. ob tur. cau. quædam prænotari posse, aliquot expositis conclusionib. Prima quidem, Apud iudicem exteriorem nemini licet agere ad mercedem, uel pretium eius operis, quod habet crimen

crimen ab eodem iudicem pœna exteriori puniendum, text.optimus, in l.mercalem C de condi.ob tur.cauſ.

Secunda, in pari turpitudinis cauſa lex humana denegat actionem & repetitionem eius, quod propter aliquod ſcelus committendum datum fuerit.dict.l.4.in princ.l.53. artic.14.parte 5.

Tertia, utcunque humana lege denegata ſit repetitio eius, quod ob crimen, & maleficium datum fuerit: non tamen ex hoc accipiens tutus erit in animæ iudicio, ſi alioqui vel ratione materiæ, quæ uendibilis non erat, uel ex quòd conuentio fuerit iniqua, teneretur ad reſtitutionē: lex etenim, quę negat danti repetitionē in hac ſpecie, nullum ius tribuit recipienti nec plus iuris in eum transfert, quàm is ex receptione adquiſierit: ſicuti in ſimili argumēto docet Thom.2.2.q.77.ar.1.ad primum. Igitur quoties tractabitur de obligatione ipſius recipientis ad reſtituendum ea, quæ ob maleficium acceperit, apud iudicem interioris iudicii res erit ita examinanda, ac ſi humana lex, quæ repetitionem danti ob parem turpitudinem negauit, quicquam hac in re non ſtatuiſſet. Niſi aliqua ex lege probari iuſta ratione queat, per denegationem actionis in pœnam turpitudinis, dantem priuatum eſſe lege humana eo, quod dedit. Nam & tunc erit diligenter examinandum, cui lex ipſa tribuendum eſſe cenſeat id quod datum eſt, ipſi ne recipienti, an fiſco, an pauperibus, uel eccleſiæ: quod latius probabitur inferiùs & in materia de Symonia, & in tractatu eorum quę ob maleficium lege exteriori punibile data ſint.

Quarta concluſio. Etiam ſi propter parem turpitudinis cauſam quoties datio, & receptio eſt illicita minimè competat danti repetitio: tamen vbi ipſa receptio eſt licita, nō tantū repetitio negatur, ſed & retentio ipſa iuſtisſima eſt: quod conſtat ex ratione tex.in d.§.ſed quod meretrici.

7 Ex † tertia concluſione deducitur reſolutio illius quæſtionis, qua ſolet controuerti: an ſit neceſſariò facienda reſtitutio eorum, quæ turpiter data, & accepta fuerint: & cui an ei, qui dedit, uel pauperibus? Qua in re quibuſdam uiſum eſt reſtitutionē faciendā eſſe neceſſariò, nō tamē dan

ti,sed uel fisco,uel pauperibus.quod ea ratione probatur: quia receptio iniqua est,& à lege reprobata ; idcirco non potuit datum ipsi recipienti adquiri,iuxta reg.1. quam,in hac relectione secunda parte constituimus. Idem adnotari potest ex capitulo,de hoc.de Simonia. vbi satis manifestè scriptum, & responsum est , acceptum ratione simoniacæ conuentionis absq; periculo animæ,retineri non posse.Et ita Doc.inibi adnotarunt , atque in vniuersum propositæ quæstioni respondent.Palu.in 4.sent.dist.15.q.3.articu.5. versi.3.conclusio.glo.pe.in reg.ista,quam interpretamur: quæ quidem sententia frequentiori Doct. consensu recepta est.quemadmodum fatetur Io.à Medina de restit.q.2. c.2.incipienti,de eo quod.Nam & nostrates idem præmittunt,dum glo.eandē sequuntur . quibus adstipulatur tex. in l.iuris gentium.§.si ob maleficium.ff. de pact.in l.generaliter.& in l.si plagii.ff.de ver.obl.& in §.prętor ait. ac.§. generaliter.d.l.iurisgent . vbi pacta turpia , contra bonos mores,aut contra leges irrita sunt,& nulla . Consequitur igitur harum conuentionum ratione nullum ius recipienti adquiri:siquidem titulus adquisitionis nullus est. l.non dubium.C.de legib.Adria.tamen in 4. senten.tract.de restitut.c.restat inquirere.ad si.fatetur planè,accipientē omninò teneri ad restitutionem,sed contendit posse arbitrio eius eam fieri danti,vel pauperibus.Io. à Medina de resti. d.c.2.aliter quæst.istam diffinire tentat,existimans, acceptum ob maleficiū vel turpē causam,non esse necessariò restituendum danti,sed pauperibus causa ipse sequuta, & sic maleficio commisso. quia iam qui dedit ob eam causam , quæ sequuta est,rē donauit, eamq; à se abdicauit , & ideò ei non est restituenda: caussa uerò non sequuta censet restitutionem faciendam esse ei , qui dederit , cùm voluntas donationis cesset caussa non sequuta. addit præter hæc in simoniæ causa datis & acceptis non esse restitutionem faciendam danti,præterquam in casu tex.in c.veniens.de simo.At Caiet.in sum.verbo.Simonia exterior, opinatur, tēporale datum propter simoniam, non sequuta spiritualis traditione,in animæ iudicio ante iudicis sententiā, restituendū esse danti , ea ratione ꝙ in pœnam criminis, &

iniquæ

iniquæ pactionis lex canonica priuat dātem ea re, quā dedit, pœna verò ante cōdemnationē iudicis non debet, nec omnino restituenda est: iuxta resolutionē gl. in c. tuæ fraternitatis. 12. q. 12. quā rationē & Io. à Medina in vniuersū pro eius responsione ualidā esse censuit. Idem Syluest. post Io. in summa cōfessorū, fatetur, uerbo, restitutio 4. §. 1. hoc tñ dimittens arbitrio accipientis, sicut & Adria. paulò ante citatus existimat. ipse quidē quantū attinet ad recipiētē, & si cōis snīa definierit, eum teneri ad restitutionē eorū, quæ ex iniquis utrinq; conuentionibus adquisierit, uel acceperit. Video tñ posse in hunc sanè modū distingui. Aut etenim pactio fuit iniqua ex eo ꝙ materia uendibilis non sit: nēpe in crimine simoniæ, cū res spiritualis, cuius uenditio Simoniā inducit, æstimari, aut uendi nō possit: & in pactione, qua aliquid promittatur, vt iniqua snīa feratur, uel iustitia ministretur: in his casibus recipiēs tenebitur oīno restituere, quippe qui nihil dederit, aut fecerit, qđ ex propria natura sit pretio æstimabile. Quòd si materia uendibilis sit, quia usus corporis, & labor humanus conducitur ad delictū, & ob id conuentio iure improbata est, illicita rōne turpitudinis utrinq; cōmissę, fortassis accipiens poterit datū retinere in animæ iudicio in cōpensationem arbitrio boni uiri, ac iustā mercedē laboris impēsi, & industrię præstitæ ad maleficiū. Inducor etenim in hanc snīam: primū ꝙ licèt à lege istæ conuentiones reprobatæ sint, & censeantur: id tñ procedit ad hunc sanè effectū, ut ex eis agi nō possit, nec teneat quis ꝑmissa seruare: nō aūt ad hoc, ut datū rōne laboris impēsi, restituendū sit ante condēnationē, si is q̄ dedit, potuit ꝓprię rei transferre dñium. deinde quā uis cōuentiones istæ indictinctè reprobent quò ad oēs iuris effectus: hoc in pœnā criminis cōmissi paciscēdo fit, sed pœna non est necessario ante condēnationē restituenda.

Item si uerum esset quod Doctores communiter adnotarunt, sequeretur inde artificem aut fabrum conductum ad fabricandum id, quod iure uetitū extat, & in maleficiū perniciosum fabricatur teneri ad restitutionē eius, qđ ob fabricam in mercedē laboris acceperit: sic & miles conductus ad bellum iniustum, quodque ipse iniquissimum esse

certo scit, teneretur restituere mercedem iure conductionis sibi ob militiam præstitam: & tamen nec artificem, nec militem ad restitutionem in propositis speciebus ipse non damnarem nec compellerẽ in animæ iudicio, nec opinor cogi posse. Mille profecto possent adhęc exempla proponi. unde mihi non admodum placet communis doctor. opinio quæ dubio procul obtinet, cũ accipiens nihil laboris, vel industriæ impendit. Scio tamen frequentissimã omnium sententiam in contrarium probatum iri ex eo, quòd conuentiones istæ iure sint reprobatæ, & nullæ censeãtur, & ideo acceptio sit illicita: eaq; ratione inducat obligationem restituendi, tametsi huic rationi possit responderi, veram esse, quoties cõtractus ita lege reprobatur, quòd nec actionem, nec retentionẽ pariat: tunc. s. quando reprobus est, vel ex defectu solennitatis iure requisitæ, vel ob deficientem legitimum consensum paciscentis ad perfectam rei promissæ translationem, quod impresentiarum minimè contingit. Et ideo in hæc casu restitutio necessaria nõ est. Quod verò pertinet ad dantem, an ei sit facienda restitutio quoties recipiens restituere tenetur, est obseruandum, sitnè ea lex, quæ repetitionẽ negat ob parem turpitudinem, pœnalis, ita quidem ut in pœnam iniquæ conuentionis expressim, uel tacitè efficiat inhabilem eum qui dedit, ad repetendũ. Namq; si inhabilis efficitur in pœnam, hæc pœna nullã requirit iudicis executionẽ, atq; ipso iure absq; vlla iudicis sententia infligitur, idcirco in animæ iudicio obtinebit plane, secundùm ea, quæ nos tractauimus in Epitome ad quartum libr. decret. 2. par. c. 6. §. 8. & ideò restitutio non erit necessariò danti facienda, ẽt si causa, ob quam datio facta fuerit, sequuta non sit. etenim vbi causa sequuta fuerit, non diffiteor communi omnium sententia absque dubio, licèt materia vendibilis non sit, nec pretio æstimabilis, danti restituendũ non esse. sed & si dixeris in priori specie, vbi caussa dationis sequuta non fuerit, legem denegantẽ repetitionem non procedere: aut saltẽ obtinere quo ad simplicẽ denegationem actionis, non tamen ex hoc priuare in pœnã ipsum dantẽ iure, quod habet ad repetendum causa non sequuta: vtrunque opinor falsum esse.

Nam

Nam lex ciuilis negans repetitionem eius,quod datum turpiter fuerit ob turpem causam,locum habet,etiam ante causam ipsam sequutam & eandem in pœnam tanti criminis dantem priuat iure exigendi,quod dederat. Non ob
8 stat † huic resolutioni tex.in d.c.veniens. de Simonia qui respondit datum caussa simoniæ restituendum esse danti. id enim procedit uel quia ipse dedit bona fide monachis exigentibus id prætextu consuetudinis,ad prandium monachorum,c.cum Apostolicam.eo titu.vnde non omnino manifesta est,nec aperta dantis turpitudo: vel pecunia ibi restituitur danti ut is translatus ad aliud monasterium, eam secum in id monasterium deferat,ad alimenta sibi necessaria.quo fit,in eo textu minimè posse probari,quod datum caussa simoniæ sit restituendũ ei, qui dederit:ac tandem ex his,quæ modo adnotauimus,palam constat qualiter sit intelligenda iurisconsulti responsio in d.§.sed quod meretrici.& in eiusdem l.quartæ parte 1. Et nihilominus proximo.§.adhuc hanc ipsam quæst.tractantes, explicabimus verã cognitionem & interpretationem tex.in l.2.ff.de condictione ob turpem causam.

SECVNCAE PART. RELECT. §. III.

SVMMARIVM.

1 *Datum iudici,ut iustam sententiam pronunciet,an possit repeti, & an is,qui dedit,perdat litem?*
2 *Testis an possit proferendo ipso testimonio aliquid accipere?*
3 *Rei alienæ inuentor,an iustè possit aliquid capere ob eiusdem rei restitutionem?*
4 *Intellectus l.solent.ff.de præscriptis uerb. & legis 4.§.si tibi.ff. de condictione ob turpem causam.*
5 *An teneatur ad restitutionem,qui potuit proximum à damno illato defendere?*
6 *Examinatur argumentatio glossa in l.quarta.§ si tibi ff.de cõdictione ob turpem causam.*
7 *Adquisitum per metum etiam leuem nec cadentem in constantem uirum, an sit necessario restituendum metum passo?*

8 *An sit restituendum quod obtinetur ex contractu beneficio restitutionis in integrum rescindendo?*

9 *Adquisita ex contractu nullo ob defectum solennitatis legis humanæ, restituenda sunt in conscientiæ indicio.*

10 *Intellectus Regiarum constitutionum, quæ prohibent uxorem absque licentia viri contrahere.*

1
Vartò † ab eadem prima regula dissoluitur ea dubitatio, quæ passim discuti solet: sitne restituendum id, quod iudex acceperit, vt iustam sententiam ferat, in pretium quidem iustissimi iudicii? & iurisconsultus in l. 2. ff. de cond. ob turpem caus. ita obscurè hanc quæstionem definiuit, vt ob eius incertam sententiam, itidem & interpretes uariè responderint. Sed si dedi (inquit Vlpianus) vt secũdùm me in bona causa iudex pronuntiaret, est quidem relatum condictioni locum esse: sed hic quoq; crimen cõtrahit. iudicem enim corrumpere videtur, & non ita pridem Imperator noster constituit litem eum perdere. Hæc iurisconsultus. qui expressim asserit dantem iudici pecuniã, vt iustè in eius causa sentẽtiam dicat, turpiter agere, & crimẽ contrahere, propter quod causam ipsam, vtcunque iustissimam perdit. idcirco videtur non esse huic dandam repetitionem: siquidem constat eum, qui ob hanc causam dederit, puniendum fore, & litem perdere. Gloss. communiter recepta in d. l. 2. text. in l. 1. C. de pœna iud. qui malè iud. & in auth. vt litigantes iurent in exordio. lit. Regia. l. 52. tit. 14. par. 5. qua ratione quidam existimarunt, non esse dandam in hac specie repetitionem. Quod verum est, actionẽ danti hic denegari ad dati repetitionem, manifesti iuris erit, secundùm ea, quę paulò antè dicta sunt proximo. §. nõ esse necessario eidem restituendum quod dederit, sed vel fisco vel pauperibus. Sed & hæc non omnino conuincunt: quin contrariam sententiam probare possimus. Etenim licèt qui dat iudici pecuniam vt pro eo in bona causa sentẽtiam pronuntiet, ob hoc crimen, ꝙ præsumptã corruptionẽ iudicis pręfefert, puniatur perditione causæ: nõ tamen ex hoc sequitur ei negari repetitionem eius, quod dedit: cum

sit ex

sit ex eius parte crimen hoc leue:& procedens à zelo iusti tiæ. Præsertim quod pœna legis ciuili statuentis hanc cau sę perditionem, tunc locum obtinet, cùm habens bonã cau sam, iudicem pecunia inducit, vt pro eo sententiam dicat. corrumpit etenim fortasse iudicem qui secundũ conscientiam & proprii iudicij dictamen contrarium alioqui foret pronunciaturus. Secus deniq; dici posset, vbi quis iudici pecuniam daret, vt iustitiam ministraret, litemq; iuxta iustitiæ tramites definiret:eo sanè casu non tendit pecunię datio in iudicis corruptionem, & ideò frequentiori iudicio, & interpretum suffraggio receptum est, cõpetere dãti repetitionem, secundũ Alex. in d.l.2. quoties datũ quid fuerit iudici, vt iustitiã celeriter ministret. idẽ tenent in d.l.2. Fulgosi. & Iason, Bald. in c. ult. col. ult. de appell. Gloss. in c. qui rectè, 11. q. 3. Pan. in c. cũ ab omni. de vit. & hone. cler. nume. 8. Gloss. singularis:& inibi Archid. in cap. non sanè. decimaquarta quæstion. quinta. quo in loco Gratianus Diuum August. refert hanc opinionem satis apertè asseuerantem in epist. 54. ad Macedonium. Et quanuis Alexa. Iason & alij in d.l. secunda, existiment, in hoc posteriori casu cũ pecunia datur, ut iudex iustam sententiam celeriter ferat, causamq; iure expediat, causam ipsam dantam in pœnam perdere, atq; habere dati repetitionem: in priori aũt casu, cùm suspicio corruptionis maior est, quia pecunia datur iudici, vt pro dante, qui potiora iura habet sententiam dicat, nec competere danti repetitionem, & in pœnam causam perdi: ego tamẽ opinór, tunc nec danti competere dati repetitionem: cùm ob dationem causam amittit, secundũ leges hac in re pœnam statuẽtes, siquidẽ perditio causæ nulla alia ratione instituta est, q̃ ꝙ is qui dedit iudici pecuniam grauiter deliquerit, delictum autem propter parem turpitudinem inducit denegationem repetitionis, sicuti expresim responsum est in l. 4. in princ. & in l. 3. ff. de condicti. ob turpem causam. vnde deducitur, minimè habere dati repetitionem eum qui dederit, vt iudex pro eo sententiam pronuntiet, quanuis is bonam causam habeat, quia dantis animus tendat saltem ex præsumptione ad corruptionẽ iudicis, hoc profectò iurisconsultus respondit

in d.l.2. Verùm si pecunia iudici detur ut iustitiã absque mora litiganti exhibeat,tũc,ni fallor, causa nec amittitur nec repetitio danti negatur. Tandem illud ex his certissimum esse censeo,ꝙ datum iudici absq; crimine corruptionis,ut iustitiam ministret,est dãti restituendũ.idq; cõfirmat autoritas Augustini in d.c.non sanè tenent in specie Sylue.uer.resti.2.§.1. & resti.4.§. 1.qui constituit regulá hac in controuersia certissimam, qua definitur,datum ob causam necessariam ad quam tenetur recipiens necessitate præcepti,quod ad iustitiam pertinet,est omnino restituendum,& quidem danti,nisi & is propter aliquam admistam donationi turpitudinem lege humana iure repetendi priuetur:eandem regulam adnotarunt alii, præsertim Adria.in 4.feu.tract.de resti.c.restat inquirere Ioan. à Medina de resti.q.25.col.10.& probatur, quia opera iustitiæ uenalia non sunt,nec iustitia est materia uendibilis: idcirco datio,& acceptio sunt contrariæ rationi ueræ uenditionis,quæ fieri non potest de rebus istis, quibus nulla conuenit æstimatio:quod & Caie.asseuerat in 2.2.q.32.articu.7.tex.in c.cum ab omni.de ui.& hone.clerico.iniquissimum enim est hoc commutationis genus. Nam & Cicero li.1.de legibus inquit,iniustissimum est iustitię mercedem quærere.Qui mercede bonus uir est,mercede erit malus:cùm iustitia debeat esse gratuita.qui.n.rectè iudicat, autore Gregorio,& præmium remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat:quia iustitiam, quam gratis impartiri debuit,acceptione pecuniæ uendidit ca.qui rectè.11.q.3.siquidem iustus nõ est qui iustè agit non ob ipsam uirtutem, sed ob aliam causam,ut tradit Arist.lib.6. Ethic.c.12.pulcher tex.in cap.1.de re iud.in 6.quem poteris ornare multis,quæ hac in re traduntur à ValerioMaxi.li.6.c.5.& c.3.quo in loco meminit Cambysis Persarũ regis,qui atroci ac noua pœna iudiciis, ne quis postea corrũpi posset,prouidit:dũ iudicis cuiusdam iniqui ex corpore pellem detractam,sellæ intendi,in eaque filium eius iudicaturum cõsidere,iussit,is autem iudex dictus est Sisannes priori Asiæ parti præfectus:eius autem filius fuit Otans.lex item duodecim tabularum iustissimè decreuit,

iudicem, qui ob rem dicendam pecuniam accepisset, capite puniendum fore: cuius meminit Gellius li. 20. c. 1. idē ferè probatur in speciali casu in l. lex Iulia. §. ulti. ff. ad l. Iuliam repet. multa Ludo. Cælius de iustitia tradit. li. 12. le. antiq. c. 46. & sequentibus: in hac specie Adria quolib. 10. Primus autem Athenis pecuniam iudicibus cōtulisse dicitur Anytus Anchenionis filius, cum circa Peloponnesiaci belli fermè exitum proditionis Pyli causam diceret, autore Plutarco in Marco Coriolano. hanc præterea regulam probat eleganter iurisconsultus in l. ul. ff. de cond. ob tur. causam. qui pluribus propositis speciebus constitutissimū esse censet repetitionem dandam fore in id, quod turpiter acceptum fuerit ob ministerium eius operis, quod accipiens lege iustitiæ, ministrare tenetur.

2 Primò hinc deducitur, † an possit testis pro testimonio ferendo pretium aliquod recipere? & sanè id recipere non potest, tenebiturque restituere quod huius ratione ei datum fuerit, ipse quidem, qui dedit. Nam ad iustitiam pertinet quòd quis uerum testimonium dicat: quoties à iudice uocatus in testem fuerit. idque tenetur dicere omninò, etiam non requisitus, ex lege tamen caritatis ad liberandum proximum ab iniquo damno: & liberè. tex. singula. in c. nolite timere. 11. q. 3. & in c. intimauit. de testibus, ubi Ab. & Fely. Inno. in c. qualiter. in 1. de accusat. Thoma. & Caie. 2. 2. q. 70. ar. 1. Domi. à Soto in relect. de secreto mēbro. 2. q. 7. idem li. 5. de Iustitia & iur. q. 7. arti. 1., Martinus Azpilcueta in c. inter uerba. 11. q. 3. corol. 63. à quibus apertissimè probatur, quempiam ratione iustitiæ uel caritatis teneri ad ferendum testimonium, quoties id necessarium sit ad uitandum damnum iniquum alterius. Quamobrem gratis id præstari & exhiberi debet: quia uænale testimonium ueritatis non est, secundùm Augustinum in d. cap. non sane. pro labore tamen, & expensis factis in ferendo testimonio iustam mercedem potest testis exigere, & recipere. cap. statutum. §. pro ferendo testimonio. de rescr. libro sexto. l. quoniam liberi. C. de test ib. §. uenturis. 4. q. 3. sub capitu. ulti. tradunt Alberi. in tractat de testi. fol. 14. & Ioann. Crotus de testib. quæst. 15. sicut & iudex, qui

non

non poteſt ut iuſtam ſententiam ferat, pecuniam accipere, poterit, iuſtisſimè laboris mercedem, cùm ſalarium publicum non habet, iuſtè recipere. l. 4. §. in iudicio. ff. fini. regundo. l. ex parte. in prin. ff. fami. erciſc. notatur in d. c. ſtatutum. §. aſſeſſorem. & in c. cùm ab omni ſpecie. de ui. & honeſta. cleri. ſic in hac ſpecie quò ad animæ iudicium hanc quæſtionem definiendam cenſet Adria. quolibet. 10. arti. 1. Ioan. Medina de reſti. q. 25. col. 10. & ſequentibus: poſt alios, qui regulam præmiſſam, à qua hanc deciſionem deduximus, conſtituerunt, idem erit & in tabellionibus, aliisque munera, & officia publica habentibus: nam & hi licet ex officio teneantur litigantibus, & aliis miniſterium iuſtitiæ exhibere: pro labore tamen poſſunt petere mercedem aliquam uel conſuetudine, uel lege definitam quicquid tamen ultra quantitatem legibus prætaxatam acceperint, reſtituere danti tenentur ſecundùm Anto. & Abba. nume. 33. in cap. quia plerique de immunita. eccleſ. Adria. in d. cap. reſtat inquirere. Ioan. Medina in d. quæ. 25. contra Innocent. in d. capit. quia plerique. qui falſo intellectu tex. d. c. non ſanè. contrarium probar, autoritate Augu. tentauit. † Secundò hinc deducitur, an ob reſtitutionem rei alienæ inuentæ posſit eius inuentor mercedem, aut præmium ex pacto uel alias accipere? Hoſtienſ. quidem in ca. dudum. el. 2. de elect. exiſtimat, poſſe aliquid iuſtè recipi, & retineri ab eo qui rem alienam inuenit ob eius reſtituti. Sed ab Hoſtien. diſcedit ibi Panor. nume. 18. non immeritò: etenim tenetur quis rem alienam inuentam domino reſtituere lege iuſtitiæ. cap. ſi quid inueniſti. 14. q. 5. igitur gratis id facere debet, ſecundùm regulam paulò ante à me propoſitam. Idem probatur in l. falſus §. qui alienum. ff. de fur. ubi iuriſconſultus ſcribit eum qui alienam inuenerit non probè petere inuentionis præmia. Quid ergo, inquit, ſi quæ Græci dicunt εὕρετρα petat? nec his uidetur furtum facere, & ſi non probè petat aliquid. ita ſanè legit dictionem Græcam Holoand. ac Budæus ibidem. & in titu. de offic. præfec. præt. μηνυτρα, legendum eſſe cenſet, quæ uox idem ſignificat, inuentionis præmia: Hiſpani dicimus Hallazgos. unde Bar. in d. §. qui alienum ſcribit, propter

pter restitutionem rei alienæ,quæ inuenta fuerit,nihil iu stè peti posse,nec accipi,pro labore tamen impenso in ea requirenda,& inuenienda iustè mercedem aliquam recipi,& retineri.idem adnotarunt Alberi.& Iaſ.in l.4.§.si tibi indicium dedero.ff.de condict.ob turp.cauſ.col.2. Fel. in cap.dilect.nume.7.de accuſat.& Caſſanæ.in consuetud. Burgund.rub.1.§.3.nu.1. tametsi apud me certissimum sit posse recipi iustè & retineri quod fuerit datum ob rei in uentæ restitutionem: modò saltem coniecturis quibusdã appareat dominum id liberè dedisse,& spõte.† Verùm ad
4 uersus supraſcriptam regu.sunt duo iuriſconsul.responsa in d.l.4.§.si tibi iudicium dedero.& in l.solent.ff.de præscriptis uerb.quibus constat, nec repeti posse quod datum est ob indicandum seruum fugitiuum,aut furem: imò ex pactione,& conuentione posse peti,actionemque in id exigendum dàri:& tamen lege iustitiæ saltem caritatis præcepto tenetur quis furem indicare,& itidem seruum fugitiuum: quemadmodum adnotatum est communi omnium sententia in cap.qui cum fure.de fur.& in cap.dilectus.de exceſ.prælat.& gl.& Bar.in l.ciuile.C.de fur.& adnotatur in cap.nerui.13.distin.igitur non tenetur quis gratis facere id quod ratione præcepti ad iustitiam pertinentis agere tenebatur.prætereà tenetur quilibet,si possit absque proprio periculo & commodè id ualeat efficere, alterum ab iniuria defendere non tantum iure pontificio tex.in c. quantæ.& ibi glo.& doct.de senten.excom.& in c.dilecti. eo.ti. in 6.cuius & Iaſ.meminit in con.86.li.3.ſed & iure ciuili:quod probatur à contrario sensu.tex.in l.culpa caret.ff.de reg.iu.sicuti adnotarunt Albe.in l.metum.§.ſed licet.ff.qđ met.cauſ.Dec.in c.1.col.3.de offi.dele.Fortu.in l.ut uim. ff.de iust.& iur.ad fi.Io.Igneus ĩ l.1.§.serui appel. nu.125.ff.ad Sylla.Gratus in con.1.nu.47.li.1.Adri.quolibet.1.art.2.col.4.et si cõiter quò ad ius ciuile cõtrariũ receptũ sit ex l.1.§.ſed in eo.ff.ad Syllan.glo.in d.l.culpa caret.sicuti cõstat ex doct.ibi.& in d.c.1.& in d.§.ſed licet.& Ludo.Carrerio in prac.crim.de hom.§.4.nu.19.& §.6.nu. 63.ſed prior sententia uerior est:quanuis iure ciuili non sit puniendus qui alterum ab iniuria non defenderit cum

posset

posset commodè id facere, saltem pœna ordinaria crimina li regulariter. Et nihilominus licèt teneatur quis alterum ab offensa,& iniuria defendere, lege quidem iustitiæ, vel charitatis præcepto: non tamen tenetur id gratis agere: optimus tex. in l. si pater. §. 1. ff. de donatio. ubi iurisconsultus scribit, iustam esse in hac specie laboris mercedem. idē notat Adrian. d. quolib. 1. artic. 2. col. 3. Cui accedit. Ioan. Medina in d. quæst. 25. colum. 12. Huic posteriori rationi respondendum esse censeo id procedere in laboris stipendium,& mercedem, ita tamen, ut ex mora non dati stipendii opus hoc pium,& iustum minimè impediatur: cum & post præstitum auxilium iudex, cogere debeat alterum ad iustæ mercedis solutionem.

5 Illud verò prætermittendum non est, † eum qui à damno commode potuerat illæsum alterum seruare & defendere, minimè ex hoc teneri ad illati damni restitutionem, & si grauiter peccauerit, maximamq; damni dati culpam contraxerit: nisi quis ex officio publico teneatur criminibus,& iniuriis obuiare aut testimonium dicere: quia in te stem ad iudicium iussu iudicis vocatus fuerit, priori etenim casu contra legem tantum chatitatis fit, postriori vero contra legem iustitiæ commutatiuæ: quarum prior obligatio non inducit restitutionis necessitatem sed posterior: sicuti in specie, quam tractamus, tradidere eleganter Thomas & Caiet. 2. q. 62. arti. 7. Alex. de Hales 3. parte. q. 87. Adrian. quolibet. 11. quæst. 1. idem in 4. senten. tractat. de restitutio. quæst. 1. ad fi. Syluest. verbo, restitutio. 3. q. 5. Ioan. Medina de restitutione. q. 9. ubi testatur, hanc esse cō munem Theologorum resolutionem. unde etiam si in d. c. qui cum fure. furti conscius; id non reuelans possessori, & domino, fur appelletur: id verum est quo ad furti culpam, non tamen quo ad obligationem restituendi: nisi iuxta distinctionem hanc, quam modo ex theologis exposuimus. idcirco hac in re cautè circa restitutionem respondendum erit.

6 † Cæterum prior obiectio ex l. solent. & §. si tibi indicium dedero. Bar. in eo. § si tibi non fuit incognita: atque ideò existimat, non teneri quem ad furem indicandum, licèt teneatur furtum detegere,& ostendere: vnde secundum

eum

eum furem nõ tenetur quis priuatæ personę manifestare;, & ob id poterit aliquid capere ob hanc manifestationem. idem ferè tęnent ipse Bar.in d.l.ciuile.C.de fur. & Pano. in d.c.qui cũ fure.scribentes,teneri quempiã indicare furtum,non furem priuato domino rei furtiuę. Hæc tñ responsio palam imperfecta est. siquidem quoties agitur de indicando furem ad consequendam rem furtiuam:quæ aliter domino reddi non potest, quàm si fur indicetur profectò etiam priuato ipse fur indicandus est eum tenetur in hoc casu sciens indicare. Præsertim quod cum tractetur in dictis iurisconsultorum responsis de indicando seruo fugitiuo,certissimum est,inibi tunc tractari de indicãdo ipso furto, ergo Barto. solutio non est sufficiens.Sic & Adrian.in 4.senten.in tract. de restitut.capit. restat inquirere.in specie harum legum probat, quòd tenetur quis furem indicare priuato, quando res aliter eidem restitui nõ potest.Quamobrem fortassis aptior est solutio difficultatis,si interpretemur apud iuriscõsultos licet receptũ fuisset præmium indicii ob laborem & industriam inquirẽdi furem nõ ob ipsius furis manifestationem,quod probatur in d.l.solent.dum ibi iurisconsultus appellat mercedem id quod datum est causa indicandi furem.merces autem respectu laboris propriè dicitur,sicuti notissimum est. Atq; ita opinor Bar.intellexisse iurisconsultorũ responsa in d.§. qui alienum. Idem & alii responderunt præsertim è notioribus Ioan.Ferrarien.in §.ulti.Institu.de rer.diuisio.unde si quis sciat,quoniã in loco sit res furtiua uel ipse fur, aut rem ipsam inuenerit absq; labore,& expensis,non poterit quidquã recipere ob restitutionem rei furtiuæ, nec ob indicandum furem uel ex pacto,uel alias: nisi id datum fuerit liberè,& gratuito ab ipso domino rei inuentæ.

Hinc profectò expendenda erit argumentatio quędam, qua uti Docto. frequenter solent. ualida etenim est hæc collectio tenetur quis gratis quid facere legis præcepto:ergo si quidquam eo iure receperit turpiter recipit, & restituere tenetur.ita quidẽ argumentatur gl.in l.4.§. si tibi indicium.ff.de condict. ob turpem causam.quæ singular. est secundùm Ias.ibi & Bal.in ca. super eo. de transactio. idem

sensit

ſenſit gl.in d.cap.qui cum fure & in d.c.dilectus.de exceſ. præl.& glo.in d.l.ciuile.qua ratione & hæc argumentatio valet: poteſt quis ob aliquid agendum pecuniam accipere ſeclusa libera dantis donatione,ergo non tenetur id gratis facere.Rurſus nõ rectè ſequitur:tenetur quis aliquid face re ex præcepto: ergo non poteſt ob id agendum pecuniam accipere: nec item ſequitur: ergo tenetur id gratis facere. Nam plerunque propter laborem,& induſtriam iuſtã mer cedem recipit:ſicuti paulò antè adnotatum eſt.Sic nec valida eſt collectio iſta, Põt quis ob aliquid agendũ pecuniã licitè recipere:ergo non tenetur id facere ex præcepto. cõ ſtat ſiquidẽ ex ſupraſcriptis,falſam eſſe hanc collectionem cũ poſsit quis pecuniã recipere licitè ob agẽdũ id quod ex præcepto facere tenetur.idcirco hanc argumentationẽ de ſtruit gl.in c.quantæ.de ſent.excom.diligenter. Adr.quoli bet.1.art.2.col.3. tametſi gl. & Doct.in d.c.qui cum fure. & in d.l.4.§.ſi tibi,has argumentationes peruertant, & ſimul confundant,eas minimè intelligentes.

Deducitur etiã ex his, non poſſe aliquid iuſtè recipi ob eam cauſam ne maleficiũ fiat:imò ſi quid receptũ fuerit, re ſtituendum eſt l.4.in princ.& in §.ult.ff. de cond.ob turpẽ cauſ.l.iuriſgentium §. ſi ob maleficium.ff. de pactis quo in loco Fortuni. probat nec naturalem obligationẽ naſci ex promiſsione alicuius pecuniæ,ne maleficium fiat.idem no tat Socin.in rubrica.ff.de verb.obligat.nu.12.contra gl.in d.§.ſi ob maleficium.tametſi Dominicus Soto lib.4.de Iuſtitia & iure.q.7.arti.1.teneat,in hac ſpecie non eſſe aliquã reſtitutionis obligationem in animæ iudicio:etiam ſi detur repetitio danti.

Quintò ex prima huius relectionis regula poterit re-
7 ſponderi ad quæſtionẽ,qua quæri ſolet: † an adquiſita per metum non cadentem in conſtantem virum,ſint in animæ iudicio reſtituẽda?Et profectò propter minus liberã volũ tatem dantis,& quia receptio proceſſerit ab iniuria proximi:atque ideo turpis eſt,dicendum erit,recipientem teneri ad reſtitutionẽ,quod expreſsim adnotarunt Syl.uer.metus.in ſi.& Adr.in 4.ſent.in tract.de reſtitution. cap.aggre dior.verſic.ex quibus omnibus idem probatur autoritate.

Hoſti.&

Hosti.& Io.And.in c.uerum.de iureiu.qui asseuerant esse dãdam absolutionem à iuramento pręstito per metũ, etiã leuem: quia recipiens hoc iuramentum turpiter, & cum iniuria iurantis id receperat.c.debitores.de iureiu.et Pan in c.ad nostrã.in 3.col.1.de iureiu.existimat, dandũ esse ab solutionẽ à iuramento per metum præstito, etiam si quis coactus fuerit iurare, & iuramento promittere id, ad ꝙ tenebatur. Nam hoc iuramentum ab eo turpiter per metũ, & iniuriam extorquetur, cum is iurare non teneretur. Nõ oberunt huic sententiæ leges ciuiles negantes rescissionẽ contractus metus causa, quoties metus leuis est, nec cadit in constantem uirum: quia licet leges ciuiles non dent in hoc casu ob metum leuem repetitionem, nec rescisionem contractus: non tamen approbant eam receptionem: nec eam iustam esse censent: præsumit etenim lex contractum metu leui gestum, consensum habuisse liberum, & sufficiẽtem ad hoc ut ualidus is iudicetur: atque hæc præsumptio iuris est, & de iure: Nam & si constet de metu, qui tñ leuis sit, non permittit lex huius contractus rescisionem ex ea quidem causa: ne passim commercia humana impediantur: & nè tot lites ad contractuũ rescisiones in republica constituantur: cum facillimum sit cuicunque petenti contractus rescisionem metum leuem probare: unde lex non censet esse sufficientem probationem deficientis consensus per probationem metus leuis: nisi appareat metus cadens in uirum constantem: quod deducitur ex titul. ff. quod met. causa.

Sextò hinc aperitur intellect. ad tex. in c. 1. & 2. de adul. quibus traditum est: quonam pacto satisfaciendum sit fœminæ, quæ ab aliquo uitiata fuerit & corrupta? siquidem corrumpens uirginem, in animę iudicio tenetur damnum illatum resarcire: atque ideo restituere debet corrupię id tantum, quod ad illati damni ęstimationem pertinet: non autem id quod in pœnam stupri, per leges exteriores reddere cogeretur, iuxta ea, quę à me tradita fuere in Epitome ad 4. librum decre. 2. par. ca. 6. §. 8. nu. 11.

Septimò ex eadem radice, constat etiam in animę iudicio cogẽdum fore eũ, qui alterũ percusserit aut occiderit,

icsti-

restituere æstimationem damni, quod per eam percusſionem, aut homicidium dederit. text. in cap. 1. de iniur. cuius intellectum in hac specie ipse adnotaui lib. 2. Variar. reso lut. ca. 10. nume. 7.

8 Octauò † ab eadẽ regula, quæ ratione iniustæ acceptionis obligationem restituendi inducit, oritur responsio ad eam quæstionem: qua dubitatur, an adquisitum ex contractu ualido quidem ipso iure, qui tamen beneficio restitutionis in integrum rescindi poterit læsionis causa sit, necessario in animæ iudicio restituendum? Et sanè quoties quis aduerterit etiam absque dolo se læsionem intulisse alteri, tenetur quidem ad eius læsionis reparationem, sub hac distinctione, ut rõne doli teneatur, et si ipse nullũ cõmodũ ex læsione alterius habuerit: secluso uero dolo tãtũ teneatur ad restitutionẽ eius, quod ipse adquisiuit, & obtinet, vel ĩ propriã utilitatẽ expẽdit, ꝑꝑ læsionẽ alterius, qđ obtinet respectu læsionis & damni dati respectu ipsius rei adquisitæ per contractum suprascriptum, non tenetur adquirens eam restituere donec petatur, & concedatur in integrum restitutio, quemadmodum ipse probaui, & expli cui lib. 1. Variar. resolut. c. 3. nu. 5. ex Innocen. in cap. quia plerique. de immunit. eccles. unde apparet, possidentem aliquam rem titulo alicuius contractus, qui potest rescindi beneficio restitutionis in integrum, bonę fidei possessorem esse, etiam intra quadriennium, modò absit fraus in ipsa conuentione: quod in d. c. 3. nu. 5. adnotatum est.

9 Nonò † hinc deducitur, an res adquisita ex contractu nullo ob deficientem iuris solennitatem: non deficiente consensu contrahentium sit in foro animæ restituenda? Et idem proponitur in beneficio ecclesiastico adquisito ex consensu eorum, qui ius habent eligendi: non tamen seruata forma iuris pontificii in electione? Cui quęstioni respondet Innocent in capitul. quod sicut, de electio. in animæ iudicio interiori, contractum, & electionem tenere omnino, nec ullam esse in hac specie restituendi obligationem, idem tenent Panor. in d. c. quia plerique. nu. 28. et in c. 1. de in integrum rest. ad fi. Ias. in l. 2. col. 2. C. de fideicom. col. 2. & in l. si post diuisionem. C. de iur. & fact. ignor.

leges connubiales Glo.2.nu.20. Boer.decis.1.nu.13. denique omnes alii à me citati in c.cum esset.de testa.nu.5.ad eam sententiam, qua decisum extat testamentum minus solenne in conscientiæ foro ualidum esse uerum quia hæc adquisitio illicità est,& iniusta ex eo quòd lege prohibita sit,& iure prohibente contingat, non uideo qua ratione hæc opinio defendi queat, sicuti & in testamento minus solenni diximus in d.ca. cum esses. idcirco secutus eos au tores,qui censent testamentum minus solenne in foro cõ scientiæ:ut in iudiciali,nullum esse opinor, rem adquisitã ex contractu,vel ex titulo nullo ob defectum solennitatis iuris humani,restituendam fore, & dimittendam in conscientiæ iudicio.Nam & in contractu, testamento, & electione par ratio extat:& ideo Docto.qui hanc opinionem in testamento minus solenni probant, quorum mentioné feci in d.c.cum esses nume.8.eandem & in contractibus & electionibus minus solennibus probare uidentur planè, si eorum rationes obseruentur.

10 Ex quo † constat, contractum factum ab uxore sine licentia mariti,qui iuxta leges regias iure ipso nullus est in foro exteriori.secundum Roderi.Xuares in repet.l.13.ti. de las deudas.libro fori q.1.& Andræ. Tiraq. in d. Glo.2. nu.21.& in prin. qui alios ad hoc in specie allegat:in iudicio animæ nullum esse, nec ex eo rem adquisitam iustè obtineri potuisse, nec retineri posse.lex etenim iusta, nec à præsumptione fraudis præcipuam & ultimam ac finalem rationem in uniuersum habens, quemadmodum in exteriori iudicio, etiam si constet nullam subesse in actu contractus,uel testamenti fraudem,seruanda est, ita & interiori animæ iudicio:quod satis probauimus in d.c.cum esses.quamobrem miror Andreæ Tiraquelli iudiciũ, qui in d.nu.21.dum contrariam sententiam in hoc tenet,concedit hæc duo iure uera esse. Primum, quòd uxor in hac specie,non teneatur in foro conscientiæ cõtractui stare, etiam si certa sit nullã ei fraudem factam fuisse.Secundũ, posse eum,qui cum uxore absque uiri licentia contraxit, rem adquisitam ex contractu iustè in foro interiori habere,& retinere.eadem concedit doctissimus Domini. Soto

li.4.de Iust.& iur.q.8.art.3.in uerisimili,& generali cōtrouersia. Hæc, ni fallor, contraria sunt:cùm lex eadem,quæ iustissima ratione uxori permittit à contractu dissentire, & eam ab eius oblgiatione liberam reddit:ipsum cum vxore contrahenté obligat ad rei adquisitæ ex eo contractu restitutionem:quia nullum iustum titulum habet is, qui cū uxore absque viri licentia contraxit,saltem ex ea conuentione: nisi uel ex utilitate conuentionis,uel aliunde possit præsumi legitima ratihabitio uiri,uel eo mortuo vxoris, aut hæredum,ipsius quidem contractus ab initio inualidi:quod cautè considerandum,& obseruandum erit.

SECVNDAE PART. RELECT. §. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Adquisita in ludo,etiam illicito,non sunt in animæ iudicio restituenda.*

2 *Conuentio conditionalis relata in futurū fortunæ euentum ualet.*

3 *Restitutio adquisitorum in ludo,quæ humana lege statuta est, potest consuetudine tolli.*

4 *Fraus in ludo commissa:quando inducat obligationem restituendi? & ibi de ludente qui non habet ius alienandi,id,quod ludo apponit.*

5 *An is,qui certò scit se potiores ludi,& cartarum partes habere, & augeat sponsionem:teneatur lucrum restituere?*

6 *Bart.in l.quæro.ff.de acti.emp.decisio examinatur.*

7 *Tenetur ad restitutionem, qui alterum inuoluntarium attraxerit ad ludum.*

8 *Ludens pecunia credita an teneatur promissam pecuniam lucranti soluere in animæ iudicio.*

1 Ecimò,† huic loco conuenit ad eiusdē regulæ sententiam expendere,qua nam ratione teneatur quis ad restitutionem eorum, quę ludo adquisierit?quæ quidem quæstio uariis in locis à plerisque disputata compendio quodam à me examinabitur:unica tantū conclusione propo-

proposita,& constituta:ex qua ferè omnes casus, qui hac in re contingere solent, definiri ualeant.fit igitur in ludi tractatu constitutissima conclusio: Etiam si ludus illicitus sit,legeq; humana pęna exteriori,& lucri restitutione plerunque puniatur:ex eo tamen adquisita in animæ & conscientiæ iudicio non sunt necessariò restituenda : modò absit fraus,legesque ludi seruentur:habeantque ludentes administrationem liberam rerum,quas in ludi conuentionem deduxere . quod obiter attingam & expediam ex ea parte,qua earum intellectus ad huius tractatus scopũ pertinet.Etenim qui ludi liceant, planè legibus secularibus facilè constabit;& itidem quibus pœnis ludentes afficiantur: præsertim in l.1.ff.de aleæ lusu & aleat.& in authen. alearum usus.C.de relig.& sumpt.funer. capit.inter dilectos.de exces.prælator.ubi Glo.& Panor.nu.6 Glo.& idē Ab.in c.cleri.in secũdo,de ui.& ho.cleri.Glo.in pragmat. Sanct.ti.de spectaculis.uer.ludibria.l.3.titu.10.l.prima.ti. 5.l.1.ti.9.in lib.8.ordinat.passimque in huius regni pragmaticis,& aliis legibus iudices admonentur, ut diligēter lusores ipsos punire curent: cùm in republica Christiana hæc sit profectò maxima pernicies . Præcipua , & ultima conclusionis pars probatur:quia ludus alearum, quidam
2 est inter ludentes† contractus conditionalis, quo inter eos conuenit,ut cui alea hoc uel illo modo contigerit ,& euenerit,teneatur alter appositam pecuniam reddere.Igitur quod ex libera conuentione quis adquisierit,non tenebitur restituere,etiam si conuentio ludi causa fiat: cùm adquisitum ex pacto,uel contractu,non sit necessariò restituendum.l.1 §.si conuenerit.ff.depósit.c.1.de pactis. qua ratione Teologi omnes utuntur,qui quæstionem hāc tractauere.Et nè fortassis obiicias,conuentionē hanc referri ad conditionem pendentem à futuro fortunæ euētu: atque ideo illicitam esse,nec uim aliquam obligarionis, habere text.singularis in l.solent.cum l. sequenti.ff.de alęæ lusu.ubi cõstat,licitam esse spõsionem cõditionalē, si quis certet hasta,uel pilo iaciẽdo,currẽdo,luctãdo,uel pugnando:illicitã uerò ubi fiat ea spõsio ex aliis causis,quæ uirtutis certamen corporale non habent:ipsam hãc probationē
 sortio-

fortiorem reddam: siquidem conuentio licita fieri potest sub conditione omnino pendenti à fortuna, & futuro euētu: ut si nauis ex Asia uenerit: si Titius factus fuerit consul hoc anno: si Sempronius intra mensem non moriatur. l. si quis ita stipulatus fuerit. ff. de uerbo. obligation. l. si pater. C. de inoffi. testamen. Nam dubius euentus à fortuna non facit contractum illicitũ, textus, & ibi Paul. Cast. in l. in naue Saufeli. ff. locat. c. nauigāt. de usu. l. à Titio. ff. de uerb. oblig. quo in loco ex eo respõso adnotarũt Paul. & Alexā. esse licitas cõuentiones istas, omnino pendentes à futuro euentu fortunę, quas Hispani Apuestas appellamus. idem elegāter tradit Decius, dicēs hāc opinionē cõem esse in cõsil. 115. Nõ obstat textus in d. l. solét. cũ sequenti. Etenim iuriscõsultus inibi reprobat spõsiones, quæ fiũt circa corporis certamina: nisi illę fiant causa exercendarum uiriũ, aut uirtutis corporalis instruendæ: si quidem corporum certamina, quæ causa libidinis, odio, æmulatione, aut contentione fiunt, iure, & ratione reprobantur. Et ideo Iurisconsultus non improbat cæteras sponsiones quæ secluso corporali certamine fiunt sub futuro euētu fortunę. Quibus tandem fit, sponsiones istas, quæ inter ludentes cõtingunt, iure ualidas esse: & obligationem inducere: atq; ideo ex eis adquisita non fore necessariò ex propria natura restituenda. Lex etenim humana, quæ de acquisitis ex ludo restituendis tractat, non efficit, ac definit hanc conuentionem nullā esse, nec prohibet dominiũ à ludente adquiri, sed in pœnam actus illiciti inducit adquisitorum restitutionem. denique contractus hic inter ludentes cõtingens ex propria ui, & natura, nõ est iure naturali, diuino, uel humano illicitus: nec itē acceptio ex ludo iure prohibetur ratione iniquæ receptionis: sed quia solét plura uitia in ludi exercitio cõtingere, ob eius uarias circũstantias, iustissimè per humanas cõstitutiones prohibetur, & pœnis quibusdā, adhuc satis coercetur, & nihilominus lex ipsa non uetat adquisitionē dominii ratione ludi: solũ quidem pœnā statuit aduersus ludentes, ut ex ludo quæsita restituere cogantur sententia iudicis: quæ sanè pœna in interiori animæ iudicio, non producit restituendi obligationem,

Extat

Extat ergo conclusio,quæ asseuerat regulariter, quæsita ex ludo in conscientiæ foro non esse necessariò restituenda: quam assertionem tenet D.Tho.2.secundæ.q.32. artic. 7.ad secundum,& ibi Caietanus,Ioannes Maior in quarto senten.dist.15.q.13.& Paludanus ibi,quæst.3.art.5. Adria. in quarto senten.tract.& de restit.cap.quia in superioribus. Ioan.Medina de restitu.quæst.22.Glo.in pragmat. Sanct. titu.de spectaculis.verb.ludibria.Alfonsus à Cast. lib.2.de potesta.legis pœna.cap.2.Corollario tertio.Doct.communiter in cap.pen.de vita.& honesta.cle.penes quos & illud expeditum est, adquirentem aliquid ex ludo, non teneri ante iudicis condemnationem,id ex lege humana perdenti dante repetitionem,restituere:quamuis Syluest.contrarium teneat verb.ludus.quæst.13.

3 Imò licèt consuetudine † non possit alearum ludus fieri licitus:propterea quod tot mala ex eo sequantur, poterit tamen consuetudine tolli pœna restituendi ludo quæsita,quæ lege humana statuta est,secundùm Tho. dicto arti. 7.ad secundum.Cardina.& Imol.in dicto cap.clerici.de vita.& hone.cle.Pari.de Puteo tract. de ludo.fol. 4. & Ioan. Baptista de ludo. q. 17. quorum opinio communis est, vt testantur Adri.in d.c.quia in superioribus.secunda.col. & Rocus Curt.in cap.vlt.de consuet.fol.15. col.2.etiã quò ad clericos quidquid contrarium sentiant Cardin.Imo.& Roc.per tex. in ce.inter.dilectos.de excess. præl. qui tantũ probat non posse ludi exercitum consuetudine reddi licitũ:præsertim inter clericos:non tñ ex hoc sequitur,nõ posse cõsuetudine tolli obligationẽ restituendi ludo quæsita:quæ quidem obligatio inducta est lege humana, nempè auth.alearum vsus.C.de relig.& sump.fun. quam constitutionem etiam seruandã fore inter clericos magis communiter receptũ est à Gl.& Doct.in d.cap.clerici, sicuti fatentur in tract.de Ludo,Stephanus Constat.fol.7. & Paris de Puteo fol.2.Atque hæc vera sunt,licet Panor.in d.c. clerici.num.14.existimat, non posse consuetudinem derogare obligationi restituendi ludo quæsita.

4 Oportet tamen,† vt ludo quæsita in animæ iudicio non sint restituenda,nullã in eo ludo fraudem fieri: cùm alio-

qui,si quid fraude fiat,& inde lucrum euenerit, id omnino restituendum sit,absque iudicis condemnatione, in conscientiæ foro:quod fatentur Thomas, & omnes qui principalem hac de re conclusionem admiserunt.dolus etenim,& fraus nemini patrocinari debent.Sed & illud ad notandum est.fraudem non fieri in ludo,cum quis cautelis,quæ iuxta ludi leges licitę sint, utatur : uel id faciat, quod natura ludi permittit : qua ratione quoties fuerit controuersum:an fraus in ludo contigerit,obseruandæ sũt leges ludi,ut si quid aduersus eas arbitrio,& iudicio peritorum actum fuerit, id fraude actum fuisse iudicetur : & ideo tunc restitutio adquisitorum erit necessaria.

Quòd si leges ludi non frangantur nęc uiolentur, quæ tacito consensu ipsorum ludentium receptæ sunt, utcunque eorum alter dolo,& cautelis utatur:nihil id pertinet ad obligationem restituendi pecuniam lucro adquisitam. cùm is dolus bonus sit.l.1.ff.de dolo.Nam licitum est legibus ludi uti.Glo.in l.in executione.§.ul.& ibi Docto.ff.de uer.obligat.Glo.in l.si rem.§.ul.ff.de præscrip.uer.alia,in l.si ex plagis.§.fi.ff. ad l.Aquil.Glo.& ibi Decius in l.iure ciuili.ff.de regul.iur.tradit Iason, in d.l.in executione.§. ulti.Sic denique sunt interpretanda conclusionis uerba, quæ fraudem,& dolum excludunt : poteritque quispiam ex his plura dubia definire,& quæstiones dissoluere in hoc tractatu frequentissimè contingentes.

Deinde illud exigitur,quod ludẽtes habeãt rerũ administrationẽ liberã,ita quidẽ,ut possint res proprias saltẽ eas,quæ aleæ periculo,& ludo apponũtur,alienare, alioquin adquisitio nulla est ipso iure,& inde obligatio restituẽdi oritur queadmodũ frequẽtissimo omniũ consensu expeditũ est. Quibus addit eleganter Alfonsus à Castro in d.c.2.Corol.secundò,quòd si aliquis eorũ, qui ludere ex præmissa causa nõ possunt, lucratus fuerit aliquid ab eo,qui ludere põt,nec id impedimentũ habet, eum esse obligatum ad restitutionẽ lucri,perinde ut alter illi restituere teneretur, si quid ab eo ludo adquisisset, cũ natura huius cõuentionis æqualis sit,& hanc legẽ habeat, ut uel neuter,uel vterq; cõuẽtionis iure ligetur. Nã & in hoc cõ

tractus

tractus pacto, cõsensus utriusq; cõsiderãdus est, qui denique is est, ut nõ aliter in conditionalem pactionẽ couueniant, quã si vtrinq; fuerit cõditio æqualis, & esse posfit: idcircò qui cũ minore filiofamilias ludit, ita cõuenisse cũ eo uidetur super appositis rebus amittẽdis, si & minor habeat parẽ cũ maiore in hoc conditionẽ: ergo deficiente consensu maioris cõuenientis cũ minore, minor ipse iniuste recipit, & adquirit ludi lucra, & aduersus conuentionis leges ea retinet: unde tenebitur omnino ad restitutionem. Quod æquisfimũ ẽ, tametsi digni forẽt qui cũ minoribus, similibusq; ꝑsonis ludere cõueniũt, hac & maiori pœna.

Y Hinc pulcra definitur dubitatio. † Cotingit sane quod alter ex ludentibus, qui primas, & potiores partes ludi habet: quiq; necessariò uictor euasurus est, obuenit. n. illi ludi sors, quæ certo certius omnibus, quæ alteri obuenire possunt, potior est, ad uictoriam sponsionem auget, appositamque pęcuniam certus de illius lucro duplam efficit: altero ob ignorantiam minimè recusante sponsionem illam, eiusque additionem: an in hac specie adquisitum, sit necessariò in animæ iudicio restituendũ, opportunè quæritur? & uidebitur, ita receptum, & adquisitum restituendum esse: ex eleganti Bartol. sententia in l. quęro. ff. de actio. empti. qui scribit, uendentem alteri frumentum certo pretio, & eo tempore iusto, scientem tamen occultè, & secretè à senatu decretũ esse, ut minori pretio uendatur, si emptor inscius sit huius decreti, teneri emptori ad id qđ eius intersit, frumentũ illo pretio emisse. idem sensit glos. in l. contra legem. ff. de legibus. Romanus in singul. 282. ea ratione, ꝙ emptor si sciret, quod uenditor sciebat, non tãti frumentum emisset. idẽ & in animæ iudicio quo ad restitutionẽ. tenẽt Conrad. de contractibus. q. 62. & Ioan. à Medina de restitu. quæ. 35 Nam & uenditor certus de diminutione ualoris rei, quam uẽdit, tenetur emptori ignoranti damnum illatum restituere propter malam fidem. à quibus & illa species expenditur: cum quis frumentum habens, inopia Rempublicam opprimente: sciat naues paulò pòst frumentum aduecturas, quod utilitas annonæ consecutura sit uiliorique pretio frumentum sit

vendendum: an teneatur is ciuibus ignorantibus hoc ipsũ prænuntiare: ne tanti emant frumentum, quod ab eo venditur? cuius quæstionis disputationem Cicero tradit eleganter libr. 3. de officiis, fraudem existimans subesse huic venditioni, nisi venditor, quod ipse scit, emptoribus manifestum fecerit, & ideo non esse honesti ciuis officiũ ita dolo sè conuentionem istam tractare. Igitur & in proposita ludi quæstione, eadem ratione dicendum erit, teneri ad restitutionem, qui lucrum ex ea causa habuerit.

Sed contrariam sententiam ipse veriorem esse censeo, potissimum ob naturalem ludi legẽ, quæ consensu vtriusq; hanc conditionem habet, vt qui meliorem ac potiorẽ ludi partẽ habuerit, is possit, ẽt certus de lucro alterũ ad augendam sponsionem inuitare, appositamque pecuniam augere: modo alia fraus minimè lateat: atque ita in specie adnotauit Ioan. à Medina de restitu. q. 22. pulchrè Dec. in consi. 115. rñdens idem in his pactionibus, quas nos Hispani Apuestas uocamus. Nam & is scribit, cõuentionem ualidam esse, liciteq; ex ea adquiri, etiam si alter sciat certò iam euenisse illud: de cuius euentu pactio fit.

6 Non obstat † Bart. opinio: nam in quæstione per eũ tradita scientia alterius ad decipiendum ignorantem, non est de natura contractus: imò ei refragatur propter fraudẽ saltẽ re ipsa contingentem, quæ ab eo cõtractu abesse debet. At in hoc ludi tractatu natura conuentionis est, lexq; ludi hoc habet, ut sciens se certum habere lucrũ, & potiores ludi partes, possit alterum ignarum ad appositæ pecuniæ augumentum prouocare. Sicuti secundũ ludi leges, qui iã scit appositam pecuniam certò perdidisse: quia habet peiorem ludi euentum poterit cautè, & simulatè sponsionem augere, vt cogat alterũ inscium, & ignarum cedere, & eam recusare, & tandem ex hoc consequitur pecuniam appositam, quam si non auxisset, alter habiturus tutò esset. quanuis & hic in hac specie augens sponsionem periculum subit amittendæ pecuniæ, quam modo addit, si alter minimè cedat, imò prouocationi consenserit. Sed & in quæstione Bart. quo ad conscientiæ iudicium scribit. Thom. 2. 2. q. 77. art. 3. non teneri venditorem ad restitutionem quanuis ma

lefecerit, & ob id possit aliqua pœna puniri. Quia venditor merces vendit eo pretio quo iustissimè æstimari poterant communi hominum iudicio. vnde nulla fit iniuria, quantũ ad commutationem, emptori. & idõ venditor liber ẽ. ab obligationẽ restituẽdi quippe qui iuxta p̃tiũ præsens rẽ uendiderit, nec ullã culpã habeat, si non enunciet quæ aliũ de futura sunt: licèt hæc denuntiatio perfectioris hominis esset, adque uirum bonum, ubique sanctum, honesti cultorem: non tantùm ciuilẽ pertineat, cuiusque muneris sit: ut docuere Tho. in d. ar. 3. & Alex. dierum Geniali. li. 6. c. 1.

7 Datur prætereà obligatio † restituendi in animæ iudicio ludo quæsita: quoties quis alterum ad ludũ cupiditate lucri, inuoluntarium attraxerit. secundum Thom. 2. 2. q. 32. artic. 8. quem cæteri communiter sequuntur: modò attractio leuis non sit, sed tanta quæ inuoluntarium alterum efficiat: nempe conuicia. opprobria, preces adeo uehementes, quòd his ausus non sit alter contradicére; quẽadmodum à mẽte Thomæ deducitur, & fatẽtur Caieta. in d. arti. 7. Canonistæ in c. clerici. de uita & honest. cle. Alfonsus à Castro, & alii, qui hanc materiã tractauere: ac præter hos Alciat. hunc sensum habuit li. 8. Parergon. c. 16. quãuis Adr. nõ satis iustè interpretatus diui Thomæ sententiam, contrarium, ab eo adnotauerit: atque ideo indefinitè eius opinionem falsam esse dixerit.

8 Superest tamen † & illud hac in re discutere: an iure diuino, vel humano teneatur perdens in ludo aliquam pecuniã eã restituere alteri, cui promisit eam soluere tacita, uel expressa l. ludi, cùm promissa pecunia tantũ, non ea apposita luderetur? Et Adrian. in 4. senten. in dicto cap. quia in superi oribus. probare conatur, non teneri hunc ad restitutionem, ex ea ratione, quod leges pecuniã in ludo perditã, & ludenti quæsitam iure contractus, in pœnam auferant ab eo q adquisiuit, iusq; eã repetẽdi cõcedant perdẽti, uti manifestum est. igitur qui potest solutã iam pecuniam repetere legis decreto, poterit eam nondum solutam iustè retinere. Frustra enim quis petit, quod statim restiturus est l. dolo. ff. de doli exceptio. Deinde si dixeris, has leges pœnales esse nec in animæ iudicio obtinere ante iudi

cis condemnationem,id verum eſt, quoties ad legis pœnâ eſt neceſſaria iudicis executio,nam vbi pœna eius eſt naturæ,vt nulla indigeat iudicis executione,tunc & in foro cõſcientiæ pœnalis lex omnino ſeruanda eſt,vimq; & obligationem habet.Fit igitur,vt in hac ſpecie nulla detur reſtituendi obligatio.Rurſus contrariam ſententiam veriorem eſſe cenſent Ioan.à Medina d.q.22.& Alfonſus à Caſtro in dicto corol.3.quibus ſuffragatur quod lex concedens perdenti in ludo repetitionem, non aufert ex hoc dominiũ, nec ius ab eo, qui iuxta legis ludi pecuniam lucratus eſt, ſed tantùm in pœnam ludentium permittit,& concedit repetitionem,& ſtatuit,ꝙ iudex cogat eum , qui ex ludo pecuniam habuit,eam perdenti reddere. ex quibus per legẽ ipſam non liberatur promittens à ſolutione pecuniæ, quã alteri ſoluere promiſit, ergo tenetur ſoluere ante iudicis condemnationem . Præterea non ſequitur,perdens poteſt ſolutam pecuniam repetere,ergo eam nondum ſolutã non tenetur ſoluere.Nam promittens cum iuramento ſoluere vſuras,tenetur eas ſoluere omnino:& tamen habet is repetendi ius.c.debitores.de iureiur. Deinde ſi perdens poteſt iuſtè non ſoluere pecuniam promiſſam,ergo alter, qui eã lucratus eſt,nullum ex ratione ludi adquiſiuit dominium in re, quàm lucratus eſt, nec ius aliquod habet ad illam : quia ſi habet dominium,aut ius ad illam, inde cõuincitur euidẽter, perdentẽ teneri ad ſolutionẽ pecuniæ promiſſę, quã perdidit:quia tenetur reddere alienũ.Quibus tandem fit, vt huius quæſt.deciſio ſatis dubia videri poſſit.

Præſertim,quia reſtitutio lucri contingentis in ludo, quæ in pœnam à iure indicta eſt,non ipſo iure ſed per ſententiam,& iudicis condẽnationem fieri debet: atq; ita ante hãc condemnationẽ minimè tenetur qui lucratus eſt,reſtituere,nec põt qui perdidit ius ſibi dicere propria autoritate.Facit ad hæc,quod quandoq; licèt humana lex actionẽ minimè concedat ad petitionẽ alicuius rei, non ex hoc alterũ liberat,vel abſoluit ab obligatione illã rem reſtituẽdi:ſicuti D.Tho.adnotauit in 2.2.q.77.art. 1. ad primum.

Ego ſanè in hac difficili quæſtione certò ſcio Adriani ſententiam veram eſſe apud nos, qui huius regni conſtitutionibus

tionibus tenemur obedire propter legem à Carolo Cæſare latam, qua vetuit etiam ludos licitos pecunia credita, ſtatuens neminem poſſe ludere niſi pecunia præſenti & appoſita. quod & ipſe vir doctiſſimus Alfonſus à Caſtro in d. Coro.2.fatetur. Nam hac ipſa lege promisſio facta inter ludentes nulla efficitur,& inutilis, & ideo etiam in iudicio animæ nullam habet vim,nec obligationem inducit ſicuti nec in foro iudiciali:idq; apud me certisſimi iuris eſt.

Sed & ſemota regia conſtitutione mihi magis applaudet Adriani ſententia. Nã licèt ſciã,nec negare posſim,adquirentẽ aliquid ex ludo tutum eſſe in animæ iudicio ad eius retentionẽ:quia ratione cõuentionis,& mutui cõſenſus iure naturali verè id adquiesierit, nec lex ciuilis, quæ inducit reſtitutionẽ in pœnã ludi prohibiti, ante iudicis condemnationẽ obtinet,video tñ,iuſtisſimã humanã legẽ non tantùm lucranti negare actionẽ ad petendã pecuniam cauſa ludi promiſſam : ſed & concedere perdenti pecuniæ iam lucrãti traditę,& adquiſitæ repetitionẽ.vnde ſignum, eſt profectò maximum,lege humana non ſolùm non habere lucrantem ius ad petendam, ſed & competere perdenti ius ad pecuniam perditam repetendam:& inde fit,vt in pęnam ipſo iure abſq; vlla ſententia iudicis is, qui lucratus eſt promiſſam pecuniam,conſtituatur incapax, & inhabilis iuris petendi eam, & id ius transferatur in perdentem. Quamobrem cùm iſthæc pœna ipſo iure nullam requirat iudicis ſententiam,nec condemnationem, ſtatim ẽt in iudicio animę iuſtè poteſt ille,quem lex ciuilis liberum reddit à ſolutione pecuniæ promiſſæ, & prætereà dat ei ſi ſoluerit,repetitionem,retinere pecuniam promiſſam,cũ promisſio nulla ſit,nec eã teneatur promittens ſeruare. Eandẽ opinionem probat regula iuris,quæ dictat,exceptionem, & retẽtionem ei competere,cui actio datur. l.inuitus.§.cui damus.ff.de reg.iur.l.creditori. C. de pactis.l.1.§.his aũt. ff.de ſuperficiebus cap.qui ad agendum.de reg.iur.in 6.ſed promittens ludi cauſa habet actionem ad repetendũ quod dederit, vt planè fatentur qui Adriani ſententiam improbarunt : ergo ſi nondum ſoluerit, habebit exceptionem, & ius retinendi rem promiſſam. Idem probatur, quia ſi

perdens

perdens in ludo poteſt iuſtè lege humana repetere rem lu do amiſſam: profectò poterit iuſtius eam nondum ſolutã retinere. Nam vtcunque ſit, ac dubitari poſſit, an ex eo q̃d à lege negatur actio ad aliquid petendum, eius rei poſſeſſor iuſtè eam ualeat retinere: quod ex uariis cauſis definiri poterit: tamen quoties lex humana eadem & iuſta negat actionem ad aliquam rem petendam: & ſimul concedit eiuſdẽ rei repetitionem ipſi poſſeſſori, ſi eã petenti dederit: tunc procul dubio exiſtimandũ eſt, iuſtiſsimè eã rẽ, à poſſeſſore detineri. quia lex ipſa ei ad hanc poſſeſsionẽ, autoritatem approbatione quadã præſtat. Nec mihi perſuadere poſſum, quòd Titius iuſtè ualeat centũ Sẽpronio ſoluta petere ab eo, & idem Titius eadem centum teneatur ſaltem in conſcientiæ iudicio Sempronio nondum ſoluta oĩnò ſoluere. etenim hic circuitus vitandus eſt: quippe qui nullã in republica utilitatem afferat: exceptis quibuſdam caſibus: qualis eſt, qui in cõtrarium adducitur ex capitulo debitores. cum illud ſit ſpeciale ratione iuramenti: quemadmodum alibi docuimus. Nã ex ui ſimplicis promiſsionis abſque iuriſiurandi religione nemo doctus negabit in eo caſu dari repetitionem poſt ſolutam pecuniam promiſſam, & fortiori ratione ius eam retinendi promittenti competere. vnde argumentatio ab eo capite deducta facillimè tollitur. Sic & ſpoliatus ante omnia reſtituẽdus eſt, licèt prædo, & licèt poſt reſtitutionẽ detur ſpoliãti ius repetendi res illas, quibus alterum ſpoliauerat: idq; fit in odium ſpoliantis. Et tamen in conſcientiæ iudicio ego nõ compellerem ſpoliantem ad reſtitutionem rerum, quæ verè ipſius ſunt, & quibus alterum propria autoritãte ſpoliauerit: tametſi, cum dignum eſſe pœnitentia, & pœna cẽſeam ob id quod illicitè iuris deciſionibus, & conſtitutionibus refragantibus, iudicis partes aſſumpſerit: de quo aliquid tradidimus lib. j. Variar. reſolut. capit. 2. nu. 15.

Hinc tollitur plura, quę aduerſus Adria. opinionem adduci ſolét. Potiſsimè illud quod de iure & dominio lucrãtis in re ludo adquiſita, traditum eſt: ſiquidẽ qui rem aliquam ludo adquiſiuit, dominium, & ius in ea habet poſt eius traditionem ratione tacitæ, uel expreſſæ conuentio-

nis

nis consensu perdentis factam:donec per sententiam iudicis ea re priuetur.at ante traditioné profectò nullum ius habet ad illam rem,quia iure illam exigêdi per legem priuatur ipso facto absque ulla iudicis declaratione in pœnam delicti, quod ludendo commisit. imò ius ciuile & humanæ leges hanc priuationem inducentes expressim approbant perdentis retentionem,cum tandem,& si is tradiderit rem ludo amissam & perditam,concedant ei ius eã repetendi. Quod secus est in specie,quam tradit Thom.2.2.q.77.arti.1.in tra.læsionis intra dimidiam cõtingentis: quia etsi humana lex decepto actioné negauerit,non tñ ex hoc approbat decipientis retentionem,nec tutum reddit, quemadmodum alibi latius explicuimus. Sed & post primam huius operis editionem legi Dominic. Soto qui li.4.de Iustitia & iure q.5.ar.2.idem quod Adria.respondit.

Cæterum ex hac disputatione illud erit adnotandum, eum,qui promissam in ludo pecuniam lucranti soluerit, & tradiderit,ratione promissionis emissæ absque apposita pecunia,posse post hanc solutionem iustè lege humana eandem pecuniam repetere,quam soluit ex ui promissionis, & conuentionis cum altero contractæ, & fortassis existimans,se teneri ad eam solutionem, etiam in animæ iudicio, cùm habuerit ad hanc opinionem doctissimorum uirorum autoritatem.

SECVNDAE PART. RELECT. §. V.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit uestigal: & item ius Regale,quod Hispani dicimus Alçauala.*

2 *Lex humana aliquid prohibens,uel præcipiens cum pœnæ adiectione: an obliget transgressorem ad culpam mortalem, uel uenialem.*

3 *Lex humana obligat transgressorem ad culpam quandoque mortalem,quandoque uenialem.*

4 *Lex purè pœnalis an ex seipsa inducat obligationem an culpam mortalem,uel uenialem.*

5 *Non potest quis licitè fraudare uectigal principi debitum,imo tenetur*

netur in iudicio animæ ad restitutionem.

Ndecimò ad huius tractatus dilucidationem oportet inquirere,an teneatur ad restitutionem is,qui regẽ,aut eos,qui eius nomine vectigalia iuraq; regia ex mercibus recipiũt, iuribus his fraudauerit ,omittens per fraudem,aut simulationẽ hæc iura regi reddere? † Quibusdam
1 visum est,non teneri hũc ad restitutionem cuius quidem opinionis disputationi præmitto: inter alios reditus , qui principibus à subditis hominibus debẽtur,duo iura præcipua esse.Primũ,vectigal:quod pro rebus ciuitati,aut prouinciæ inuectis,vel euectis soluitur,olim octaua pars debita erat.l.ex præstatione.C.de vectigalib.regia.l.5.ti.7.parte.5.hodie autem decima est omniũ rerum pars . dr̃ etiam vectigal tributum,quod reipublicæ ex fundis, & prædiis à cõductoribus præstatur.l.1.ff.si ager vectiga .l.eum qui vectigal.& ibi Alcia.ff.de verb.signifi.& idem Alcia.lib.3.dispunct.c.10.atque hinc fundi vectigales dicuntur hi , qui reipublicę tributum pendere tenentur. Alterum ius,quod modo principibus apud Hispanos competit , & redditur , ad decimam pretii partem attinet , omnium quidem rerum,quæ vendũtur publicè,vel priuatim,siue res sint mobiles siue immobiles: hoc tributum vulgò appellamus Alcauala:quidam apud exteros gabellam dicunt: Quanquã & ea dictio magis in vniuersum accipiatur : sicuti tradit post alios Bertachinus in tractatu de gabellis.in prici.

His deniq; constitutis Ange.in Summa, verb.pedagiũ . q.6.opinatur in conscientiæ iudicio non esse condemnãdum ad restitutionẽ eũ qui hæc iura , & tributa principi , aut publicanis non reddiderit,quoties lex quæ ea indixit, etsi iusta sit,pœnam tamen temporalem non reddenti ob hanc causam imponit.Huius sententiæ ea est ratio, quòd vel hic agimus de pœna legis , & hæc non debetur in conscientiæ iudicio.glo.in cap.tua fraternitas.12.q.2.vel de ipsa principali,& præcipua legis vi,& obligatione ad soluẽdum hoc tributum:& hæc non obligat quemquã ad mortalẽ culpã quoties lex ipsa humana pœnam addit præcepto.

pto legis itidem humanæ : quasi satis censeat legislator transgressorem humanę legis pœna temporali puniri: nec eum velit ad mortalem culpam obligare. Hāc etenim sententiam, ꝙ humana lex aliquid præcipiens, & pœnam addens temporalem, non obliget transgressorem ad mortalem culpam: cum satis sit transgressorem ipsum se obtulisse periculo pœnæ, tenent, & veram esse existimant Matth. Matesila. notabi. 78. Cæpola consil. ciuili 13. col. 2. Decius parum sibi constans in cap. Nam concupiscentiam. 2. lectione. De constitut. & Ludouic. Gomesi. in cap. 2. numer. 60. de constit. lib. 6. Quorum opinio à plerisque probatur autoritate Host. & Ioann. Andr. in c. relatum de cler. non resid. qui idem tenent: & eos sequuntur Iason. in l. 2. nume. 143. C. de iure emphyt. idem in §. item si quis, postulante num. 78. Insti. de actionibus.

a Hæc † uerò conclusio iure defendi non potest : præterquam quòd si uera esset, ferè tota humanarum legum uis periret, parumq; vtiles essent legumlatorum cura, & diligētia, si pœna, quā ipsi legū conditores legibus ad maiorē earum vim addidere, eas imbecilliores redderet: obiter tñ contrariā sententiā uti uerissimam constituemus, & probabimus. idq; breuiter agemus, quandoquidem omnium eruditissimè disputationem hanc peregerit Alfonsus à Castro libro primo de potestate legis pœnalis: capitulo octauo. & sequentibus. Sit igitur conclusio dubio procul certissima. Humana lex, quæ iusta sit, vi humani præcepti ad culpam eius transgressores obligat, quandoque mortalē, quandoque venialem: etiam si pœnam humano præcepto, legis conditor addiderit. Prima huius assertionis pars constat ex eo, ꝙ humana potestas à diuina deriuetur. Prouer. c. 8. scriptum est. Per me reges regnant, & conditores legū iusta decernunt. Hoc ipsum & Paulus docet ad Romanos, cap. 13. Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est. n potestas nisi à Deo, quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem adquirunt. Qui quidem locus manifestam reddit huius partis probationem. Sed & hoc apparet Deutero.

c.17. Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tẽpore ministrat dño Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. pœna verò mortis lege Mosaica nunquã inflicta est nisi pro mortali culpa: sicuti Theologi frequentissimè fatentur, & probant. Ergo apparet, transgressorẽ humanæ legis ad mortalẽ culpã quandoq; obligari. idẽ deducitur ex eo quod filius non obediens patri mortalem contrahit culpam: quemadmodum eadem, qua proximè vtebamur, argumentatione colligitur ex c.21. Deut. dum inibi sancitum est filiũ non obedientẽ patri lapidibus occidendũ fore. At non minor est potestas principis in republica, quàm patrisfamiliàs in priuata domo: imò tãtò maior quantò maius est bonũ totius communitatis bono particulari, & domestico: quod ordinatur ad bonũ totius ciuitatis, & reipublicæ, autore Aristotele, lib. 1. Politi. c. 1. igitur legi humanæ obediendũ est sub mortali quandoque culpa. est etenim iure naturali in omni humana societate suus ordo necessarius: in omni ordine suum caput, cui reliqui subesse obedireque tenentur. tandem ne in re ab aliis admodum probata diutiùs immoremur, ita tenendũ est, humanam legem siue ecclesiasticam, siue secularem quandoque ad mortalem, quandoque ad venialem culpam obligare. quod satis ostendunt D. Thomas 12. quæstio. 96. articu. 4. & ibi Caietan. Gabriel in 4. sentent. distinct. 16. q.3. notab.6. Floren. 1. par. titul. 18. c.1. §.2. Adrianus quolibet. 6. art. 1. Ioan. Maior. in 4. sent. dist. 15. q.4. & in 3. senten. dist. 37. q.16. Driedo. de libert. Christi. lib. 1. Alfon. à Cast. lib. 1. de potest. legis pœnalis. c.4. & 5. tradunt Abb. & inibi Fel. & Dec. in c.1. glo. & Doct. in c. quæ in ecclesiarum. de constitu. idem Pan. in ca. quia plerique. de immun. ecclesia. & in procemio. Rex pacificus. col.4. Ias. in l. nemo potest ff. de legat. 1. num. 106. Abb. in c.2. de maior. & obe.

3 † Secunda conclusionis pars dictat, non semper legem humanam obligare eius transgressorem ad mortalem culpã: sed quandoque tantùm ad uenialem, hoc enim habet quæcunque lex: siquidem nec lex naturalis nec diuina semper obligat transgressorem ad mortalem culpam: sicuti post alios docent Caie. 2. 2. q. 186. artic. 9. ad 1. idem latius lib.

27. q.

27.quæst.21.Adria.d.quolibe.6.arti.2.Alber.Pighius li. 4.de eccle.Hierarchia,c.2.& Alfonsus à Castro d.lib 1. c.5.documento.4.lex siquidem naturalis mendacium prohibet:non tamen mendacium est semper mortale crimē: sed passim ueniale:ut docet Tho.2.2.q.110.ar.3.& probatur in c.primum.22.q.2.Sic & lex naturalis prescribit nobis in cibo,& potu obseruare medium, ac regulam temperantiæ,quæ in eo consistit,ut tantùm, & non ultra sumatur,quantùm exigit necessitas,aut utilitas corporis:cuius transgressio gula dicitur,& inter septem capitalia crimina connumeratur. Attamen non semper gula peccatum est mortale:imò ueniale crimen est:nisi excessus sit planè immodicus,uel excedentē obiiciat periculo peccati mortalis:quod oēs fatentur. Quando aūt humana lex obliget illius transgressorem ad mortalem culpam: colligitur ex ipsius legislatoris intentione, & uoluntate, quæ ex uerbis legis deduci poterit, & præterea inde præsumitur, ꝙ finis à lege prætensus,& in quem lex dirigitur,maxime est Reipublicę utilis.Nam hinc constat eius transgresionem esse Reipublicæ perniciosā, & propterea satis consonum est,quod tunc interpretemur legislatorem noluisse transgressores mortalem contrahere culpam:sicuti adnotauerunt ferè omnes qui paulò antè nominatim fuere citati: & præsertim Adrianus quoli.6.ar.2.Dec.in c.nam concupiscentiam.col.ul.de consti.Ioan.Driedo.de libert.Christ. pagina 266.quod ex uariis causis cautissimè est diffiniendum. Nec interim omittendum est transgressorem legis humanæ cuiuscunque siue inducentis culpam uenialem, siue mortalem,semper mortalem contrahere culpam,si ex contemptu eam transgrediatur: siquidem contēptus ipse mortalem culpam semper habet secundū omnium Teologorū, & Canonistarum Resolutionem: quę colligitur ex Tho.2.2.quæ 186.ar.9.Adria.d.art.2. Altisiodorē.lib.2. tracta.19.& 20.& li.3.tracta.9.Gersone lectione.5.de.uita animæ spirituali.Ioan.And.& doct.in ca.sacris. de his quæ ui metusve causa fiunt.

Vltima conclusionis pars dictat,humanam legem aliquid sub pœna temporali prohibentem, quod nec diui-

na, nec naturali prohibitum erat, ad culpam quandoque mortalem obligare.nec enim ex eo obligatio ad mortale crimen cessat,nec tollitur,quod à legislatore pœna fuerit transgressori imposita.cui sententiæ aduersus prioris opinionis assertores subscripsere Domi. à S. Gemini.& Francus in c.perpetuæ.nota.6.& in c.commis.2.nota.de elect. in 6.glo.& idem Domini.in c.2.de constit.li.6.uer.senten stit.Fel.& Decius in 1.lect.c.Nam concupiscentiam.de cõstiis.Sylue.uer.inobedientia.Ioan. Driedo lib.1.de libert. Christia.articu.3.Ioan. Medina de restitutione.quæstio. 12.& quæstio.36.ad sextum.omnium dubio procul diligentissimè Alfonsus à Castro lib.1.de potest.leg.pœnalis. cap.8.& sequentibus.Eandem opinionem probat Domin. Soto lib.1.de Iustitia & Iure, quæst.6.articu. 5. probatur hęc pars.Nam humana lex potest obligare, etiam si laica sit,eius transgressorem ad culpam mortalem, & simul pœnam aduersus eum statuere, ita quidem, ut transgressor huius legis teneatur ad culpam simul & pœnam,cùm pœna non sit culpæ ita contraria,ut non possit simul cum ea stare: ergo lex humana pręcipiens aliquid pœna statuta, obligat transgressorem ad culpam. Quod si dixeris uersi hoc esse, sed ex intentione legislatoris probari priorẽ sen tentiam·cum is statuens pœnam aduersus transgressores, nolit ad culpam eos obligare: quasi non desit hac in parte potestas,sed uolũtas,certè miror, nec possum ita rẽ hanc perpẽdere,ut existimẽ legis cõditorẽ, qui pœnã addit legi ad eius maiorẽ uim, & executionem uelle imbecilliorem legem ab eo conditam ex hoc reddere, & efficere tollendo ab ea culpę obligationem. Pręsertim quod plerunque ex pœna legi, & pręcepto addita colligitur, legislatorem habuisse uoluntatem obligandi ad mortalem culpam: etenim ex pœna excommunicationis à lege indicta, unicuique notum est eam legem ad mortalem culpam obligare: cum alioqui non debeat excommunicari quis, nisi ob mortalem culpam.capitulo nemo.& capitu. certum.11.quæstione 3.sic & Scotus adnotauit in quarto sententiarum.distinctione.1.quęstio. 6.in l. Mosaica nusquam statutam fuisse pœnam mortis, nisi ubi ex transgressione

gresſione legis culpa mortalis conſtitueretur. Et profectò iniquam ipſe cenſerem humanam legem, quę pęnam mortis, aut mutilationis membrorum imponeret pro tranſgresſione alicuius legis, quæ ob publicum, leue tamen incommodum, non eſſet digna mortali culpa. tametſi fatear, poſſe legislatorem humanum aliquid prohibere graui appoſitá pœna, & tamen expresſim inſinuare ſe nolle obligare tranſgreſſorem ad mortalem culpam.

Ex his patet nihil referre, an ipſa lex pœnalis fuerit ſimul ſtatuta cum ipſa lege mortali: quæ prohibet id, cuius tranſgresſio pœnam legis habet, an ſeparatim, ab eodem, an ab alio legislatore. eadem enim ratio, quę poſteriorem opinionem probat, cum lex ſimul prohibet, & pœnam ſtatuit, probat itidem ueram eſſe, cum ex interuallo ab eodem, uel ab alio pænalis lex ſtatuitur contra legis iam latæ tranſgreſſores, & econuerſo. licet Iaſon in d.l.2.C. de iure emphyteut. nume. 143. exiſtimauerit, priorem ſententiam ueram eſſe, ubi conſtitutio uel ſi facta ſimul prohibens, & pœnam addens tranſgresſioni: uel ab eo, qui pręcipit, aut prohibuit, ex interuallo condita fuerit pęnalis pura lex pœnam adiiciens priori conſtitutioni: quod, cogitandum dimiſit Ludouic. Gomes, in dict. cap. 3. nume. 60. de conſtitu. in ſexto.

4 Hinc † conſtat an uerum ſit quod plerique adnotarunt priorem ſententiam admittentes, ubi lex pœnalis eſſet purè pœnalis, quæ nihil præciperet, aut prohiberet: ſed tantùm pœnam ſtatuerit hoc uel illud facienti. Nam in hac ſpecie legem iſtam non obligare ad mortalem, nec uenialem culpam reſponderunt Henric. à Gandauo quolibet. q. 22. & Ioann. Dried. in d. lib. de libert. Chriſtia. qui legem purè pœnalem diſtinguunt à lege mixta: quæ ſimul certum ſtatuit præcipiẽdo: uel prohibendo: & tranſgreſſorem pœna puniẽdũ eſſe cẽſet. Sed quia Henricus hãc reſpõſionẽ nõ ita ſimpliciter proponit, ſed in hũc ſenſum, ut lex purè pœnalis ex ſeipſa & ex uerborũ forma nõ obliget ad culpã ſed uel ex eo qđ pręmittat id, propter quod pęnã imponit eſſe uel prohibitũ iã, uel præceptũ lege diuina, uel humana: & deinde concedit, legem purè pœnalem ex intentio-

ne legiſlatoris pœnam ſtatuentis ad culpam obligare:non ex ſe ipſa,huius concluſionis autor eſt Alfonſus à Caſtro lib.1.de poteſt.leg.pœnal.c.9. poſt Caietanum,quem ipſe citat.2.2.q.187.artci. 5. eo etenim capite doctiſſimus ille vir maximis rationibus probare nititur,legem purè pœnalem ex ſeipſa niſi alia præceſſerit naturalis,diuina,vel humana lex minimè obligare ex forma verborum, & quatenus pœnalis eſt,ad culpam mortalem,nec venialem. addit prætерea non rectè colligi à legiſlatore intentionem obligandi tranſgreſſorem ad culpam ex eo ſolum, quod pœnã ſimpliciter,& purè ſtatuerit,qua in re diſcedit ab Henrico Gandauenſi,cum quo ſecundũ etiam conuenit Syl.verb. inobedientia.licet Syluest. ipſe non ſatis percipiens quid Henr.ſcripſerit,cum reprehenderit.

Ego ſanè fateor,legem purè pœnalem ex ipſa verborũ forma non obligare ad culpam, quanuis culpã ipſam præmittat frequentisſimè lex iſta, ex alia lege diuina vel humana:quemadmodum ſenſere Driedo.& Caietanus, idq; eruditisſimè oſtendit,ac neruosè Alfonſus à Caſtr. in d.c. 9.concedo item non ſemper rectè,nec neceſſariò colligi legislatoris intentionem obligandi tranſgreſſorem ad culpam, ex eò ꝙ legem puræ pœnalem ſtatuerit. Scio etenim non eſſe hanc collationem neceſſariam. Attamen opinor plerunq; ex lege purè pœnali, quæ pœnam infert pro eo, quod alia lege nec prohibitum eſt, nec præceptũ, quodſtra rò continget,deduci poſſe conditoris intentionem ad obligãdum eum,qui vel fecerit,vel agere omiſerit id, pro quo pœnam ſtatuit,ad mortalem,aut venialem culpam. Nam ex ſubiecta materia pœnalis legis quandoq; conſtabat, legislatorem talem legem.ſtatuentem intendere,vt fiat, vel omittatur id,propter quod pœnam imponit. quid.n.ſi qđ id fiat,vel omittatur expedit reipublicæ: & hæc ratio manifeſta ſit apud ipſum legislatorem? profectò cenſerem ipſe tunc intentionem legislatoris legem purè pęnalem ſtatuentis,eam eſſe,vt id fiat,vel omittatur. Sic deniq; ſi id fieri, vel omitti non tantùm eſt ſimpliciter vtile communitati,cuius legis conditor curam gerit, ſed & maximè intereſt eius ad bonum cõmune id fieri, vel omitti,quod præ-

ſumitur

ſumitur ob grauem pœnam lege purè pœnali ſtatutam, non admodum alienum à ratione videbitur, in hac ſpecie coniectare, intendiſſe legislatorem ad mortalem culpam obligare tranſgreſſorem eius, quod in hanc legem merè pœnalem pro eius materia deduxit. Quamobrem iuxta hunc ſenſum admitti fortaſſe poterit quod Henri.Gandauenſis & Sylue.adnotarũt.Sic ſanè poſt huius operis primam editionem prodiit in publicum opus elegans de Iuſtitia & iure,autore Domin.Soto qui cum D.Tho.quolib. 1.q.6.arti.5.hanc poſteriorem opinionem ſequitur ſcribẽs lègem purè pęnalem obligare ad culpam.

Poſtremò ex hac diſputatione apparet,non eſſe iuſtam, nec congruam rationem opinionis eius, qua quibuſdã placuit,vectigal tributum,aut decimam rei venditæ æſtimationis,& pretii partem non eſſe neceſſariò in animæ iudicio regi ſoluenda:nec teneri hæc iura fraudantem ad reſtitutionem, quod leges rēgiæ non ſoluentibus hæc regalia iura pœnas à iudicibus exigendas imponant. conſtat etenim fragilẽ omnino eſſe hanc rationẽ,minimeq; veram efficere hanc tàm audacem,& proteruam concluſionem.

Idcirco quæſtioni propoſitæ reſpondentes,hanc omnino veram cõcluſionem edimus. tenetur in animæ iudicio prętor mortalem,quam contrahit,culpam,ad reſtitutionẽ is,qui tributum,vectigal,aliaq; regalia iura principi reddere per fraudem,aut ſimulationem omiſerit, modo hæc ipſa tributa iuſta ſint,nec legem iuſtæ exactionis egrediãtur.Huius aſſertionis ratio ea eſt,quod princeps iuſtè, tributa,ac vectigalia exigat, modò hæc tributa tyrannidem ob exceſſum grauem non ſapiant.Probatur hæc ipſa totius veritatis baſis, & fundamenti pars potisſima autoritate,ac teſtimonio Saluatoris,qui interrogatus,an liceret cenſum dari Cæſari,reſpondit Matt.capitu.22. Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari,& quæ ſunt Dei Deo.quo in loco,ſecundùm Hieronymum,& Theophylactum præcepit Deus dari, ac reddi tributa Cæſari, & principibus. idem fecit, dum Matt.capitu.17.iuſſit Petro,vt ſtaterem pro ſe, & ipſo Petro ſolueret.item Paul.ad Romanos. cap.13.inquit, ideo enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt, in

hoc ipsum seruientes. Nam multi sunt labores, quos principes pro populo tolerant: cùm eius curam gerunt, rebusque publicis prospiciunt, ac laborant in executione iustitiæ, vt suum cuique ius reddatur: vt nemo alterum lædat: prouinciamque bello, & armis tutantur, ne à finitimis gentibus opprimatur. qua ratione iustè principes tributa, & vectigalia exigunt à populo. siquidem dignus est mercenarius, qui operatur. mercede sua: ita sanè diuinum eloquiũ dictat, Lucæ. c. 10. dignus est operarius mercede sua. igitur sicut principes cauere debēt ab iniustis exactionibus, quæ potius ad luxum, & delitias, quàm ad expensas necessarias defensioni, & administrationi reipublicæ, iustamq; laboris mercedem pertineant: ita & subditi abstinere debent à fraude, & simulatione, quibus principem ipsum debitis iuribus, & tributis defraudent: cum potius teneantur ea reddere principi, eiusq; publicanis. reddite, inquit Paulus, omnibus debita: cui tributũ: tributũ cui vectigal, vectigal: cui timorẽ, timorem: cui honorem, honorem. Hanc igitur sen
5 tentiam, † quòd teneatur quis in animæ iudicio principi reddere tributum, vectigal, & alia iura regalia, quæ iusta sint, asserunt Panorm. & ibi Docto. in c. innouamus. de cẽsibus & plerique alii, quos referunt, & sequuntur dicentes, hanc opinionem communem esse. Bertachinus in tracta. de Gabellis part. 9. in princ. & Syluest. uerb. Gabella. 3. q. 8. eandem sententiam defendunt Ioan. Medina in lib. de contractib. quæst. 13. & Alfonsus à Castro lib. 1. de potest. leg. pœnal. cap. 11. Dominicus Soto libro 3. de Iustitia & iure. quæst. 6. artic. 7.

Hinc infertur, eos qui simulatione & fraude occultè cõtrahunt, mercesque inuehunt in ciuitatem, uel in prouinciam, aut euehunt, quo publicanos effugiant, ipsosque debitis iuribus, & uectigalibus defraudent, peccare quidem mortaliter, & teneri ad integram vectigalium restitutionem, etiam si vectigalia non petantur. Nam hi, qui merces inuehunt, aut euehunt tenentur eas per viam publicam, consuetam, & regiam transmittere: easq; non occultare. l. 5. tit. 7. part. 5. l. 96. 97. & 107. inter leges de las Alcaualas.

Secundò ex his deducitur intelle. ad text. in l. fi. §. diui.

in vltimo.ff.de publicanis.quo iuxta quorũdam interpretationem probatur,transuehentem merces per locum publicum,& consuetum absq; vlla fraude:errore potius, mercium professionem omittentem, teneri ad dupli pœnam. Nam id obtinet in iudicio exteriori: at in animæ iudicio solùm tenebitur ad vectigalis simplicis solutionem.

Sic regia l.9.& 10.tit.10.lib.6.ordi.statuit,transmittentẽ merces per loca publica,& consueta si ibi nullus sit portitor,nec custos qui vectigal exigat nulla pęna puniendũ fore,ẽt si absq; vectigalis solutione transierit cum mercibus,teneri tamen ad solutionẽ, & redditionem vectigalis.

Tertiò hinc infertur interpretatio vera ad textum. in l. Regia.120.de las Alcaualas.qua constitutum est,venditorem cuiusq; rei,ex qua regi pretii pars decima debita sit, teneri sub pœna alterius decimæ notam facere publicano illam venditionem. Etenim licèt dupli pœna in iudicio interiori nequaquam debita sit,tamen quò ad idem iudicium venditor profectò peccat, & tenetur ad restitutionem decimæ ipsis publicanis.

Hoc probatur ex eo quod venditor tenetur decimã pretii partem regi. vel eius publicanis reddere tanquam eis debitam:ergo tenetur publicanis notam facere venditionem.Consequens hoc manifestè patet,& colligitur. Quia vel tenetur soluere debitam pecuniam,vel saltem creditori ignoranti debitum,notum id facere, vt vel creditor remittat debitum, vel ad diem soluendi dilationem concedat.cùm interim creditore ignorãte, pecunia eo inuito retineatur,siquidẽ ignorans,inuoluntarius sit. deinde venditor,qui non denunciat publicanis venditionem, damnum eis dat circa rem sibi debitam,quam publicani ob ignorãtiam petere omittunt, & præterea tenetur decimã pretii partem iure obligationis legalis regi soluere, vel eius nomine publicanis etiam,qui notã habuere vẽditionem.Igitur tenetur uenditor etiã in judicio interiori animę soluere pecuniã lege iustissima debitam etiã publicano scienti, & ignoranti denuntiare uenditionem factam fuisse: cũ lege ad hãc denunciationẽ teneatur:alioqui eã obmittentes ex capite dãni dati tenebũtur ad restitutionẽ præterquam

quod & ipse ratione decimæ debitæ ex pretio rei venditæ itidem tenebitur ad restitutionē. Sic etenim sunt intelligēdæ leges Regiæ, quę de hac materia tractauerunt.

Cæterùm sicubi consuetudine obtentum fuerit, quod dicta venditionis denuntiatio non sit necessariò facienda publicanis: & quod hæc decima pretii, vel vectigalia eis non soluantur, donec fuerint petita: tunc fortassis in animæ iudicio non tenebitur quis ad vectigalium, nec ad decimæ solutionem ante publicanorum petitionem: modò nulla facta fuerit fraus ad hoc, vt occulta sit uenditio, vel vt publicanos lateat mercium transmissio. quod probatur ex his, quæ de decimis ecclesiasticis tradidimus lib. 1. Variarum Resolutionum: cap. 17. nu. 8.

Quòd si vectigalia iniusta sint, nempe ab eo indicta: qui jus ea indicendi non habeat: vel absque vlla causa præter iustam laboris, & regiminis mercedem à principe instituta: non tenebitur quis in cōscientiæ foro ea soluere: ac poterit absq; vllo crimine, eiusq; labe eorum solutionē cautelis, aliisve modis omittere, secundùm Bar. in l. vectigalia. ff. de publica. & vect. quem alii docto. frequentissimo omnium consensu sequuntur.

In his verò rebus, quę à prouincia in prouinciam trāsmittuntur, illud obseruandum erit, quod si nullum vectigal sit pro earum transmissione institutum, nec debitum: sed tantùm pœna sit statuta aduersus transmittentes res vetitas: hęc ipsa pęna in iudicio conscientię: & interiori exigenda non est: nec necessariò soluenda: quod tenuit Ioannes à Medina de restitu. q. 15. ad finem.

SECVNDAE PART. RELEC. §. VI.

SVMMARIVM.

1 *Fur, seu violentus rei alienæ occupator tenetur in animæ iudicio restituere rem, etiam si ea perierit absque eius culpa, modo non foret eodem pacto apud dominum peritura.*

2 *Fur, an teneatur rem extinctam iam, restituere eius æstimationis, cuius maximæ fuerit à die commissi criminis.*

3 *Fur,*

3 *Fur,& iniquus rei alienæ inuasor an possint in animæ iudicio retinere expensas vtiles,& meliorationes deducere.*

4 *Fur,& iniustus possessor qualiter in iudicio conscientiæ teneantur ad restitutionem fructuum perceptorum, & eorum qui potuere percipi?*

1 Duodecimò, † libet ab eadem regula adnotare iure naturali, & diuino neminem teneri ex acceptione rei alienæ iniuriosa,vel ratione illati damni ad aliud, quàm illati dãni reparationem,& eius, quod alterius vere intersit,restitutionem.Hoc etenim dictat ratio, quæ inducit obligationem restituendi: sicuti in principio huius relectionis ostendimus.vnde plura in huius regulæ tractatu dubia definiri poterunt.

Primò hinc constabit vera resolutio ad eam dubitationem,qua controuertitur,an fur,raptor, & violentus rei alienæ possessor,teneatur ad restitutionẽ post quã res ablata,absque eius culpa perierit?Nam Glossa hic,Diuus Tho. 2.2.quæst.62.arti.6.Sylu. verb.furtum.§.16.& cæteri huius regulæ interpretationem examinantes passim asseuerant, iniquum rei alienæ occupatorem teneri omnino ad restitutionem rei per iniuriam ablatæ, quò ad æstimationem,etiam post eius interitum absq; culpa occupantis cõtingentem.idem ipse censeo verum esse. Etenim & ad forum conscientiæ præter suprascriptam rationem potuerũt induci ea quæ apud iudicem exteriorem sufficiunt ad huius æstimationis condemnationem: siquidem cum hic occupator alienæ rei ob crimen, & malam fidem, quam ab initio habuit,semper est in mora.l.in re furtiua.ff.de condict.furt.l.vlti. C.eod. titu. & alibi passim.moroso autem semper imputatur rei interitus,etiam absq; eius culpa cõtingens.l.nemo.§.vltimo.& l.si seruum.ff. de verbo.oblig. l.1.§.rectissimè.& l.merito.ff.de vi & vi armat.& in l.vltima.ff.de condict.fur.cuius meminit Bald.in rub. de re iudi.in princ.idem probatur.in l.prima.C.quod met.caus.& in l.cum res.§.vlti.ff.de legat.1.Atque ita in hac specie mihi placet iuris ciuilis responsio, vt & ea in animæ iudicio

seruanda

seruanda sit, ea ratione quod fur per iniquam acceptionẽ alterum in illius re peremptæ ęstimatione lęserit: quæ quidem res etsi perierit penes furem absque eius culpa, fortassis non ita penes dominum periisset: cùm eam ante interitum alienare potuisset, uel aliis remediis ab interitu liberare. Sed huius quæstionis controuersia maior tendit in eum casum, quo certum est, dominum rei furto ablatæ, eã ante interitum non fuisse alienaturum; & eodem modo apud ipsum rem illam perituram, sicut & apud furem periit, an in iudicio animæ teneatur fur ad ęstimationem? Anca. hic quinta oppositione, respondet, furem in hac specie teneri ad ęstimationem in conscientiæ iudicio. tandẽ Ancaranus eandem distinctionem admittendam esse censet in iudicio animæ quæ & apud iudicem exteriorem seruanda foret. Nam in foro exteriori receptum est frequenti omnium consensu, occupantem rem alienam mala fide per crimen, & delictum, teneri omnino ad eius restitutionem, & ęstimationem re perempta apud ipsum, eodẽ penitus modo, quo & apud dominum foret peritura. glo. in dicto §. rectissimè. Barto. communiter receptus post gloss. ibi in. l. quod te mihi. nume. 10. ff. si certum peta. gloss. in l. item si verberatum §. ultimo. ff. de rei uindicatio. glossa communiter approbata in dicta l. nemo. §. primo. uerbo, homo. quam opinionem fatentur communem esse Alexã. in dicta. l. cum res §. ultimo. ff. de legat. 1. & iuniores in dicta. l. quod te mihi. atq; Alex. in dicta. l. nemo. §. 1. eandem sententiam & in foro animæ dicit esse iustam Ioannes à Medina de restitutione, quæst. 6. Ego tamen contrariam veriorem esse opinor in animæ iudicio: quippe qui videam ratione naturali furem, raptorem, & denique rei alienæ occupatores, teneri tantùm domino iniuriam passo restituere damnum, quod per acceptionem iniquam eis illatum fuerit. Hæc etenim est vera æqualitatis, & iustitiæ ratio, ne quis ex alterius iniuria damnum in propriis rebus patiatur: quod D. Thomas docet 2. 2. quæst. 62. & alii Theologi restitutionis obligationem à iure naturali deducentes, idem præmittunt. quo fit, vt raptor, fur, vel violentus rei alienæ occupator, ad rei æstimationem minimè teneatur

neatur post eius interitum, si eadem res eodem modo foret apud dominum peritura: nec eam ante interitum dominus esset venditurus. Nam & iure ciuili apud iudicem exteriorem non est omnino certa communis opinio:quéadmodum constat ex disputatione huius quæstionis tradita per Franciscum à Ripa.in d.l.quod te.nu. 28. imò re perempta penes iniustum eis occupatorem,quique eam in iuria,& scelere à domino habuit,eodem modo, quo penes dominum fuerit peritura,restitutionis obligationem, extingui etiam quò ad æstimationem,probat tex. elegans in l.itē si cum exceptione.§.sed & si quis.versi.sed & si nō cul pa.ff.quod met.caus.cui non satis aptè hactenus responde runt communis sententiæ autores.idem probat text.in l.si plures.§.vltimo.ff. deposit.quibus autoritatibus aduersus communem sententiam tenuerunt Martinus ex antiquio ribus & quidam alii quos sequuntur Fulgosi.& Iason, nu. me.28. & Decius nume.16.& Curtius Iunior,numer.33. in dicta l.quod te mihi.Et profectò ex pluribus iuris locis, qui pro communi sententia citantur, adducuntur etenim plures,nullum ego legi,à quo communis opinio vel apertè,vel per congruam argumentationem deduci valeat.idcirco licèt obiter etiam in foro exteriori Martini sententiam admittens,opinor saltem in animæ iudicio eam esse veriorem, siquidem etsi per humanas leges in hoc casu adhuc debitor teneretur ad restitutionem,id potius ad pœnā criminis quam ad damni illati compensationem pertineret. Pœna verò in conscientiæ iudicio minimè debetur: sed tantùm damni dati compensatio. fit igitur hāc partem non tantùm æquiorem esse,quod quidem Ioannes à Medi na fatetur:sed & iustiorem.

2 Secundò eadem † ratione constat vera interpretatio tex tus in l.in re furtiua.ff.de condi.fur.si ex causa, (inquit Vl pianus)furtiua res condicatur, cuius temporis æstimatio fiat,quæritur? Placet tamen id tempus spectandum, quo res vnquam plurimi fuit:maximè cum deteriorem rem factam fur dando non liberatur: semper enim moram fur fa cere videtur.Ex quibus verbis adnotauit Bart. quod re pe rempta succedit obligatio contra furem ad ęstimationem,

quanti

quanti res plurimi fuerit eo tempore,quo dominus ea caruit. Enimuero iuxta leges iustitiæ cõmutatiuę satis est, quod res furto ablata domino restituatur, uel ea perempta,iusta eius æstimatio:quæ iustissimam efficit damni dati compensationem. Nec ad hanc pertinet ęstimatio quanti ea res plurimi fuerit à die furti commissi; ubi dominus eo tempore quo pluris ualuerit non foret eam uenditurus, nec furis culpa ualor ipsius rei fuerit diminutus. quod Syluestrina sensit uerb.furtum,quæstione 16.& esse hanc humaniorem sententiam asserit Ioannes à Medina dicta quæstione.6.licet opinetur contrariam iustam esse. quòd si res à fure ablata esset apud dominum uendibilis ita quidem,ut eo die quo plurimi ualuit ab eo uẽderetur, ea temporis huius æstimatio ad uerum damnum pertinet, & ad eius satisfactionem.

3 Tertiò infertur † qua ratione seruandæ sint in animæ iudicio leges humanæ, quæ de sumptibus ac meliorantibus à fure in re furto ablata factis,tractauere? an & iurisconsultorum responsa sint & in foro animæ admittenda? Ego quidem leges dantes furi,& cuicunque malę fidei possessori expensarum,&.meliorationum retentionem,aut repetitionem:non ambigo esse in animæ iudicio exactè custodiendas,& secundum eas à sacerdote restitutionis materiam examinandam: atque ideo mente ab eo tenendam esse distinctionem Bartol.in l.in fundo.ff.de rei uendica. per textum.ibi & in l.domum.C.de rei uendica.ubi Salycet.opt.tex.in l.pane.ff.de petit.hæreditat.& in §.ex diuerso.insti.de rer.diuis.Regia.l.43.titu.28. parte.3. Sed quæ possunt in conscientiæ iudicio dubitationem & scrupulũ mouere,circa eas contingunt leges,aut interpretum respõsiones,quæ furi,& malæ fidei possessori expensarum,& meliorationum repetitionem & retentionem negant. In quibus,cum bonę fidei possessoribus hoc non negetur,uel est adsumenda ratio à præsumpta malæ fidei possessoris donatione,vel à legali pœna ob malam fidem, & iniuriosam rei alienæ occupationem statuta:utroque uero casu in cõscientiæ iudicio aliter est accipienda res ista: cum in eo nec locus sit pręsumptionibus,nec legali pœnæ,saltem ante

te iudicis condemnationem, sed tantùm in materia restitu tionis agatur de damni illati reparatione, & de re aliena, uel iure non quęsita restituẽda: quemadmodũ superius ad notatũ est. unde erit quò ad animæ iudiciũ examinandus tex. in l. argẽto. ff. de cond. fur. Ex argento (inquit Paulus) surrepto pocula facta condici posse, Fulcinius ait. Ergo in conditione poculorum etiam cælaturæ æstimatio fit, quæ impensa furis facta est, quemadmodum, si infans surreptus adoleuerit, æstimatio fit adolescentis: quãuis cura, & sum ptibus eius furis creuerit. Hactenus iurisconsultus: ex quo apparet, etiam expensas necessarias non deducere fure ab æstimationem rei quam furto habuit. Sed hoc quò ad ex pensas necessarias: tantum obtinet in alimentis quæ ser- uo surrepto præstita fuerint. l. 1. C. de infant. exposit. notat Salyce. in d. l. domum. penul. col. probatur item furem, & malæ fidei possessorem nec per actionem, nec per retentio nem posse consequi expensas utiles in re aliena factas: ex quibus res ipsa meliorata fuerit, & maioris sit æstimatio nis: tametsi malæ fidei possessor possit has expensas deduce re, per deductionem ædificii, & materiæ, seruato illæso pri stino rei statu. l. domum. C. de rei uend. ubi Sal. & commu niter Doct. notatur in l. si in area. ff. de condi. indeb. d. §. ex diuerso: & in d. l. in fundo. regia. l. 43. paulò ante citata. Imò in fure illud constat, quod re perempta tenetur is in foro iudiciali reddere æstimationem eius, & iustum ualo- rem: quo æstimari posset, ita ut erat meliorata expensis fu- ris: tex. in d. l. ex argento. Sic & ob malam fidem possessor expensas uoluptatis, & ornatus causa factas, non quidem utiles, nec poterit petere, nec retinere per deductionem materiæ, seruato etiam illæso pristino rei statu. glos. fre- quentissimo omnium consensu probata in d. l. in fundo. textus & inibi Sal. in d. l. domum. d. regia. l. 43. Hæc sanè omnia in iudicio animę non ita ut in exteriori obtinere debẽt, quippe quæ minimè sint necessaria ad illati damni compensationem. Quamobrem iudicio interiori qui alie num seruum surripuerit, in eiusque alimentis aliquid im penderit, poterit eas impensas retinere cùm de seruo resti tuendo tractauerit. has etenim dominus facturus esset om

nino, &

nino,& ideo æquisſimè à malæ fidei poſſeſſore retinentu„ qui tamen & fructus ſerui reſtituere debet, ſi quos ab eo percepit,aut percipere potuiſſet, quod ſtatim examinabimus.Sed tñ ẽt ſi nullos fructus percepit à ſeruo,poterit nihilominus retinere alimenta,quæ ſeruo præſtitit. Eadem ratione malæ fidei poſſeſſor in animæ iudicio poterit retinere impenſas utiles,quas in re aliena fecerit, & ex quibus res ipſa melioris,maiorisque ſit effecta æſtimationis, ipſeque dominus ex hoc ſit factus locupletior.

Nam in pœnam criminis, & malæ fidei lex humana ſtatuit,non poſſe has impenſas repeti,nec retineri:pœna uerò hæc licet in foro iudiciali obtineat: non ita in animæ iudicio procedit,quod in hac ſpecie notat Ioann.à Medina d.q.6.2.parte dũ contendit,tantùm eſſe in reſtitutione, damni illati compenſationem obſeruandam.ergo poterit fur utiles expenſas in conſcientiæ iudicio retinere: cum ex eis res ſit modò maioris ęſtimationis.Pręſertim quod & has poſſe in foro iudiciali repeti,& retineri à malæ fidei poſſeſſore cenſuit Martinus, cuius opinionem defendit Carolus Molinæus in conſuetudine Pariſienſ. titu.1. §.primo.Gloſſa quinta.nume.87.Hinc apparet reſponſum iuriſconſulti in d.l.ex argento.In priori eius parte,non eſſe recipiendum in foro interiori:cum id non pertineat ad ueram iuſtitiam commutatiuam, & idcirco re perempta fur tenebitur ad eius ęſtimationem ſimplicem, non ad eã qua poterat ęſtimari in eo ſtatu prout res erat expenſis,& cura furis meliorata,niſi eo caſu,quo uerisſimili coniectura eam meliorationem feciſſet dominus, ni res fore ab eo oblata:etenim tunc tenebitur fur ad ęſtimationem meliorationum,deductis expenſis,quas quidem dominus in hoc feciſſet, quia & in hac melioratione uidetur per furtum dominus ipſe læſus.Poſtremò & illud conſtat, furem uel malæ fidei poſſeſſorem poſſe in iudicio animæ deducere,per ſubtractionem materiæ ab ędificio, abſque læſione ipſius rei,& eius priſtini ſtatus, expenſas,quas in re ornatus,& uoluptatis cauſa fecerit: cum in hoc dominũ rei minimè lędat, nec ei damnum inferat.

4 Quartò † ex ſupraſcriptis conſtat,quæ ratio ſit habenda

da in restituendis fructibus rei furto ablatæ. siquidem de fructibus à bonæ fidei possessore perceptis hic agẽdum nõ est. igitur quò ad fructus, quos malæ fidei possessor reddere tenetur, obseruandũ est in iudicio conscientiæ, quod dãni dati per iniuriosam acceptionẽ rei alienæ reparatio fiat quemadmodũ iã adnotatũ est. Et profectò fructus percepti à malæ fidei possessore, restituẽdi sunt omnino, licèt eos ꝑceperit propter eius industriã, & solicitudinẽ, deducta huius solicitudinis iusta mercede, ẽt si dominus fructus istos non percepisset. quod notat in foro exteriori Bar. in l. ratio. §. 1. ff. de actio. empti. distinguens, an fructus ueniãt in restitutionẽ ut fructus, an ut interesse: priori casu scribit hos fructus uenire, non sic in posteriori secundũ not. in l. uideamus. §. si actionẽ. ff. de usuris. unde ipse in animæ iudicio ab hac sententia. Bar. infero fructus istos, si ex eis malæ fidei possessor effectus sit locupletior, uel eos habeat modo extantes debere restitui domino rei, non ratione illati dãni, uel acceptionis iniquæ, sed quia domino debentur eo quod fuerint è re propria illius percepti: atq; ita ut fructus extãtes sunt dño rei restituẽdi ex decisione iuriscõsulti in l. si me & Titiũ. ff. si cert. pet. Quòd si fructus isti singulari industria possessoris percepti, iã fuerint cõsumpti nec ex eis fuerit possessor malæ fidei factus locupletior, tunc cum ratione dãni illati peti non possint nec ut interesse lucri cessantis: siquidem eos dominus non percepisset opinor non teneri ad eorum restitutionem ipsum possessorem etiam malę fidei.

Sic & eadẽ rõne in animæ iudicio tenebitur fur, uel iniustus alienæ rei possessor ad fructus, ẽt percipiẽdos: quos tñ uel attẽta singulari eius industria, uel cõi hominũ cura, & diligẽtia dominus percepisset, nã & ita in foro exteriori ad hoc fructus tenetur possessor malæ fidei: l. si maius. ff. de rei uẽdi. secũdũ Abb. in c. grauis. de resti. spoli. & ibi Doct. Alex. & Ias. in l. apud Iulianũ. §. 1. ff. de leg. 1. quam opinionẽ fatet esse cõem Dec. in l. generaliter. ff. de reg. iur. atque ita tenendũ est, quidq̃d ipse Dec. inibi ab hac opinione cõmuniter recepta dissenserit existimans, non esse attendendam singularem domini industriam: sed eam, quæ omnibus

nibus conueniat. Sed communis opinio ex Bar. colligitur in l.domum.C.de rei vendicat. qua ratione in conscientiæ foro idem seruandum erit: cùm hęc restitutio pertineat ad damni dati satisfactionem ex eo, ꝙ si res non fuisset iniuria, & furto occupata, eius verus dominus cõmodum hoc ab ea percepisset: quo quidem commodo fraudatur ob iniustam rei propriæ occupationem, nec in fructibus percipiendis etiam apud iudicem exteriorem attenditur singularis ipsius possessoris industria, quod notat Bar. in d.l. domum. & est communis opinio, teste Dec. in d.reg. generaliter. quidquid contrarium post alios adnotauerit Matesilla. notab. 160. maximè Cyn. in l.certum. 1.q.C.de rei vend.

SECVNDAE PART. RELEC. §. VII.

SVMMARIVM.

1 *Iustitia distributiua à commutatiua differt.*

2 *Beneficia ecclesiastica, muneraq; publica indignis conferentes, tenẽtur ad restitutionem illati damni, ac mortaliter peccant.*

3 *An dignior sit eligendus quò ad beneficia, & munera publica? & an iure humano electio digni omisso digniori ualida sit.*

4 *Intellectus ad textum in c.3. de iurepatronat.*

5 *Patronus tenetur digniorem præsentare episcopo ad beneficij institutionem.*

6 *Eligens dignum omisso digniori an teneatur ad restitutionem?*

7 *Pater ex lege Regia meliorans filium dignum, vel indignum prætermisso digniori: an peccatum ex hoc commiserit?*

8 *Impediens quod beneficium, aut officium publicum alteri detur, an teneatur ad restitutionem? Et quid de impediente legatum, dationem, vel hæredis institutionem?*

Ecimotertiò quæritur satis congruè ad huius materiæ tractatum: an teneatnr in animæ iudicio ad restitutionem is, qui alterũ læserit vel ex eô, ꝙ digniori iuxta distributiuam iustitiam non cõtulerit officium, aut beneficium, ex quibus ipse munere publico seruire valeat reipublicæ:

reipublicæ: simul & reditum percipere ad eius alimenta, sumptusq; necessarios: vel ex eo quod impedierit, aut curauerit ne ei beneficium, vel officium publicum à principe de-
1 tur? Huic † cõtrouersiæ prænotandum est, maximũ discrimẽ constitui inter iustitiam distributiuã, & iustitiam commutatiuam. Etenim iustitia distributiua tractat de distribuendis bonis communibus alicuius, nempe cõmunitatis, inter eos, qui eiusdem sunt communitatis cõmutatiua autem agit de bonis priuatis vnicuiq;, cuius ea propria sunt, dandis, atque ita in hoc tendit, vt vnusquisq; habeat à priuatis & particularibus, quod suum est. vnde prior iustitia constituitur respectu communitatis ad priuatos: posterior verò respectu priuati ad priuatum: sicuti Aristo. docet lib. 5. Ethic. c. 2. & post eum eleganter Tho. 2. 2. q. 71. art. 1. Floren. 4. parte tit. 5. c. 2. & 3.

2 Est † & aliud obseruandum, quod qui munera publica, & reipublicæ magistratus, & officia indigno ex crassa ignorantia, vel scienter contulerit, præter peccatũ graue, quod per acceptionem personarũ aduersus iustitiam distributiuam committit in eos, qui digni sunt: maximũ damnum reipublicæ & his, qui ex iniqua electi administratione læduntur, palam infert: & ea ex causa tenebitur ad restitutionem illati damni: quod probatur, quia qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. c. vlti. de iniur. idem constat ex rubr. C. & ff. de magistrat. conueniend. l. 1. §. nunc tractemus. ff. de Tutel. & ratio. distra. glo. in cap. 1. de sup. negli. prælat. adnotarunt in specie Ancar. in clemen. prima de ætat. & qualit. in fine. Felyn. in cap. si quando. de rescriptis. nume. 7. Ioannes Lupi in cap. per vestras. notab. 3. §. 26. nume. 11. & Adrianus in quarto, sententiarum, tracta. de restitutione, cap. quia iam determinatum est. versic. 2. conclusio. Idem notat Dominicus Soto. lib. 4. de Iustitia & iure, quæst. 6. articu. 3. ad sextum. probans, hoc in casu quò ad iniuriam reipubl. peccatum committi aduersus commutatiuam iustitiam quod latius ipse probauerat lib. 3. quæst. 6. articu. 2. & 4. Quod si dixeris, fortasse nullum damnum imminere ecclesiæ. aut reipublicæ ex indigni administratione: quia indignus nullum damnum intulit, quippe qui

variis ex causis commodè,& prouidè officium gesserit:ad hoc opinor mortale crimen contraxisse eum,qui indignũ præposuit.c.hi quoscunque.1.quæstio.1.quia præficiens indignum,ecclesiam,rempublicam pupillorum bona,& patrimonium maximo exponit periculo.quo fit ut ex sola indigni prælatione grauiter peccet qui eum scienter elegit:cum iniustissimè hoc eligendi munus,quod iuxta rectam rationem expedire tenetur,aduersus diuinam,naturalem,& humanam legem exerceat.

3 His † demum optimè accedit ea disputatio:an teneatur quis digniorem eligere,& præficere uel ecclesiæ,uel publicis muneribus?Et quibusdam uisum est satis esse quòd dignus eligatur,aut præficiatur: etenim hoc uerũ esse dictat tex.in c.monasterium.16.q.7.& in c cum nobis.de electi. quibus autoritatibus hoc asseuerant glossa in c.constitutis.de appel.uer.magis.& in c.licet ergo.8.q.1.alia in ca. 3.de iure patro.& in c.2.de offi.custod.quas Doctores ubique ueras esse censent.Sed hoc in hunc sensum accipiendum est,ut collatio beneficii electio, & muneris prælatio ualida sit,nec in foro iudiciali,nec in interiori animæ iudicio possit iure rescindi:non tamen ex hoc sequitur præficientem dignum omisso digniori tutum esse & immunẽ à peccato.Nec enim dubitandum est electionem istam iure ualidam esse,adeo,ut retractari nequeat: siquidem præter alios ita profitentur D.Thom.2.2.q.63. artic.2.ad tertium.idem quodlibet.8.arti.6. & quodli.8.art.19.Syluest. uer.electio.in 1.q.16.Adria.in d.c.quia iam determinatum est conclusi.1.Domin.Soto lib.3.de Iustitia & iure. quæstio.9.articu.1.conclu.8.omnium latissimè Lamberti.de iure patro.2.lib.parte.1.q.10.articu.3.probat tex.in d.c.constitutis.ubi post Abb. & alios Filipp. Franc.hanc opinionem tenet.ad idem text.optimus in capitulo ,quia propter . iuncto cap. cum in cunctis.de elect.cap.nisi cum pridem.§.ne pro defectu.de renunciat.atque hæc est communis opinio quæ tamen fallit,ubi ante electionem,quæ de certis facienda est,denuntiatur electoribus,ut digniorem eligant:& à contraria electione,si facta fuerit,ab initio appellatio proposita fuerit. Nam in hoc casu electionem

nem factã cõtrã appellationẽ nullã esse,& reuocandã probare conantur Panor.& Dec.in d.c.constitutis.glo.in pragmat.Sanct.tit.de electio.§.ego.N.uerbo,utiliorem.& Lãber.in d.artic.3.contra Imol.& Franc.in d.ca.constitutis. qui & in hoc casu existimant electionem validam esse nec reuocari posse etiam si facta fuerit omisso digniori,digno quidem electo.eorum sententiam in praxi admittendam fore censeo aduersus Panor.alioqui omnes electiones maximum discrimen, & periculum patientur: eritque locus mille litibus,si permissum fuerit electiones reuocari ea ex causa quod dignior electus non sit.Hoc uerò permittendũ non est,nec permitti Christianæ reipublicæ conuenit,modo dignus eligatur.

4 Hinc constat † intellectus ad text.in c.3.de iurepatro. ubi Bernard.quem Doctor.sequuntur,censet, præsentatũ à maiori patronorum parte,si idoneus,& dignus sit,ab episcopo instituendum esse omnino, etiam si præsentatus à minori patronorum parte dignior sit. idem adnotarunt Imol.& Cardi.in Cle. plures.4.col.& §.fi.q.1.de iurepatro.Panor.in c.cum autem.de iurepatro. Nec in hoc casu potest episcopus digniorem instituere:cum is uerè præsentatus non sit: sed potius alter qui maiorem patronorum partem,eiusq; suffragia habuerit.quod & iuniores fatẽtur statim à me nuncupatim citandi.At si plures fuerint episcopo præsentati ab uno eodẽq; patrono,uel æquali patronorum suffragio,tenetur episcopus, etiam in foro iudiciali,digniorem instituere,alioqui ab eo poterit dignior appellare,& eo appellante institutio reuocabitur,secundùm Abb.in d.c.cum autem.Roc.Curt.in tract.iuris patro.uer. honorificum. q.13.Imo.& Card.in d.Cle.plures.4.col.in prin.quibus suffragatur tex.in c.si forte.63.dist.qui tamen in eo sensu accipiendus est,ut episcopus teneatur secundũ rectitudinis tramitẽ,digniorem ecclesiæ perficere alioqui male utatur episcopi officio. Sed si idoneum contempto digniori elegerit ad sacerdotium, non sequitur inde eam electionem, aut institutionem reuocandam fore: qua ratione contraria sententia placuit Hosti.Io.And. Anto. & Card.in d.c.cum autem.Filip. Franco in d.ca.constitutis

post gloss.3.Dec.in consi.129.col.1.Cæs.Lamber. de iure patro.lib.1.parte.2.q.7.arti.26.& 3.par.q.5.arti.2.quorũ sententia mihi,ni fallor,magis communis est,atq; ita Dec. in dict.consi.129.col.1.expressim profitetur.

Igitur iura humana maiorem ad tranquillitatem reipublicæ,ne tot lites super his prælationibus tractarentur,statuerunt electionem,collationem, & institutionem sacerdotiorum ualidas esse,nec debere in discrimen reuocationis adduci,ob eam causam quod dignior fuerit prætermissus electo digno.Etenim si locus esset contrariæ opinioni, & electiones istæ hac ratione possent reuocari,nulla in ecclesiastica republica electio fiet,quæ litibus,& controuersijs maximè perniciosis non uexetur is uerò qui dignum elegerit,eive sacerdotium,aut munus publicum contulerit prætermisso digniori, planè peccatum comittit,& perpensa qualitate mortale quidem, quippe qui ipso iure teneatur digniorem præficere:sicuti communi omnium sententia, atq; consensu extat adnotatum in d.c.constitutis. ubi Panor.& Roc.de iure patr.uer.honorificum.q.15.Ludo.Gom.in c.2.de consti.in 6.nu.22.probat tex.in d.c.licet ergo. & tradidere elegãter Tho.2.2.q.63.ar.1.& q.185. art.3.& quodlibet.supra citatis.Caie.in commentariis ad Thom.Flo.2.par.ti.1.c.20.§.1.Ioan.Maior.in 4.sen.distin. 24.q.8.& 9.Adria.in d.c.quia iam determinatum est conclusio.1.Sylue.d.q.16.Ioan.Lupi.in d.§.26.nu.12. Caiet. in Summa.uer.acceptio.& in ientaculo.12.q.4.Domi.Soto in d.q.6.art.1.conclusio.9.Cæsar.Lambert.de iure pat. d.q.10.art.3.Hæc opinio instruitur fortius. Nam uel hæc publica munera conferuntur,ut onera reipublicæ,quæ priuati ad eius ministerium subire tenẽtur,uel,ut bona,& honores ipsius communitatis:quæ inter priuatos eidem subditos communitati distribuenda sunt.priori quidem casu peccat rector communitatis,quia non seruat in ipsius regimine illam iustitiæ,& rectitudinis rationem, qua uti debet erga ipsam rempublicã.tenetur.n.digniorem muneribus publicis præficere.tex.in d.c.licet ergo c.unico.ut eccles.benef.ca.uilissimus.1.q.1.Di. August.super illud Iacobi.2.fratres mei nolite habere in acceptionem persona-

ru m

rum fidē Iesu Christi, inquit: Quis ferat eligi diuitem ad sedem honoris ecclesiasticæ glorię, contempto paupere instructiore, & sanctiore: posteriori autem casu peccat princeps communitatis aduersus iustitiam distributiuam iuxta quam tenetur reipublicæ honores, & bona subditis distribuere, & impertiri secundùm cuiuscunque dignitatem ut dignior digno, melior bono in his adsequendis præferatur. inquit sanè Aristo. li. 5. Ethic. c. 3. ius enim, quod est in distributionibus, pro dignitate quadam esse oportere omnes fatentur: dignitatem autem non esse eandem omnes asserunt. Hactenus Arist. quibus tandem hæc sententia satis firmis rationibus, & autoritatibus probata manet.

Dignior uerò in hac quidem disputatione non simpliciter dicitur ille, qui doctior sit, uel qui sanctior: sed is, qui iuxta munus, & rem cui pręficiendus est, aptior eius ministerio apparet: siquidem qnique qui sanctus uir, uita & honestate est: ac præterea diligentior ad curam, præferendus est uiro sanctiori, qui non ita diligens est: eaque ratione non ita aptus sicuti prior administrationi eius muneris, cui est præficiendus. quod Diuus Tho. ac cęteri passim adnotarūt. idemque obseruandum erit circa doctrinā, & eruditionem: Nam frequentissimè qui doctior est, non ita conuenit muneri publico, sicuti alter qui doctus est & doctrinam habet satis sufficientem ad munus, quod ei confertur quæ uerò exigantur, ut quis sufficiens sit administrationi dignitatum ecclesiasticarum, & sacerdotiorum, tradit tex. & ibi doct. in c. cum in cunctis de elect. gl. in c. pen. de præben. omnium latissimè Cæsar Lamber. de iure patro. 2. libro. 1. part. 10. quæstio.

Ex his autem, quę modò explicuimus, satis euidenter constat: dignum, & idoneum, cui minus publicum collatū fuerit, pretermisso digniori, non tantùm in foro iudiciali, sed & conscientię iudicio tutum esse, ac posse iustissimè & sine peccato munus id possidere: tametsi qui eum præfecerit sacerdotio, peccauerit etiam mortaliter, quemadmodum censent Scotus & Ricard. in 4. dist. 15. & Ioan. Maior ibi. quęstio. 8. & 9. Caie. in 2. 2. q. 185. articu. 3.

Secundò probatur ex præmissis electionem factā præ-

termiſſo digniori,ſi dignus electus fuerit,validam eſſe,nec reuocari poſſe,etiam ſi electores iuramentum de digniori eligendo præſtiterint. hoc etenim iuramentum pertinet ad periurii crimen, ſi electores exiſtimantes quendam ex candidatis dignitatem poſtulantibus,aut qui ad eam eligi poterant,digniorem eſſe,eo prætermiſſo, alterum etiã dignum elegerint:non tamen ob id electio nulla eſt, nec debet reuocari: quod expresſim uoluit Coſmas in prag. Sanctio.titu.de electionib.§.ego N.uerb.utiliorem, & in ibi Filippus probus in additionibus numer. 6. Ioann. de Selua.3.part.de beneficio.27.

Tertiò planè ex prędictis deducitur,epiſcopũ, qui iure pontificio tenetur clericũ præſentatũ à patrono ad beneficiũ eccleſiaſticũ inſtituere,modo is dignus, & idoneus ſit ſicuti ſatis expreſſum eſt ſub rubrica de iurepatro.minimè peccare,nec crimẽ aliquod ẽt quò ad animæ iudiciũ contrahere,ſi dignũ à patrono præſentatũ inſtituere, prætermiſſo digniori,quẽ patronus non præſentauerit:potuiſſet tamẽ ad inſtitutionẽ epiſcopo exhibere, & inſtituendũ offerre.cũ epiſcopus idoneũ,& dignũ à patrono nominatũ, ſecũdũ canonicas ſanctiones non potuerit non inſtituere: ideoque nullam contrahit culpam: ita ſanè in ſpecie adnotarunt Caie.in Summa,uerb.beneficium eccleſiaſticum.& Ioan.Maior in 4.ſenten.d.q 8.& 9.

5 Quartò † eadẽ ratiõne quã paulò ante prænotauimus,examinandũ eſt quod Cęſar Lambertinus in tracta.de iure patro.li.2.1.par.q.10.art.3.nu.17.ſcribit,exiſtimãs,patronũ nõ obligari,nec teneri ad præſentandũ digniorẽ:ſed ſatis eſſe ſi dignũ pręſentet,ut liber ſit ab omni culpa.tex.optimus in can.monaſteriũ.16.q.7.qui probat,patronũ poſſe nominare quẽ uoluerit,mõ is malus nõ ſit, & nominato deberi ab epiſcopo inſtitutionẽ.Etenim hæc opinio apud me falſa eſt. Nã licet præſentatio patroni,quoties dignus ab eo,nominatur ualeat,ſitq; ab epiſcopo admittẽda: nõ ex hoc ſequitur,patronũ nõ præſentantẽ digniorẽ:immunẽ eſſe à culpa pcti in animæ iudicio cõtrahenda: ſiquidẽ tenetur patronus,cui põtificiæ cõſtitutiones ius hoc dederint,inquirere diligẽter,qui ſint ad ſacerdotia digniores, &

eos episcopis exhibere, vt ipsis beneficia iurispatronatus conferantur: secundũ Frede. cons. 95. non obstat text. in d. c. monasteriũ. Nã is cum sensum habet vt sufficiat à patrono præsentari, & nominari dignũ prætermisso digniori, ad effectum validæ nominationis: non tñ ad excusandũ à peccato ipsum patronũ, qui digniorem potuit nominare, vel sat erit dignũ ab eo nominari: cum dignior nõ reperiatur præmissa mediocri ac diligenti nominandi inquisitione.

Quintò hinc aperitur, quonam modo sit intelligẽdum quod Ioan. Maior. in d. q. 9. versi. 5. asseuerat scribens, ecclesia ab aliquo constructa: doteq; congrua eius ministris cõstituta cum ea lege, & cõditione, vt ad ecclesiæ ministeriũ electio, nominatio, & præsentatio fiat ex certo genere personarum: vel ex instituẽtis familia: semper digniorem à patrono nominandũ fore, vt eũ episcopus instituat, & clausulam à primo institutore additam tunc obseruandã esse: cũ plures sint dignitate æquales: quo quidem casu locus erit gratiæ, & liberę nominationi. Nã si Io. Maior. sensit digniorem eligendum esse ex genere personarũ à primo institutore ecclesiæ speciàtim nominato: eius sententia vera quidem est: atq; ita patronus sub mortalis culpæ reatu, inspecta materia subiecta, tenebitur digniorẽ ex illis episcopo exhibere: hoc. n. & Fredericus in d. cons. 95. probat. quod si Io. Maior. voluit, digniorem esse à patrono episcopo nominandum & exhibendũ, etiam si is non sit ex illis, quos primus ecclesiæ conditor nominari, & ecclesiæ pręfici mãdauerit, eius opinio admittenda non est. Quod in specie adnotauit Dominicus Soto libr. 3. de Iustitia & iure, quæstio. 6. articu. 1. conclus. vlt. potuit sanè qui ecclesiam instituit iustè legem hanc institutioni addere: idcirco ea seruãda erit. modò satis dignus possit ex eo personarum genere ecclesiæ pręfici.

Sextò illud non est in hac disputatione prætermittendum, † cũ eius causa hæc tradiderimus, an eligens dignũ, prætermisso digniori, teneat̃ ad restitutionẽ, & dãni satisfactionẽ ipsi quidẽ digniori faciendã? & quibusdã visum est in hac specie præferentem dignum digniori teneri ad restitutionem eidem prætermisso faciendam. Huius sen-

tentię autores sunt Pal.in 4.sen.dist.15.q.2.art.2.& Caie. 2.2.q.62.ar.2.uersic.ad confirmationē. Probatur aliquot rationibus horum autorum opinio.primò tenetur episcopus hoc sacerdotium dare Titio digniori:ergo non satisfacit huic obligationi,nisi id,uel æquiualens dederit.consequens patet:antecedens uerò satis constat ex his,quæ iam prænotauimus.Secundò hoc ipsum ostenditur: episcopus tenetur ex iustitia distributiua facere quod commune bonum,id est ecclesiastica dignitas aut beneficium sit propriū Titii dignioris,quod notissimum est:ergo tenetur ad hoc uel æquale:& sic ad restitutionem:Etenim si ego teneor facere,quod ęquus detur Titio:nec id faciam, nulla causa iusta impeditus:teneor profectò id in quod Titium interfit equum illum habuisse. Pręterea qui obligatur ex bonis Communitatis mihi dare centum,nec det, cum ea dare possit planè infert mihi damnum in centum & per hoc iustitia commutatiua uiolatur:siquidem supposita distributionis lege,ex qua centum mihi debentur,qui hęc mihi cum possit,& teneatur,non dederit,iustitię commutatiuæ refragatur:autore D.Thoma.2.2.q.62.art.1.ad 3.igitur ad restitutionem tenetur ratione uiolatę iustitiæ commutatiuæ: sicuti omnes fatentur. Deinde paria sunt ab aliquo auferre quod suum est, & eidem non dare quod ei debetur,sed qui digniori non dederit munus,& res communitatis,quæ ei debentur,negat rem debitam ei soluere:ergo tenetur ad restitutionem ac si ab eo abstulisset,quod eius proprium erat. eandem denique opinionem tenet idem Caietanus in summa:uerbo,Acceptio.cui accedit quod scribunt Thomas,secunda secundæ quæstio.62. arti.2.ad quartum.& Syluest.uerbo,restitutio.3. quæstio. ulti.qui censent,quòd impediens ne detur beneficium digniori, teneantur illi ad restitutionem:quo fit, ut & ad tandem teneantur qui potuit,& tenebatur dare,& non dedit. Atque ita Diuus Thomas hanc Caietani sententiam probare uidetur præsertim in d.arti.1.ad 3.cuius hęc sunt uerba.ad tertium dicendum,quòd recompensatio,quam facit distribuens ei,cui dedit minus quam debuit,fit per cōparationem rei ad rem:ut si quantò minus habuit,quàm

debuit,

debuit, tantò plus ei detur. Et ideo iam pertinet ad iustitiam commutatiuam. hactenus Thom.

Verùm Adria. in 4. sen. tract. de restitutione, in ca. quia iam determinatum est. contrariam sententiam proponit, constanter asseuerans in hac specie prelatum non teneri ad restitutionem, cuius opinio dubio procul benigior est & fortassis uerior, ad cuius probationē utatur duabus rationibus, quibus ferè adductis in contrarium respōdetur. Enimuerò si in hoc casu restitutionis obligatio constituitur, non alia contingit ratione, quàm quod digniori damnum illatum fuerit in re sibi debita: sed id obtinet quando damnum alicui fit in re propria, uel ei debita ut propria, non autem in ei debita, ut communi. Nam res debita ut communis, non est propriè, nec uerè debita, prę sertim, cum debetur ad utilitatē cōitatis, quemadmodum contingit in sacerdotiis, & publicis muneribus. alio.n.modo, inquit Tho. 2.2.q.16. art. 1. ad quintū, debetur alicui id quod est cōmune, alio modo id quod est proprium. deinde princeps, aut prelatus conferens digno, prætermisso digniori, publicū munus, quod ei debitum erat, solum peccat respectu dignioris aduersus iustitiam distributiuam, quippe qui acceptor sit personarum, nō concedens digniori ex bonis communitatis id, quod iuxta eius dignitatē & potius quàm digno debitum erat. At obligatio restituēdi non prodedit à iustitia distributiua, sed à commutatiua, quòd diuus Thomas asserit in 2.2.q.62. art. 1. in corpore quæstionis. igitur non tenetur reipublicæ, administrator qui dignum prætulit digniori ad restitutionem, non inficior Diuum Tho. in d. art. 1. ad quintum, aliū sensum habere, qui Caietani opinionē minimè improbet, ut sanè cō stituat Thomas discrimē inter debitū ut cōmune, & debitū, ut propriū: debitū priori nō debetur iuxta quantitatē rei acceptæ, & occupatæ, sed iuxta eam partē quam quis perpensa eius dignitate habere debet ex communibus bonis debitū posteriori modo solū debetur inspecta re, quæ ablata fuerit ab altero, uel in qua damnū ei datū fuerit. Pro Adriani sentētia respōdetur ad illud quod de impedięte, tradidimus, secundū ea, quæ statim explicabuntur

Ad

Ad verba D.Tho.in rñſione ad 3.difficilis eſt reſponſio:& tñ quoties præcipuè agit de bonis cōībus diſtribuēdis in eos,qui cōitati ſubſunt, & eius partes ſunt iuxta cuiuſque dignitatē,& proportionē:tunc,fortaſſe iā ad iuſtitiā commutatiuā pertinet,ſi detur alicui minus q̄ ei debitū ſit:idcirco locus erit obligationi reſtituendi:ac poterit admitti Cai.opinio.Qđ & ipſe explicat.2.2.dicta.q.62.ar.1. At in præſentiarū non agitur de bonis cōitatis diſtribuēdis ſaltē principaliter:ſed de magiſtratibus,& muneribus reipublicæ ad eius regimen,& vtilitatē conferendis:vbi ex praua munerū collatione præcipuè reſpublica læditur: eiq; dānum infertur. qđ nequaquā cōtingit vbi digno magiſtratus cōfertur:atq; ideo obligatio reſtitutionis nulla in hac ſpecie dari pōt,vnde Diui Tho.ſntīam in priori caſu intelligēdā fore opinor:maximè quia cōſtat inter hæc duo maximū diſcrimē.priori.n.caſu, ſi apud principē ſuperiorem querela foret propoſita inferioris diſtribuētis:profectò diſtributio reuocaretur lege iuſtitiæ nō ſic in poſteriori caſu: ſicuti à nobis paulò ante traditū eſt;ſit tandē vt in re adeò controuerſa,& dubia,potior appareat Adria. opinio: quæ praxi conuenientior eſt,quā Dom. Soto probat li.4.de iuſtitia,& iure,quæſt.6.art.3.ad ſextum.

7 Septimò † hac in parte ſeſe offert excutienda quædam Ioā.Lupi ſentētia:is inquā in rep.c. per ueſtras.3.not.§. 26. in prin.elegāter ſcribit patrē lege regia habentē facultatē meliorandi vnū ex filiis in 3.& 5.bonorū partibus,debere digniorē ex filiis, & meliorē ad hanc meliorationē eligere,alioqui eum peccare,quia licèt regia lex patri permittat hanc meliorationē inter filios, eſt tñ hæc permiſſio intelligenda iuxta rectitudinem rationis, ſecundū quā qui ex filiis melior eſt cęteris debet in hoc præferri:idem probatur ex his,quę modò ſcripſimus,exiſtimantes & definiētes,electores,qui digniorem prætermiſerint digno etiā electo,peccare: & profectò grauiter attenta rei, & negotii qualitate,ad idem ipſe Ioan. Lupi citat tex.in l. fœminæ. C.de ſec.nup.quę ſtatuit fœminā ſecundò nuptā debere, quæ lucro à priori cōiugio habuit, filiis eiuſdē matrimonii relinquere mortis tēpore,ita tñ vt poſſit eadem lucra

confer re

conferre cuilibet ex filiis, in quē cōtēplatione meritorū liberalitatis suæ iudiciū mater crediderit dirigendū. Cuius equidē legis autoritate propriam instruit opinionem ipse Ioan. Lupi. quo non citato ex d. l. fœminæ. idem conatur persuadere Ludo. Gomesi. in cap. 2. de constitu. in sexto, num. 23. eam verò non posse iure probari crediderim, quod palàm erit, si rem istam vrgenti argumētatione perstringamus. primū etenim illud constitutissimū sit, meliorationem factam à patre filio, malis moribus prædito, atque omnium filiorum indignissimo, iure regio validā esse, nec irritam censeri, nec reuocari posse. Hoc sanè, ni fallor, adeò certū est, vt opinor à nemine id negari potuisse, modò is filius talis sit, qui per leges capere possit, cū habeat patris voluntatem eum meliorantis lege permittēte. Secundò adnotādum est in hac quęst. tractari de iniuria, & iniustitia particulari patris erga filium cæteris digniorem super ipso patrimonio, & rebus patris distribuendis, quod satis manifestum est. Nunc autem aduersus Io. Lupi ita argumentor. Pater meliorans filium siue dignum siue indignum, qui tamen cadere potest, digniori prætermisso, vel iniustus est aut peccat cōtra iustitiam cōmutatiuam, aut contra distributiuā. etenim de alia hic non tractamus. nulla verò harum per patrem violatur, ergo is nullam ex hac melioratione culpam contrahit. consequens istud patet. Antecedens probatur. iustitia etenim cōmutatiua tunc infringitur, cū ab aliquo aufert, aut ei non redditur quod suum est, vel ei necessariò debetur vt proprium, & priuatum, ac particulare bonum, ex his, quæ docet Thomas dicta quæst. 61. art. 1. & 62. articu. 1. post Aristotelem lib. 5. Ethic. cap. secundo. impræsentiarum autem hæc bona, quæ per meliorationem pater in filium transferr, nec sunt propria dignioris, nec ei vt propria debentur necessariò. nam si ei forent necessariò debita, non permitteret lex alterum ea possidentem ex melioratione, iustè ipsa obtinere, quin melioratione reuocata eadem ab ipso tolleret, & & digniori concederet quod quidem regia lex permittit, dum hanc meliorationem nec reuocat, nec censet melioratum filium iniquè possidere, imò statuit, eam iustam

esse,

esse,vt verè est bonorum possessorem, quemadmodum omnes fatentur. Nec in animæ iudicio posset cogi filius meliorans hæc bona digniori fratri restituere, qui cogendus esset dubio procul,si melioratio facta foret aduersus iustitiam comutatiuam.dices tandē hoc verum esse, sed tamen hanc meliorationem contrariā esse iustitiæ distributiuæ, secundùm quam bona vnius familiæ communia distribuēda sunt inter eos,qui sint eiusdem familiæ autoritate alicuius priuati,iuxta cuiusq; dignitatem, & merita, autore Diuo Tho.2.2.quæstio.61.atticulo.1.ad tertium. Adhæc ratio parum vrget,quandoquidem Diuus Thomas de bonis alicui familiæ communibus loquitur, non de bonis quæ propria sunt alicuius,licet is habeat certos, & lege sibi necessarios successores. Pater sanè dominus est verus, & solus earum rerum quæ ad eius patrimonium pertinent, & de his liberè disponere valet, modò legibus humanis vtatur,nihilque eis contrarium statuerit de rebus propriis agendum,idcirco aduersus iustitiam distributiuā nō peccat, si lege permittente bona propria alicui ex filiis donauerit,aut testamento reliquerit,digniori prætermisso.Nec dici pater hic potest acceptor personarum,cū de rebus patrimonialibus disponat,quæ quidē res patrimoniales non debentur quò ad meliorationē filio digniori, ideoq; ubi nulla ratio debiti subest, iustitiæ distributiuæ locus non est,nanq; iustitię ratio debiti rationem præmittit. Præter hæc & contra Io. Lupi sententiā est optimus text. in l.18. Taur.quæ permittit paréribus beneficium hoc meliorationis in quemlibet ex filiis,aut nepotibus. Quo fit ut liberū eisdē parentibus sit indignū,digno præferre, quod adnotauit Glo.elegās in l.ex facto.§.si quis rogatus in.2.ff.ad Trebel.Nam & D.Tho.2.2.q.63. art.1. ad 1.itidem addit,in datione pertinēti ad liberalitatem, nullam contingere personarum acceptionem,nec iustitiā aliquam infringi. Hoc verò maximè huic rei conuenit, cùm in hac melioratione tertiæ,& quintæ partiū bonorū,pater inter eius liberos omnino liberalis sit. Non diffiteor ad honestatē quandam, & moralē obligationem pertinere, ꝙ pater digniorem filium cæteris præferat in remunerationem, & præmiū virtutis,

tutis,atq; vt cæteri filiifamilias hoc exemplo ad bene re-ctéq; viuendũ inuitentur, & alliciantur : hucq; pertinet ꝙ Imperator scripsit in d.l.fœminæ, cuius ratio non est iure autenticorum abrogata . Hæc tamen moralis obligatio non imponit transgressori culpam: siquidem culpæ reatus ad legalem obligationé attinet,secundũ Tho.1.2.q.71.art. vlt.quamobrem & in foro iudiciali, quamuis hodie seruãda foret.l.fœminæ.constitutio,nihilominus præferre posset mater filiũ dignũ digniori in distribuendis lucris prioris matrimonii.quód censeo iure verissimum esse.

Octauò ex proximè adnotatis illius quęst. disputatio aliqua ex parte deducitur: an impediens ne detur beneficiũ ecclesiasticum,aliudve publicum munus , digniori, vel digno,teneatur ad restitutionem?& idẽ erit de impediente legatum,hęredisve institutionem. Adria.equidem in 4. sent.tract.de resti.c. consequenter quæro vtrum impediẽs asserit,impedientem nè alteri digniori sacerdotiũ,aut munus publicũ detur,non teneri ad restitutioné . idq; probatur etiam si dolo,& fraude impedierit , ex rationibus,quibus præcedentis quæst.responsionem probauit de episcopo præferente dignũ digniori in collatione sacerdotiorũ : addit tamen contrariam sententiã esse tutioré , iuxta Diui Thomę distinctioné:ego sanè propter variam autorum cõcertationem quęstionem istam aliquot propositis conclusionibus absoluam.

8 Prima conclusio,Impediens † vtcunq; & quomodocunque ne beneficium detur alicui,etiam digno,vt id detur digniori,non tenetur ad restitutionem.hanc deducimus ex Diuo Tho.2.2.q.62.art.2.ac 4.& Palud. in 4. senten.dist. 15.q.2.art.2.ac Sylue.verb.restitut.3.quæst.vltima & probatur: quia impediens in hoc casu minimè violat iustitiã distributiuam:imò curat,vt ea custodiatur:atq; ideo nulla est ratio,quę inducat restituendi obligationem.

Secunda conclusio.Impediens beneficii aut publici muneris collationem,ne ea fiat digno vt detur & fiat ęquè digno,non tenetur ad restitutioné : Hęc probatur ex eo ꝙ nec hic iustitię distributiuę ius infringitur vnde sententiã istã tenuerunt Caie.d art.2.vers. ad primũ.Palud.in 4. senten,

fenten.dist.15.q.2.artic.2.& Syluest.verbo. restitutio.3.§. vltimo.Huic opinioni & ea ratio accedit,quod licitè quis possit procurare, vt sibi vel amico beneficium detur,aut aliud munus publicum l.1.§.denique.ff. de aqua pluuia arcend.eandem sententiam absq; vlla distinct.Caietanus asseuerat,veram esse, dum diui Thomæ distinctionem intelligit in impediente digniorem:non de eo,qui ęquè digno impedimentum præstat quasi Caiet. velit secundam hanc conclusionem procedere,etiā si ex odio,vel uindicta,&malitia impedimentum pręstitum fuerit. idemq; præmittunt Palud.& Sylue.siquidem ad obligationem restituendi parum momenti affert odium:cum animus odio affectus nō sit causa restitutionis,vt explicat eleganter Adria.in d.ca. cōsequenter quæro vtrum impediens. Fortassis tamen in specie huius secūdę conclusionis locus erit obligationi restituendi,si impedimentum contigerit per vim, fraudem, aut dolum:hæc etenim reddunt conferentem publica munera inuoluntarium.vnde mutatio voluntatis ipsius cōferētis in hunc sanè modum dolo,fraude, vel vi coacta,(nisi fallor,) obligat mutantem ad restitutionem faciendam, etiam si is mutationem istam fieri curauerit in fauorem æquè digni: propterea quod iniuriosa sit, ac per iniuriam alteri damnum intulerit.

Tertia conclusio à præcedenti colligitur.impediens dolo,fraude,vel vi quod beneficium detur digniori, vt id digno conferatur, tenetur ad restitutionem eo modo, quo D.Tho.distinguit:& sequenti assertione probabitur. Imò si quis absq; vi,dolo, & fraude impedierit beneficii collationē digniori fieri:nēpe precibus,& solicitudine, aduertens tamē,& sciens ex his digniorē impediri,tenebitur ad restitutionem. quia legem infringit iustitiæ distributiuæ & pręterea damnum alteri aduersus commutatiuam iustitiam infert in re prope iam ei quæsita. quod probatur ex ratione.qua in hac quæst.vtuntur Thomas & alii.

Quarta conclusio. Impediens ne detur beneficiū digno, uel digniori,ēt sine dolo,ui,& fraude,precibus tantùm,aduertens tñ id impedimētū ab eo præstari, ut indigno, & immerito detur, tenetur ad restitutionem ipsi digno, uel

digniori

digniori faciendã.in quo oẽs conueniunt. Hæc verò resti tutionis obligatio non semper est ad æquale præcisè· sed arbitrio boni viri, qui damnũ æstimabit ex variis circunstantijs distinguẽs negotiũ istud.cũ nõ ita æquale dãnum hic fuerit illatũ ab eo, qui impedit sacerdoti collationẽ digniori dignove fieri, eo tpe quo eadẽ nõdũ erat facta ac si ĩpedierit collationẽ iã factã, eius reuocationẽ precib.& sollicitudine procurãs, sm Tho.& Caie.d.q.62.ar.2.ad 4.Syluestri Adr.& Pal.mõ citatos, ac Florẽ.2.par.ti.2.c.1.§. 26.

Quinta conclu. Impediẽs alterũ à consecutione legati, hæreditatis, vel gratuitæ donationis: dolo, vi vel fraude, tenetur ad restitutionẽ arbitrio boni viri. à qua quidẽ obligatione immunis est, si absq; vi, dolo, & fraude, ẽt odio, vel vt sibi cõsulat, ac prospiciat alterũ ad mutationẽ volũtatis induxerit. Prior cõclusionis pars probatur: quia impediẽs eo casu damnũ per iniuriã infert alteri in re ferè ei quæsita: idcirco ex rõne iustitię cõmutatiuæ tenebitur ad restitutionẽ. posterior pars probatur ex eo ꝙ liberè & licitè potest quis in his gratuitis propriã volũtatẽ mutare ante eius perfectionẽ: ergo poterit quis seclusa fraude, id eidẽ persuadere: quãuis peccet si odio hoc fecerit, aut vindicta. & licèt Pal.in d.ar.2. Caie.d.q.62.ar.2.ac Syl.q.vlt. tenuerint, qđ impediẽs quẽ à consequendis his gratuitis bonis, quæ sola, & libera dãtis voluntate adquiruntur, nõ tenẽtur ad restitutionẽ. eorũ tñ sententiã ipse admitterẽ: nisi dolo, vi, aut fraude donantẽ quis ad mutationẽ voluntatis induxerit, tametsi Syl. nimis generaliter hanc conclusionẽ accipiat, sentiens in his gratuitis ẽt suggestionem nõ esse causam restitution s Nam si suggestio fiat absq; dolo, id verũ erit: quod si dolo facta fuerit, eius opinio apud me dubia est satis. Nec hic de legibus ciuilibus in tractatu prohibentium liberã testandi voluntatem statutis quidquã agitur cum illę præter illati damni restitutionem pœnales sint.

SECVNDAE PAR. RELEC. §. VIII.

SVMMARIVM.

1. *Venatio, an possit per principem, aut iudicem inferiorem in locis*

locis publicis, prohiberi?

2 *Venatores adquirunt animalia, quæ nullius propria sunt, etiam si venatio fuerit iusta ex causa prohibita.*

3 *Clericus venator contra Canonis prohibitionem, adquirit animalia, quæ uenatus fuerit.*

4 *Capta per venationem à iudice prohibitam non sunt in animæ iudicio restituenda.*

5 *Venator ingrediens fundum domino prohibente, an adquirat sibi feras, quas acceperit. & nume. 14.*

6 *Intellectus Regiæ. l. 16. tit. 28. par. 3.*

7 *Simonia qualiter impediat adquisitionem beneficij ecclesiastici, quod simoniacè collatum sit?*

8 *Collatio beneficij facta simoniacè ignoranti, an teneat ipso iure.*

9 *Quid de eo, qui à Romano Pontifice habuit beneficium per simoniam cum ipsomet Papa conuentam?*

10 *Intellect. l. si quisquam. ff. de diuers. & tempor. præscrip.*

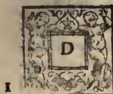
11 *Prohibentes venationem, & venatores tenentur restituere damnum illatum alienis agris.*

12 *Piscaturæ, & venationis interesse etiam dari potest.*

13 *Fera ab uno percussa, & ab alio capta, cuius efficiatur.*

14 *Venator tenetur restituere in animæ iudicio animalia per venationem capta, quæ propria erant alterius.*

15 *Interpretatio. l. 3. §. item feras. ff. de adquir. poss.*

Ecimoquartò ab eadem radice procedit restitutionis obligatio quę inquiri solet in his, quæ per venationem, aut piscationem à priuatis adquiruntur pręsertim in locis ubi venatio, aut piscatio vetita est. † Cuius quæstionis examen & illam exigit, an iustè possit venatio per principes prohiberi? Et quibusdam visum est, non posse à principe venationem iustè prohiberi. Qui verò huic opinioni subscripsere, ea ratione mouentur, ꝙ princeps non posssit ea, quę sunt iurisgentium, & naturalis tollere. §. sed naturalia quidem. Inst. de iure natura. gent. & ciui. tex. in prin. 5. dist. & c. vlti. dist. 6. Huius verò iuris naturalis, & gétium propria est, venandi libertas: igitur ea per principem tolli nequit. Consequens manifestè patet: minor auté argumenta-

gumentationis pars probatur in l.prima,& tertia,& in lege quod in litore. ff.de adquiren.rerum dom.§.feræ.inst. de rerum diuisi.l.prima.in principio.ff.de adquir.poss.quibus etiam constat,in his,quæ nullius sunt,natura ipsa dominium adquiri per priorē occupationē: cuiusmodi sunt feræ,uolucres,pisces & similia his animalia. Idem probatur in lege 16.ti.28.Partita tertia.Etenim summus Deus omnia animalia creauit in hominum usum, & cibum: Genesi.c.1. Quod & ex Chrysippo Cicero docuit lib. 3. de finibus.cumque hæc animalia communia ipsa natura fecerit,planè licet per eandem naturæ legem cuilibet primò capienti ea sibi adquirere,sicuti iurisconsulti adnotarunt,& præter hos lib.1.de officiis inquit Cicero:similisque est priuatorum possessionum descriptio.Ex quo quia suum cuiusq; fit eorum, quæ natura fuerant communia, quod cuique obtigit,id quisque teneat.Hæc Cicero. Sic & Aristoteles lib.1.polit.c.5.uenationem inter antiquissima uitæ genera retulit. Atque ita uenationem per principes prohiberi non posse uoluerunt Host.Ioan.Andr.Car. & Anto.in cap.non est.de decimis.Decius. consil.197.& consi.271.Mattæ.Affli.in const. Neapolit.lib.3.rub.1.nu. 9.textus optimus in c.1.§.nemo retia.de pace tenēd.& eius uiolat.Idem tenent Guli.Bened.in c.Rainutius de testamen.uerb.&uxorem,nomine Adelasiam.nu.868.cū sequentibus. Andræas Tiraquellus de nobilitate.ca.37.nu. 140.Tho.Grammatic.decisio.67.nume.9.Rebuffus in l. unica.C.de uenat.ferar.lib.11.Stephanus Bertrand.consil. 255.lib.numer.8.Iacobi.à S.Georg.in tracta.de feudis.§. &cum uenationibus. Cassanæ.in consuetud. Burg. 13.§. 7.& Iason consil.119.lib.4.quo in loco scribit hanc sententiam communē esse. & licèt in contrarium posit induci tex.in d.§.nemo retia.tamen iuxta quorundam interpretationem hanc partem probat.dum in eo ne pax uioletur prohibita est uenatio, quæ non fiat ad ursos, & apros capiendos.Nihilominus utcunq; illa constitutio accipiatur palàm significat,posse ex causis uariis à principe uenationem prohiberi.sic etenim inibi adnotare uidentur Marti. lauden. & Cardi.Alexan.cæterique Docto.idemque te-

nuerunt Rebuffus, Stephan. Bertrand. Cassanæ. Thomas Grammati. Gulielmus Benedic. nume. 899. Andræas Tiraquel, ac ferè omnes paulò antè citati & Boer. in consuetu. Bituricens. ti. de consuetu. prædiorum. §. 5. qui fatētur, ex causa iusta uenationem prohiberi posse: quibus ad stipulatur gloss. in can. qui uenatoribus. 86. distin. & ibi Cardi. à Turre Cremat. Caie. in tract. 17. quæstionum ca. 12. Ioan. Medina de restitutio. quæsti. 12. & Domini. Soto libr. 4. de Iustitia & iure quæstio. 6. articu. 5. unde plures regiæ constitutiones ex uariis causis prohibentes in locis publicis uenationem iure, & rectitudine iustitiæ defenduntur. Nam & Ioann. Faber. in §. flumina. Insti. de rerum diuis. licet contendat principibus inferioribus non competere ius prohibendi uenationem, id tamen proprium esse principis supremi manifestè fatetur. Nec dubito hanc posteriorem sententiam itidem frequentiori doctorum calculo receptam esse: atque inde colligitur, non admodum inter se doctores hac in re diffidere. Illud uerò prætermittendum non est, eam rationem, qua contra prohibitionē uenationis nostrates utuntur, incongruam, ac fragilem esse minimeq; aptam huic disputationi. Nam licèt iure naturæ omnia sint re ipsa communia, possunt tamen à republica, & principibus, qui eorum, quæ in nullius bonis sūt, dispensationem habent, quædam priuatis ita concedi, ut in posterum ea, priuata, non communia sint. §. singulorum insti. de rerum diuis. l. 1. ff. de adquir. rer. domi. etiam absq; corporali occupatione. quod Caietanus concedit in d. capitulo. 12. ad hæc facit, quod sicut occupatio rerum, quæ nullius sunt priuatim, iure naturali efficit illud, qđ prius commune erat, proprium ipsius occupātis l. 1. ff. de adqui. poss. cuius modò mentionem fecimus, ita ipsa res publica, eiusve rector poterit, quæ communia prius erant, nulliusque in bonis habebantur, in priuatum iure dominii transferre, Iure siquidem naturali omnia fuere ab initio cōmunia, & tñ humana lege facta est rerū distinctio īter priuatos: post quā distinctionē nō licet cuiquā occupare distinctā rē, & alicui priuatim lege humana addictā: sicuti elegāter tradit Conrad. in li. de contract. q. 10. & sequentibus.

His

His accedit quòd humana lex,uel princeps facere potest,ut dominium rei priuatę,quæ dominum habet,absq; traditione,transferatur in alterum ipsius domini consensu,qui exigitur ad tollendam iniuriam.l.ulti.C.de sacrosanct.eccles.l.raptores.C.de episco.& cleri.notatur in l.traditionib.C.de pact.ergo earum rerum,quæ nullius sunt, & principis dispensationi subiacent,poterit princeps dominiũ,absque apprehẽsione corporali, in priuatum transferre.Hinc etiam constat principem posse harum rerum, quę communes sunt, ex causa occupationem priuatis interdicere, & sic uenationem ipsam prohibere. Ad rationem autem respondetur,feras,uolucres,& cætera animàlia iure naturæ non esse communia positiuè, & affirmatiuè,quia omnium propria sint communis domini causa : sed negatiuè,quia nullius sint:& iure naturæ nulli sint applicatæ,secundùm Thom.1. 2.quæstio.94.artic.5.& Caieta.dicto capitu.12.idcirco lex humana potest ea uni potius quàm alteri ex causa concedere. ex quibus infertur uenationem iure naturali omnibus permissam, ex uariis causis posse per principes prohiberi : queadmodũ autores proximè citati fatentur,& præter eas Syluester.uerbo uenatio. Hec denique collectio, seu argumentatio parum ualida est. Hoc est iure naturali permissum:ergo per legem humanam prohiberi non potest : cum multa sint iure naturæ licita, quę inspecta Reipublicę utilitate, & iuxta æquissimum communitatis regimen per legem humanam prohiberi possunt. Quod si ita argumentemur : Hoc est iure naturæ prohibitum : ergo lege humana permitti non pōt.ualida omnino est,& firmissima probatio.

Igitur princeps habens potestatem legis condendæ,venationem prohibere ex variis causis poterit secundũ omnes.Inferior autem à principe iurisdictionem habens idẽ agere poterit ad tempus aliquod & ex causa iustissima: nõ quidem per legem, quam statuere non ualet, sed per edictum. perpetuò verò non potest princeps qui superiorem habet,prohibere venationem:nisi ius id per immemorialem præscriptionem legitimè acquisierit. quod sentiunt Ioan.Andr.Antoni.& alii, quorum meminimus superius:

atque ex Theologis Caie.in Summa:uerbo ,uenatio.quę quidem præscriptio cautè est recipienda,& seruanda in iudicio exteriori,item & in conscientiæ foro,prętertim si ea initium à tyrannide habuerit. His equidem prænotatis ad quęstionis propositæ definitionem,duas constituo cõclusiones , ex quibus poterit facillimè hæc controuersia dissolui.

2 Prima conclusio. † Prohibita uenatione ob uenatoris,uel temporis rationem,aut propter aliam causam publicam,uel priuatam:non tamen ex eo quod animalia propria sint alicuius:adquisitum ex ea non est in conscientię iudicio restituendum.Hæc assertio constat:quia leges prohibẽtes uenationem in his casibus, non prohibent,nec uetant adquisitionem ipsarum ferarum : sed usum uenationis causa honestatis,vel simili:idcirco nulla oritur à uenatione prohibita,obligatio restituendi. Sicuti & adquisitum ex meretricio nõ est necessariò in animæ iudicio restituendum : licet iure diuino, & naturali usus meretricius damnatus sit,& prohibitus.Deinde manifesta est conclusionis ratio.Nam si qua obligatio restituendi adquisitum per uenationem prohibitam contingere in hac specie potest,ea deducenda est à commutatiua iustitia, quæ per uenationem infringatur:at hæc minimè infringitur,cũ nullum damnum detur alteri:siquidẽ captę ferę nullius sint, nec ex uenatione auferatur alicui quod eiu sit proprium, uel ei debitum:igitur nulla est obligatio ad restitutionẽ.

3 Primum † ex hac conclusione deducitur interpretatio earum constitutionum,quæ clericis uenationem interdicunt.Nam quamuis suaptè natura uenatio honesta sit, & utilis:tamẽ clericis ea est interdicta.can.quorundam.74. dist.can.qui venatoribus.86.dist.cle.1.§.porro.de sta.mo mona.l.47.ti.6.part.1.c.1.& per totum titulum de cle.uena.ubi doct.Inno.& Abb.in c.dudum in 2.de elect.Fel.in c.auditis.col.pen.de præscri. Quidquid uerò captum fuerit à clericis, etiam illicitè uenantibus,proprium capientium sit,nec in iudicio animæ restituendum erit.Idem adnotandum erit quò ad laicos,quibus etiam est interdicta uenatio tempore festo,ne impediantur & retrahantur stu

dio

dio uenandi ab officiis diuinis.glo.& doct.in can.Esau.& in d.can.qui uenatoribus.86.dist.etenim si eo tépore quis uenationem exerceat,male quidem agit: sed non tenetur ad restitutionem eorum,quæ per uenationem habuerit.

Secundò hinc apparet uariarum regiarum constitutionum intellectus.sunt enim plures leges huius regni, quæ uenationem certis,ex causis prohibent adhuc in locis publicis,& communibus.lege nanque regia.40.ti.ul.li.8.ordinat.prohibetur uenatio leporum tempore niuium:tunc etiam non licet perdices aucupari.l.165.apudMadricium condita anno.M.quingentesimovicesimooctauo. vtrumque veteri lege interdictum erat Tauri ab Henrico tertio anno.M.Quadragentesimofeccundo.à qua deducta fuit dicta lex 40.sic & Regia constitutione inter pragmaticas sanctiones uetitum est,ne quis feras uenetur cum retibus, aliisue instrumétis aptis ad ferarum depopulationé, vel hominum periculum,quod potuit adnotari ex d.§.nemo retia.& l.qui foueas.ff.ad l.Aquili.Platea.in l.unica.C.de venat.ferar.ubi Rebuffus, quem sequuntur, alii præsertim Stephanus Bertrãdus in d.con.255.li.1.& Cassanæ.in consue.Bur.rub.13.§.7.nu.3.scribit,posse per principes interdici uenationem,quæ fit cum instrumentò Tonæ,quia eo plures extinguuntur & capiuntur feræ: atq; inde sequitur animalium siluestriũ & ferarum innumera extinctio,quę Reipublicæ incommoda est.lex item Quingentesima Tricesimaseptima prohibet ne quis sclopo uenetur: cũ hoc propter tonitrua arcabusiorum fugentur,& terreantur aues,& feræ.omnibus etenim his casibus si quis aduersus legis prohibitionem venetur: licèt puniri per iudicem ualeat:non tamen tenebitur ad restitutionem auium,& ferarum,quas aucupio,vel venatione adquisierit,aut ceperit: quod & in specie adnotauit Ioan.à Medina d.q.12.

4 Tertiò ex † hoc falsum esse opinor quod Ioan.Faber.& Claudi.Cantiuncula in d.§.feræ.Cassanæ.in d.§.7.& Iacobinus in tract.de feudis.§.& cum uenationibus, scripsere asseuerantes, capta per uenationem à iudice prohibitam non effici ipsorum capientium.Etenim in hũc sensum, ut per iudicem possint ea tolli à capientibus in pœnam cri-

minis, planè procedit: at ex hoc non sequitur uenatores ipsos eas feras, & animalia per uenationem propria nõ fecisse: atque ideo in animæ iudicio non tenentur hi ad restitutionem, tametsi grauiter peccauerint contemnendo iudicis præceptum.

5 Quartò † ab eadem conclusione fit, ut licèt grauis iniuria fiat domino fundi priuati, si venator quis eum ingrediatur ipso domino prohibente. l. iniuriarum §. vltimo. ff. de iniur. lege Diuus. ff. de seruit. rusti. prædio. §. feræ. uersi. planè. Institu. de rerum diuisio. non tamen ex hoc tenebitur ad restitutionem auium aut ferarum uenator ipse, qui domino vetante fundum alienum ingressus fuerit secundùm glossam Angel. & Paul. Castren. in dicta l. diuus. glo. in l. 3. ff. de acquiren. rerum domi. Bartolum in lege prima. §. omnia. ff. eo. titul. Dinum in dicta l. 3. Plateam in dicta l. unica. Felyn. in cap. omnes leges 1. distinct. colum. vlti. quorum opinio communis est, ut fatentur Ange. & Cantiũcula in dicto §. feræ. ac Iacobinus in dicto §. & cum uenationibus: horum est potissima ratio: quia & si lege humana ob iniuriam domini vetitum sit, ne quis eius agrum eo inuito ingrediatur: non tamen ex hoc adquisitio ferarum, quæ intra eum agrum in nullius bonis sunt, est impedita. nec per hanc prohibitionem feræ ipsius agri domino applicantur, nec eius propriæ efficiuntur: imò adhuc liberæ remanent iure naturali, vt primò occupantis fiant. Probatur hoc euidentius, nam si in hac specie feræ ipsius agri priuati, essent propriæ domini fundi, vel id contingeret per applicationem legis, vel per occupationem: nullum horum hic datur: igitur adhuc ea animalia communia manent, nec in vllius bonis sunt, iuxta propriã iuris naturalis dispositionem. lex equidẽ humana prohibẽs ne quis inuito domino agrũ alienum ingrediatur ad venationem exercendam, non impedit animaliũ, quæ nullius sunt, primò occupãtis adquisitionem: nec ea animalia applicat domino fundi: donec & ipse dominus ea occupauerit iure naturali. idcirco venator ad restitutionem non teneatur eorum quidem animalium, quæ à domino fundi non fuere præoccupata. huic sententiæ in foro conscientiæ

sub-

ſubſcribit Ioan.à Medina dicta q.12. & ita iure reſpondendum erit;tametſi glo.in dicto §. feræ & Alberi. in dicta l. diuus teneant quò ad iudiciale forum in hoc caſu feras captas non effici capientis. ſed ipſius domini priuati fundi:
6 † quam opinionem probat textus ſingularis in l.16. titul. 28.part.3.cui tamen reſpondit Ioan. à Medina, eam conſtitutionem pœnalem eſſe: atque ideo in animæ iudicio minimè ſeruandam fore,nec obligare,donec per iudicem exteriorem quis cogatur ad reſtitutionem lata ſententia. idem aſſeuerat,dubius tamen, Domini.Sot.in d.q.6. artic. 4. Ego ſanè non puto hanc reſponſionem congruam, aut ſufficientem fore,ſi admittamus per legem regiam impeditam eſſe in hoc caſu ferarum adquiſitionem: ſiquidem manifeſti iuris eſt,poſſe legem humanam ex cauſa impedire rerum quæ in nullius bonis ſunt adquiſitionem,eaſq; res alteri applicare,vel communia ipſi communitati dimittere,ac tunc res iſtas contra legem occupans,nequaquam ſibi adquirit, vnde neceſſariò ad reſtitutionem obligatur. Alioqui ſequeretur, quòd poſſet quis iuſtè retinere ea,quæ ſcit ad ipſum non pertinere: uel quod humana lex ex iuſta cauſa non poſſit prohibere quarundam rerũ adquiſitionem:utrumq; ſane falſum eſt, & ipſi naturali rationi contrarium.Quod de lege pœnali dicitur,eam quidem in animæ iudicio ſeruandam non eſſe:ita,ni fallor, accipiendum eſt, ut pœnalis lex. quę in pœnam criminis ſanxit priuationem dominii quarundam rerum, poſtquã illæ res iam adquiſitæ priuatis fuerint, & in eorum dominium tranſierint: minimè in animæ iudicio recipienda ſit in hunc ſenſum, vt delinquens teneatur bona illa dimittere,& fiſco reddere, propter rationes,quas alibi huic ſententiæ aptauimus, donec per iudicem eadem bona, vt per legis executorem auferantur. ea uero lex, quæ vel in pœnam, vel ob aliam cauſam, impedit alicuius rei primam adquiſitionem, eiuſdemque dominii tranſlationem in eum, qui antea nullum ius priuatim ad ea habuit profectò in conſcientiæ iudicio ſeruanda eſt, nec hac lege conſtituta, poterit priuatus eandem rem retinere: quippe qui nullum dominium, nec

ius in ea habeat lege impediente eius adquisitionem: quę quidem lex etsi pœnalis sit nullam requirit hominis executionem quò ad pœnam istam, cum lege ipsa fiat plena & integra executio. huc pertinet quod Caiet. scribit. 2.2. q. 62. ar. 3. existimans, pœnas censuræ, & irregularitatis, hisque similes, quibus negatiuè in pœnam quis efficitur indignus ipso iure, aut incapax alicuius rei, ĩ foro animæ vim, & effectum habere: quia nullam requirunt positiuã actionem iudicis, ad earum executionem. huius ego sententiæ mentionem feci in Epitome ad 4. librũ Decret. par. 2. c. 6. §. 8. nu. 16. & c. 8. §. 5. nu. 8. Quo in loco respondi, filiũ spurium, qui à lege humana eademq; iustissima incapax ipso iure constituitur paternæ hæreditatis, non posse parentis bona etiam ex eius consensu post ipsius obitum obtinere in animæ iudicio. Non alia profectò ratione quàm quòd lex humana constituens, & efficiens aliquem ipso iure incapacem alicuius rei, eiusque adquisitionem impediens, siue id statuerit in pœnam, siue ob aliam causam, in foro conscientiæ uim, & obligationem habeat.

Ad idem tendit quod si beneficii collatio fiat ei, qui ob pœnam, uel ob aliàm causam irregularis sit, ac sacerdotiorum incapax ipso iure, nempe quia illegitimus, nulla est ab initio, nec ullum ius tribuit in beneficio: imo tenetur quis beneficium dimittere, & fructus ab eo perceptos in animæ iudicio restituere, quippe qui nullo titulo nec iure beneficium adquisierit, secundum Dynum in regu. l. de regu. iur. in 6. Inno. in cap. cum nostris. de concess. præb. Felyn. in cap. 2. col. 3. de rescrip. Lamberti. de iurepatrona. lib. 2. part. 1. quæst. 9 artic. 4. Milis in reper. uerbo. irregularis ut homicida. Pau. Parisi. cõs. 136. nu. 40. li. 4. & Rebufum in tra. de pacificis pos. nu. 276. tex. optimus in c. dudũ. in 1. de ele. quid cõtrariũ uoluerit Francus in d. reg. 1. Sic † qui beneficium habuit per simoniam ab eo, uel ab altero eo sciente commissam, nullum ius ab initio in sacerdotio adquisiuit, ac titulus nullus est ipso iure, & ea ratione tenetur etiam in animæ iudicio beneficium dimittere, fructusq; oẽs restituere, etiam iã consumptos: quod tenet Diuus Tho. 2.2. q. 100. arti. 6. ad 3. & sequuntur eũ com

muniter Theologi.probatur in c.de simoniacè. &.c.de regularibus.de simo.can.ordinationes.1.q.1.can.si quis episcopus. eadem causa & q. hæc de re est apertior Romani Pontificis constitutio in extrauag.tit.2.de simo.inter communes.quæ verè tũc obtinet quò ad pœnã priuationis ipso iure,& excõmunicationis:cũ datio spiritualis, & tẽporalis iam præcesserit: quasi nõ sufficiat quò ad illius cõstitutionis pœnas,simoniam commissam esse per traditionẽ rei spiritualis,& tẽporalis promissionem: sicuti adnotarũt Cassa.decis.5.Ludo.Gomesi.in regu. de triennali.q.12.& Martinus Azpilcueta in c.si quando,de rescrip. colum.11. Quod si quis, beneficiũ habuerit per simoniam ab alio eo ignorante cõmissam:tenetur postmodũ cũ hoc sciuerit,illud beneficium dimittere,fructusq; non consumptos bona fide reddere adhuc in cõscientię foro:autore D.Tho.d. art.6.ad 4.& probatur hæc sentẽtia quò ad iudiciale forũ in c.pen.de electio.c.nobis.&.c.ex insinuatione. notat vbique Panor.sed præsertim in ca. de simoniacè.de simonia. nec quò ad hunc ignorantẽ admittenda est Pauli Veneti constitutio in d.extraua.valet etenim collatiò ipso iure licèt sit rescindẽda rõne iniquè & illicitæ adquisitionis: quẽadmodũ in dictis canonibus expressum est. quod põt quò ad forensem praxim non paruã quandoq; vtilitatẽ adducere:quod tradit Ludo.Gomesi.in d.q.12.

Cæterùm prædictæ constitutionis Pauli Veneti in d. extraua.2.vt hoc obiter adnotemus, meminete præter Cassad.Gomes.& Mart.in pręcitatis locis,Fel. in c.de cætero, col.vlt.de re iud.idem in cap.in nostra.corol.2. de rescrip. Rocus Curt.de iurepatronat. verb.& vtile.q.3.Ioan.Ber. in practica criminali.cap.85.Florent.3.part.tit.24.cap.65. Sylue.verb.excommunicatio.7.casu.42.& verbo,Simonia q.19.ex quibus Syluest.& Florenti. existimant totam eam constitutionem,etiam quò ad excommunicationem, latam in non reuelantes crimen simoniæ, ante Paulum Venetum tribuendam Martino quinto in Concilio Constantiensi, & in extrauaganti eiusdem constitutione. de hac verò sententiam dicere non possum, qui eam non legerim:at in Concilio Constantiensi sessione. 43. prior pars

pars extrauagantis secundæ statuta est. nempe inibi sancitum fuit, simoniacum etiã occultũ ipso iure beneficio priuatum esse, ita quidẽ vt nullũ in eo ius ab initio adquisierit: atq; ideo nec fructus facere suos, & præterea excommunicatum esse ea excommunicatione, quæ à solo Romano Pontifice tolli valeat. Posterior autem pars constitutionis Pauli Veneti inibi non continetur: quæ quidẽ tractat de excommunicatione lata contra non reuelantes crimen simoniæ: ab eaque excommunicatione non posse quẽquam absolui ab alio quàm Romano Pontifice statuit. atque hæc posterior pars secundùm Syluest. obtinet contra existentes in Romana curia, qui summo Pontifici, aut illi, cui vices suas commiserit ipse, crimen simoniæ non reuelauerint. Quin & hanc excommunicationis pœnam iam per desuetudinem quandam abolitam esse, adseuerant idẽ Syluestr. & Floren. in d. tit. 24. c. 66.

Apud veteres ante eã constitutionẽ satis cõtrouersum erat, an collatio beneficii per simoniã contingens ipso iure nulla esset: ita quidem vt ex hoc impediretur sacerdotii adquisitio, quippe quæ simoniaco ob crimen incapaci minimè conueniret. Nã Doc. in c. per tuas. in 2. de sim. Abb. in c. cum clerici. de pact. Anca. consi. 293. senserunt collationem beneficii simoniacè factam ipso iure nullam esse. Idq; alii admiserunt quò ad simoniã publicam: non tamen quò ad occultam: de quibus Gome. tracta. in d. q. 14. Sed sanè constitutio Concilij Constantiensis, & Pauli Veneti expressim hanc soluit ambiguitatẽ, cùm ea statutum sit, simoniã etiam occultũ nullum ius ab initio adquirere in beneficio quod per simoniam habuit. Idq; meritissimè, siquidem in pœnam criminis, lege humana fit simoniacus eiusdem beneficii incapax ipso iure. Vnde non tantùm in foro exteriori, sed in iudicio animę huius beneficii, & fructuum ex eo perceptorum restitutio necessaria est ea ratione, quam aduersus Ioann. à Medina pro intellectu Regiæ legis adnotauimus. Non inficior me in hac obiectione dissoluenda longius fortassis, quàm venationis tractatui par erat, progressum fuisse: id tamen mihi condonandnm est, cùm propter expeditiorem & interiorem huius dispu-

tationis

tationis cognitionem: tùm ex eo, ꝙ & nostra digressio satis conueniens sit huius regulæ, Peccatum interpretationi. Imò & eadem causa nihilominus adhuc libenter quæram, quam ob rem collatio simoniacè facta ignoranti valeat ipso iure, donec in pœnam criminis à iudice rescindatur: & tamen D. Tho. in animæ iudicio censeat, hunc, qui beneficium habuit ex simonia ab alio eo inscio commissa, teneri ēt ante sententiam ad restitutionē: cū pœnali legi locus non sit in foro cōscientiæ ante iudicis exteriorē executionem? Huic dubitationi facillimè respōdebimus, si Diui Thomæ sententiam hac de re sequamur: is inquam in d. arti. 6. ad tertium, hæc scribit. Ad tertium dicendum, quod hoc quòd aliquis priuetur eo, quod accepit, non solùm est pœna pecccati: sed etiam quandoque est effectus adquisitionis iniustæ: puta cum aliquis emit rem aliquam ab eo, qui vendere non potest: rursus idem Thomas scripserat in responsione ad quæstionem in hunc sanè modum. Respondeo dicendum, ꝙ nullus potest licitè retinere id, quod contra volūtatem domini adquisiuit. puta si aliquis dispensator de rebus domini sui daret alicui contra volūtatem, & ordinationem domini sui: ille qui acciperet licitè retinere non posset. Dominus autem cuius ecclesiarum prælati sunt dispensatores, & ministri, ordinauit, vt spiritualia gratis darentur, secundùm illud Mattæi. 10. gratis accepistis: gratis date: & ideo qui muneris interuentu spiritualia quæcunque adsequitur, ea licitè retinere non potest. Hactenus Thomas, cuius verba in specie retuli, vt ex
8 eis valeat lector satis percipere, † simoniacam sacerdotiorum collationem, & itidem aliarum dignitatum & beneficiorum concesfionem nullam esse, nec ius aliquod adquisitionis tribuere ei, cui facta fuerit, non quidem in pœnam criminis, sed quia ex natura rei iure ipso naturali hæc adquisitio impediatur diuina voluntate: sine qua spiritualia vendi non possunt. Idcirco qui ea ex uenditione habuerit, iure iustitiæ commutatiuæ dimittere tenetur, & restituere ipsis ecclesiis particularibus, vel ecclesiæ uniuersali: materia etenim vendibilis non est: atq; ex eo, titulo emptionis, adquiri nequit: vnde restitutionis obligatio meritò

dedu-

deducitur.Inde palam consequitur, beneficium adquisitũ per simoniam inscio eo,cui collatum est,cõmissam, etiam in foro animæ dimittendum fore, cum illud habens perceperit,& cognouerit vitium simoniæ: quia ipsa adquisitio peccat propria natura rei,quæ in venditionem deduci nequit absq; cõsensu diuino.qua rõne beneficium hoc adquiri non potuit,nec fuit adquisitum ei,cui collatum est. Sicuti nec res vendita alicui ignoranti venditorem eam non potuisse vendere,ei non adquiritur ab initio.Et idem probatur,quia si materia vẽdibilis non est, vt constat,parũ refert qđ emptor bona fide emerit,aut quod quis bona fide eam habuerit,,si tamẽ emptionis conuentio præcesserit vt ea daretur.quod maximè est notandum.

Sed iuxta hũc sensum D.Tho.dubium est,quàm ob rem iura pontificia in hoc casu statuerint, collationẽ beneficii non ipso iure irritam,sed rescindendam esse: cum ex Diui Tho. opinione ab initio ex propria natura fuerit ipse actus nullus, nec potuerit vim aliquam habere lege humana,quæ diuinum consensum supplere nequit? Nam & bona fides emẽtis rem alienã absq; domini consensu,vel possidente rẽ aliquam ex titulo nullo,tantũ eum defendit dũ ipsa bona fides manet: at accedente mala fide statim restituere ipsam possessor tenetur, nec est expectanda iudicis sententia: quæ videtur in hac nostra specie requiri ad rescissionem collationis.Ego,si vera est Sancti Tho.ratio, arbitror,ẽt iure humano hanc simoniacã collationem factã alicui simoniæ vitium ignoranti ab initio,nullã fuisse, & ideo per iudicem exteriorẽ cogendũ eũ fore beneficium dimittere cum fructibus à die scientiæ,& malæ fidei perceptis,& percipiẽdis, & qui eo tempore nondum fuerant cõsumpti: atq; item ab eo die statim teneri ad dimittendum beneficium sibi collatum secundùm omnes. Quod minimè procederet saltem quò ad fructus perceptos, si titulus ab initio iure humano foret validus cum fructus nequaquam deueantur apud iudicem exteriorem ante sententiã, vel saltem ante malam fidem,vbi quis per sententiam priuandus est: non priuatus ipso iure secundùm varias opiniones,quas hac de re tradidimus in epitome in 4.decret.

2.par.c.6 §.8.num.7.vnde fructus percepti ante scientiam criminis licèt nondum consumpti, profectò si titulus ab initio ualidus foret,minimè essent restituendi: cum fuerint percepti eo tempore,quo quis titulum ipso iure ualidum,& bonā fidē habuit.Igitur Pontificiæ decisiones,quę hant simoniacā collationē rescindendam per sententiam fore statuerunt,referendæ sunt ad reuocationē facti, quæ potius declaratio quædā est,quàm reuocatio iuris, ut tandem iudex pronunciet,eā collationem, quatenus ita facta est,reuocandam esse,& reuocari:ac declaret ab initio nullam fuisse. Sæpissimè etenim hæ declarationes apud iura Pontificia nouæ quædam reuocationes appellantur. Hinc sanè deducitur titulum hunc simoniacum nullum ipso iure fuisse,& ea ex causa per iudicem reuocari, non in pœnam criminis.

Quòd si contendat quis,titulum hunc ab initio ipso iure ualidum fuisse:sed tamen in pœnā delicti reuocari debere per iudicis sententiā: tunc sanè ipse possessor beneficii nullū crimen cōmisit, nec culpā aliquā contraxit, donec scientiā habuit simoniæ:etenim tenebatur statim id dimittere,ideoq; non dimittens beneficium ita adquisitum, ratum habere uidetur simonię crimen:eaq; ratione ad fructus tenebitur,ab eo die perceptos:iuxta eam opinionem, quæ probat, delinquentem priuandum per sententiā aliqua re, teneri ad fructus perceptos à die commissi criminis:atque ad eorum restitutionem posse per iudicem condemnari Et tamen Diuus Tho.pronuntiauit,etiam in iudicio animæ hunc teneri ad fructus perceptos ante scientiam criminis,modo hi consumpti non sint bona fide.unde uel hæc sententia D.Thomæ falsa est,uel certè minimè conuenit opinioni,quàm modo tractamus, & quę dictat, in pœnam criminis hunc possessorē beneficii eo priuandū per sententiam iudicis fore. Mihi profectò verior videtur Thomæ opinio propter ipsius rei naturam, & rationes ab eo adductas. Et fortassis iura humana hunc habere poterunt sensum,ut collatio beneficii facta per simoniam ignoranti sit ex propria ui,& natura nulla: quāuis statim huic ignoranti per iura humana noua fiat, & à labe simoniæ

immunis

gis diuinæ prohibentis simoniam autoritas ad omnia ecclesiastica traditur.ad idem text.in cap. ex diligenti.de simo. sic summus Pontifex etiam in simplicibus beneficiis simoniam punit in d.extrauag.2.de simo. præmittens eam iure diuino damnatam esse.

Non me latet frequentiori doctorum sententia receptum esse,quòd collatio beneficii simoniacè facta, non ex natura ipsa conuentionis, sed in pœnam criminis nulla sit. quasi uoluntas accesserit conferentis, qui beneficium ecclesiasticum dare potuit, tametsi hæc datio admistam habeat iniquitatem ob prætensam æstimationem spiritualis ad temporale. unde secundùm Doctor. iure diuino pœna æternæ damnationis infligitur simoniacis,licet ualeat eo iure collatio beneficii facta ratione simoniæ. quod maximè refragatur uerbis Sancti Thomæ, quę & à Cardin.sancti Sixti referuntur in cap. statuimus. 1.quęstione prima.col.1.& tertia.in secundo.

9 Hinc etiam † expendi poterit quod à plerisque in controuersiam adducitur an Papa scienter conferens alicui beneficium ob aliquod temporale,uideatur cum eo dispensare circa pœnas iuris humani,& Pontificij?& nisi expressim dispensauerit Romanus pontifex, non censeri tacitè ex hoc easdem pœnas remittere, tenent Panormi.in capitulo primo,de simonia. Adrian.quodlibet. nono,articulo ulti.uersicu.ad 4.Ioan.Maior.in distinct.25. quæstione.3. col.penul.quam in partem, dubius tamen, inclinat Caieta.2.2.quæstio.100.artic. ult. idem colligitur ex Ioan. Andrea in reg.cui licèt.de regul.iur. in 6.ex contrario remissas esse à summo Pontifice pœnas iuris Canonici, si ex certa scientia beneficium simoniacè contulerit,tenent Syluestrina uerb.simonia.§.quarto & 19.Palu. in 4.di.15.q. 4.Fely.in d.cap.1.de simon.& in cap. de cætero.col.ultima. de re iudicat.& Cardin.à Turre cremat. in cap.latorem. 1.quæstio.1.nume.4.Dominicus Soto de Iusti. & iur.lib. 9.q.5.articu.2.ad finem.& q.8.artic.2.quorum opinio probatur ex eo quod princeps sciens aliquem iure humano impeditum dignitatem habere,eam illi nihilominus conferens,uideatur tacitè,& implicitè eum capacē, efficere, &

ratione,quot ipse capere velit easdem feras intra propriũ agrum enutritas,& pecunia vendere.hanc opinionẽ idem Ioann. à Medina probat in d.q.12. cuius ea est potissima ratio, quod sicut ante prohibitionem domini, ita & post eam dominus ipse nullum ius habet ad feras intra proprium agrum enutritas.Etenim vt ante prohibitionẽ illæ feræ nullius erant:ita & post nullius sunt:idcirco capientis efficiuntur:nec prohibitio domini eum effectũ operatur,quod ea animalia vel ipsius efficiantur priusquã capiãtur,vel post quam eo prohibente fuerint per alium capta, in ipsius domini,non capientis dominium transeant.atq; ita hanc sententiam censeo veram esse, licet Florian. in d. l.Diuus.Iacobi.de feu.c.& cum venationibus.Cassanæ.in d.§.7.rubr.13.Felyn in cap. omnes leges.vlti.col.distinct. 1.& Claud.Cantiuncula in dicto.§.feræ. existiment, feras à venatoribus captas in eo agro, cuius fructus consistunt, & percipiuntur ex venatione,minimè capientium effici, nec ad eos pertinere: sed esse domino fundi restituendas, per textum in l.item si fundi.§.aucupiorum.ff.de vsufruc. quo probatur, reditus venationis ad vsumfructuariũ fundi pertinere.Nam & iure Cæsareo dubia est etiam in exteriori iudicio ea opinio ex glo.in d.l.diuus. cuius superius mentionem fecimus.

Sed & si certa esset apud iudicem exteriorem, in foro tamen conscientiæ nõ ita obtineret;sicuti apparet ex his, quę in præcedenti illatione adnotauimus. Etenim quòd fundi fructus in venationem ferarũ referatur, parum refert:aut profectò non plus, quã ipsius dñi prohibitio, ne quis eius agrũ vel fundũ ingrediatur.Non obstat tex.in d. §.aucupiorum. dũ iuriscõsultus inquit, Aucupiorũ quoq;, & venationũ reditũ Cassius ait lib.8.iuriscivilis ad fructuariũ pertinere:ergo & piscatoriũ. Hactenus iurisconsultus. Etenim ex eo loco deducunt plura primũ,usumfructuariũ posse uenari in eo fundo,in quo vsumfructũ hēt: nec posse à proprietario prohiberi, ne uenet ipse vsufructuarius, quod item probatur in l.usumfructuarium.ff. de vsumfru. deinde colligitur ab autoritate iurisconsulti, ad ipsum vsumfructuariũ pertinere,ꝙ is permittat, vel licentiã exhi-

beat venandi in fundo: cuius vsumfructū habet: eademq; ratione vsufructuarius poterit prohibere, ne quis fundū ad venandum ingrediatur. Tertiò inde apparet, pecuniam pacto promissam pro licentia venandi aliciui cōcessam, ad vsumfructuariū pertinere: quia cum ipse possit, & ius habeat prohibendi, ne fundū quis ingrediatur: poterit iustè vendere facultatem, & licentiam ingrediēdi ad venandū, vel ad alium licitum vsum. Hinc tamen non sequitur, feras intra fundum enutritas, esse fundi proprium fructum: vel eas pertinere ad vsumfructuarium iure dominii: cùm ipse in iis, quæ nullius sunt, & iure naturali communia cēsentur, non plus iuris habeat, quam quiuis alius.

10 Sextò † deducitur, vera interpretatio text. in l. si quisquam. ff. de diuers. & tempo. præscript. quo responsum est, posse alicui competere ex vsucapione ius piscandi, aut venandi in aliquo fluminis publici diuerticulo, vel in aliqua publici agri parte, ita quidem, vt possit prohibere aliis piscationem, & venationem. Idem probat tex. in l. sanè si maris. ff. de iniur. quòd obtinet, vel præscriptione tanti temporis cuius initium memoriam hominum excedat, vel cō suetudine legitimo consensu populi statuta. quemadmodum latè tradiderunt Bald. in rubr. ff. de rerum diuisione. col. 1. Ange. Are. in §. Flu. Institu. de rerum diuisione. Frā. Balb. in tracta. de præscrip. 5. parte. principal. 4. parte. quæstio. 6. optimè Aymon Sauil. in tract. de antiquita. temp. 4. parte. capi. materia ista. nume. 80. Sic & princeps potest priuilegium priuato concedere, vt ipse solus in aliqua parte maris publici, vel agri piscari, & venari possit aliosq; ne id faciant prohibere. glo. in d. l. si quisquam. & in d. l. sanè si maris. & in l. venditor. in princ. per tex. ibi. ff. commun. prædi. vbi iurisconsultus de Thynnariis tractat. quas Hispani dicimus Almadrauas: & sic de piscatione Thynnorū. nam & thynnariam piscationem dixit Vlpianus. Vnde nos Thynnaria dicere possumus loca in ipso maris litore, in quibus capiuntur thynni. Sed & hæc loca ita quidē parata, & instructa, vt thynni, & alii huiusmodi pisces capiantur. Cetaria, aut cetariæ dicuntur Latinè apud Plinium li. 9. c. 30. & ca. 15. quibus in locis meminit Plinius cetariū apud

apud Hispanos. Sic & Horatius li. 2. Sermon. Satyra quinta inquit esse verum quò ad principis priuilegium,

Plures annabunt Thynni, & cetaria crescent.

Idem adnotauit post alios Accursium secutus Carolus Ruinus, consil. 28. & 29. lib. 1. colum. 1. Decius consil. 271. num. 11. Etenim licet in his speciebus quis contra prohibitionem venetur. aut piscetur, in iuditio animæ, nequaquam tenebitur ad restitutionem piscium, aut ferarum, quas habuerit: quod probatur ex rationibus, & conclusione prænotatis: in foro autem iudiciali cogetur restituere in hac specie propter decisionem legis Partitarum, & propter opinionem gl. in d. §. feræ. in quibus ferè decisum est, venatorem, cogendum esse restituere ea quæ venatus fuerit prohibente illo, qui prohibere poterat.

Septimò hinc probatur, venatione prohibita in locis adhuc publicis per inferiorem à principe absque iusta causa, qui tamen præscriptione immemoriali, aut priuilegio, aut consensu communitatis, ius prohibendi adquisiuit; quæ iura maximè sunt in iudicio animæ, & quò ad Deum examinanda, ne Tyrannidem sapiant: quod si quis aduersus hanc prohibitionem uenetur, sibi adquirit feras, quas uenatione habuit, nec tenetur in conscientiæ foro eas restituere. quod probatur, si rationes, & conclusionem, quas modò præmisimus, diligenter obseruemus. Et fortassis in foro iudiciali, & si uera foret sententia glossæ in d. §. feræ. quæ lege regia partita comprobata est, ipse illam conclusionem seruandam esse censerem, cum quis habet ius prohibendi uenationem ea ratione, quòd fundus priuatus sit, non communis. uel quia ipsi soli ius uenationis competit, & non alteri eo inuito. Alioqui ubi uenatio prohibetur in uniuersum quò ad loca publica aliis ex causis, tunc satis erit quod iudex condemnet ad pœnam legis uel statuti, aut edicti prohibentis, nec debet necessariò ad restitutionem animalium condemnare.

Illud profectò prætermittendum non est, quòd prohibentes uenationem uel in locis publicis, uel priuatis, etiam propriis, tenentur ad restitutionem damni uicinis illati ex multitudine animalium, quæ in loco prohibito ob interdictam

dictam venationem enutrita exterius erumpunt, & messibus,ac segetibus exitium,ac deuastationẽ inferunt: sicuti eleganter respondit Caie.in tract.17. quæstionum ca. 12. Nec iusta est excusatio prohibentium venationem intra proprios agros,si permiserint eorundem animalium occisionem quoties proprium fundum aggressa in vicinorum agros diuerterint. Etenim tenentur hi qui prohibita venatione causam dederint animalium multitudini, & deinde ex hoc vicinorum prædiorum damno,vel illas feras includere,aut earum innumeram multitudinem extinguere,saltem diminuere,vel permittere liberam venationem, aut illatum damnum soluere. argumento textus in l.2.§. vltim.ff.si quadrupau.fecisse dica.l. item Mela.§. item cũ eo.ff.ad l.Aquiliam.l.hi enim.l.& generaliter.& l.qua vulgo.ff.de ædilit. edict. & eorum quæ notant Romanus singu.septingentesimoquarto.Innocentius, Abb. & Doct.in c.ad audientiam.de homic.

11 Præterea † licet secundùm quorũdam opinionem, quã modò probauimus; qui venatur in alieno fundo domino prohibente,non teneatur in animæ iudicio ad restitutionem eorum animaliũ,quę per venationẽ habuerit,nec ad eorum æstimationem:tenetur tamen ad æstimationẽ dãni,quod per eam venationem domino prohibẽti dederit. In hac verò æstimatione habenda est ratio animaliũ, quæ nisi extraneus venatus fuisset,dominus fundi, eiusve conductor habuisset,suaque fecisset,per apprehensionem: Itẽ habenda ratio est venationis, quæ in eo fundo per dominum solum exerceri solebat. Tandem hic venator,qui domino prohibente agrum alienum ingreditur, non tenetur ad restitutionem ratione captorum animalium, sed ratione damni illati per venationem ipsi domino,qui venari iure,& iustitia solitus intra proprium agrum fuerat. quod in specie visum est Ioan.à Medina in dicta quæstione 12. Imò & venatores omnino tenentur ad damnum, quod agri domino intulere in fructibus,& segetibus,etiam si expressa prohibitio non fuerit præmissa:cum sufficiat tacita quò ad istud damnum.

12 Sed † proximè dictis obstat fortissimè iurisconsulti responsum

responsum in l.quemadmodum.§.planè.ff.ad l.Aquil.planè (inquit, Vlpianus) si culpa nautarum id factum sit, lege Aquilia agendum. Sed vbi damni iniuria agitur ob retia, non piscium, qui adeo capti non sunt fieri æstimationem: cum incertum fuerit an caperentur. Idemque & in venatoribus, & aucupibus probandum. Hactenus ipse iurisconsultus, à quo, non posse incertum piscium, aut ferarum in venationibus, & piscationibus æstimari, quia plura contingere possent ob quæ nec feræ, nec pisces caperentur, adnotarunt Paul. de Cast. in l. non vtiq;. §. vltimo. ff. de eo ꝙ cert. loco Romanus in sing. 631. Præposit. in ca. iuuenis. de sponsal. tertia colum. Boerius in additionibus ad Dynum in rubr. de regulis iuris secunda colum. & Scoliastes quidam Panormitani in cap. commissum. de deci. litera, E. asseuerantes minimè deberi æstimationem nec interesse piscationis, aut venationis ab eo, qui alterum iniuria, & iniquè piscari, aut uenari impedierit, eiusve retia ruperit: idē & in eo, qui piscatorem, aut uenatorem, qui uictum inde quærebat, percusserit, uel occiderit, nam licet alioqui operæ percussi, aut occisi præsentes, & futuræ soleant æstimari. l. ex hac. ff. si quadrup. pau. fecisſ. dicat. piscatoris tamen, aut uenatoris percussi operæ minimè æstimabuntur, ut omnino incertæ. facit ad hoc textus in §. illud quæsitum. institu. de rerum diuisio. Sed iurisconsulti locus in d. §. planè. ita accipiendus est, ut obtineat in litoribus, & fluminibus, ubi piscatio certa non est, sed admodum rara, & incerta. quod plerunq; contingere solet. siquidē piscatores hac ratione sępius eluduntur, quam capiant. At ubi piscatio, aut uenatio uberrima, & optima est, ac certissima, quæ fallere non solet, profectò tunc amissio captus piscium, propinquum est interesse, & probabile: unde æstimari debet l. ait lex. in fine. ff. ad l. Aquil. cum l. sequenti. sicuti eleganter explicat Carolus Molinæus in l. unica. C. de sent. quæ pro eo quod interest. nume. 84. quo fit, ut impeditus piscari, aut uenari, ab eo, qui iure impedire non potuit, agere ualeat non tantùm ad retia rupta, eorumque ęstimationē: sed & ad æstimationem piscaturæ, quæ iuxta tempus, & locum certa imminebat.

Quin & præter hanc æstimationem pōt & altera in his piscationibus,& uenationibus constitui æstimatio si piscator,aut uenator certū quotidie lucrū habeat ex pacto , ꝙ cum altero pepigerit,vt ei det centum pro cuiuslibet diei piscatura. Etenim ex hac pactione piscator habere debet pro cuiuslibet diei piscatura centum,& ea certissima , siue piscatio uberrima sit,siue sterilis.textus singula. in l.si iactum retis.ff.de actio.empt.quo in loco Iurisconsultus illum approbat contractum,quo iactus retis emitur quicunque is futurus sit.Idcirco inibi est etiam responsum , ꝙ si piscator præmissa cōuentione inita nolit rete mittere emptor poterit aduersus eum agere ad æstimationem : atque æstimabitur incertum illius iactus, id est alea illa, quæ in uenditionem deducta fuit . quód & Bartol. tradit in l.cotem.§.qui maximos.secunda col.ff.de publ.facit textus in l.nec emptio.ff.de contrah.empt.Nec ex Iurisconsulto intelligas,incertam esse huius rei æstimationem:sed esse ęstimandam aleam illam & iactum retis qui ob uarium successum & dubium, incertum quid dicitur à iurisconsulto . Hinc & illud constat in prædictæ l.exemplo emptorē posse agere contra venditorem ad iactū retis,uel ad eius æstimationē,ut modo diximus , etiam si maior sit æstimatio . quam pretiū cōuentum:nam id plerunq; euenire poterit , atq; eadem ratione deducitur,posse uenditorē impeditum iactū retis mittere,agere aduersus impedientē non tantū ad pretium conuentum,sed etiam ad illam æstimationem iactus retis,quam emptori soluere coactus uenditor fuerit.Ex quibus tandē apparet defendi posse opinionem Ioā. à Medina,cuius paulò ante mentionem fecimus . Inde etiā probatur,piscatoris,& uenatoris percussi,aut occisi operas æstimādas fore,& posse iustissimè ęstimari:quidquid pręcitati Doctores uoluerint.Sic etiam patet error illius,qui Panormitano scolia adiecit in d.c.commissum.dum scripsit,impedientem aliquem piscari, uel retia piscatoris rumpentem,non teneri ecclesię ad æstimationem eius, ꝙ ex piscatura decimę ratione poterat competere.Etenim falsa est hæc opinio:quia & ipsi piscatori,aut uenatori restituenda est æstimatio piscaturæ arbitrio boni uiri, & huius æstima

 tionis

tionis pars decima ecclesiæ debetur: ubi, ex piscationibus, & uenationibus decima soluitur.

13 Postremò † est hac in re animaduertendum ad textum in d. §. illud quęsitum. institu. de rerum diuisio. quo responsum est, feram ab aliquo uenatore, etiam letali, secundùm Theophilum, uulnere, non aliter effici uulnerantis, quàm si ab eo capta fuerit: & ideò si ea uulnerata fugiens per alium capta sit, ipsius capiętis fieri. probatur hoc in l. naturalē. §. illud. ff. de adqui. rer. domi. notat Bar. in l. quo minus. q. 5. ff. de fluminibus. & idē erit in fera per retia, & instrumēta uenatoris illaqueata: nā si per aliū quàm apponentē retia, fuerit capta ex ipsis laqueis, eius efficitur, nō illius, qui rete posuit. Regia l. 20. tit. 28. par. 3. quę quidem constitutio addit, in aliquot huius regni locis contrarium seruari, ut sit ipsius feram percutientis, aut illaqueantis uenationis instrumento. quod fori lex expressim aperit, & refert lib. 3. tit. 4. l. 17. hanc item opinionem ut fera sit percutientis seruari consuetudine testatur Glos. in d. l. naturalem. §. illud. Nam cùm in hac specie minimè tractetur de pœna constituenda, etiam in foro conscientiæ & animę iudicio, erit seruandum id quod per leges humanas, uel consuetudines legitimè pręscriptas fuerit statutum.

14 Secunda † proponitur in hoc uenationis tractatu conclusio. Venatio & piscatio ferarum & piscium, qui priuatim alicuius proprii sint adeò natura rei prohibentur, ut non secus ad restitutionem uenatores piscatoresq; teneantur, quàm si domesticum, & mite alicuius animal capiant. Probatur hęc conclusio ratione iustitię commutatiuę à qua deducitur obligatio restituendi ex causa acceptionis iniquę: quę processit in damnum, & iniuriam proximi: cuius propria res capitur & aufertur. Vnde & in hoc casu potest dominus aduersus uenatorē agere actione furti. §. gallinarum. Institu. de rerum diuision. l. Pomponius. scribit. §. idem Pomponius. ff. fam. hercìscun. l. usumfructuarium. ff. de usufruct. quę quidem Iurisconsultorum responsa hanc conclusionem & illationem pręmittūt. sed & ipse aliquot ex hac assertione deducam, quo facilius percipiatur eius intellectus.

Primum hinc infertur, uenatorem teneri ad restitutionem animalium, quæ quis priuatim inclusa uiuariis, leporariis, piscinis, aut stagnis habebat, etiam si ab his locis animalia hæc exire soleant, modò habeant consuetudinem eundi, & redeundi: cùm isthæc animalia non habeant libertatem omnino exeundi loca septa, saltem possit domi nus exitum impedire facillimè occlúsis uiuariis. Idem erit in apibus priuato alueo inclusis, & de ceruis priuatæ sil

15 uæ muro circundatæ † Constatque hoc corollarium in l. tertia. §. item feras. ff. de adquiren. pos. & in d. §. feræ. cum sequentibus. & in l. 21. titu. 28. part. tertia. Procedit tamen quando hæc uiuaria, leporaria, piscinæ, & stagna facta fuerint priuata hominum opera: quòd si ab ipsis animalibus naturaliter facta fuerunt absque industria priuatorum, secus erit. ex §. Apium. Insti. de rerum diuisio.

Secundò hinc colligitur, horum animalium restitutionem faciendam esse eorum priuato domino, etiam si capta fuerint extra locum illum, quo includuntur, modò non amiserint eundi, & redeundi consuetudinem. Adhuc enim propria sunt illius, qui ea incluserit. quod expressim in cõscientię iudicio adnotauit Io. à Medi. d. q. 12. & probat in locis modò citatis, quamuis uenator nulla arte, nec industria usus fuerit ad deducenda illa animalia extra septa & loca quibus includuntur, in locum sanè publicum. At in casu primæ conclusionis uenator etiam arte, & industria educens feras, & animalia extra locum prohibitum, non tenetur ad restitutionem animalium: licet possit quandoque dici, eum obligari ad damni ex hac uenatione illati compensationem, iuxta ea, quæ tradidimus in septimo prioris conclusionis corollario. ad nihilum autem teneretur uenator, qui feras & animalia extra locum ueti tum absque ulla eius fraudem digressa caperet, & occideret. quod superius satis probatum est.

Tertiò ex hoc manifesti iuris est, quòd si quis arte, & fraude columbas deducat ab alterius columbario adque proprium attrahat, tenebitur is ad columbarum restitutionem, etiam in animæ iudicio. Eritque in foro iudiciali puniendus secundum ea, quæ hac de re notauit Cępo

la de seruit.rustic. prædio.capitu.de columbario, & cap. de uenatione.

Quartò, planè constat ex secunda conclusione ratio, quare prohibeantur uenatores, & alii quicunque balistis similibùsve instrumentis uti ad occidendas colúbas, quæ in priuatis columbarijs nutriuntur. quòd Cæpola tradit in d.cap.de columbarijs.Guid.Papæ q.218.Regia.l.22. facit ad idem tit.28.par.3.permissum tamen est quibuscunque,vt certo quodam spacio loci à columbarijs remoti columbas occidere possint.idque spacium iuxta decretum supremi senatus vnius leucæ limitibus definitum est.

His verò,quæ diximus partim refragatur tex.singularis in l.3.§.item feras.ff.de adquirend.posses. quo in loco iurisconsultus respondit,animalia inclusa viuariis, & columbariis priuatis,pisces item in piscinam congregatos à domino fundi possideri:non sic pisces inclusos in stagnis,nec feras in saltibus circunseptis degentes,& euagantes : nam hæ à domino fundi minimè possidentur. ecce igitur qualiter non omnino par ius sit in saltibus circunseptis, & stagnis,quod in viuariis,piscinis,& columbariis: atque ideo cùm inter hęc ratio differentiæ à iurisconsulto constituatur,patet in his non esse hanc secundam cõclusionem omnino constituendam.Huic autem obiectioni primùm respondetur,quò ad dominium non esse discrimen vllum inter stagna,& saltus piscinas,& viuaria,modo saltus & stagna,vtcunque longissimi spacii sint,manu hominũ, & priuata industria fuerint circunsepta, & fabrefacta. hancque sententiam olim Salmanticę publicè veram esse probare conatus fui:tametsi quò ad possesionem piscium, & ferarum in particulari, distinctio iurisconsulti mihi maximè placeat hacque arbitror esse illius responsi veram interpretationem,quam deduxi ab Accursio ibi, quem sequuntur Angel.Imo. Alexan.& Docto. communiter & præ cæteris Vincenti Hercul.in §.Nerua filius.nu.7.eiusdem l.3.sed licet quò ad possesionem manifesta sit,ac certissima iurisconsulti,& interpretum differentia:eaq; ex litera illius respõsi expressim constet.tamen adhuc, & quò ad dominiũ eandem esse differentiã admittendam à priori discendens sen-

tentiam

tentiam nunc opinor:propter rationem, qua iurisconsultus, eiusq; interpretes utútur.ea enim est, q pisces stagnorum & feræ in saltibus circunseptis enutritæ, libertati naturali relictæ sint.quæ quidem ratio probat hos pisces, hasque feras nondum in vllius dominium transisse, donec per occupationem capiantur.oportet tamen eum discrimē cōstitutum esse à iurisconsulto inter viuaria, & saltus, etiam circunseptos: piscinam & stagna diligēter perpendere harum dictionum proprietatem secundū quam iurisconsulti responsum accipiendum est viuaria quidē dicuntur loci, quibus vel aues, vel pisces, vel feræ continentur ad victum humanum, hominum quidem industria animalibus in ea loca immissis, vt nutriantur, aliaq; progenerent ad mēsarum delicias, ex l. vsufructuarius venari. §. viuariis, ff. de vsufruct. Plinio lib. 9. c. 54. & lib. 8. ca. 52. dicuntur etiā viuaria apud Columellam lib. 8. c. 1. loci, ubi nemoribus clausis pecudes syluestres custodiuntur. Stagna dicuntur q temporalem continent aquam inibi stagnantem, quæ plerunq; hyeme colligitur nec fluit, nec refluit. l. 1. ff. vt in flumi. publi. nauig. lic. piscina verò est ea, in quam pisces humana industria mittuntur, vt ibidē nutriantur. Igitur quò ad dominium, & possesionem pisces piscinarum, & feræ viuariorum pertinent ad dominum fundi, cui piscina, & viuaria accedunt. at pisces stagnorum, & feræ in nemoribus circunseptis euagantes non sunt ipsius domini, nec quò ad possesionem, nec quò ad dominium quoties saltus, vel stagna natura loci, arborum densitate, aut rupibus circunsepta sunt. Quòd si fuerint circunsepta nemora ipsa, & stagna, opera, & industria hominum, tunc idem erit si pisces & feræ nihilominus relictæ sint in naturali libertate. Sed si hominum opera ita sint animalia circunsepta, vt naturalis libertas earum ex hoc impedita sit, profectò nō video qua ratione hæc ad agri dominum non pertineant. Nisi velis ad literam obseruare iurisconsulti responsum in d. §. item feras. cuius hæc sunt pulcra uerba: Item feras bestias, quas viuarijs incluserimus, & pisces, quos in piscinā conieecerimus, à nobis posfideri. Sed eos pisces, qui in stagno sunt, aut feras, quæ in syluis circunseptis euagentur, à nobis

nobis non posſideri: quoniam relictæ ſint in libertate naturali: alioqui etiam ſi quis ſyluam emerit, videri eum omnes feras poſidere quod falſum eſt. Hæc iuriſcóſultus. Qui coniectionem piſcium in piſcinam, & concluſionem ferarum in uiuaria hominum induſtria, & opera factam, ne feræ vagari poſſint, exigit, vt earum poſſeſsio fundi dominio competat: & adquiſita ſit.

SECVNDAE PART. RELEC. §. IX.

S V M M A R I V M.

1 *Princeps ſuperiorem minimè recogoſcens, ius habet indicendi bellum.*

2 *Iuſtum bellum non tantùm dicitur ex autoritate indicentis: ſed & cauſa.*

3 *Iuſtum bellum eſt, quod fit ad defenſionem, uel vindictam, vel punitionem.*

4 *Rebellio eſt iuſta cauſa gerendi belli, & inibi traduntur aliæ iſtæ belli cauſæ.*

5 *Imperator, an ſit totius mundi dominus, etiam quò ad protectionem: quo in loco quæſtio latiſſimè diſputatur.*

6 *Poteſtas ſpiritualis, in quo à temporali differat?*

7 *Summus pontifex an habeat temporalem iuriſdictionem, in actu, vel in habitu.*

8 *Intellectus Bart. in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vendi. & ibi dominiorum diſtinctio.*

9 *Reges Hiſpaniarum immunes ſunt et liberi à Cæſarum Imperio.*

Ecimoquintò potisſimũ à principali regula procedit diſputatio de reſtitutione rerum, quę à militibus bello capiuntur: quæ neceſſariò illam præmittit, quod ſit bellũ iuſtũ, & quæ ad belli iuſtitiam requirantur. Nec tamen hic de bello ita longè tractabimus, ut uideamur ex profeſsò rem iſtam tractandam, & examinandam aſſumpſiſſe: ſed obiter quæ ad iuſtitiam belli attinent com-
1 pendio quodam expediemus. † Igitur præcipuè ad belli

belli iustitiam primò necessaria est autoritas principis, qui bellum indicere possit: priuatus etenim, qui superiorem habet, apud quem possit iniuriarum agere, resque proprias ab alio captas exigere, bellũ gerere nequit: prętertim quod principi, cuius Imperio subditus est, iniuriã facit, si eo inuito, vel absque eius autoritate bellum alteri indixerit. Habet autẽ ius indicendi bellum princeps, qui superiorẽ neminem habet in eius principatu, secundùm Augustinũ libro 22. contra Faustum, cap. 74. cap. quid culpatur. 23. q. 1. Isidorus libro decimooctauo Etymologiarum: & cap. 1. 23. quæst. 2. l. hostes. ff. de capti. & postlimi. reuersi. l. hostes. ff. de verbor. significatione. idem adnotarunt Diuus Thomas & Caieta. 2. 2. q. 40. arti. 1. Innoc. in c. olim. in 1. de restitutione spoliat. idem & post alios Pauor. in c. sicut. de iureiuran. nume. septimo. Gloss. & ibi Docto. in sum. 23. q. 2. Bart. in d. l. hostes. num. 14. ff. de capt. & est communis opinio apud eos qui hanc materiam tractauere: ac deducitur ex traditis per Adria. in 4. sent. tract. de restitutione: cap. aggredior. casus speciales & Floren. 3. par. titul. 4. c. 1. § 9. Syluest. verb. bellum 1. q. 1. Caiet. in 2. Thomo opusculorum q. ult. Maio. in 4. sent. dist. 15. q. 20. Alfonsus à Castro libro 2. de iusta hæret. punit. c. 14. Cardi. à Turrecremata in d. c. quid culpatur. Ioan. Andreas, & Docto. in c. 1. de homicid. lib. 6. Ioan. Lignanus in tract. de bello. c. 13. Gloss. Barto. 2. colum. & post eum iuniores in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. Oldra. consil. 70. Ioan. Eckius Homilia ult. dominicæ tertiæ post Epifaniam. ex quibus frequentiori eorum sententia ad iustitiam belli non tantùm est necessaria autoritas eius, qui potest bellum indicere, †sed & iusta in-
2 dicendi belli causa: & præterea recta bellantium, & indicẽtium bellum intentio, ut sanè fiat, & bellum geratur animo propulsandi iniuriam à republica, eidemque irrogatã vindicandi. Sed quia hæc vltima causa non pertinet ad restitutionem captorum in bello: cùm & si desit recta bellãtium intentio, nihilominus capta in bello alioqui iusto, & indicto ab eo, qui indicere potuit, non ex hoc sunt restituenda: quod in specie notant Adria. in d. c. aggredior. Caieta. in d. q. 40. arti. 1. ad finem. Maior in d. q. 20. versi. istis notatis.

notatis.Syluest.verb.bellum.q.1.& Ioan.Eckius in distin. homilia vlt.col.4. siquidē restitutionis obligatio nunquā oritur à praua capientis intentione,autore Tho.2.2.q.66. art.8.uersi.ad primū alias iustas belli causas persequemur, præter eam,quæ semper ad iustitiam belli publici necessaria est,autoritas scilicet principis.

3 Inter†alias belli causas,quæ iustissimæ censeri solent,illa est omnium probatissima,& ad quam ferè omnes,quæ tradi consueuere referri possunt,quod bellum fiat ad defensionem reipublicæ,ne ea à tyranno per uim opprimatur:item ad defensionem proprii imperii,& prouinciarum ad id pertinentium:quasi fiat ad defensionem personarū, & rerum.d.capit.olim.primo. de restitutione spoliat.l.ut uim.ff.de Iustitia & iur.c.2.de homi.l.furem.ff.ad l.Cornel.de sicariis.l.itaque.ff.ad l.Aquil.l.3.ti.8.Part.7.atque hanc esse iustam belli causam fatentur Thomas & præcitati Docto.qui & idem esse censent,quoties bellum geritur ad uindicandam iniuriam iniquissimè illatam quorū sententia probatur autoritate Augustini libro 6.q.10.q.super Iosue.iusta,inquit,bella solent diffiniri quæ ulciscuntur iniurias.ad idem facit,quod scribit post Azonem glo. in l.nullus.C.de Iudę.asseuerans,etiam priuatū posse iniuriam sibi factam ulcisci propria autoritate,quoties ei permissum non est,nec suppetit facultas uocandi offensorem ad iudicium, ut per iudicem is cogatur iniuriam compensare,& satisfacere iniuriam passo.cuius glo.meminere Felyn.in d.c.2.de homici.Panor.in c.1.de iudi.num.33.Alexand.& Iason in l.miles.§.qui iudicati.ff.de re iudic. tametsi in priuato Azo in summa eam opinionem intelligat ueram esse,modo uindicta fiat absque occisione,& percussione offensoris: quod quidem moderamen in principe,qui superiorem non habet,minimè procedit.His accedit gloss.in cap.iusgentium.1.distinct.cuius ipse mentionem fecit in lib.primo Variarum resolutio.ca.1.ad finē.ex quibus constant duæ causæ iustæ ad bellum indicendum. Etenim bellum iustum,uel est defensiuum, uel uindicatiuum. defensiuū uerò etiam priuatis licet absque autoritate superioris,uel principis:cùm ad defensionem ipsa iuris

naturalis lex autoritatem præstet.d.l. vt vim. qua ratione hæc defensionis causa maximè iustificat bellum publicū, quódq; publica autoritate fit, tametsi itidem & absque ea ex legis naturalis autoritate posset bellum publicū ad defensionem geri.quod satis manifestum est.

Tertia†proponitur belli causa,contumacia seu rebellio
4 iniquè recusantis Imperium,cùm subditi aduersus Principem insurgunt,nec volunt ei obedire, & si fuerint ab illo sæpe admoniti,hæc probatur quia grauis iniuria Deo, & prīcipi fit,si eius Imperio subditi resistāt. ad Ro.c.13.itaque inquit Paulus,qui resistit potestati,Dei ordinationi resistit.Sic Dauid rex bellum mouit aduersus Seba filiū Bocri:propterea quod populum solicitauit,vt à Dauide rege ad ipsum deficeret 2.Regum c.vigesimo.vnde & Augustinus dicto lib.22.contra Faustum c.74.ait,aduersus uiolentiam resistentium,siue Deo, siue aliquo legitimè imperio iubente,gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis: cū in eo rerum humanarum ordine inueniuntur,vbi eos vel iubere aliquid tale,vel in talibus obedire iustè ipse ordo constringit.can.quid culpatur.23.q.1. idem Augustinus q.10. super Iosue.lib.6.quæs.inquit,iusta bella solent definiri,q̄ vlciscuntur iniurias.sic gens,vel ciuitas plectenda est,quæ vel vindicare neglexerit quod à suis improbè factum est, vel reddere,quod per iniuriam ablatum est.can.dominus. 23.quæst.2. Hoc ipsum constat ex Aristotele libro septimo Polit.cap.decimoquarto.ad finem. vbi bellum iustum esse censet, vt in seruitutem redigantur, quos seruire oportet,& vt his, qui seruitute digni sunt: legitimè dominemur.idem Aristoteles dixerat.1.poli.cap.quinto.ex nostris Innoc.communiter receptus in dicto cap. olim.in 1. de restitut.spoliat.hanc esse iustam belli causam opinatur. tametsi existimet, potius esse executionem iurisdictionis, & punitionem rebellium in hoc casu, quam bellum, & ideo captos in eo non effici seruos capientium. quod maximè est obseruandum.Nam & idem optimè adnotauit Ioann.à Terra Rubea in tractat. contra rebelles. 2.parte. artic.decimo conclusi.decimatertia.qui hanc tertiam iustam belli causam etiam tradit ex.l. amissione.§.

qui

qui deficiunt.ff.de cap.dimi.l.si quis ingenuam.§.in ciuilibus.ff.de captiuis.

Quarta causa huc referri poterit: cũ bellum iustissimè indicitur ad repetendas res, quæ per violentiã ab hoste detinentur.& hæc constat ex Augustino in præcitatis locis. & secundi Reg.c.2.vbi Dauid mortuo Saule bellum gessit contra Isboseth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnum Israel,quod dominus per Samuelem Prophetã tradiderat Dauidi.suntque passim hac de re innumera exempla,cùm apud fideles,tùm apud ethnicos, qui bella acriter gessere ad repetendas proprias res quas alioqui repetere absq; iure belli minimè potuissent.Arma, inquit apud Lucanũ Cæsar teneri omnia dat,qui iusta negat. Vnde & hęc causa ad præcedẽtes pertinet: cũ sit vindicatio iniuriæ ex eo illatæ,quod res propriæ inuito domino detineantur.

Quinta etiam ex ratione iniuriæ illatæ traditur iusta belli causa,cũ quis alium impedit,ne per aliquam prouinciam transeat,etiam propriam impedientis,modò transitus ille innoxius futurus sit.Etenim licitum est tunc bellum impedienti mouere. Nam cùm transitus innoxius, qui iure humanæ societatis,debetur, negatus fuerit iustè, neganti bellum infertur.

Quam quidem causam probat Historia sacra numerorum capit. 21. quo in loco scriptum est, filios Israel pugnasse contra Seon & Og Reges Amorrhæorum propterea quòd illis permittere noluerunt transitum innoxium in terram sibi à Deo promissam: quã de re diuus Augustinus libro quarto. quæstionum capit. Quadragèsimo-quarto.super Numeros inquit,Notandum est sanè quemadmodum iusta bella gerebantur, innoxius enim transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquissimò patere debebat.refertur à Gratiano.in can. vlti.23. quæstione secunda tradit Ioann.Lupi quinta parte de regno Nauarræ.§. tertio. Barto. in l. 1. C.de paganis. Iason in l.ex hoc iure.2.colum.ff.de iust.& iur. Albertinus in rubri. de hæret.in sexto.quæstio.8.numer.12.ad has ferè causas plures aliæ reducuntur, quas præcitati doct. & præsertim doctissimus Alfonsus à Castro in dicto.li. secundo capit.

decimo-

decimoquarto.diligenter congessere.

Hinc denique obseruandum est,quid de repræsaliis,ut uulgari dictione utar,iure respondendum sit. Nam summus pontifex in c.1.de iniur.lib.6.eas non omnino licitas esse insinuat dum asseuerat iure naturali,& diuino aliquã tulum dissidere,prius tamen illud præfari oportet, apud ueteres morem, ac legem fuisse uetustissimam quidem, qua sancitum erat in hunc sanè modum, Si quis uiolenta morte obierit: pro hoc gentilibus, & cognatis androlepsiæ sunto,quo ad iudicium sceleris,pœnasque subierint uel necis autores dediderint.Androlepsia uerò ad tres usque, nec eo amplius esto. huius legis meminit Demosthenes in oratione aduersus Aristocratem.Qui sensit,Androlepsiam istam lege permissam esse cõtra eos apud quos cædes facta fuerat.Iulius verò Pollux eam permissam fuisse scribit contra eos, qui homicidam profugum susceperint, nec eum petentibus dederint,nec od criminis pęnã, nec ad uindictam,nec ipsi iustè punierint.unde moris antiquissimi fuit ut qui homicidium perpetrassent, si cũ in externam urbem profugissent,ad pœnam expostulati non dederẽtur his,ad quos facinus admissum, eiusq; ultio pertinebat,ut permitteretur iniuriam passis pignorandi potestas,quam Androlepsiam Græci vocant.meminit huiusce rei Budæus in annotationibus ad l.aut facta.§.euentus.ff. de pœnis.quo in loco scribit.quas vulgo Barbare dicimus repręsalias, Latinè dici posse pignerationes: quemadmodũ,& eas appellat summus Pontifex in d.c.1.de iniuriis in 6.uel Clarigationes,ut uisũ est Hermolao.Adhũc etenim modum repræsaliæ quotidiè permittuntur, ut si qua ex gẽte latrones,aut piratæ, uel quicunque alii homicidia, rapinas aliave scelera perpetrauerint iniuriam,damnumve intulerint:nec iniuriam damnumve passi potuerint eius obtinere,uindictam,aut iustitiam consequi apud eam rẽpublicam:cui scelerum autores subiiciuntur, & quæ eos susceperit:tunc liceat iniuriam passis pignorationibus uti aduersus illius reipublicæ homines:cuius moris iustitia, cõmuni omnium consensu deducitur, ab autoritate Augustini.q.10.super Iosue: quem Gratianus retulit in d.c.domi

nus.23.

nus.23.q.2.eiusdem & nos paulòante meminimus is.n.inquit,sic gens,vel ciuitas plectēda est,quæ vindicare neglexerit,quod à suis improbè factum est,idem regia.l.4.ti. 7. part.5.vnde pignerationes istæ licitæ censentur,iuxta quorundam opinionē,quā latè examinarunt Anc. Dom.Fran. & Iacobus de Canibus in relectione.c.1.de iniu. in 6.Bar. in tracta.de repræsalii.Bul. & Saly.in Aut. omnino. C.de actio.& obligat.Inn.in c.olim.de restit.spol.Iacob. de Bello visu in Auten. ut non fiant pignerationes.Sylue. uerb. repræsaliæ, quorum rationibus latè perpensis, præsertim his,quæ latius cæteris Iacobus de Canibus tradit,ego cēseo,non aliter repræsalias licitas fore,quàm eo modo,quo bellum licitum iure naturali, & diuino, atque humano censetur. Nam à iustitia belli ad repræsaliarum ius argumentantur ferè omnes, & maximè dum autoritate Diui Augustini utuntur. vnde omnino requiritur autoritas eius principis,qui bellum indicere potest, & præterea causa illa,quę secundùm Augustinum iustum bellum efficere solet:nempè quod illa respublica, aduersus quàm indicuntur pignerationes istæ, neglexerit uindicare, quod à suis improbè factum fuerit.

Hinc,ni fallor,manifestum est,quod plerique hanc quęstionem disputantes probare conantur.nempè reprę salias istás,seu clarigationes non esse licitas,quò ad offensionem personarum innocentum,& qui nullam culpam damni illati contraxerunt,quasi permissum sit,alium pro culpa alterius puniri in rebus: nō tamē in personis: quod alibi à nobis disputatū est.etenim cū istæ pignerationes ad similitudinē iusti belli ex Augustino permittātur sicuti in bello iusto non licet principali intentione, & opere innocentes occidere: fœminas inquā nec infantes; licet tamen per accidens.s.cùm aliquod oppidum machinis,ignibus,& tormentis concutitur;id siquidem natura belli dictat:cùm aliter geri non possit;sic in his clarigationibus publica,& iusta in dictis autoritate non licet principali intentione personas innocentium offendere eos occidendo aut percutiendo: quamuis liceat bona eorum capere: permittit tamen conditio rei,quod ex accidenti occidantur,& percu-

tiantur innocentes: siquidem aliter pignerationes legitimè indictæ non possint per milites exerceri, nec per eos qui ius publicum pignerandi habent: quia innocentes se & sua defendunt, vel ciuitas, quæ causa pignorationis impeti tur, aliter capi non potest. hanc sanè opinor esse huius controuersiæ breuem resolutionem: cætera possunt à præcitatis autoribus longius peti.

Cæterum non est hic prætermittendum, an Imperator Christianorum iure valeat bellum indicere infidelibus, ex eo quòd eidem totius orbis domino, & omnium in profanis, & temporalibus principi, parere recusant: obedientiam, quam ei præstare, & exhibere tenentur, per fidem negantes: vel ex eo quòd infideles idola colant, aut contra legem naturæ multa scelera committant, vel religioni Christianæ aduersentur? cuius quæstionis examini prænotanda est vera, ni fallor, etiam si maximè sit controuersa, conclusio.

5 Imperator, † vtcunque sit legitimè electius, & per summum Pontificem confirmationis corona insignitus, nec quò ad dominium, nec quò ad iurisdictionem, aut protectionem, totius orbis dominus est: sed eius tantùm partis, quæ Romano subdita fuit Imperio. probatur hæc conclusionis ipsius iuris humani, ac Cæsarei responsionis: primò in l. mercatores C. de cõmerc. & mercator. dũ inquit Cæsar, tàm Imperio nostro quàm Persarum Regi subiectos. quo in loco fatetur Imperator, Regem Persarum non esse subditum Romano Imperatori, & habere eũ sibi subiectos homines, qui Imperio Romano minimè subiecti forẽt. ad idem. l. 2. C. de vet. iure enuclean. l. 1. C. de offi. præf. præt. Afri. & in l. postliminium. in princip. ff. de captiuis, ibi inter nos, & omnes liberos populos, regesque moribus, & legibus constitutum. vbi mentio fit populorum, qui liberi essent ab Imperio Romano, liberi autem hi dicũtur, qui nullius alterius potestati subiecti sunt: atque ita in ea specie populus liber dicitur, qui subditus non est Romanæ ditioni. l. non dubito. ff. de capt. & postlimin. reuers. vt hinc manifestè pateat error eorum, qui dicta iurisconsultorum responsa ad factum, non ad ius retulere: quasi voluerint

iurisconsultorum

iuriſconſulti libertatem illam Perſarum à Romano Imperio iniuſtiſsimam fuiſſe, & de facto potius quàm de iure obtinuiſſe. Nam legislatores nunquam de facto, ſed de iure reſpondere conſueuerunt. l. mora. in princ. de vſurp. gloſſ. in cap. conſultationi. de tempo. ordinat. nec licet profectò ita temerariè legum verba interpretari, ut ea ad vim, & iniuriam potius quam ad ius referantur. vnde reſponſionem iſtam, & doctorum interpretationem, opinor ſatis futilem, & leuem eſſe.

Secūdò probatur eadē cōcluſio in l. 1. C. de ſum. Trinit. l. omnibus. ff. ad Trebel. l. vlt. C. de ædif. priua. quibus in locis quoties mētio fit Imperatoriæ & Romanæ iuriſdictionis, relatio dirigitur & tendit in eos, qui ſub Romano imperio ſunt. Quaſi expreſsim inibi conceſſum ſit, eſſe in orbe innumeras nationes, quæ liberæ ſint à Romanorum, & Cæſarum Imperio, & iuriſdictione, protectioneve.

Tertiò, vt alia omittam, paucis enim huius concluſionis veritas conſtat, licet longè lateq; fuerit à quibuſdā diſputata, multis ad hanc controuerſiam adductis, quæ vel parum vigeant uel falſa ſint, perſtringam fortius huius aſſertionis probationem. Etenim ſi Imperator quò ad iuriſdictionem dominus eſt totius, & uniuerſi orbis id nō alia ratione contingit, quàm ꝙ hæc poteſtas à natura ipſa, vel lege diuina, aut humana, vel à Chriſti vicario, maximoq; Pontifice tradita fuerit. nullum aūt ius ex his Cæſari, aut Imperatori uniuerſi orbis iuriſdictionem tribuit: igitur Imperator nō eſt totius orbis dñs. Conſequens ſatis euidēter conſtat. Maior verò patet: quia principibus nō poteſt alio iure cōpetere in inferiores Imperium, quàm aliquo ex ſuperius nominatis. Nec enim hic de populorum conſenſu tractamus: cùm de eo minimè appareat, nec natura ipſa poſſit ab vniuerſi orbis populis præſtari: & præterea quia res eſt ſatis nota abſque vlla probatione quod populus liber poſſit principem ſibi eligere, & conſtituere, cui ſe ipſum ſubmittat. minor uerò probationis & collectionis pars ſequentibus inſtruitur. Natura ſiquidē ipſa inſtitutū non eſt, quod uniuerſus orbis uni principi ſubditus ſit, quod à rei difficultate deducitur. autor enim eſt

Aristoteles lib.7. Politicorũ.c.4. difficilè esse & fieri non posse, ut præclaris legibus regatur nimiũ celebris ciuitas. numerus, inquit, immensus, nec descriptione ulla, nec ordine contineri potest. Quod si ciuitatem ciuium multitudine frequentem existimat Aristoteles difficillimè administrari posse naturali ratione. multò profectò difficilius uniuersus orbis ab uno rectore, & principe regi poterit.

Præterea si à natura institutũ foret uniuersi orbis unũ esse principem, aliquando ab initio mundi ab uno principe fuisset uniuersus orbis rectus, & administratus. quod nũquam contigit. id etenim quod à natura institutum est in re præsertim adeo frequenti, etiam si quandoq; ex hominum malitia, & hominũ uitio infringatur, & uioletur, alicubi tamen & quandoq; sicut lumine naturali cognitum est, ita & eadem lege seruatum extat.

Ad idem facit insignis Diui Hieronymi locus, qui solet ad probationẽ contrariæ opinionis induci, ex epistola ad Rusticum monacum de uiuendi forma. c. in apibus. 7. q. 1. & est locus is primo epistolarũ Thomo in hæc uerba, In apibus princeps vnus est; & grues unam sequuntur ordine literato. Imperator unus iudex unius prouinciæ. Sic etenim legitur apud Gratianum. At apud ipsum Hieronymũ ita scriptum est. In apibus principes sunt. Grues unam sequũtur ordine literato. &c. Nam etsi naturæ consonũ sit, quod cuiuslibet familię, & cuiuslibet reipublicę unum caput cõstituatur, sitque unus rector: non tamen ita conuenit rationi naturali, quod omnium familiarum omnium ciuitatũ, & rerum publicarum unus sit princeps. Nec enim omniũ apum unus, & idem est rex, nec omnes mundi grues unam sequuntur. Vnde palam est diui Hieronymi locũ huic opinioni, quam probamus, omnino suffragari & temerè pro contraria parte adduci. His accedit quod si naturali iure totius uniuersi orbis unus esset princeps, huic tenerentur omnes lege naturæ subesse, & obedire: nec posset quisquam ab eius imperio liber esse ulla temporis etiam longissimi præscriptione, nec ulla ex alia causa, quæ ab ipso iure naturali non procederet, & quæ ipsi iuri naturali derogaret: cùm iura naturalia immutabilia sint. Et tamen

130 GE100130 130

men sunt in orbe principes,qui Imperatori,& Cęsari utcũque maximo non submittantur imò iustisimè ab eo immunes,& liberi sunt: quod statim probabitur: ergo iure naturali, & ab ipsa natura non est Imperatori concessa totius orbis iurisdictio nec conueniens foret, ut eam unus princeps haberet ob difficillimam reipublicæ administrationem.

Ex diuino iure plura testimonia ab his, qui tenuerunt contrariam sententiam,citantur, quibus minimè probatur ea opinio. & primò dum Lucæ 22. scriptum est, Ecce duo gladii.hic etenim nõ significatur,qđ unus princeps,& sic Imperator sit à Deo uniuerso orbi in temporalibus cõstitutus:sed quod sint duæ potestates in orbe: una spiritualis,altera temporalis.sicuti & Genesis 1.fecit Deus duo luminaria magna luminare maius, & luminare minus. Quẽ locum Romanus Pontifex in capitulo, solitæ.de maiorit. & obed.rem istam pertractans ita interpretatur, ut eã Dei institutionem referat,ad duas dignitates: pontificalẽ quidem,& regalem:id est spiritualem potestatem, & temporalem.quod satis ibidẽ exponitur. Nec temporalem potestatem expresit Pontifex sub nomine Imperatoris, sed Regis:non quod sit æqualis potestas regia potestati Imperatoriæ: nam Imperator dignitate regem præcellit:sed quia & rex potest habere eandem temporalem potestatem,sicut Imperator.Idem probat Romanus pontifex eleganter,dũ in eodem capite scribit, Imperatorem potestatem temporalem,& pręcellentem habere ac in ea præcellere illos dũtaxat,qui ab eo suscipiunt temporalia. igitur est Pontificis summi autoritas,quæ probat, Imperatorem nõ esse totius,& uniuersi orbis monarcam.

Secundò adducitur ex lege diuina locus capit.2. Lucæ, Exiit,inquit,edictum à Cæsare Augusto,ut describeretur, uniuersus orbis: à quo conantur colligere partis contrariæ defensores, Cæsarem Augustum lege diuina habuisse principatum in uniuersum orbem: sed quantùm ualeat isthæc collectio ipsi uiderint. Ego uerò non arbitror inibi probari eorum sententiam. Quia Euangelista historiã refert uerisimam quidem, & quod eo anno contigit, enar-

rauit:non tamen refert dominum redemptorem humani generis Iesum Christum editum illud autoritate diuina stabilisse. Præsertim quod etsi editum illud diuina autoritate probaretur, non exiit in uniuersum orbem, quemad modum falsò argumentantur quidam: sed in vniuersum orbem Romanum & in eam orbis partem, quæ Romano Imperio suberat: siquidem certissimũ est editum illud in Persas, Parthos, & Indos minimè exiisse: cũ hi tunc ditionis Romanæ non forēt. Eadem ratione interpretatio constat ad legem, deprecatio. ff. ad l. Rhodi. de iact. l. bene à Zenone. C. de quadri. præscri. & ad alias mille iurisconsultorum, & legumlatorum autoritates, si quæ sunt, quibus palam scriptum sit, Imperatorem, dominum mundi esse. Nã id intelligendum est, quò ad eam mundi partem, quę Romano Imperio suberat. Neque enim diuus Antonius, cuius epistola à iurisconsulto refertur in dicta l. deprecatio. cùm asseruit et professus est: se esse mundi dominũ, de uniuerso orbe intellexit: quatenus is Indos, Parthos, & Persas, Tartaros, aliasque tunc incognitas ad occidentem, & meridiem gentes, & prouincias continebat. mera quidem insania est hunc sensum Imperatoris responso aptare, qui ab eo omnino alienus est: sed de ea parte mundi intellexit, quæ eius Imperio subdita erat. sic & orbis Romanus apud Marcellinum libro. 16. & Spartianum, ac Lampridium dicitur ea mundi pars, quæ ad Romanam ditionem pertinet: atque ita probari, & legendum fore apud iurisconsultum in leg. in orbe Romano. ff. de stat. homi. contendit Andr. Alciatus. lib. 2. dispunctio. cap. 21. Nam & Aegesippus lib. 2. de excidio Hierosolimitano. c. 12. de Christiana lege, inquit. Nec ulla natio Romani orbis remanserit, quæ cultus eius expers relinqueretur. idem. cap. 9. dixerat cùm orbem iam Romanum Iesu Discipuli, repleuerint. qui & ibidem scribit orbem terrarum, orbē Romanum appellari, quia ferè omnes gentes Romanis suberant. Sic & illud Danielis c. 2. ad Nabucodonosor. Tu rex regum es, & Deus cęli regnum, & fortitudinem, & Imperium, & gloriam dedit tibi: & omnia in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri, uolucres quoque cœli, dedit in manu

nu tua, & sub ditione tua uniuersa constituit, non sunt referenda ad uniuersi orbis principatum, nec imperiũ: sed ad reges principes, & prouincias, quæ Caldæorum imperio parebant. Nam reliquæ mundi gentes, & prouinciç minimè suberant Imperio Nabucodonosor secundùm Nicolai Lyrani & doctissimorum, ac catolicorum uirorum interpretationem.

Tertiò à iure diuino proferuntur ad constituendã uniuersi orbis iurisdictionem in ipso Imperatore testimonia plura, quibus uidetur Iesum Christum Romanorum, & Cæsarum Imperium ueluti iustissimum probasse: qualia sunt, quæ sunt Cæsaris, reddite Cæsari. Lucæ. 20. Mattæi. 22. Marci 12. & illud. Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Ioan. c. 19. uerùm hæc duo loca præterquam quod penitiorem sensum habent, ad quæstionem istam uniuersi orbis, eiusque iurisdictionis Cæsari conuenientis parum urgent. Nam dum Iesus humani generis redemptor censum iussit reddi Cæsari, sub persona, & nomine Cæsaris, quèlibet iustum principem, & reipublicæ rectorem intellexit, cui tributum, & cẽsum dari censuit ac præcepit, ut rem principi debitam in mercedem, & stipendium laboris per principem impensi circa communitatis, & reipublicæ administrationem; quẽadmodum explicat Diuus Paulus ad Roma. c. 13. non tamen ex hoc Christus approbauit, iustumve esse definiuit Imperium Cæsaris, qui forsan tyrannidè potius quàm iure rempublicam occupauerat. sed tandem utcunque sit, etiam si constituamus Romanorum Imperium iustissimũ fuisse, ac Deum ob eorum egregias uirtutes permisisse in mercedem temporalem Imperium illud augeri: quod probare nituntur Diuus Augustinus de ciuit. lib. 5. cap. 12. & 15. diuus Thomas libr. 3. de regimin. princip. latissimè Anto. de Rosellis in tractatu. de conciliis folio. 95. non inde apparet iusta fuisse Cæsarum Imperia: quorum plures ita per iniuriam & tyrannidem rempublicam sunt adepti, ut nihil unquam iniurius, & iniquius cogitari poterit. Quod si & illud fateri quisquam uelit non tantùm Romanæ reipublicæ Imperium iustissimum fuisse,

sed & Cæsarum principatum non tyrannide, sed iure obtinuisse: profectò apparet, nec populum Romanum, nec Cæsarem uniuersi orbis imperium, & iurisdictionẽ habuisse: nec enim populus Romanus habuit imperium in Indos, nec in eas nationes, quæ nũc ad occidentẽ & meridiẽ à nostris sunt maximis laboribus, Deo duce in Christianæ religionis cognitionẽ deductæ. quo fit, ut ẽt si concedamus Iesum Christũ, Romanorum, & Cæsaris Imperiũ probasse, ac iustissimum esse definisse, ea quidẽ probatio ad ea pertinet, quæ tunc Romanorũ principes obtinebant: non quidem ad alia, quæ nec iustis titulis, nec ulla occupatione adquisierant: alienaque à Romano principe omnino erat.

Alter autem locus Ioan. 19. quamuis in hunc sensum accipiendus sit, illud quidem dictat, principum potestatem à Deo deriuari, & ab ipsa diuina maiestate principibus concedi. Prouerbiorum. ca. 8. per me Reges regnant. Et ad Roma. cap. 13. non est potestas nisi à Deo. non tamen inde cõstat, à Deo vnius principis Imperio totum orbem subditum fuisse. ecce igitur quàm parum conducant diuinarum scripturarum testimonia ad comprobationem eius opinionis, quę asseuerat, Imperatorem totius, & uniuersi orbis dominum esse, inque uniuersum orbem Imperium, & iurisdictionem habere.

6 Quarto, †ratione quadam à iure diuino in fauorem cõtrariæ conclusionis ita quidam argumentantur, in hunc sanè modum. iure diuino utraque potestas spiritualis, & tẽporalis instituta est: potestas verò spiritualis quò ad totũ, & uniuersum orbem lege diuina ab ipso Saluatore uni tantùm commissa est: ergo & temporalis eodem iure uni principi est delegata. Hæc verò argumentatio maximè peccat: cum dispar sit utriusque potestatis ius quantùm ad hoc. si quidem tota, & suprema potestas ecclesiastica atque spiritualis non est immediatè in tota republica Christiana: sed data est à Deo immediatè cuidam certæ personæ nempè Petro, & eius successoribus, qui primatum obtinent in ecclesiastica republica; & quibus immediatè à Christo potestas iurisdictionis data est supra totam ipsam rempublicam christianam: quod latissimè probarunt

Cardi-

Cardi.à Turre Cremat.lib.2.de ecclesia c.54. cum sequentibus.Caie.in opusculo de primat.Romanæ eccles.aliique uiri Catolici,& doctissimi, qui hac ætate de primatu Petri scripserunt,præsertim Ioan.Eckius lib. de primat. Petri.& Albertus Pigius libr.3.&.4.de ecclesi.Hierarc.patet hoc ipsum Ioan.ultimo.pasce oues meas. Nam quod refertur à Gratiano in c.in nouo.21.dist.ex Anacleto. Episto.2. ad episcopos Italiæ. Apostolos scilicet parem cum Petro à Christo honorem,& potestatem in uniuersum orbem accepisse:eosque Petrum sibi principem elegisse:minimè his refragatur: etenim iuxta catolicorum uirorum autoritates,& communem omnium traditionem,Apostoli parem ab ipso domino Iesu cum Petro potestatem ordinis, & iurisdictionis acceperunt:ita quidem,ut quilibet Apostolorum æqualem cum Petro habuerit potestatē ab ipso Deo in totum orbem,& ad omnes actus quos Petrus agere poterat. Io.20.accipite spiritum sanctum.quorum remiseritis peccata,remittentur eis:quorum retinueritis, retenta erunt,&.c.18.apud Matt. quæcunque ligaueritis super terrám,ligata erunt & in cœlis,unde Apostoli à Christo Iesu potestatem dimittendi peccata,& iurisdictionem ad discernendas iudiciarias causas acceperunt. Sed tamen eam potestatem habuerunt Petro,ut eorum capiti subordinatam, & subiectam, Petrus autem ab ipso Deo habuit supremā illam potestatem,& præcellentem supra omnes alios Apostolos,tanquam eorum princeps ab eis institutione, & iussu Dei electus,quę quidem præcellens potestas super omnes alios Apostolos nulli alteri Apostolorum data fuit. & ideo eorum potestas in hunc sensum à Petro deriuatur: licet à Christo fuerit eis data sic. denique est intelligenda Anacleti responsio quemadmodum præcitati Docto.frequentiori suffragio adnotarunt:& Ioann.Maior.in 4.sent. dist.24.quæst.3.Ioann.Lupi.de reg.Naua.2.parte.§.3.Selua.de benefic.1.parte.quęst.4.ex quibus apparet potestatem à Christo Iesu quò ad spiritualia datam fuisse Petro, ut principi,& cæteris Apostolis,immediatè quidem, sed tamen subordinatam dispositioni Petri apostolorū principis: atque ita aliorum Apostolorum potestatem hac ex

parę

parte dici deriuatam fuisse à Petro eoq; mediatore datam à Christo Iesu sic inquit Anacletus.c.sacrosancta.22.dist. Inter beatos apostolos quædam fuit discretio potestatis: & licèt omnes essent Apostoli, Petro tamen à domino concessum est,& ipsi inter se voluerũt idipsum,vt reliquis omnibus præesset Apostolis.ad idem tex.in c.loquitur. 24.q. 1.&.c.dominus.29.dist.Nec verè dici potest,hanc potestatem spiritualem penes totam christianam Rempublicam esse immédiatè. quod manifestũ est ea ratione: quia cùm hæc potestas supernaturalis sit, tendatq; in finem supernaturalem,nõ potest ab humana republica, nec ab humanis viribus deriuari:sed oportet fateri,eam à Deo datam lege diuina Petro & apostolis sicuti ex euãgelistarum testimoniis constat. At temporalis potestas tota,& suprema penes ipsam rempublicam est: idcirco is erit summus princeps temporalis,omnibusq; superior toto in orbe, quem ipsa respublica totius orbis elegerit,& constituerit. Quod discrimen inter Christianã ac spiritualem potestatem,& tẽporalem exponit optimè Caie.c.1.tract.2.de potest.Papæ, & concilii.&.2.2.q.1.art.10.rursus idem Caie.2.part.Apologiæ.c.2.9.&.c.10.versi.ad secũdam confirmationẽ Huic autem potestati temporali,quæ circa totum ipsum orbem apud totius orbis rempublicam extat à natura ipsa, dominus Iesus nullum principem diuina lege præfecit, sed tantùm significauit esse in orbe temporalem potestatẽ distinctam ab spirituali.Hac igitur ratione probatur,iure diuino non esse Cæsarem,nec Imperatorẽ vniuerso orbi præfectum ab ipso Deo. Alioqui si quis contendat ab ipso Deo lege diuina commissam esse totius orbis temporalem iurisdictionem imperatori,eo modo,quo est spiritualis commissa Papæ:is planè necessariò fatebitur, nec vllo temporis spacio, nec consensu, & pacto cum ipso Cæsare inito,nec vllo priuilegio,aliave causa quẽquam posse eximi à iurisdictione Imperatoris:sicut nec potest eximi à iurisdictione summi Pontificis,quod falsum esse, manifesti iuris est,& paulò post tradetur.ergo satis ex prænotatis deducitur,summam vniuersi orbis iurisdictionem, & potestatem nec iure naturali, nec diuino Imperatori datã esse.
Iure

Iure autem humano palam est non posse quæstionem istam definiri: siquidem iure humano non aliter potest dari totius orbis iurisdictio, aut potestas vni principi, & sic Imperatori, quàm si totius orbis respublica in eũ vt principem, & rectorẽ consenserit. Quod siquidẽ leges humanæ diffinierint, Imperatorẽ vniuersi orbis Principem esse, etsi in hũc sensum accipiatur, vel sunt declarationes iuris naturalis, & diuini, de quibus iam satis disputatũ est, nullam huic controuersiæ diffinitionem dedisse: cum ex eis non appreat, Imperatorem totius orbis Imperium, & iurisdictionem habere. Idcirco leges humanæ seculares possent in hoc errare. missam enim facio ecclesiæ autoritatem: nam de eius nulla extat hac de re declaratio: nec id vnquam ecclesia difiniuit.. vel sunt inquam, Cæsareæ leges non quidem declarationem tractantes, sed statuentes, totius & vniuersi orbis principatum, iurisdictionem, & protectionem ad Cæsarem pertinere, & tunc profectò parum hę leges autoritatis haberẽt penes eos, qui existimant se liberos esse à Cæsarũ Imperio. qua obsecro ratione poterit Hispaniarũ lex statuere quis futurus sit Gallorum rex? lex enim nullam vim habet in eos, qui legislatoris Imperio subditi non sunt, lege, de quibus. ff. de legibus. c. secundo. de constitutionibus in sexto l. vltima. ff. de iur. omnium iudic. sic denique Romanorum lex non potest æquo iure sancire, totius & vniuersi orbis Imperium ad Cæsarem pertinere: cum ipsa Romanorum respublica non habeat iurisdictionem in totum orbem, & ideo nec habet autoritatem ferendi leges in eas gentes, quæ Imperio Romano adhuc subditæ non sunt. Quam ob rem necessarium est, aliundè quam ex lege humana probare, Imperatorem totius mundi dominum esse, & in eum iurisdictionem habere.

Vltimò autem, qui probare conantur Imperatorem in totum orbem iurisdictionem, & Imperiũ habere, id ab autoritate Romani pontificis deducere tentant, asseuerãtes, Romanum pontificẽ habentem spiritualẽ, & temporalem iurisdictionem in vniuersum orbem, temporalem in Imperatorẽ transtulisse. Et ideo ex translatione Romani magni

Pontificis

Pontificis Cæsar habet in vniuersum orbem iurisdictionem temporalē. Quantū hæc ratio valeat hi viderint, qui ei plurimum innituntur. ego sanè & si viduam maximè cōtrouersum esse, an Romanus Pontifex habeat temporalē iurisdictionem, opinor tamen, vtcunque sit, Romanum Pōtificem habere iurisdictionem in eos, qui Christianam religionem fuerint professi, & ex eo sub ecclesia catolica cōtineantur, cui quidem ecclesiæ ab ipso Deo præfectus constituitur Romanus pontifex, quippe qui eius vicarius sit. in eos verò, qui nondum catolicam fidem per baptismum suscepere, ius habet summus Pontifex prædicandi legem Euangelicam, non tamen iurisdictionem nec spiritualem, nec temporalem: nisi ea ex parte, qua earum vsus necessarius sit, ne Christianæ religioni iniuria ab infidelibus fiat. de his etenim, qui foris sunt, nihil ad nos. primæ ad Cor. c.5. c. omnis Christianus 2.q.3. c. multi. 2. quæstione, prima. cap. Gaudemus. de diuortio. c. 1. de homi. in 6. traditur in c. 1. de constitu. ergo summus Pōtifex non potest in Imperatorem transferre aliam in vniuersum orbem temporalem iurisdictionem, quam ipse habeat, præsertim quod omnino certum non est, summum Pontificem temporalē iurisdictionem habere in habitu, nec actu eo modo, quo temporalis potestas ab spirituali distincta est, & regibus, ac principibus etiam iure diuino competit. Qua de re tractat eleganter Ioan. à Turre cremata lib. 2. de ecclesia. c. 113. cū 4. sequentibus, ex cuius disputatione vera constat huiusce qōnis resolutio, vt salua semper ecclesiæ catolicæ definitione, constituamus, Romanum Pontificem nec actu nec habitu vniuersi orbis, nec in ipsos quidem Christianos temporalem iurisdictionem habere, nisi quatenus ea necessaria sit ad spiritualis iurisdictionis, & potestatis utiliorem & faciliorem vsum in hanc vero resolutionē tendunt quę diligentissimè tradit præceptor meus ornatissimus Martinus Azpilcueta in c. nouit. de iudici. notab. 3. à frequentiori doctorū opinione discedens. Hæc quidē conclusio probatur ex autoritatibus, & rationibus, quæ ad hanc disputationem vtrinque adduci solent. vnde aliquot inferuntur.

7 Primum, † an verum sit quod frequentiori nostratū calculo

culo probatum est nempe summum Pontificem etiam tēporalem in toto Christiano orbe iurisdictionem, & potestatem immediatè à Deo sibi cōmissam habere,habitu quidem:cum eius vsum,& exercitium in Imperatorem transtulerit.quam sententiam tenuerunt gl.in c.Nouit. de iudic.& in c.causam quæ.in 2.qui filii sint legiti. quas ubiq; Doct.sequuntur,& præsertim Alex.in c.quoniam 10.dist. & in c.cum ad uerum.95. dist. Oldra.consil. 81.Florent.3. par.tit.26.c.4.§.17.Anca.in c.1.de constit.3.col.in rep. Ioan.Lupi in tract.de regno Naua.2.par.§.6.Bart.in l.1.§.1. ff.de requir.reis.dicens contrariam opinionem esse hæreticam:omnium latissimè Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu eccles.art.37.Alber.Pigius in lib.5.de eccles. Hierarchia.Iacobatius in lib.1.de concilio.art.8.Aegidius à Bellamera in c.solitæ.nu.10.de maio.& obed.& in d.c. nouit. nu.9.& sequen. Augustinus de Ancona de potest. ecclesi. quæst.36.art.1.& sequentibus.ac rursus.q.39.art.1. quā itidem opinionem probabilem esse apparet ex his, quæ tradit Iacobus Almain in tract.de potest.ecclesia.& secul.parte.1.ubi c.9.plura pro hac parte adducit:& esse opinionem istam communem canonistarum fatetur Dec.in d.ca. nouit.de iud.Abb.in c.si duobus.de appellat.§.deniq;.& Castaldus in tract.de impera.q.50.hæc etenim sententia vera est in hunc sensum, ut Papa uerè habeat potestatem temporalem,etiam supra ipsum Imperatorem quatenus ea utilis,& necessaria sit ad ecclesiæ catolicæ regimē,& spiritualis potestatis usum.non quidem aliter. Quam ob rē hæc potestas potius erit spiritualis, quàm temporalis. sic sanè sunt intelligendi tex.in c.1.de homi in 6.& in c.per uenerabilem.qui filii sint leg.& alii plures, quibus probatur summum Pontificem posse quandoq; exercere temporalē iurisdictionem. id etenim procedit quoties eius usus utilis, & necessarius est ad quietem ecclesiæ & spiritualem iurisdictionem:ac tunc adhuc Papa spirituali potestate utitur. Non me latet,hunc sensum alienum esse à plerisq;, qui in fauorem Romani pontificis præcitatam opinionem probare conati sunt: sed tamen eum referendum esse censui adhunc finē,ut eorum sententiā defendi aliquo pacto ualeat.

Secundò

Secundò ex his constat qualiter sit accipiendum, quod post alios maximo conatu defendere conatur Antonius de Rosellis in tractatu, de potestate Papæ, & Imperato. in princip. scribens Papam nullam habere ex summi pontificatus officio iurisdictionem temporalem, nec actu, nec habitu, nec eam in Imperatorem transtulisse: sed eam penes ipsum Cęsarem esse: vt distinctam à potestate spirituali: nam & idem latè tradit Almain. in dict. tractatu de potestate ecclesiæ. & laica. est etenim id intelligendum ita quidem vt potestas temporalis sit distincta ab spirituali penes ipsum Imperatorem, & principes seculares, habita denique ab ipso Deo, reipublicæ electione, & consensu populorum intercedentibus, & mediatoribus, quę tamen quò ad spiritualis potestatis vsum, & regimen, atque administrationem subdita est Romano Pontifici maximo: qui & ea quandoque uti potest: tunc scilicet cum Christianæ reipublicæ id fuerit conueniens: quemadmodum probatur in dicto capitulo, nouit. & in dicto. capitu. causam quæ, & aliis plerisque iuris Canonici locis, quibus expressim cautum est, has iurisdictiones distinctas esse regulariter.

Tertiò hinc colligitur verus sensus constitutionis vnam sanctam, inter extrauagantes. communes. titul. de maiori. & obedient. qua Romanus Pontifex profitetur vtrunque gladium, vtranque potestatem spiritualem scilicet, & temporalem esse penes Romanum Pontificem: ac Petro à Christo datam fuisse. id profectò eam interpretationem habet, vt vtraque potestas sit in ecclesia, vterque gladius sit datus Petro, & Romanis Pontificibus in hunc finem, quod temporalis existens penes seculares principes spirituali ministret, subseruiat, subordinetur, & subditus sit. unde inibi inquit Papa, temporalem gladium per principes, & Reges exercendum est pro ecclesia. Nec tamen ex hoc necessariò infertur, Romanum pontificem à Deo habuisse potestatem temporalem eo modo, quò à seculari principe exercetur: sed verè eam habuit Papa à Christo Iesu vt subditam, & subordinatam potestati spirituali, vtque ea possit vti quoties necessaria

cessaria sit, aut vtilis spiritualis iurisdictionis exercitio.

Quartò planè inde colligitur, nimis audacter Bartol. in d.l.1.§. 1. de requir. reis. dixisse contrariam opinionem communi sententię hęreticam esse. hoc etenim falsum est, nec enim Bartol. videtur rectè intellexisse quid sit hæresis dum ita propeie viros doctissimos hac nota dignos esse censuit. sic & Anton. à Rosellis in d.tract. de potesta. pap. & Imperator.fol.8.§.Ne prolixius.itidem errauit scribēs. hæreticum esse asserere Romanum Pontificem temporalem potestatem à Deo habuisse,& habere, eamque imperatori tradere. Modestius enim fecissent hi doctores, si hæresis nomen & notam ecclesiæ diffinitioni relinquerent. siquidem etsi opinio communis falsa censeri possit, hæretica tamen dici donec ab ecclesia contrarium fuerit diffinitum absq; temeritatis nota minimè valet. sic & Ioan. Lignanus, quem Bellamera refert in d.c.Nouit.num.28. existimans ab ecclesia communem sententiam probatam, & diffinitione explicitā fuisse censet, contrariam opinionem hæreticam esse idem inibi probat ipse Aegidius à Bellamera vterque tamen fallitur cum Bartolo. Hactenus enim nihil certum in hac controuersia ecclesia catolica definiuit: propterea que disputationi locus est, absque vlla hæreseos suspitione. quod & in hac specie tradit Mart. ab Azpilcueta in dicto capite. Nouit.3.nota.pagi. 86. sed & aduersus communē tenuerunt indistinctè glo.in cap. quoniam 10.distin. Anton. à Rosellis in d.tracta. Cardi. in dicto cap. nouit. Bald. in rub. ff. 2. colum. Albe. in lege cunctos populos, nume.19.C.de summa trinita. & in lege, bene à Zenone nume. 16. C.de quadrien.præscript. Almain in tractat. de potesta. ecclesia. Ioann. Maior. in quarto sententia. distinctio.24.quęstio.3.

His tandem, ni fallor, probatur conclusio, qua constāter asserimus, imperatorē non esse totius mundi dominū etiā quò ad iurisdictionem,& protectionem. cuius sententiæ autores fuere Cardi. à Turre cremat. in d c. in apibus. col. 1.&.2. Petrus & Ioan. in lege 1.C.de summa trinitate.& in dicta.l.bene à Zenone. Alberi. num.15. & Fulgosi. in dicta

leg.1.Oldra.Conf.69.Io.Igneus in quæstione.an rex Frãciæ recognoſcat Imperatorem. latè Caſſanæ.in catologo Glori.mundi.5.parte conſiderat.28.Alcia.in d.l.1. quorũ opinio uerior eſt. eamq́ue poſt huius operis primam editionem multis rationibus probatam legi apud Dom. Sot. lib.4.de iuſt.& iur.q.4.art.2.tametſi contrarium tenuerũt gl.in d.l. bene à Zenone & in ca. per uenerabilem.qui filii ſint leg.& in.c.uenerabilẽ.de elect.& ubiq; Doct. communiter eandem opinionem ſequuntur quorum Ioann.Igne. & Caſſanæ.meminere.eſt etenim apud Canoniſtas, & iuris ciuilis profeſſores hæc receptisſima ſententia. quam ẽt Barto.tenet.in l.1.§.per hanc.ff.de re.uend.in l.hoſtes.col. 2.ff.de capti.in procœmio.ff.in extranag.ad reprimendam. uerbo,totius orbis.& alibi ſæpisſimè: maximè idem Bart. Pau.Bald.& Saly.in d.l.1.& ibi Iaſon. C. de ſumma trinit. Et Caſtaldus in tract.de imperat.q.52.ubi ex pluribus hác eſſe communem opinionem fatetur.

Hinc infertur grauiter errare Bar.in d.l.hoſtes.nu.7.dũ is cenſet hæreticum fortasſis eſſe, aſſeuerare imperatorem non eſſe totius mundi dominum.etenim ut paulòante dicebam,parum aduertit Bar.quid ſit hæreſis, quęve ſit hęretica aſſertio.cum etſi falſa ſit concluſio,quæ dictat, imperatorem etiam quò ad protectionem non eſſe totius mundi dominum,quod negamus,hęretica certè non eſt:ſiquidẽ nec eſt contraria manifeſtè catolicæ fidei, nec definitioni Sanctę matris Eccleſię quod idem ferè ſignificat.

8 Item † & ex his deducitur intellectus eorum,quę Bart. ſcribit in d.§.per hanc.& in d.uerb.totius orbis. quibus in locis Bar.cenſet, imperatorem uerè eſſe totius mundi dominum,& propriè quò ad uerum dominium, non tantùm quò ad protectionem,& iuriſdictionem. ſunt quidem diſtinguenda tria dominia,quorum quodlibet ab altero differt dominium iuriſdictionis,& protectionis:perſonę eam iuriſdictionem habenti cohæret. ſicq́ue habens iuriſdictionem in prouinciam,dominus illius prouinciæ eſt. dominium locorum pertinentium ad uniuerſitatem, eſt dominium ipſius uniuerſitatis,quod poteſt contingere abſq; iuriſdictione,circa alicuiusCaſtri,ciuitatis,& prouincię territorium,

ritorium,& eius terminos. hoc verò penes ipsam vniuersitatē est, eiusq; rectorē, nec repugnat dominio particulari priuatorum, qui possunt habere intra hoc dominium vniuersale dominium particulare agrorum quorundam, & prædiorum, quod dominium, & à dominio iurisdictionis, & à dominio vniuersali distinguitur: & tamen comprehendit dominium, quod vniuersitas ad similitudinem priuatorum habere potest in aliquot locis, & rebus. potest enim domus, aut vinea ad ciuitatem pertinere iure eodem, quò ad priuati dominium spectat. quod eleganter explicat Socinus in lege prima: numero. 27. ff. de adquir. possess. idem consi. 25. expressius consi. 95. col. 4. lib. 3. deducitur idem à regiis constitut. l. 10. titul. 29. part. 2. lege. 4. 5. & 9. titul. 28. par. 3. sic denique si Bart. intellexit, imperatorem esse totius mundi dominum primo dominio, præmissa communi doctorum opinione, palam est, verum dixisse. item si de dominio secundo sensit, adhuc eius assertio vera est: quatenus imperator rector est communitatis, seu vniuersitatis: nam & hac ratione videtur quod is habeat dominium rerum pertinentium ad vniuersitatem, vt communitatem saltem ratione administrationis. quod si Bart. de tertio dominio intellexit. planè eius opinio adeo falsa est, vt à nemine iure defendi valeat. atque ita ego existimo Bartolū de hoc tertio dominio minimè sensisse, dum scripsit imperatorem verè esse totius mundi dominum.

9 Postremò † ex prænotatis apparet iustissimè posse aliquot Christiani orbis principes immunes esse à suprema imperatoris iurisdictione. Nam vt regem Gallorum prætermittamus, de quo ab aliis satis tractatū est, constat Hispaniarum reges ab imperatoris iurisdictione liberos, & exemptos esse, vel ex ea ratione, quod Hispanias maxima reipublicę infelicitate ab Arabibus occupatas, ipsi Hispaniarum reges, absq; vllo Cęsarum auxilio, immensis laboribus, periculis, & impensis, effuso per septingētos annos proprio & subditorum sanguine à Christianæ religionis hostibus liberauerint, & exemerint. vnde meritò à Cæsarum imperio, quo in hisce laboribus destituti fuere, censentur exempti. gl. in c. Adrianus. 63. dist. Old. in cons. 69. probat

tex.vbi gl.in c.& si necesse.de dona.int.vir. & vxor.tenent Io.Lupi in introductione ad repe.de donat nu.18.Gaspar Lusita.in l.imperiũ ff.de iur.om.iud.Fol.7.plura ex hoc in ferentes.sentit prædictã rationẽ regia.l 18.tit.5. part.1.cui & aliã rõ addi solet,qđ ab Honorio imperatore fuerit Hispania libera & immunis à Cęsarũ imperio donata Gotthis quẽadmodum in hac specie tradit Ioã.Lupi de regno Naua.par.6.§.4.& de beneficiis vacantibus in curia.§.8.idque adnotare potuit ex Paulo Orosio, qui scribit Honoriũ Alarico Gottorũ regi Gallias,& Hispanias,quas iã penè perdiderat,pro pace optima orãti cõcessisse:sed & Procopius lib.3.de bello Vandilico cõmemorat, cõuenisse cũ Vandilorũ rege,Gogidisco,vt sedes in Hispania hẽret,modo cæteris habitatoribus Vãdili nõ nocerent,nec præscriptionis iure vti vllo vnquã tpe possent, idq; contingit, si ratio tpis habeatur,anno dñi ferè 412.Imo & præscriptione tpis,cuius initium memoriã hominũ excedit,Hispaniarũ reges hanc immunitatẽ adquisisse,scribit Fel.in c.cũ nõ liceat.de præsc.& est cõis opinio s.m Ant.Corse.in trac. de excellẽ.regis.q.10.4.Balb.de pscri.1.par.princ.2.par.q.2.& Aymonẽ in trac.de antiq.tẽp.4.par.c.materia ista.nu.73. q deducit ex Bar.in d.l.hostes.ff.de capti.huic ẽt Hispaniarũ iuri,& priuilegio suffragantur plura,quæ pro rege Gallorum congessere Io.Igneus in d.disput.Cassanæ.in considerat.28.Carol.libr.1.regalium Franciæ iure 6.pro vtroque Hispaniarum inquam,& Galliarum rege præter alios Castadus in tract.de Imperatore.quæst.53.

Quod si imperator totius mundi dominus non est, nec quò ad protectionẽ:manifestè fit, ab eo iustè bellum non posse indici gentilibus,& infidelibus ea ex causa quod infideles parere,& obedire recusent Cęsaris imperio, cuius prouincias minimè occupauerint. sunt igitur aliæ causæ examinandæ,quæ bellum aduersum infideles iustificent.

SECVNDAE PAR. RELEC. §. X.

SVMMARIVM.

[In]fideles an possint à Christianis bello impeti ex eo qđ infideles sint?

2 Infidelitas

2 *Infidelitas non priuat quem iure naturali, nec diuino, dominio rerum, nec prouinciarum.*
3 *Infideles quatuor casibus possunt à Christianis bello impeti.*
4 *Bellum iure moueri non potest aduersus eos, qui crimina contra naturam committunt.*
5 *An idololatria sit iusta causa indicendi bellum idololatris.*
6 *Bellum an possit esse utrinque iustum.*

1 Solet à plerisq; † iusta belli cã cēseri aduersus infideles ipsa infidelitas: quasi ex eo solũ quod infideles sint, nec Christianã religionẽ velint profiteri, possint à Christianis bello impeti. sic sanè visum est Hostiensi, & Pan. in c. quod super his. de voto. Alua. Pela. de planc. eccl. lib. 1. art. 37. lit. l. Old. consi. 72. Alb. in rub. de hære. in 6. q. 8. conclu. 1. & concl. vl. His plura suffragãtur. primũ quod ob crimen infidelitatis ab eis aufertur à Deo regnum, quod obtinent, & in Christianos trãsfer. iuxta illud Mat. 21. Auferetur à vobis regnũ Dei, & dabitur genti facienti iusti. & eccle. 10. regnũ à gente in gentẽ transferetur propter iniustitias, quò ad oẽs iniquos, & impios, secundũ Aug. lib. 2. cõtra literas Petiliani c. 43. & c. si de rebus. 23. q. 7. 2. D. Tho. 2. 2. q. 66. art. 8. ad 2. dum scribit, infideles res suas iniustè possidere inquantum eas secundũ leges terrenorũ principũ amittere iussi sunt, & ideo ab eis bona possunt per violentiam auferri publica autoritate, non priuata. Hactenus Thomas. ergo bellum licitè eis infertur. Tertiò, licèt infideles cogendi non sint armis, & vi Christi fidem suscipere. c. de Iudæis c. qui sincera. 45. dist. c. sicut. de Iudæ. præ cæteris D. Tho. 2. 2. q. 19. art. 8. quo in loco illud Luc. 14 cõpelle intrare. nõ de his, qui nusquã Christi fidẽ susceperũt, intellexit, sed de his qui semel Christianã fidem professi, ab ea diuertũt. Potest & ille locus intelligi de coactione, quæ persuasionibus fit. qua de re tractat, præter alios Io. Arboreus libr. 1. Theosophię c. 36. tamen tenentur infideles sub mortalis culpæ reatu fidem Christi sibi prędicatam, magnisq; rationibus, & argumentis propositam, & probatam suscipere, & profiteri: sicuti docet Thomas. 2. 2. q. 10. arti. 1.

ergo irreuerentiæ,& iniuriæ peccatum, fidem sibi prædicatam detractantes,in Deum Iesum Christum committũt, sed ratione auertendæ iniuriæ à proximis possumus bellũ iure gerere,ne ipsi opprimantur à tyrannis. iuxta notata in c.quantæ.de sent.excõ.& in c.dilecti.eo.tit.in 6.l.culpa caret.ff.de reg.iur.l.1.§.sed in eo.ff.ad Syllani.pulcrè Ambro.lib.1.de offic.c.27.& 36.c.fortitudo.&.c.non inferenda.23.q.3 notat in hac specie Caie.in.2.2.q.40.art.1.ver. in eod.art.ad idem illud,eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. ratione igitur fortiori bellum erit licitum ad propulsandas iniurias,& offensas,quæ diuinæ maiestati per infideles non accipientes eius fidem, & religionem,irrogantur.

Quartò his accedit quod Diuus Greg.lib.1.episto. 73. epist.ad Gennadiũ scripsit.&.c.si non ex fidei.23.q.4.mirè laudans bella,quæ Gẽnadius gesserat aduersus infideles dilatandæ causa reipubl.quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prędicatione circũquaque discurreret. quibus sanè verbis probatur,licitè gęri bellum à Christianis aduersus infideles eo ipso quod infideles sint,vt tandẽ domiti,& iugo Christianorum subditi prædicationem legis euangelicæ accipiant,& patiantur liberè exerceri.

Sed nihilominus sit hac in re conclusio, quam veriorẽ esse censemus,bellũ aduersus infideles ex eo solum ꝙ infideles sint,ẽt autoritate Imperatoris, vel Papæ iustè indici non potest.Hęc probatur in l.Christianis.C.de paga.& sacrif.paga.& in c.dispar.23.q.8. vbi statutum est, bellum aduersus Saracenos tunc iustè geri à Christianis quoties Saraceni Christianos persequuntur,& eos ex vrbibus pel-
2 lunt.ergo ex eo solùm quod Saraceni sint,& infideles,non geretur iustè aduersus eos bellũ.Item hoc † probatur: nã infidelitas non priuat infideles dominio,quod habent iure humano,vel habuerunt ante legẽ euangelicã in prouinciis,& regnis,quæ obtinent.Nam & Danielis cap.2. extat hac de re præclarũ testimoniũ. erat etenim Nabucodonosor infidelis, & nihilominus ei à Daniele dicitur, Tu rex regum es,& Deus cœli regnum,& fortitudinem, & imperium,& gloriã dedit tibi.hoc ipsum Tho.adnotauit.2.2.q. 10.art.

10.art.10.& post eum Conrad.in tract.de cōtrac. q.7.par. 1. Imo in Concilio Cōstantiensi damnatus fuit error Ioā nis Hus, & Vuicleph asserentium, dominium rerum ipso iure amitti propter peccatum. idem error est Armacani in libro, cui titulū fecit Defensorium pacis. quē errorē etiam improbarunt Io.Maior.in 2.sent.dist.42.& Iaco.Almain in 4.dist.15.q.2.col.10.ergo infideles ex eo quod infideles sunt, nec volunt Christi fidē suscipere, minime amittunt dominiū rerū, nec prouinciarum, quas obtinent, iureq; humano habuerint. quo fit vt ex hac causa bellum aduersus eos à Christianis etiam autoritate publica indici iustè non valeat: quam conclusionem in specie verā esse censent Innocen.& Card.in d. cap.quod super his. Dom. consi.96.Sylue.verbo.infidelitas.q.7.Caie.2.2.q.66.art.8. Florent.3.part.tit.22.cap.5.§.8.D.Tho.2.2.q.12.art.2. & Card.à Turre crema.in d.c.dispar.23.q.8.& idem in capit. quis nos.24.quæst.4.

Non obstat primum: quia illud pertinet ad punitionē diuinæ maiestatis, quæ nobis occulta est: atque ideo licèt Deus possit ob scelera, & crimina gentium ab eis tollere regna & principatus: nos tamen interim dum hæc Dei voluntas nobis occulta est, non possumus infideles, & sceleratos homines, qui nostro imperio subditi non sunt, dominio rerum priuare: cum id adhuc post infidelitatem obtineant: sicuti superius adnotauimus.

Item nec oberit D.Thomæ responsio in d.art. 8. quia, vt inibi eleganter explicat Caie.ea est intelligenda vel de infidelibus, qui de iure tenentur Imperiū Christianorum principū agnoscere, & admittere: cum eorū prouincias occupauerint: vel de infidelibus, qui iure & facto subsunt Christianorū iurisdictioni, & in prouinciis, quas Christiani principes obtinent, inter fideles habitant: hi etenim infideles, dum infideles sunt, arbitrio principum Christianorū res possident. & ideo possunt eis priuari. præsertim poterunt Reges Christiani edicto cauere, quod uel infideles Christianorum prouincias dimittant, & ab eis discedant, uel Christianam fidem suscipiant.

Tertium itidem non obstat. Nam etsi possimus, &

 quando-

quandoque teneamur iniur ã à proximo propulsare, & repellere, aaq; cum lege caritatis ab iniuria defendere: quia ipse proximus alioqui non poterit se defendere, & ideo ab inimicis & Tyrannis opprimetur: non idem est in iniuriis, & offensis Diuinæ maiestati illatis: cum ipse Deus omnipotẽs facillimè valeat eas iniurias auertere, propulsare, & sceleratos homines ea ex causa punire, iuxta illud, mihi vindictam, & ego retribuam. vnde Tho. in d. q. 12. art. 2. inquit ad ecclesiã non pertinere punitionẽ infidelitatis in illis, qui nunquã fidẽ Christi susceperunt, secundũ illud ad Cor. Quid. n. mihi de his. qui foris sunt iudicare? tametsi ecclesia valeat punire, & bello persequi eos, qui semel Christianã religionẽ professi, ab ea discesserint, qđ ibi. S. Tho. probat. & de iustitia belli aduersus hæreticos elegãter Alfonsus à Castro lib. 2. de iust. hæret. punit. c. 14. & alii catolici, qui aduersus Lutherum scripsere.

Quartum, ꝙ ex D. Greg. adducitur, de bello aduersus hæreticos, & Apostatas intelligendũ est: quemadmodũ constat ex eiusdem Greg. epist. 72. ad eundẽ Gennadiũ, & in c. sicut. 23. q. 4. nam illud bellũ laudatũ est multis de causis, & præmaximè, quod hæretici legis euang. verã & catolicã doctrinam prædicari impediebant per subditas Roma. imperio nationes. † Quod apparet ex ipsis D. Greg. episto. si
3 quis velit. & hanc Greg. epist. intelligere de bello gesto cõtra infideles, qui nunquã nec fidem catolicã professi sunt, nec subditi erant imperio Romano poterit eam intelligere in casibus, quos statim trademus, in quibus licet bellum iustè infidelibus indicere.

Primus casus est, cum infideles occupant, & detinẽt prouincias, quæ olim ad Christianorũ principũ iurisdict. pertinebant, & ipsorum Christianorum dominio suberãt. etenim ad auferendas prouincias istas ab infidelibus iustissimè Christiani eos bello & armis impetunt. quod probatur in d. c. dispar. vbi Card. à Turre crema. & idem tenet Tho. & Caie in d. q. 66. art. 8. Innoc. mard. & doct. in d. c. quod super his. de voto. Old. in d. consi. 72. Floren. in d. §. Albert. in d. rub. de hæret. in 6. q. 8.

Secundus casus, qui bellum hoc contra infideles licitũ

facit,

facit, est quando infideles Christianos offendunt, eos persequuntur: licèt enim tunc eos impetere bello defensiuo, & præterea bello uindicatiuo ad satisfactionem, & uindictam iniuriarum, & offensarum, quas infideles Christianis intulere, c. dispar. 23. q. 8. Thomas. 2. 2. q. 10. ar. 8. & tenent omnes paulòante citati.

Tertius item casus ex eo cōstituitur quod infidelis subditus alicui principi, eius imperium, & leges recuset: nam in eo casu poterit Christianus princeps eum bello persequi. Tho. in d. q. 66. art. 8.

Quartò licitum est bellum aduersus infideles, quoties hi fidem blasphemiis, prauisq; persuasionibus impediunt: atque item legis euangelicæ liberam prædicationem, etiam in eorum prouinciis, quod ipse colligo ex Thoma. 2. 2. q. 10. arti. 8. & ibi Caieta. Norant Alber. in d. dub. de hæret. in 6. q. 8 & Albert. Pius Carpensis contra Eras. c. 21. de bello idem. sensit Tho. 2 2. q. 10. art. 11. & probatur: quia iniuria fit Christianis, qui habent ius prædicandi legem euāgeli. per totum orbem: si prædicare Christianam fidem impediantur. quod quidem bellum ratione propulsandæ huius iniuriæ iustissimum erit.

Cæterum, ut rationem iusti belli in summa habeamus, obseruandum est, bellum uel esse defensiuum, uel uindicatiuum, uel punitiuū. defensiuum autē etiā priuatis licèt. l. ut uim. ff. de iusti. & iure. uindicatiuū non licèt aliàs quam publica autoritate. Punitiuum uerò propriè bellum non est, cum id ad executionem iurisdictionis, & imperii pertineat contra subditos. sic & defensiuum bellum propriè dici non poterit, saltem publicum, nisi fiat autoritate publica, & tandem ad belli punitiui rationē oportet præmitti iurisdictionem indicētis bellū in eū, cui indicitur: siquidem nemo possit punire eū, qui rei subditus nō sit. l. vlti. ff. de iur. omn. iud. c. ulti. de cōstit. in 6. l. 1. & totus ille tit. C. ubi de crimi. agi. oport. tradit. S. Tho. 2. 2. quæst. 67. arti. 1. qua ratione bellum aduersus infideles defensiuum, aut uindicatiuum licitè geritur à principibus Christianis: punitiuum verò in eos infideles, qui Christiano Principi subditi non sint, geri iustè non potest: etiam si ipsi infideles

peccauerint. punitio etenim horum peccatorũ nõ pertinet ad eos, qui super infideles imperiũ nõ habent. Atq; ita quę stio ista est definiẽda ex diuini & humani iuris principiis.
4 Verũ si iusta belli causa † aduersus infideles nõ est ipsa infidelitas, quęritur an possit bellũ hoc iustificari ex eo q̃d infideles plura perpetrant crimina contra legẽ naturæ, & contra ipsius naturalis appetitus inclinationem? Et hanc esse iustã belli causam autoritate Imperatoris, vel Romani Pontificis expressim asserunt Inno. in d.c. q̃d super his. Floren. in 3. par. tit. 22. c. 5. §. 8. Syl. verb. Papa. q. 7. Alb. in d. rub. de hære. q. 8. Aluarus Pelag. de planctu eccl. li. 1. art. 37. col. 5. quorũ sententia ex prænotatis expendenda est. Hoc etenim bellũ defensiuũ dici non potest. vindicatiuũ aũt dicetur ratione offensę, quæ fit diuinę maiestatis, per illa sceleratissima crimina. hæc uerò non est sufficiẽs causa belli, quẽadmodũ diximus de offensa, quæ Deo fit per infidelitatem: nam cum ea maxima sit, profectò bellũ eiusvin dictæ ratione indici non põt infidelibus secundùm Tho. & sequaces. Et tamen infideles tenentur lege naturæ unum Deũ colere: nam quemadmodum & lumine naturali eius cognitionẽ habent, ita naturalem cultum tenentur ei exhibere: cum in hac vnius Dei ueneratione lege naturæ teneatur quis ad agendũ id quod naturaliter cognitum erat. & ideo grauissimè peccant infideles aduersus legẽ naturę nõ colentes unum Deum, quem lumine naturali cognoscunt. Sic & de lege euangelica, quæ supernaturalis est, nec lumine tamen naturali cognoscitur sine prædicante, aut speciali dei auxilio mouentis intellectum: sicuti uiri catolici & doctissimi tradidere ex illo ad Roma. cap. 10. aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? cùm infideles eam legem sibi prædicatam accipere recusant, graue scelus & peccatum in humani generis redemptorem committunt: quod paulò ante explicuimus: sed hac ratione bellũ aduersus ipsos infideles iustũ nõ est. At si dixeris, hoc bellũ esse punitiuũ, profectò id geri a Cæsare nõ põt ĩ infideles, q Cæsaris imperio subditi nõ sunt quò ad temporalem iurisdictionẽ: cum sit iurisdictio necessaria ad punitionem secundũ ea,
quæ

quæ modo tradita sunt. Nec itē autoritate Romani Pontificis, qui in infideles iurisdictionē nō habet temporalē, nec spiritualem nisi quatenus ea necessaria est ad Christianæ Reipublicæ quietem, & vtilitatē. Scribit etenim Paulus 1. ad Corin. c. 15. si is qui frater nominatur inter vos est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum huiusmodi nec cibū sumere: quasi dicat Apostolus, secus autem si non sit frater, illum. n. non debetis punire: & subdit rationem. Quid. n. mihi de his, qui foris sunt iudicare? nonne de his, qui intus sunt vos iudicatis? Hæc Paulus. ad cuius interpretationē scribit Hieronymus. Nā eos, qui foris sunt, Deus iudicauit. & Thomas inquit quod prælati acceperunt potestatem super eos tantùm, qui se fidei Christianæ subdiderunt.

5 Quid autem † de idololatria: an ea sola sit causa iusta indicendi bellum infidelibus? & probatur eam esse iustā belli causam autoritate diuina c. 12. Deut. vbi constat, ob hanc causam Deū præcepisse filijs Israel, vt gētes plurimas subuerterēt, & dissiparēt. quod ita præceptū est secundū Nicolaum à Lyra, ne ex templi idolorū remanentibus, & illis ritibus occasio idololatriæ Iudæis daretur, tantaque Dei iniuria in populo suo vitaretur. atque ita hanc esse iustam belli causam doctissimus vir Alfon. à Cast. censet in lib. 2. de iust. hęre. punit. c. 14. Idem adnotari & colligi potest ex Aluaro Pelagio de planctu ecclesi. lib. 1. arti. 37. colum. 5. quibus suffragatur Tho. 2. 2. q. 10. art. 11. dicens ritus infidelium esse tollendos; & inibi dicit m hoc scribit, non de ritibus Iudæorum: sed de ritibus aliorum infidelium intelligit. Hæc verò si quis pensitet diligenter, reperiet locum illum Deuteronomii esse intelligendum propter specialē, & expressam Dei iussionem. Potuit omnipotens Deus gētes illas punire, & ab eis prouincias, & bona propter eorū peccata auferre: quam diuinam punitionem imitari non debent principes humani, qui ius puniendi non habent in alios, quam sibi subditos. Præsertim quod Deus illā prouinciam filiis Israel promiserat, & ne idolorum templa eis nocerent iussit ea destrui & radicitus dissipari deinde idololatria, qua gentes illæ vtebantur non erat simplex, sed

mista

mista cùm occisione innocentum: nam & filios idolis sacrificabant:unde ad subueniendum illis innocentibus,qui iniquissimè occidebantur quorumque sanguis clamabat à proximis auxilium petés, iustè potuit illis gentibus bellum indici;& potuisset quidem etiam autoritate humana & publica.Quod autem Diuus Thō.scribit in d.arr.11.intelligendum est de ritibus infidelium habitantium inter Christianos in prouinciis ipsorum Christianorum,uel cū infidelium ritus,& idolorum templa,ac sacrificia præstāt impedimentum religioni Christianæ, & eius prædicatióni.fateor planè aduersus gentes idololatras iustè quidem bellū geri, si monitæ nolint abstinere ab idolorum cultu, quoties is impedimentum affert religionis Christianæ & legis euangelicæ prædicationi.At quod ob ipsum peccatū idololatriæ uel ad tollenda idola, quæ non sunt impedimento legis euangelicæ prædicationi: quia fidei catolicæ prædicatione, eiusq; diligentia uiris catolicis sanctitate, & moribus,ac doctrina prędictis,instructione pręmissa idolorū cultus tolli potuerunt:bellū licitè contra idolorū cultores,gentesq; idololatras geratur,dubiū certè uideri potest.Nam iustitia huius belli uel est propterea quod ipsū crimē idololatriæ priuet gētes ipsas dn̄o rerū & prouinciarum & hæc ratio falsa est:uel ideo quia liceat offensā, & iniuriā diuinæ maiestati illatā hoc idolorum cultu bello uindicare. & id non sufficit aduersus eos qui foris sūt: hos etenim Deus puniet secundū Hieronymum d.c.5. ad Corint.Ad defensionem aūt hoc bellum non pertinet: cū tantū tractemus an ob ipsum idolorū cultū liceat indicere bellum his, qui fidelibus nullam iniuriā fecere & ideo nō agitur in hoc bello defensione.Quod si dixeris esse bellū punitiuum.profectò id non pertinet ad eos, qui nullā in has gentes punitionis ratione iurisdictionē habēt:quæ quidē punitio iurisdictionē exigit,ét in idololatras, quia hoc crimē minimè Christianis submittit eū, qui foris sit, quod cōstat ex ipso diui Pauli testimonio manifestè probāte,non esse à nobis iudicādum eum, qui foris sit tametsi is idolis seruiat. Hæc denique adduximus aduersus priorem sentétiam,quæ fortassis,ab his obiectionibus doctissimorum

morum

morum uirorum ingenio, & in iudicio facillimè defensa potiores partes obtinebit.

6 Solet hoc in tractatu examinari, an bellum esse possit ex utraque parte hostium iustum. Nec tamen iustū hic accipio in ea significatione, secundùm quam sæpissimè à Tito Liuio & aliis autoribus dicitur iustum prælium: iusta acies, iustus miles, iustum, exilium, id quod omni ex parte plenum, est omnibusq; numeris perfectū. Sic iurisconsultus appellat iustā hæreditatē in l. 3. ff. pro socio. eamq; legitimo, ac plenissimo iure obueniat: quod elegāter Budæus ibi explicat. Sic & Hispani iustā ueste dicimus, quę ita corpori apta sit, ut nihil ei desit ad ipsius corporis mensuram. sed hic dictionē istā adsumimus pro eo quod rationi, iuri, & æquitati, ac iustitiæ cōuenit. Et Alcia. lib. 2. Parad. c. ult. post Fulg. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. cēset, bella utrinque posse licita esse: idq; multis probat cōtra Doct. frequentissimā sententiā. Ego sanè quantū ad rei ueritatē, & certitudinē ipsā falsam esse censeo. quod Alciat. adnotauit, cōmunemq; sententiā probo. Nā cū hostes cōtrarii sibi sint, contraria iura necesse est habeant. quorum vnum iustum sit, alterum uerò iniustum. Nec. n. ex duobus principibus bello pugnantibus ob aliquam prouinciā, quā quilibet eorum sibi propriā esse censet, in ueritate potest uterque iustitiam habere sibi fautricem; si quidem is iustā habet causam, cuius ea prouincia propria sit: ex quo necesse est quod alter iniustā causam foueat: cū contraria hæc duo sint iustum & iniustum. unde planè illud mihi constat, nō posse quò ad ueritatem iustū bellū utrinque esse, opinione uerò potest bellum ex utraque hostium parte iustū esse. Nā etiam si apud alterum tantū uerè existat iustitia belli, bona tamen fide alter bellum id gerere potest, existimans iustissima ignorantia se iustam fouere causam. Atque in hunc sensum probari potest quod Fulgosi. & Alcia. uoluerunt. Vnde Abulensis Iosue. c. 2. adnotauit bellum illud, quod Iudæi gerebant aduersus Ammorræos, & cæteras gentes ex parte Iudæorum iustum esse propter Dei uoluntatem, quæ eis erat manifesta: & itidem ex parte Ammorræorum: qui iusta ignorantia ignorantes

hanc

hanc diuinam iusſionem ſe defendebant ab aggresſione Iudæorum:eaq; ratione exiſtimabant ſe bellum iuſtū gerere. Hæc de iuſtitia belli compendio quodam prænotaui mus,quo facilius intelligi valeat qua ratione capta in bello,vel efficiantur capientiū,vel ſint omnino in animæ iudicio reſtituenda:quod ſequenti.§. non admodum prolixe tractabitur:ſolùm etenim conſtituemus aliquot principia,ex quibus hæc res longius tradi posſit.

SECVNDAE PART. RELEC. §. XI.

SVMMARIVM.

1 *Capta in bello iuſto efficiuntur capienti? & per totum paragrafum:maximè nume.6.*
2 *Seruitus an ſit inducta iure gentium contra ipſam naturam,latè numeris ſequentibus.*
3 *Ius naturale an poſſit tolli in parte,uel ex cauſa.*
4 *Ius gentium qua ratione à naturali iure diſtinguatur.*
5 *Seruitus aliqua an fuerit ab ipſa natura inſtituta.*
6 *Capti in bello apud Chriſtianos non efficiuntur ſerui, & quid de Chriſtianis captis à Saracenis,uel turcis?*
7 *Res ab hoſtibus captæ, quæ prius per hoſtes fuerant bello quæſitæ,an ſint priori domino reſtituendæ?*
8 *Regia.l.pen.tit.nono.partit.5.examinatur.*

1 AD id verò, †quod attinet reſtitutionis obligationem eorum, quæ in bello capta fuerint, ſit cōſtitutisſima cōcluſio:capta in bello iuſto efficiuntur capientis, cap. iuſgentiū.1.diſtin.l.hoſtes.& l.ſi quid in bello. ff. de capt.l.naturalem.§.vlti.ff.de acquiren.rer.dom. Glo.in cap.ſicut.de iureiuran. notatur in l.1.in princip.ff. de acquirend. poſſeſ. vbi Iaſ.nu.8.latè hanc materiam tractat. eandem concluſionem probat Ariſtoteles lib.1.polit.c.4. Thomas lib.3.de regimine princip.cap.11. Theologi pasſim præſertim Adria.in 4.ſent. tract. de reſtitutione. §.aggredior caſus ſpeciales.Flor.par.titu.4.c.1.§.Maior.in 4.

diſtinct.

distinct.15.quæst.20.Alfon.à Castro lib.2.de iust.hæret. punitio.cap.14.Syluest.verb.bellum q.1.Bar.in d.l.si quid in bello.& in l.hostes. Martinus Laudensis in tract. de bello 2.col.Andr.Tiraq.de legibus connubialibus l.1.nu.46.

2 Hinc & illud†obtinuit quod capti in bello serui efficiũtur capientium, si bellum iustum sit.d.l. naturalem. in fine.d.l.hostes.§.item ea.instit.de rer. diuisio.pulcrè Aristoteles in d.c.4.omninoq; inquit, nonnulli iure quodam, vt putant,freti,& adducti,lex enim quoddam ius est,seruitutem eam,quæ iure belli introducta est,& iustã esse aiũt, & negant,quoniam fieri potest vt initium bellorũ sit iniustum,& eum,qui sit indignus seruitute,nusquam quisquã seruum esse fateatur. Hactenus Aristoteles.atq; de his plura Claudius Coteræus lib.2.de iure milit.cap.24.quo fit, vt seruitus ista inducta sit iure gentium, cùm natura omnes sint liberi.l.manumissiones.ff.de iust. & iure.§. seruitus.instit.de iu.perso.quo probatur seruitutẽ inductã fuisse contra naturam,secundùm quam oẽs liberi nascuntur. idem probat tex.in l.4.ff.de stat.ho.Strofilus seruus apud Plautum in aulularia,inquit,Omnes natura parit liberos, & omnes libertati natura student.

3 Quòd si contra†naturam iure gentiũ est seruitus personarum inducta,profectò id iure obtinere nequit:cũ iura naturalia immutabilia sint,nec iure gentium tolli possint §.sed naturalia quidem.inst.de iure natu.gent. & ciuili.textus.in princip.quintæ distinct.cui obiectioni.Accursius respõdet in d.l.manumissiones.dicẽs,ius naturale nõ posse in totum tolli iure gentium,& humano:sed quò ad aliquam eius partem tolli posse. ego libenter quæro ab Accursio,an hæc pars,quæ tollitur sit naturale ius:& si dixerit,non esse ius naturale.dubio procul quæstio non est an tolli possit:siquidem quod non est tolli non potest.Si uerò hæc pars quæ tollitur iuris est naturalis,sicut est libertas personarum,quæ modo iure gentium tollitur:nõdum responsum est obiectioni, ex qua probatur, & ita verissimum est,ius naturale tolli iure humano non posse.Præsertim quod si semel in specie fatearis aliquid esse à natura institutum, id nullo modo negare p[illegible]teris, humano iure

tolli

tolli nequaquam posse, cùm superior sit ipsa lex naturalis hominum institutis, nec eis tolli possit. Quamobrem mihi semper displicuere duo, quæ passim circa ius naturale, & diuinum à nostratibus traduntur. Primum, dum sæpissimè respondent, ius naturale posse partim tolli, licèt non totum. Nā uerè si in ea parte ius naturale viget: nullo modo defendi potest, quod ea iuris naturalis pars tolli humano iure valeat. Etenim dictat naturale ius, non esse innocentem occidendum: poterit ne aliqua ex parte iure humano innocens occidi, vel in aliquo casu speciali? certè qui hoc assereret, demens prorsus esset, & rationis naturalis satis inscius. Alterum est, quo frequenter Doctores, vtuntur dicentes, ex causa posse iure humano limitari, & tolli ius naturale, vel diuinum: hoc denique absurdum est. siquidē vel ea causa sufficiens est, vt opinemur, & constituamus ius diuinum, vel naturale tunc minimè obtinere, nec eum casu comprehendisse: & tunc ius naturale, vel diuinum nō tollitur ex ea causa: quia non præmittitur, nec datur lex naturalis, nec diuina, vt ea tolli possit: sed tantùm interpretatio fit legis diuinæ, vel naturalis, at si ea causa nihilominus admissa, adhuc viget lex naturalis, vel diuina: & planè nisi quis toto, quod aiunt, cœlo aberret, non poterit inficiari, eam causam minimè sufficere, vt humana autoritate naturalis lex tollatur: & ideo Accursii responsio congrua non est. Bart. aliter respondere conatur in d.l. manumissiones. ac potius in legē, ex hoc iure. ff. eodem titulo: scribens duplex esse ius naturale: primæuum: secundæuū: & addit primum tolli per secundum, quod iusgentium appellatur: atque ita iusgentium quandoque est contra rationem, & ius naturale, vnde licèt libertas iuris sit naturalis: potuit tamen iusgentium eam tollere. quam quidem rationem tenuerunt Bartolus, atque etiam Angelus, Paulus & Doctores in si l. id quod. ff. de conditione indebiti. Verùm hæc ratio defendi non potest nec iure valida est. id etenim quod contra rationem naturalem statutum est, non potest firmum esse, nec validum: etiam si à principe supremo statuatur. deinde hæc distinctio iuris naturalis primæui, & secundæui falsa omnino est: ius siquidem naturale

turale

turale vnum est,& id temporis successu nec distinguitur, nec variatur,d.§. sed naturalia quidem iura. Nam quod semel Deus omnia animalia docuit, quodque ideo naturali lumine cognitum est, nec vllo tempore tollitur, nec distinguitur, nec variatur: eius etenim uariatio refragaretur naturæ ipsi. atque ideo hanc Bartoli rationem verè & eleganter Fortunius improbat in dicta lege manumisſiones.

Qua ratione duplicem ſensum afferam ad id, quod primò constituimus:nempè omnes homines esse natura liberos,& seruitutem esse contra naturam:ex quibus manifestè constabit huiusmodi dissolutio. Primum equidé liber tas in hunc ſensum est iuris naturalis, & natura homines liberi naſcebantur:ut eo primo statu, quo ſola lege naturæ humanum genus vtebatur,nondum humana creſcente malitia, decuerit omnino homines omnes liberos naſci. idque illi statui expediens fuerit. Non tamen ex hoc negatur,posse iure humano,& gentium,hominum creſcente malitia statui ſeruitutem,ut capti in bello ſerui efficiã tur.Imo id conuenit reipub.ad punitionem eorum, qui finitimas gentes bellis iniustis perſequuntur:unde quo iure ex conſenſu humani generis bella introducta fuere,eodem & captiuitates, ac ſeruitutes constitutę ſunt: quod Diuus August.explicat lib.19.de ciui.Dei cap.15.conditio,inquit,ſeruitutis iure intelligitur impoſita peccatori. nomen itaq; illud culpa meruit,non natura,& deindè ſub dit:Nullus autem natura,in qua prius Deus hominẽ con didit,ſeruus est hominis,aut peccati. uerùm pœnalis ſerui tus ea lege ordinatur,qua naturalem ordinem conſeruari iubet, perturbari uetat; quia ſi contra eam legem non eſſet factum,nihil eſſet pœnali ſeruituti coercendũ.ideoq; Apoſtolus ſeruos monet ſubditos eſſe dominis ſuis, & ex animo eis cùm bona uoluntate ſeruire. Hæc Auguſtinus, citans Apoſtoli locum ad Ephesios capite ſexto.unde pro pter peccatum Canaan ſeruus pronunciatur à Nóe patre, ut ſeruiat fratribus ſuis. Geneſi. capitulo nono.Sic & na-
8 turali iure non erant dominia diſtincta. in ipſo quidem ſtatu naturæ, & legis naturalis, ſecundùm quam om-
nia

nia erant communia. Sed postea conueniens fuit fieri dominiorum distinctionẽ lege humana, idq; ratione naturali factũ fuisse ex eò apparet, quod vtili valdè Reipublicæ sit: quod Conradus doctisſimè tradit de cõtractibus q.10. & sequentibus. Igitur iuxta hunc sensum obiectio tollitur: sicuti probant Fortuni. in d.l. manumisſiones. & Ioã. Driedo. de liber. Christiana. pag.29. & pag.6.

Secundò loco alter sensus aptari potest his autoritatibus, quibus constat hominum libertatem esse lege naturali inductam, vt tandem distinguendum sit inter ius naturale positiuum, quod aliquid positiuè præcipiat, vel prohibeat: & ius natuale negatiuum quod nihil aliqua de re statuerit, nec præcipiendo, nec prohibendo: sed id potius omiserit legis humanæ dispositioni. Nam libertas nõ est iuris naturalis iuxta primum modum: cùm eam nec præceperit, nec seruitutem induci prohibuerit. est verò personarum libertas iuris naturalis secũdo modo accepti: quia ius naturale seruitutem non induxit, nec etiam libertatẽ prohibuit: imo liberos omnes homines creauit. quod aũt obiecimus ius naturale esse immutabile, est intelligendũ de iure naturali positiuo, nõ de iure naturali negatiuo, secundùm Thomam, qui ita rem istam explicat in hac specie. 1.2.q.94.ar.5. & Præposit. in c. ius gentium. 1. disti. nu. 9. Martinus Azpilcueta, quem post huius operis primam æditionem legi, in c. ita quorundam. de iud. gloss. penul. ex his duabus solutionibus quarum posterior à priori ferè deducitur, plura colliguntur.

Primum vera interpretatio iurisconsulti, Iustiniani, & aliorum, qui verè dixerunt omnes homines natura liberos nasci. ita etenim intelligendi sunt, omnes homines eo tempore, quo sola lege naturæ uiuebatur, mundusq; regebatur, liberos nasci, ac natos fuisse. At hinc non sequitur, hodie omnes liberos natura nasci: cũ aliis legibus præter naturales vtamur: idq; maximè sit vtile Reipublicę, ad reprimendam hominum malitiam. Nam, ut autor est Augustinus in d.c.15. seruitus. lege humana iustisſimè est statuta in pœnam peccati, quod bello committitur iniusto.

Secundò hinc deducitur alter eiusdem autoritatis intellectus,

tellectus,ut omnes homines natura liberos esse intelligamus,ex prima naturæ intentione, quæ voluit homines liberos creare. At per accidens nō prohibuit eos seruos fieri ex aliqua ratione conueniēti reipublicæ. Sicuti ex prima intentione naturæ est.quod hominū vita conseruetur: & tamen legibus humanis naturali ratione statuitur ex accidenti,quod nocentes & criminosi occidantur.

Tertiò inde apparet verùm esse quod scripsere Diuus Thomas in 4.sent. dist.36.art.1. & Card.à Turre Cremat. in dicto capite,ius gentiū.4.art.qui existimant, seruitutē institutam esse contra primam naturæ intentionem: quia natura prima intentione tendit ad perfectiora: at seruitutem esse secundū naturam iuxta eius secundam intentionem.natura etenim prima intentione intendit, vt quis sit bonus:eius verò secunda intentio est,quod si quis nō fuerit bonus,sed malus, ipsiusq; legis naturalis rationē prauis moribus contēpserit,puniatur quidem.Sic seruitus ſm naturam instituta est ad puniendum peccantem.& licèt iure naturæ non sit in specie hæc pœna definita· sed in genere ius gentium,& humanum potuit ex secunda naturæ intentione definite pœnam istam seruitutis in hac specie.

Quartò à prænotatis patet verus sensus §.seruitus.insti. de iure personarū.quo probatur, seruitutē esse contra naturam.id etenim ita accipiendum est, vt sit seruitus cōtra naturam,i.contra naturalem libertatem, quæ vna fuit ab initio omnium ante corruptionem generis humani,& nūc quoq; esset, nisi malitia hominum aliā conditionē exigeret omnium populorū consensu,qui seruitutē ex causa induxit ad puniendos hostes iniquos queadmodū & præter Diuum Augustinum tradit Aristoteles.1. politicorum c. 3.& 4.& probatur in l.naturalem. cùm l.sequenti.ff.de adquirendo rerum domi..

Quintò infertur,seruitutē esse contra ius naturale, non ex eo quod tollat ius naturale affirmatiuum & positiuū, aliquid præcipiēs,aut prohibēs,sed ex eo quod additur iuri naturali,id,quod ipsum ius non cōcesserat: atq; ita per additionem inducitur seruitus contra ius naturale.

Sextò hinc apparet, hāc personarū seruitutem iure gen

N tium

tium inductam,non esse contra naturalem rationem: imò ex ea procedere, sicuti probatur in d.l. manumissiones & apertius in §.itẽ quæ ab hostibus iuncto.§.singulorũ.insti. de rerũ diui. idq; adnotauit Fortuni. in d.l.manumissiones.col.3.& constat ex pluribus locis Sacræ scripturę,quibus ostẽditur,dominium seruorum iustum esse:præsertim c.6.ad Efesios,inquit Paulus, Serui obedite dominis carnalibus cũ timore,& tremore in simplicitate cordis vestri sicut Christo. Et ad Timot. primæ c.6. quicunq; sunt sub iugo serui,dominos suos omni honore dignos arbitrẽtur. Itẽ primæ Petri cap.2.Serui subditi estote in omni timore dominis non tantũ bonis & modestis: sed etiam dyscolis. vnde dominus in seruos naturali ratione dominiũ habet: sicut & in agros,& fundos,qui ad eum pertineant, vti tamen debent domini hoc iure,quod in seruos habent,benignè non seuere,& crudeliter.quod admonet Diuus Augustinus lib.19.de Ciuit.Dei c.16. & iure ciuili statutum est in l.vnica.C. de emen.seruo.& Insti. de iure persona. & de his qui sunt sui vel alie.iur.§.in pote.& §. sed & maior. vbi Theofilus.l.6. titu.21. part.4. & Caius iurisconsultus lib.1.institutionum titu.3.

4 Septimò colligitur ex his, seruum à domino fugientẽ mortaliter peccare,& teneri ad eum redire secundùm glo. in d.c.ius gentium.1. disti.quam Doctor.inibi approbant communiter maximè Cardi.à Turre Cremat.ar.4.Fortu. in d.l.manumissiones.col.4. optimus text.in c.si quis seruum.17. q.4. Cæterum hoc in loco admonendus lector est,me quidem in hac de seruitute controuersia, ius gentium intellexisse,prout id à iure naturali distinguitur, & humanum ac positiuum est.nam & Tho.1.2.q.95.ar.4.ad primum.ius gentium,de quo iurisconsulti quandoq; tradidere,inter iura humana,& positiua censet:quod apertissimè constat.Nã si quis perpendat exẽpla & casus,qui per iurisconsultos sub tit.ff.de iust.& iur. iuri gentiũ tribuuntur,planè fatebitur ea nõ esse iuris naturalis sed humani, nec procedere necessariò à primis iuris naturalis principiis in uniuersũ,nec frequẽtius: tametsi à ratione propter Reipublicæ utilitatẽ uario temporũ successu deducantur

& in-

& instituantur, vel instituta sint ferè omnium hominum consensu: bella etenim non sunt iuris naturalis nec manu missiones, nec seruitutes, nec dominiorum distinctio, nec uenditiones, aut locationes, quæ omnia iurisconsulti iuri gentiū tribuenda esse palā responderunt. Et tamē in l. 1. §. ius naturale. ff. de iust. & iure. ius gentiū naturale quidē dicitur dū id non alia ratione à naturali distinguitur quā quod illud oībus animantibus et brutis cōueniat, hoc solis sit hominibus cōmune. vnde deducitur hoc ius gentiū hominibus & sic animātibus ratione præditis naturale esse. idē apparet euidētius autoritate Caii iurisconsulti in l. oēs populi. ff. de iust. & iure. qđ verò, inquit, naturalis rō inter oēs homines constituit, id apud oēs hoīes summopereq; custoditur, vocaturq; ius gentiū: quasi quo iure oēs gentes vtuntur. eadē verba repetit Iustinianus in §. ius aūt ciuil. inst. de iure natu. gent. & ciuili. vnde diuus Tho. 2. 2. q. 57. art. 3. ad 3. inquit. Ea quæ sunt iuris gentium naturalis ratio dictat: putat ex propinquo habentia æquitatem: inde est quod non indigent aliqua speciali institutione: sed ipsa naturalis ratio eam instituit. Quasi velit Thomas hoc quod iurisconsulti ius gentium appellarunt, ius esse naturale. cui certè non conueniunt exempla iurisgentium tradita ab Isidoro lib. Ety. 5. c. 5. & 6. præsertim prohibitio nuptiarum inter alienigenas.

Quibus prænotatis ego censeo ius naturale verè esse illud, quod Deus omnia animalia docuit tàm bruta, quàm ea, quæ ratione donauit. hoc etenim ius lumine naturali hominibus ita cognitū est, vt & brutis instinctu quidē ipsius naturæ: qua ratione quod lumine naturali animalibus rōne præditis notū est, id verè ius naturale dicitur: sicuti & illud quod brutis Deus per instinctum, & inclinationem propriam constituit. hoc probatur in l. 1. §. ius naturale. ff. de iust. & iure. c. ius naturale. 1. di. quo fit, ut principia lumine naturali ab hominibus cognita, & conclusiones, quæ ab eisdē principiis necessariò deducuntur: & quę animantibus ratione præditis conueniunt tantū, ius quidem gentium dici quodammodo valeant: ad differentiam iuris naturalis quod simul & brutis & hominibus

datum,insitumq; est ab ipsa natura.vtrunque tamē verè est ius naturale: sicq; intelligendum est responsum iuriscon-sulti in d.l.§.ius naturale.ad finem.vbi ius gentium à natu rali distinguitur ex eo solū,quod illud hominibus tantū, hoc uerò etiam brutis conueniat.Huc pertinet quod Tho mas in d.art.3.q.57.distinguit ius gentium,quod quidem ratione naturali hominibus tantū competit, & id quidem naturale esse asseuerat, non secundū absolutam sui consi-deratione,sed secundū quid,id est, vt est conueniens & vti le humano conuictui,à iure naturali,quod omnibus ani-mantibus commune est, & naturale dicitur absolutè iuxta sui ipsius considerationem:vt maris,& fœminæ coniun ctio,filiorum educatio, & his similia. Quo in loco diuus Thomas de iure naturali,& gentium hanc doctrinam opti mè tradidit.Quàmuis & hæc Thomæ sententia, eiusq; di stinctio alium sensum habere posit,vt ipse: quidē distin-guat ius naturale, quatenus omnibus animātibus et bru-tis commune est,& complectitur etiam prima iuris natu-ralis principia,continentia iustum naturale ex sui natura adæquatū,& commensuratum alteri,à iure gentium quod continet iustum naturale,non iuxta absolutā sui rationē: sed secundū utilitatem,quæ ex eo deducitur,vt alteri con-ueniens. Sensitq; Thomas ad hoc ius gentium pertinere, seruitutes, bella, dominiorum distinctionē hanc id idem differentiam constituit Car. à Turre Cremata in d.ca.ius gentium.1.disti.art.1.Sed huic sensui refragatur,quod pri ma principia iuris naturalis procedant à ratione,quæ in-cognita est brutis.Nihilominus idem Card.in c.Humanū genus.1.dist.arti.5.post Albertum Magnum 5.Ethi.respō det,ius naturale quò ad rationē iuris brutis minimè con-uenire,sed procedere à natura speciali, quæ est ipsa ratio. sed ius naturale quantùm ad actus etiam brutis compete-re:& sic,vt ipsius verbis vtar,ius naturale formaliter sum-ptum : id est quò ad rationem hominibus tantùm conue-nit; materialiter verò:id est quò ad actus etiam brutis cō-mune est: scilicet quò ad maris & fœminæ coniunctionē: filiorum educationem: & similia. atque ita interpretatur d.l.1.§.ius naturale.ut tandem Deus ius naturale materia liter

liter omnia animalia etiam bruta docuerit:formaliter tamen ipsos homines tantùm:quibus rationis cognitio tradita est.hic uerò sensus cùm eo conuenit, quem paulò ante ad iurisconsulti responsum tradidimus.sed solùm discrimen apud nos est quanam ratione sit intelligenda Thome responsio in dict.artic.3.& profectò aptior est ultimus hic sensus:si consideremus,ipsum ius naturale quatenus absolutè adsumitur, posse quidem assumi formaliter sicut & materialiter:ita quidem ut formale ius naturale quò ad rationē,& ut continet prima principia,absolutè iustū contineat secundùm sui consideratione͠,rationemque non iuxta alterius utilitatem,nec ut alteri conueniens sit:sic denique procedere illud,ratione uiuendum est: nemini est malum faciendum: & similia quæ quidem iuris naturalis sūt secundùm propriam sui rationem : quia continent iustū, & alteri commensuratum secundùm absolutam sui rationem:non iuxta utilitatem,quæ ex his contingit.unde ius naturale autore Thoma à iure gētium distinguitur, quòd procedit à naturali ratione non absoluta,sed quæ alterius utilitatem, uel quod conueniens sit respiciat. ex quibus manifestum sit quam ob rem ius gentium à iurisconsultis ius naturale quandoque dicatur, & quandoque à iure ipso naturali distinguatur.deinde patet ex his, prima principia, & quæ ex eis necessariò deducuntur non esse propriè iuris gentium,sed naturalis:prout à Diuo Thoma hæc iura.dict.art.3.distinguuntur.inde consequitur, religionem erga Deum,& parentum honoré,esse iuris naturalis, non iuris gentium : secundùm Thomæ distinctionem : quamuis à iure consultis hæc exempla tradantur, & aptentur iuri gentium in d.l.1.ad finem. & in l.sequenti. quæ quidem iurisconsulti responsio poterit defendi, si ius gētium interpretemur naturale ipsis tantùm hominibus conueniens, de quo superius actum est. uerè tamen negare non possumus utcunque sit,exempla iurisconsultorum, & Isidori, non omnia conuenire iuri gentium. quod maximè obseruandum est.

Quamuis equidem iuxta præmissam adnotatione͠ ius gentium ad humana iura pertineat, non propriè ad natu-

ralia, attamen ob id quod ex diuo Thoma explicuimus: & quia ius gentium deriuatur à iure naturali, communique omnium gentium consensu constitutum est, conclusionibus quibusdam non multum remotis à primis iuris naturalis principiis, naturale dici quodam modo homini potest: etiam si à naturali iure, præsertim ab ea lege, quæ communis est omnibus animantibus, differat & distinguatur secundùm Thom. 1.2. quæstio. 95. articu. 4. ad primum. His libenter addiderim quod post primam huius operis æditionem legi apud Domini. Sot. li. 3. De iusti. & iur. q. 1. art. 3. nempe hoc discrimen esse inter ius naturale & ius gentium quod ea quæ inferuntur ex absoluta rerũ natura & consequentia necessaria, pertinent ad ius naturale: illa uerò, quæ non ex absoluta consideratione, sed modo exposito in ordine ad certum finem & sub certis circũstantiis, fiut de iure gentium, quam sententiam & nos paulò ante probauimus.

5 Octauò † principaliter ex præmissis infertur, an sit aliqua seruitus, quæ uerè sit iuris naturalis, & natura ipsa instituta? Et sanè constat esse natura ipsa quosdam seruos. Nam secundùm Aristotelem. 1. Polit. ca. 3. & 4. minus sapientes, minus perfecti, natura ipsa serui sunt & sapientioribus subditi, ut ab eis regantur. etenim hominum genus Deus sic condidit, ut essent alii in scientiis, & uirtutibus superiores aliis. Plato item in dialog. 3. de legibus, cuius & Io. Stobæus sermone. 42. mentionem fecit, scribit, primã dignitatis rectam rationem esse, ut genitores ubique natis imperẽt: secundam, ut ignobilibus generosi. Tertiã ut iunioribus seniores, Quartam ut domini seruis. Quintam ut potentioribus imbecilliores seruiant. Sextam quidem & omnium maximam esse, quam secundùm naturam ignorantes sequi iubentur: prudentes autem ducere, ac dominari. Hæc Plato, cui & Aristo. accedit lib. 7. Polit. cap. 14. asseuerans, esse natura ipsa seruitutem iuuenis ad senem. diuus Augustinus super Genesim, est etiam inquit ordo naturalis in hominibus, ut seruiant fœminæ uiris, & filii parentibus quia & illic hæc iustitia est, ut infirmior ratio seruiat fortiori. Hæc igitur in dominationibus, & serui-

ſeruitutibus clara iuſtitia eſt,ut qui excellunt ratione,excellant dominatione.Cicero.5.paradoxo. proponit, prudentes eſſe liberos, ſtultos aūt & inſipientes & ſeruos eſſe. & quod diuus Amb.probat ſuper epiſtolam Pauli ad Coloſ.notant & ex noſtris Domi.& Præpoſi.in d.ca.ius gentium.nu.9.& ibi Cardi.à Turre Cre.arti.4.Imo.in proœmio Gregoria.col.2.& Cœpol.de ſerui.2.col.Andr.Tira. de legibus connubialibus.l.prima.nume.48. Hæc tamen ſeruitus non eſt eiuſdem conditionis,cuius illa, quæ iure gentium ratione belli inducta eſt,qui.n.iure belli ſeruus eſt dominio alieno contra libertatem naturalem ita ſubiectus eſt,ut tanquam res quælibet quæ ſua eſt,à domino ab alienari poſſit.l.quarta & quinta.ff.de ſtat.homi. At ſeruitus,quam diximus natura ipſa conſtitui, non pertinet ad coactionem,nec neceſſitatem nec dominū:ſed ad honorē & reuerētiam, ſenioribus,à iunioribus,generoſis ab ignobilibus:parentibus à filiis:marito ab uxore debitam: uel ad utilitatem ipſius ſeruientis qualis eſt illa quæ imprudentis ad imprudentem:minus ſapientis ad ſapientem dicitur.Qua de re Io.Driе.de libert. Chriſti.li.1.pagi.8.in hunc modum ſcribit.ſecundùm ordinem conditionis naturæ omnes in Adam à Deo conditi ſunt æqualiter liberi ab omni malo,ab omni ſeruitutis incommodo,māſiſſent quoque ſub illo ſtatu omnes homines pares ſecundùm paritatem libertatis à culpa,& miſeria: ſed non pars ſecundùm paritatem in talentis naturæ in perfection e iuſtitiæ, ſcientiæ & prudentiæ.Siquidem alii magis, alii minus extitiſſent ſapientes,& prudentes, fuiſſet quoque dominiū quoddam unius ſuper alios,non pro ſuo ipſius commodo dominantis in illos tanquam in ſeruos nec ut prouidētis & conſulentis illorū miſeriis,& imbecillitati: ſed ut cōſulētis,& dirigētis illos ad ampliorē ſapientiā, diſciplinā iuſtitiam & prouidentiā,atque utentis uolūtariis obſequiis illorum obedientiū non ſolū abſque omnis laboris moleſtia,ſed cum gaudio cordisque lætitia.quemadmodum & iuſti præſides nunc imperant,non cupiditate dominandi ſed officio conſulendi:& hoc naturalis ordo præſcribit, Sic quoque Deus hominum genus condidit, ut eſſent

alii in ſcientia & uirtutibus ſuperiores aliis: ſed à coacta, & uili ſubiectione, à ueroq; dominio omnes fuiſset æqualiter liberi. Hactenus Drie. cuius uerba referre libuit, quia breuiter, & compēdio quodā retuli diui Thomę eruditisſima reſponſa parte 1. q. 46. art. 3. & 4. Sic & Ariſto. lib. 7. polit. c. 14. ſenſim inſinuat, totam hanc ſeruitutem naturalē ad utilitatem pertinere eorum, qui minus prudentes ſint, ut à prudentioribus regantur, & inſtruantur perfectiori prudentia, & ſcientia. Thomas item in 2.2. q. 57. artic. 3. ad ſecundum, inquit. Quod hunc hominem eſſe ſeruū abſolutè conſiderando magis quàm alium, non habet rationem naturalem. ſed ſolùm ſecundùm aliquam utilitatem conſequentem, inquantùm utile eſt huic quod regatur à ſapientiori illi quod hoc iuuetur, ut dicitur in 1. poli. & ideo ſeruitus pertinens ad ius gentium eſt naturalis ſecundo modo: ſed non primo modo. Hactenus Thomas, qui hanc ſeruitutem minus prudentis ad ſapientiorem, inſtitutum eſſe tradit ad utilitatem ipſius imprudentis: non ad eius uilem ſubiectionem. & quamuis ipſe hanc ſeruitutē ad ius gentium referat, ex eodem tamē Thoma in d. q. 96. arti. 3. & 4. ſatis palam conſtat, hanc ſeruitutem minus prudentis ad prudentiorem minus ſapientis ad ſapientiorē, iuuenis ad ſenem, uxoris ad uirum, filiorum ad parentes quæ ad honorem, & reuerentiam uel inſtructionem ſeruientium pertinet, inſtitutam eſſe à natura: & ſtatui innocentiæ conueniſſe. Quo fit, eam minimè pertinere ad uilem ſeruitutis conditionem, quæ poſtea iure gentium ſtabilita eſt: cùm ea ſubiectionem & dominium contineat, utile quidem ipſi dominanti, & moleſtum ac miſerabile ſeruienti; igitur ſeruitus à natura ipſa ordinata, quæ & in ipſo innocentiæ ſtatu obtineret, & obtinuit, non eſt miſcenda huic miſerabili ſeruituti, quę iure gentium ob bella, & captiuitates inducta fuit. quod & Car. à Turre Crem. in dict. artic. 4. explicat. unde planè intelligenda ſunt & diſtinguenda Plato in d. dialog. 3. de legi. ueluti ex iure naturæ immiſcuit.

Illud hoc in tract. prætermittendum nō eſt, quod Chriſtiani capti in bello, etiam iuſtisſimo, à Chriſtianis, non

efficiun-

efficiuntur ſerui capientiũ. Et ideo nec opus eſt hoc in caſu lege Cor. nec poſtliminii fictione propter caritaté, quæ in Chriſto omnibus eius religionem profeſsis communis eſt: ſicuti expreſsim adnotarunt Bar. in l. hoſtes. ff. de capti. Abb. in c. ſicut, in 3. de iureiuran. col. 4. & inibi Aegidius à Bellame. nu. 20. Saly. in l. ab hoſtibus. col. 2. C. de capti. Io. de Terra Rubea cõtra rebelles tract. 3. ar. 10. regia. l. 1. ti. 21. par. 4. ſed apud nos capti bello ſeruantur, præſtitaq; pecunia in redemptionis præmium, quam Græci λύτρον appellant, veniam recedendi impetrant facillimè. ſenſere tamẽ Alciat. in l. hoſtes. ff. de verbo. ſignifica. & Claud. Cantiuncula in. §. item ea quæ ab hoſtibus. inſt. de rer. diu. prædictã communem ſententiam inter Chriſtianos obtinere ſicuti Bart. & qui eũ ſequuntur probarunt. at ſecus eſſe in Chriſtianis captis in bello à Saracenis, vel Turcis: qui verè hoſtes ſunt. nam hi quidem Chriſtiani dum ab hoſtibus captiui detinentur eius conditionis ſunt, cuius iuxta ius ciuile capti ab hoſtibus Romanæ reipubli. cenſebantur. & ideo opus eſſe fictionibus legis Corn. & poſtliminii: quod eſt maximè notandum. Nã & Io. de Terra Rubea idem voluit, dum ſcribit Saracenos veros hoſtes eſſe: & cũ his bellum geri verè, vt olim Romani aduerſus hoſtes gerebant. Ego ſanè video maximã eſſe diſcriminis cauſam inter bella Romanorũ, & ea, quæ Chriſtiani aduerſus infideles qui nos vndiq; impetũt, gerimus. Quorũ quidem infideliũ aggreſsiones, non poſſunt aliqua ex parte eſſe licitæ: nec itidem defenſiones: cum prouincias Chriſtiani nominis tyrãnicè, & perfidè, ac crudeliter occupauerint. quamobrẽ niſi aliud lege humana ſtatutũ in ſpecie ſit, opinor erga Chriſtianos captos à Turcis, vel Saracenis non eſſe ſeruãdas leges Romanorũ, quæ de captiuis apud hoſtes loquũtur nec eſſe neceſſarias fictiones leg. Corneliç & poſtliminii: quanuis in his, quæ poſsint in fauoré cedere captiuorũ, æquiſsimum ſit, imo omni ex parte iuſtũ, eaſdẽ leges ſeruari. Nec enim reipub. chriſtianæ conuenit, præter ipſam captiuitatis afflictioné, damnũ aliud, aut detrimentum Chriſtianis apud Saracenos, aut Turcas captiuis, irrogari. Ex his etiam apud me dubia eſt, & falſa quidem opinio Anc. in hac reg. col. 13.

col.13.verſ.3.quæro Are.in l.qui à latronibus.3.col.ff. de teſt.dum aſſeuerát Christiano apud Saracenos captiuo nõ licere ab eis fugere,niſi cogatur ad infidelitaté.etenim ego cenſeo iuſtè poſſe captiuum Chriſtianum indiſtinctè fuge re,licèt non cogatur ad infidelitatem:cum tyrannicè,& in iuſtiſſimo bello captus fuerit. Imo & ſi captus eſſet apud hoſtes iuſtiſſimo,liceret ei ad ſuos redire,ac fugere hoſtiũ limites tranſgrediendo:ut ipſe notaui lib.1.Varireſo. c.2. nu.10.& hæc quidem de ſeruis iure belli dicta ſint, deque his,qui ab hoſtibus capti in ſeruitutem ſeruiunt,iure gentium procedente à ratione ipſa naturali.

Res autem captæ in bello iuſto,ſi immobiles ſint principi,& regi bellũ indicenti,adquiruntur:nec efficiũtur militis,aut ducis capientis.l.ſi captiuus.§.1.ff. de capt.gl.in l. diuus ff.de iure fiſci.Barto. in l.ſiquid in bello.ff.de capti. Alex.& Iaſ.poſt alios in d.l.1.ff.de adq.poſſ.in prin.nu.10. & Mart.Laudenſis in tracta.de bello. §. 4. quorum opinio communis eſt.Et probatur in l.19.titu.26.parr.2.res verò mobiles capientium efficiuntur; ſicuti iam non ſemel adnotatum extat.debent tamen tradi duci exercitus,vt is ea diuidat inter milites iuxta cuiuſlibet dignitatem, & merita.c.ius militare.1.diſt.l.ſi quis pro redemptione.C.de donat.gl.in c.dicat aliquis.23.q.5.Bart.& Doct.modo hac in re citati.regia.l.1.27.& 19.tit.26.par.2. quo quidẽ iure regio quinta pars eorum,quæ bello capta fuerint,regi debetur.l.4.tit.26.par.2.l.vlt.titu.1.lib.6.ord. quandoq; dimidia.l.19.quandoque tertia pars.l.20.d.titu.26.par.2. deni que in hoc erunt ſemper diligenter obſeruandę leges, & conſuetudines legitimè indictæ,ſecundùm quas,vel principum decreta, firmaq; & iuſta ducum edicta res bello captæ ſunt diuidendæ.

6 Quid † verò dicendum ſit de rebus captis ab hoſtibus, quæ tamen habuerũt dominum verum priuſquam hoſtes eum ſpoliauerint:an ſint reſtituendæ priori domino,vel efficiãtur eorũ,qui modo eas res abſtulere à manu hoſtium? Et profectò quoties non virtute bellica, ſed commercio, dato redemptionis precio res aliena fuerit ab hoſtibus redempta, dominus prior eam petere poterit, ſoluto precio redem-

redemptionis,& ei necessariò restituēda est.l.ab hostibus. in 2.C. de capti.l.in bello.§. si quis seruū.ff.eo.tit. quod si res uirtute bellica ab hostibus sit capta, & immobilis sit, priori domino est restituēda,text.insignis in l.si captiuus. §.expulsis hostibus.ff.de capti.l.Pōpon.ff.de adq.rerum do min.notat optimè Franc.à Ripa in d.l.1.ff.de adquir.pos. num.5.sed si res sit mobilis quibusdā visum est,eam nō ad quiri capienti:sed restituendā esse priori domino. text.satis elegans in d.l.ab hostibus.C.de capti.§.serui autem.cu ius autoritate ita responderunt Ioan.Andr.in Spe.rub.de rapto.Alex in d.l.1.idem Alex.in l. id quod apud hostes. ff.de lega.1.Pirrhus post consuetudines Aurelianenses.c. incipienti.in l.apud hostes.

7 Contrarium † aliis videtur verius; nempè rem mobilē captam ab hostib.non esse restituendā priori domino,autoritate iurisc. in l.si quid bello.ff.de capt. si quid, inquit Labeo,bello captum,in præda est,nec postliminio redit. Pau.imò si in bello captus pace facta demū fugit, deinde renouato bello capitur.postlimin. redit ad eū,à quo priore bello captus erat:si modo nō cōuenerit in pace, ut captiui redderētur.hæc iurisconsult.ubi Bart.hanc opinionē ex eo loco deducit,iuxta distinctionē ipsius legis. Quidā tamen distinguendum esse censent ita sanè ut prior sententia obtineat ubi res ab hostibus captæ recuperantur statim,priusquā hostes eas deferant tutè intra præsidia:quasi in ea specie nondum fuerint factæ res istæ hostiū eas capientium:& ideo cū ab hostibus auferuntur sub dominio prioris sunt:eaq; ratione debent ei restitui.arg.tex.in l.3. §.cū igitur.ff.de ui & ui armat.& in l.ulti.C. unde ui. Quod si ex interuallo res captæ ab hostibus,fuerint ab eisdē denuo ablatæ,tūc sit uera posterior sentētia.secundū Ange. & Saly.col.1.in d.l.ab hostib. Ias.in d.l.1.nu.11. & sequēti. eundem. Ang.in disputatione incipiē. renouata guerra.1. dubio.& Mart.Laudensē de bello.§.7.cui distinctioni suffragatur insignis regia constitutio pen.tit.9.par.5. Hāc tamen distinctionem Iason.in d.l.id quod apud hostes.improbare conatur:& Francisc.à Ripa.in d.l. nume.5. ueram esse censet in militibus non habentibus à republica stipē

dium:quasi in militibus habentibus publica stipendia seruanda sit prima Io.And.opinio.per l.ab hostibus.part.vlt. C.de cap.& hæc quidem procedunt, nisi in rebus quæ ius postliminii obtinent,de quibus agit.l.2.ff.de capt.nam hæ res etiam ex interuallo ab hostibus receptæ priori domino restituuntur.ex his patet huius quæstionis difficultas, quæ nondum certam diffinitionem habet.

8 Ipse deniq; † video iure ciuili Romanorum statutũ esse,vt capta à latronibus,& piratis, quos non esse iustos hostes veteres censebant,minimè efficerentur capientiũ.l.hostes.& l.latrones & l.postliminiũ.§.à piratis.ff.de cap.l.qui à latronibus.ff. de testa. quo fit ut si res, quæ per latrones captæ fuerũt,à nostris militibus recipiantur latronibus fugatis,vel deuictis, priori dño iure Romanum restituendæ sint:cum nusquã eas prior dominus amiserit.d.l.latrones: & est euidens huius rei argumentum:quia nusquam hæres hostium capientium proprię effectæ fuerint.

Hinc mirum est,cur regia Partitarũ constitutio distinctionem præmissam probauerit in his rebus, quæ non ab hostibus,sed à piratis auferuntur:cũ in ea specie iure Romano ea distinctio fieri nõ posset. deinde illud cõstat iure Romanorũ ex iure ferè omnium gentiũ, vt hi cũ hostibus æquo marte certarent,ex aliisq; rationibus,ac fortasse qđ viri prudentissimi, etiã si existimauerint ab eis semper iusta moueri bella,& cũ hostibus geri,censebãt ex variis causis opinione saltẽ,& bona fide ab iis,quos verè hostes iudicabant,sibi bella indici,& ab eis indicta geri,statutũ esse,vt homines & res à Romanis per hostes bello captæ hostium efficerentur:verè,& statim earum rerum dominium à prioribus dominis ad hostes transiret:quemadmodum & idem erat in rebus,& personis per eosdẽ Romanos captis ab hostibus.quod satis manifestum erit,si diligenter responsa iurisconsultorum de captiuis examinemus. Imò & Romani hoc ipsum ius captiuitatis,& postliminii obseruare constituerunt cũ his,qui nec latrones,nec piratæ,nec hostes publici essent,modo cum eis nullam amicitiã,nullum hospitii ius contraxissent.qua de re est text. elegans in l.5.§.in pace.ff.de capti.in pace,inquit Pompo. quoq; postliminiũ

datum est. Nam si cum gente aliqua nec amicitiam, nec fœdus amicitiæ causa factum habemus, hi hostes quidem nõ sunt. quod autem ex nostro ad eos peruenit, illorum fit: & & liber homo noster ab eis captus, fit seruus eorum. idemque est si ab illis ad nos aliquid perueniat. hoc quoq; igitur casu postliminium datum est. Hæc iurisconsultus.

At hæ leges apud Christiani orbis principes ꝓbatę quidē sunt, & stabilitæ quò ad res bello iusto captas: nec possumus qui Christianā religionē profitemur inficias ire, quin res bello captę per hostē iniquè, & tyrannicè bellū indicētem, minimè à veris dominis, qui eas iure possidebant ad hostes iure transferantur: nec lege diuina nec humana in hostiū verum dominium transierunt. omnium etenim consensu receptum est, capta in bello effici capientium, modo id bellum iustum sit. vnde licet in bello per Christianos principes secum inito ob præsumptam bonam hostium fidem, leges Romanorum sint seruādæ, quò ad opinionem: tamen ex hoc non arbitror in animæ iudicio res captas in bello, quod hostes sciunt iniustè indictum esse, & mala fide geri, ad eorum dominium pertinere.

Nihilominus tamen mihi iure Romanorum magis probatur Angeli distinctio in hunc sanè sensum, ut res à Romanis virtute bellica quæsitæ, etsi ab hostibus iterum captæ fuerint, rursusq; à Romanis militibus è potestate hostium etiam ex interuallo ablatæ sint, priori domino sint omnino restituendæ. iuxta l. si quid bello. ff. de capti. idq; ea ratione non temere prædict. l. ab hostib. in seruis, qui virtute bellica quæsiti sunt, loquitur, eleganter adiiciens horum, quę bellico labore quęsita sunt, militem Romanum defensorem esse non dominum.

Nec ad has Romanorum leges quidquā refert Francisc. Ripensis distinctio: cum hę decisiones de militibus tractēt stipendio publico militantibus. in his etenim militibus, qui non habent publica stipendia, vel non tenentur ex publico stipendio eos defendere, à quibus hostes res acceperunt, opinor adhuc locum esse Angeli distinct. & iurisců. respon. in d. l. si quid bello quod si non hostes, sed latrones aut piratę in hac specie res habuerint, & ab his fuerint vir-

tute bellica per milites non habentes stipēdia publica ablatæ, tunc fortassis cum res hostiū, aut capientiū factæ non sint, priori domino erunt restituendæ, modo his militibus iustam soluerit laboris & expensarum mercedem.

Postremò, vt legem partitarū examinemus, quæ nō tātùm de hostibus, sed & de piratis, & latronibus publicis, quibus cū non est, nec esse potest beliū illud, quod ueteres Romani iustū, & publicū esse censebant, adnotandum erit potuisse constitutionē illam statuere, non quod res illæ factę fuerint piratarū, postquam hi in tuto eas habuerint: sed quod demum captæ uirtute bellica è potestate piratarum, fiant capientium ob exercendos militū animos ad piratarū seu hostium publicorū punitionē, & persecutionē. Et licet regia partitarum lex admittere debeat iuris Cæsarei interpretationem de rebus, quæ ius habent postliminii, iuxta l. si quid bello. & l. 2. ff. de cap. & fortassis nō procedat in militibus habentibus publica stipendia ad defensionem prouinciæ, & prouincialium: tamen lege belli quę probanda quidem erit, si qua est, poterit ea constitutio indistinctè seruari absq; vlla iuris Romani & ciuilis interpretatione. Quamobrē in his controuersiis diffiniendis oportet viros rei militaris peritos, quiq; satis leges, & iura belli cognouerint, semper consulere: atq; ita erit hic tractatus de rebus bello acquisitis in foro exteriori, & interiori expēdendus. qua de re aliqua tractat præter alios Tho. Grāmaticus in decisio. Neapol. q 71. Hæc quidem longius fateor, possent, ac diligentius maturiusq; tractari: nos tamen ut tractarui de restitutione eorum, quę iniquè quęsita fuere, seruiremus, hæc lectori breuiter exposuimus.

SECVNDAE PART. RELEC. §. XII.

SVMMARIVM.

1 *Consilium, vel auxilium quando ad restitutionem obliget in conscientiæ iudicio?*

2 *Causa sine qua non: qualiter intelligenda sit, quò ad restitutionis tractatum.*

3 *Pluribus*

3 *Pluribus simul committentibus furtum, vel rapinam, an quilibet teneatur insolidum ad restitutionem?*

Pluribus committentibus furtum si vnus eorum restituerit solidum, an cæteri teneãtur huic pro æquis portionibus satisfacere?

HActenus uisum est qua ratione teneaƭ quis ad restitutionem iure acceptionis iniquæ: cuius tamen acceptionis iniquę causa solet non tantùm tribui ipsi accipiẽti, sed & aliis, † qui ei consilium, auxilium, uel fauorem dedere, ut iniquè acciperet rem alienam, damnumve alteri intulerit, de his opportunè quæritur an teneantur ad restitutionem? sit igitur conclusio hac in re satis iuribus, & rationibus probata. Tenetur ad restitutionem non tantùm is, qui iniquè accepit, damnumve alteri intulerit, sed & is qui consilio, ope, auxilio, vel receptatione dedit acceptioni causam efficientem, quæ ipsam iniustam acceptionem efficiat. hanc sententiam eleganter tradit Diuus Thomas. 2.2. quęst. 62. art. 7. quem Theologi passim sequunthr præsertim Caieta. ibi Florent. 2. parte titu. 2. capitu. 2. §. 4. Adrian. in 4. sententia. tractatu de pœnitentia, & restitutione. cap. 2. dubitatur. Ioann. Maior. in 4. distin. 15. quæst. 26. Syluestrina uerbo. restitutio. 3. §. 6. Ioannes Medina. de restitutione. quæstion. 7. & 8. & probatur ea ratione quod qui causam damni dat, damnum dedisse uidetur. capitul. ultimo de iniur. capitul. suscepimus. & capitu. de cætero. de homic. l. nihil interest. ff. de siccariis. ubi Bartol. & doctor. quod & alibi sępissimè pro iuris regula traditur. Sed & in specie huic conclusioni accedit communis iuris utriusque doctrina, qua obseruatum passim est, consulentem ex consilio teneri ad eandem pœnam, quam delinquens pati debet, si alioqui non facturo consilium dederit. capitu. nuper. de sententia. excommunicat. ubi Glos. textus in l. 1. §. persuadere. ff. de seruo corrup. cap. sicut dignum. §. qui uerò. de homicid. & Glossa ibi cui similis in §. ope. instit. de obliga. quę ex delict. nasc. quam dixit solennem esse Iason in §. actiones. numero. 3. de actio. tradunt Bartol. in l. sępe. ff. de uerborum significa. Panorm. &

ibi latè Dec.in c.1.de offi.de leg.idem Dec.in l. consilii.ff. de reg.iur.Francus in reg.nullus de reg. iur. in 6.Fel.in d. §.qui verò.pulcher tex.in l.non solū.§.si mandato.ver.Atti licinus.ff.de iniuriis.igitur si quis alioqui non facturo cō sulat vel iniquam rei alienę acceptionem,vel dationem dā ni,ad restitutionem tenebitur:qua in re quò ad restitutionem potissimum est obseruandum,an consilium mouerit, vel induxerit alterum ad delictum.

Hoc item probatur ex alia iuris Pontificii,& Cęsarei interpretū traditione:quę dictat,dantem auxilium uel opem delicto & delinquenti,puniendū fore eadem pœna qua ipse delinquens,quādo ope,vel auxilio causam dedit homicidio propinquam,& cooperatus est in delicto. quod colligitur ex l.vnic.C.de rapt.virgi.& in c.felicis vbi Glo.verb. si nplici fauore.de pœnis.in 6.tex. in l.itē Mela. §. si alius. ff.ad.l.Aquil.Reg.l.10. tit. 8.part.7.Gl.in l. nihil interest. ff.de Sica.tex.in d.c.sicut dignum.§.qui verò.&.§.illi etiā. ubi Fel.& Soc.cons. 188.uol.50.col.4.Abb.& Dec.in d.c.1. de offi.deleg.Hippo.in l.si in rixa.ff.de sicca.nu.34.Sal. in d.l.unica,fol.ult.tradit Parisi.cons.152.& 154.nu.20.lib.4. Nec temerè in hac conclusione causam efficientem requiro ad restiturionem:consilium.s.quod moueat,vel auxiliū quod cooperetur iniquę acceptioni, sed ut effugerem Paludani sententiā qui in 4.sent.dist.15.q.11.col.4.existimat,
a fore necessariā ad restitutionis obligationem,† causam sine qua non contingeret acceptio iniqua : quasi uelit non esse restitutioni obnoxium,qui dederit causam acceptioni iniustę,quę nihilominus eo non dante causam contingeret omnino.cui & quidam alii accessere,quos tamē huius opinionis autores minimè nominauerim , quippe qui videam eos D.Thomę resolutionem probare , quę rectè , & sincerè intellecta nequaquam iuuat Paludani sententiam:sicuti eruditissimè ostendit Caie.in d.art.7. & cōstat apertissimè:nam si quis damnum alteri dederit,tenetur dubio procul ad restitutionem,& reparationem damni dati, etiam si eo non dante damnum illud nihilominus alii dedissent.quod Caie.expressim probat: idemq; sensere Tho. & alii paulò ante nominatim citati . Quid enim refert qđ
me

me non occidente Titium: alter foret eum occisurus si ipse eum occiderim?profectò parũ.siquidẽ alter, qui Titium foret occisurus,si illũ occidisset puniẽdus esset:atq; ita ego idẽ modo puniendus ero.atq; ita video hanc nostrã sententiam probari à Dom.Soto,lib.4.de Iusti.& iur.q. 7. art.3.

Hinc patet quo in sensu sit accipiẽda in hac q̃one causa sine qua nõ contingeret acceptio iniqua. ea etenim est intelligenda qñ causa mouet ad agendũ actum & in eo quidem agit ita vt ipsa sola sit causa actus nullo alio accedente:vnde consulens rapinam alias non rapturo tenetur quidem insolidum,etiã si eo non consulente,nõ deessent, qui idem ei consuluissent,ac tandem rapina contingeret : cum satis sit,eam rapinam contigisse causa consilii dati:quę causa mouit ad rapinam,& sic egit in eo rapinæ actu , vt sufficiens causa rapinæ per cooperationem .

Secundò ex his erit adnotandum ꝙ plures dantes causam damno,aut acceptioni iniquæ quia simul concurrunt in ea causa,tenẽtur insolidũ:ẽt si vno eorum deficiente nihilominus damnũ datum fuisset.Nec.n.magis potest dici vnus eorum causa damni quam alter eritq; huius illationis exemplum in pluribus simul consulentibus rapinam alioqui non rapturo,quorum quilibet cõsilio mouisset raptorem ad delictum rapinæ.quod quotidie poterit euenire in plerisq; etiam ciuilibus negociis.

Tertiò constat,pluribus concurrentibus simul in actione damni vno eorũ consilio,teneri quemlibet insolidũ,licèt vno eorum non eunte nihilominus damnum datũ fuisset.quod in pluribus militibus cõtingit, quorum quilibet tenetur insolidum ad restitutionẽ eorum,quæ in bello iniusto capta fuerint,etiam si vno eorum non eunte in prælium,foret per alios damnum illatum,ita sanè Caie. explicat.idemq; Adr.& Medina verum esse censent,quibus suffragatur.gl.in l.si in rixa.ff.de sicca.ad fin.

3 Illud † tamen prætermittendum non est, quod si res ipsa furto, rapinave ablata ad cuius restitutionẽ ex pluribus tenetur quilibet insolidum,sit penes unum,ille tenebitur insolidum in foro conscientiæ,& iudiciali:non tantùm ratione iniquæ acceptionis, sed & ratione rei alienæ per eũ

possessæ.l.si plures.ff de vi & vi arma.l.1.§. hæres. ff. commod.no. Bar.communiter receptus in l.4.§.Cato.2. col.ff. de verb.oblig.Et tamen in hac specie in vtroq; foro quilibet sociorum insolidũ tenebitur rem furto, aut rapina occupatã restituere.l.vulgaris.§.duo.ff.de furtis.& expressim quò ad forũ,& animæ iudicium, hoc ipsum responderunt Adrianus in d.c.2.idem dubitatur Floren.d.§.4.&.2. part. tit.1.c.12.§.12.Maior.in d.q. 26. & Ioan.à Medina.q.8.de restitutione.quorum opinio communis est secundùm Syluestrum. verbo. restitutio.3.q.6. vno tamen horum restituente insolidum: cæteri à restitutione facienda damnum passo liberantur,autore Thoma.2.2.quæst.62.arti.7. quod & in foro iudiciali adeo certum est,vt nulla indigeat probatione. † Quid si vnus ex pluribus ad damni restitutionem
4 insolidum obligatis restituerit rem integram an & cæteri eidem teneantur satisfacere? & sanè si qui restituit, rem ipsam ablatam insolidum acceperit,nihil tenẽtur socii criminis eidem reddere. Si verò ad alium ex sociis res ipsa insolidum peruenit, is tenebitur omnino restituenti reddere totum quot restituit. At reliqui socii rapinæ, & delicti autores æquè principales tenebũtur pro portione dãni dati sibi competenti ad restitutionem faciendam ipsi, qui iam restituit,etiam si ad eos nihil peruenit. sicuti deducitur ex Thom.d.art.7.atque explicat latè Ioan. Medin.in d.q.7.idem docet.Caieta.d.q.62.artic.6. ex quibus & illud constat quod si ex pluribus vnus sit principalis, qui alios non alioqui facturos induxit,hic tenebitur in animæ iudicio restituenti, totum quod restituit ex his, quæ ad eum non peruenere,omnino reddere. Addit tamen Caiet.in eo casu,quo plures vno omnium consilio damnum dederint, tunc vno eorum restituẽte, cæteros pro portione eidem teneri ad restitutionem,vbi omnium consensus, & congregatio causam efficientem dederit damno,ad damnumve induxerit:cum alioqui quilibet ex eis non foret id facinus absque causa aggressurus. At si plures in datione damni cõcurrerint absq; eo, quod vnus ab aliis causam mouentem habuerit, etiam si communi consilio, aut simul vt socii facinus fuerint aggressi:licèt teneatur quilibet insolidũ dã-
num

num paſſo ad reſtitutionẽ: non tñ tenebitur nec pro portione ad reſtitutionẽ vni ex ſociis,qui ſolidũ damnum reddidit,ſaltẽ de rigore:quãuis æquũ ſit omnes pro æquis partibus damnũ ſocio reſtituenti reſarcire.ego tamẽ hãc Caietan.æquitatem ad rigorem referendã eſſe cenſeo:& ideo exiſtimo idem ex rigore agendum. Nam ex his pluribus quilibet tenetur inſolidum, quia quilibet in ipſo actu eſt eiuſdem totius cauſa.alioqui cũ plures in rapinæ actũ conueniunt,nec tamẽ horũ conuentus eſt totius damni cauſa: ex eo quod vno ex eis nolente, cæteri nihilominus furtũ, aut rapinam cõmitterent,tunc non tenetur quilibet inſolidum in cõſcientiæ iudicio: licèt in foro iudiciali fortaſſis aliud obtineat propter pœnam criminis:& ideo ea pœnalis lex in animæ fo.o minimè eſt admittenda: atq; ita eſt intelligendũ quod paulòante adnotauimus verſ.3. cõſtat. id etenim quod inibi probauimus obtinet, cum ex pluribus ſimul conuenientibus quilibet eſt cauſa totius damni:tametſi alioqui eis non conuenientibus ab aliis damnũ datum eſſet:ſicuti docet,& intelligit Ioan.Medina. d.q.7. cauendum tamen eſt,nã oportet rem iſtã ita exactè accipere,vt ſemper in iudicio interiori condemnetur conſulens, vel auxiliũ præſtans,uel ſocius in id damnum,uel dãni partem cuius verè cauſa fuerit efficiens,vel mouens efficientem.arg.c. vl.de iniur. Sic deniq; ad Caietani quæſtionem quoties ex pluribus in conſcientiæ iudicio verè tenetur quilibet reſtituere rem acceptam damnum paſſo,vel eius partem ſi vnus pro aliis ſoluerit,eidem eſt ab aliis, quos ſolutione liberauit facienda pro æqua portione reſtitutio. obiicitur tamen his,quæ diximus,quod humana lex uidetur actionem ſolidum ſemel ſoluenti negare,ad repetendã à ſociis,& participibus criminis partem aliquam eius, qđ ſolui:imo & ad repetendum ab eo,qui princeps fuerit criminis,quique alios minimè facturos ad id induxit:hæc autem denegatio fit in criminis pœnam: & ideo ambiguum eſt an in foro animæ idem quod in exteriori quantùm ad hanc denegationem ſit dicendum. hoc uerò examinauimus ſuperius.§.2.nu.7.& 8.

Quartò principaliter infertur, quod cõſulens rapturæ

alioqui centum,vt & alia centum rapiat non tenebitur restituere ducenta: sed centum tantùm, secundùm Adria. in d.c.secundo dubitatur. sed etsi rapturo alioqui centum cõsulat quis,vt ducenta rapiat,adhuc ad centum solum, non ad ducenta tenebitur. quemadmodum Ioan.à Medina cõtra Adrianum adnotauit.

Quintò deducitur ex his,falsam esse distinctionem Panormitani,qui post Inno.in c.sicut dignum.de homic.nu. 15.scribit,consulentem teneri ad restitutionem totius dãni:at præstantem auxilium teneri tantùm ad damni partem,quæ eius auxilio processerit.Est etenim hæc differentia omnino falsa:siquidem uel consulens,uel auxilium pręstans absque ullo discrimine tenetur ad damnum, cui consilio uel auxilio causam dederit. Vnde si consilium fuerit causa totius damni,consulens tenebitur ad totum damnũ si partis, ad partem sic & auxilium præstans tenebitur ad totius damni satisfactionem,si causam auxilio dederit toti damno:si verò parti,tantùm tenebitur ad damni partẽ. quod perpendit Ioan.à Medina d.q.8.tametsi Syluest.verbo. restitutio. 3. §.6.parum diligenter hanc differentiam examinauerit.

Hactenus de secũda relectionis parte:à qua tertiã breuiter attingemus.quo perfectior sit restitutionis tractatus.

TERTIA ET VLTIMA RELECT.
Pars. §. I.

SVMMARIVM.

1 *Tenetur quis ad restitutionem ratione rei per eum possessæ quia aliena est,licet iniquè non acceperit. Et quid de fructibus bonæ possessoris perceptis.*

2 *Furtiuæ res emptor mala fide,tenetur ad restitutionem eius, si extet: & ea perempta ad æstimationem etiam si res sit de his, quæ functionem cum suo genere recipiunt.*

3 *Furtiuæ rei emptor bona fide, tenetur ad eius extantis restitutionẽ, ea vero alienata,ad id in quo factus sit locupletior.*

4 *Dubitans rem furtiuam esse an possit licitè eam emere.*

5 *Furtiuæ rei emptor eo tamen animo, ut eam domino restituat, an possit pretium à domino repetere,*

IN hac denique vltima huius relectionis parte, secunda regula est exponéda, quæ licèt à prima plerũq; in eius exemplis deducatur, tamen quia rationem distinctã habet: specialẽ locũ exigere videtur. sit ergo regula satis iure probata.

1 tis iure probata. † tenetur quis ad restitutionem ratione rei, quæ aliena est. Nam si quis rem alienam possideat, tenetur eam domino restituere ex eo solũ, quod aliena sit, quamuis nulla præcesserit iniqua acceptio. & tãdem si rei alienæ possessor sciuerit eam alienam esse: ex eo quidem iã efficitur malæ fidei possessor. lege, qui bona fide. & in l. bonæ fidei. ff. de adqui. rer. do. & ideo iam tenetur hic possessor restituere ratione acceptionis iniquæ: quæ ab eo deducitur quod cũ ratione rei tenetur rẽ alienã restituere, & nõ restituit, iniquè detinet, & illicitè rem accepisse videtur.

Sed tamen ex regula quęritur, an is, qui ratione rei tenetur restituere, idem teneatur ad fructuum restitutionẽ? cui quæstioni ita respondendum esse censeo, vt possessor bonę fidei non aliter teneatur in animæ iudicio ad frũctuũ restitutionem, quã in foro exteriori per humanas leges tenetur. Hæ siquidem leges, quæ de fructibus restituendis tractauere, quò ad bonæ fidei possessorem iustissimæ sunt: ea que ratione & in animæ foro erunt omnino seruandæ: qđ sentiunt Caie. 2. 2. q. 62. ar. 6. Syl. verb. resti. q. 7. Io. Maior, in 4. sent. dist. 15. q. 26. ad finem. Qui autẽ fructus à bonæ fidei possessore sint restituendi, passim plerisq; in locis traditũ est: & nos scripsimus li. 1. Varia. resolut. c. 3. nu. 6. cum sequent. post Pan. in c. grauis. de restit. spol.

Secundò quæritur de eo, qui rem furto ablatam à fure, vel ab alio habuit, an teneatur eam in iudicio animæ domino reddere, ẽt non petenti, nec soluẽti pretiũ, quod pro ea furi, vel alteri datũ fuerit? qua de re sit prima conclusio.

2 Qui † certò sciens rẽ furtiuã esse, eam emerit, aliove titulo habuerit, tenetur ad eius restitutionẽ, ea quidem extante: ea verò perempta ad eius iustam æstimationem. hoc

probatur in l.eos. C.de furtis.in l.seruus.ff.de cond.indeb. c.qui cum fure.de furtis.vbi doct.optimus tex.in l.6.tt.13. lib.4.Flor.latè Io.Lupi.in rub.de donat.§.65.nu.53. ratione aũt constat hæc cõclusio, q̃a is malã fidẽ habet, ac particeps est furti.& sic acceptionis iniquæ:sicuti in præcitatis locis expresſim constat.notatq; D.Tho.2.2.q.62.art.7.

Cæterum Io.à Medina de restit.q.10.ferè ad finem, hãc opinionem verãm esse censet in his rebus, quæ vsu non cõsumuntur,nec recipiunt functionẽ cũ genere suo. Nam in his,quæ vsu consumuntur,ac functionẽ recipiunt,recipiẽs à fure scienter rem furto ablatam non tenetur ad eius restitutionem in iudicio animę,nisi fur ex hac receptione efficiatur impotens,& minus idoneus ad restitutionẽ: quasi recipiens scienter à fure rem furto ablatã quocunq; titulo,si ea res sit de his quæ vsu consumuntur,& recipiũt functionem cũ genere suo, nec per hoc fur maneat impotens ad solutionẽ,nõ teneatur ad restitutionẽ.quia non recipit à fure rẽ alienã: cũ in ipsum accipientẽ fiat eius rei translatio dñii.quo fit vt hic nec teneatur ratione rei,q̃ aliena sit, nec rõne acceptionis iniquæ: quia hęc acceptio iniusta nõ est,nisi quatenus damnum infert priori dño quò ad restitutionẽ,& satisfactionẽ.ego sanè scio à iurisconsulto in l. 2.§ 1.ff.si cer.pet.ubi mutui dationẽ expẽdit,scriptum esse, res quasdã eã conditionẽ & legẽ habere, quod functionẽ recipiant.Quæ quidẽ sententia variæ ab interpretibus intelligitur:sed tñ res dicuntur recipere functionẽ in genere suo per solutionẽ magis quam in specie, quæ propter naturæ,uel artis similitudinẽ recipiunt promiscuũ vsum ita, vt vna posſit uice alterius fungi:sicuti frumentũ cũ frumẽto,uinũ cum vino,oleũ cum oleo, & his similia, uel planè res dicuntur functionẽ recipere in suo genere,quę formalẽ & substantialẽ habent ęquipollentiã,ita quidem ut una res fungatur vice alterius vniformiter, & substantialiter: sic quod non eadẽ res certa in indiuidua specie reddenda necessariò sit:sed eadẽ res,& certa secundũ uerã, & realem substantiã genere,& qualitate solui posſit, quemadmodũ post alios explicat Carol.Molinæ.de cõtract.nu.17. Hinc uerò non sequitur verum esse quod Io.à Medina scripsit.

imo ea opinio falsa omnino est,quia hic recipiēs pecuniā sit etenim de ea exemplū,furto ablatā, tenetur rōne rei, quę aliena est,quocunq; tempore sciat eā furto ablatā fuisse,ad eius restitutionē. Nā etsi fur pecuniā accipiēti tradiderit ea quidem traditione,& consumptione furis nō trāsfertur pecunię dominium in accipientem:nec à priori domino discedit. text. insignis,quem ita omnium consensus interpretatur in l.rogasti.§.ult ff.si cer.pet. quo in loco apertissimi iuris est,in his rebus quę functionem recipiūt, consumptionem transferre dominium earum,cū facta fuerit bona fide: alioqui si mala fide facta sit, posse rem apud quemcunque extantem à domino uendicari:item,& contra dolo consumentem dominus agit actione ad exhibendum,quę dominium agentis præmittit,& realis est.Sic denique Bar.& Doct.iurisc.responsum interpretantur. idem probatur in l.nam & si fur.ff.eodem.ubi constat, tunc demum pecuniam furto ablatam effici recipientis à fure, cū eam is bona fide consumpserit.At si recipiens à fure pecuniam furto ablatā adhuc.& si bona fide recipiat, pecuniam alienam recipit,profectò nullo iure probari potest,quod is ratione rei,quæ aliena est,non teneatur ad restitutionem: imo tenebitur planè pecuniā illam extantem domino restituere,& eā consumpta mala fide,ad eius restitutionem: quantò fortius tenebitur is qui ab initio sciens pecuniam furto ablatam fuisse,eam receperit?Sed & rationem iniquę acceptionis & hic tenebitur:quippe qui nummos alienos, atq; ita rē alienā,inuito dño contrectauerit, ideoq; furtū cōmiserit.l.qui uas.§.si ego tibi.ff.de furtis,quæ probat,cō trectantem mala fide rem alienā furtum committere,etiā si eam furto non habuerit.cui decisioni maximè locus est ubi qui contrectat,scit rem illam furto,aut rapina habitā fuisse.quo fit vt non admodum uera sit Ioā. à Medina hac in re sententia.cui obstat tex.satis singula.in d.l. Rogasti. §.ult. Atque inde sequitur præmissæ conclusionis extensio,quæ eam recipiendam esse dictat, non tantùm in rebus,quæ usu non consumuntur, nec cum genere functionem recipiunt,sed & in his quæ ad mutui rationem pertinent,& functionem cum suo genere recipiunt.

Hinc etiam,patet comedẽtem simul cum fure res furto ablatas,scientem quidem & mala fide, teneri in animæ iudicio ad æstimationem illius partis, quam comedit non insolidum:quia criminis particeps non fuit.tametsi in foro iudiciali is cõdemnabitur in solidum in pœnam illius criminis,quod commisit ex illa furis in re furtiua societate.l.eos.C.de furtis.

3 Secunda conclusio. † Qui rem furto ablatam,bona fide quocunque titulo habuerit,tenetur quidem ratione rei,eã extantem domino restituere: ea uerò bona fide consumpta,in id tantum,in quo factus fuerit locupletior. Hæc palam deducitur ab hac secunda regula,quam modò constituimus:& rationibus satis frequentissimo Teologorum,& Canonistarum consensu,probata extat.

Ab ea primum deducitur,ea re bona fide consumpta in cibum,aliumque usum necessarium consumentis: teneri eundem ad restitutionem eius pecuniæ,quam ex propriò patrimonio in eum usum consumpsisset uerisimiliter:nam in ea quantitate factus est locupletior:quod Caie.expressim respondet in 2.2.q.32.ar.6.

Secundò ab eadem conclusione probatur:emptorem rei furtiuæ:etiam si bona fide emerit,in foro iudiciali condemnandum esse ad rei extantis restitutionem,nec à domino fore precium ei reddendum.l.in ciuilem.C.de furtis.l.si mancipium.C.de rei uendi.l.si debitor.ff.quæ in fraudem credit.idem & in conscientiæ foro seruandum erit eadem ratione:sicuti in specie adnotarunt Caie.ex Tho.in d.ar. 6.Ioa.Maior in 4.sen.dist.15.q.26.ad finem.Syl.uer.resti. 3.q.7.Ioan.à Medina de contract.q.10.

Tertiò patet,emptorem rei furtiuæ, etiam si bona fide emerit:cum scierit rem alienam esse,non posse furi uenditori eam restituere,ut ab eo precium consequatur,si probabilis sit coniectura.quod fur eandem rem domino minimè restituet.quod Ioan.à Medina probat d.q.10.licet Alex.de Hales,cui scripsere Angel.uer.resti.1.nu.1.& Syl. uer.restitu.3.q.7.contrarium responderit. cuius quidem opinio admitti poterit,cum uerisimilis sit coniectura,q̃d furtum domino restituet.uel emptor eum ad id agendum

indu-

induxerit, aut tandem modum adhibeat, quo tute res uero domino reddatur.

Quartò hinc procedit, quod emptor rei furtiue, re quidem per eum alienata eo tempore, quo bonam fidem habuit, non tenebitur ad rei æstimationem, sed tantum ad id, quod è re ipsa ad eum peruenerit ita, ut factus sit locupletior. l. nam & hoc natura. ff. de condi. in d. l. si me & Titium. ff. si certum petatur. unde si rem ipsam alienauerit pro eodem precio quod ipse furi dederat in nihilum tenebitur. precium etenim istud furtiuum non est. l. qui uas. in fine. ff. de furtis. quod si eam rem pluris, quam emerit, uendiderit tenebitur ad restitutionem partis eius quæ excedit preciũ ab eo furi datum. Sic si non emptionis titulo, sed donationis rẽ furtiuam quis à fure habuerit, eamque uendiderit: precium acceptum tenebitur domino reddere. l. si rem. ff. de petit. hæred. quam distinctionem & in conscientiæ foro recipiendam esse censent Caieta. Syluest. Maior & Medina in præcitatis locis.

4 Quid autem † de eo, qui dubitat rem sibi donationis, uel uenditionis titulo oblatam, furtiuam esse, an poterit is iure eam accipere? & quidem non semper qui dubitat rem ab eo possessam alienam esse, tenet statim restituere, quia & si dubius sit rem illam propriam esse, uel alienam: certus tñ est, nec dubitat se nõ esse obligatum ad restitutionem eiusdem rei: atq; ideo nõ habet dubiũm practicũ, licet habeat dubium speculatiuum. quod alibi tractabitur, poterit denique qui dubitat rem furtiuam esse, eam accipere titulo emptionis, aut donationis: modo habeat animũ restituendi eam uero domino, quoties eam esse alienam compertum fuerit, itaque rem hanc ratione huius dubii bona fide quæsitam, & præmissa diligenti inquisitione, an furtiua sit: poterit is alteri uendere, aut donare, modo emptorem, & donatorem admoneat huius dubii, quod ipse habeat: alioqui si nõ admonuerit tenebitur ad damnum, quod ex hac emptione, aut donatione emptori uel donatori uenerit: cum fraude uideatur uitium rei tacuisse. Hæc Ioan. Medina. d. q. 10. ad exemplum eorum, quæ in materia de euictionibus passim traduntur à iuris utriusq; professo-

fesso-

fessoribus. Illud uerò adnotandum erit, quod qui dubitat, rem esse furtiuam, poterit eam emere ut dixi: modo non sit dubius an licitè possit eam emere, absque peccati culpa. Nam si de hoc dubitaret, ageret profectò contra dubiũ practicum, & sic contra conscientiam: atque ideò peccati culpam dubio procul contraheret.

5 Cæterum † si quis certò sciens rem furtiuam esse, eam emerit dato modico precio, eo quidem animo, ut rem ita acquisitam uero domino restituat: qui alioqui eam habere non posset: aut saltem probabili coniectura minimè ea assequuturus forte: quasi re domini utiliter gesta, precium petere poterit à domino, cui res ipsa restituenda est: non tantùm in foro interiori, sed & exteriori, secundùm Host. tit. de pœn. uersi. quid de prædam ementibus. Ang. uer. restitu. l. 1. nume. 5. Ioan. Maiorem in 4 sent. dist. 15. q. 26. ad fin. Syluest. uerb. restitu. 3. q. 7. Ancar. in huius regulæ commẽtariis. col. 13. Cœpolam. cautela. 10. & Ioan. Lupi. in rub. de donatio. §. 65. nume. 57. optimus text. quem Gratianus Diuo Ambrosio tribuit in capit. rapinam. 14. quæst. 5. Rapinam, inquit, emere non licet, nisi ea intentione, ut cui est ablata, restituatur, ex quo patet licere, ac laudandum esse, quod quis rem furtiuam à fure emat, ut ea domino restituatur, cum alio, qui fortassis, fur cum re longe fugeret, nec dominus eam habere posset. re igitur utiliter gesta, iniquum erit quod emptor precium amittat, domino rem ipsam euincente. Bald. uerò & Pau. Castrensis in l. 1. ff. de nego. gest. in ea sunt sententia ut opinentur, ementẽ rem furtiuam ut eam domino restituat, non peccare: sed tamen non habere eum actionem negotiorum gestorum ad precium contra dominum, nisi dominus ratam habuerit emptionẽ, quia negotiũ istud pertinet ad dñm non re ipsa, nec ipso gestu, sed tm̃ ratihabitione, mihi pfectò nõ displicet ex sñia præsertim qđ in foro iudiciali difficillimè pbabit hic animus emptoris: & tamẽ admitterem in utroque foro priorem Host. opin. si de hoc animo constaret, & emptio cederet in domini utilitatem, ex eo quòd preciũ datum, fuisset modicum, essetq; probabilis coniectura qđ dominus rem istam nusquam habuisset, nisi emptor eam

à fure

à fure emisset. His etenim consideratis etiam iudex in foro exteriori dominum ad precium condemnabit: siquidẽ negari non possit, emptionem istam factam fuisse in eius utilitatem: & ideò negotium re ipsa ad illud pertinet: ac tenetur negotiorum gestorum actione preciũ emptori reddere, iuxta Host. opinionem quæ magis communis est.

TERTIAE PART. RELEC. §. I.

SVMMARIVM.

1 *Restitutio rei inuentæ fieri debet: alioqui uel rapina, uel furtum committitur.*
2 *Restitutio rei inuentæ domino fieri debet, uel pauperibus, si dominus facta diligenti inquisitione adhuc incertus sit.*
3 *Res incertæ an sint pauperibus restituendæ: & an possit per principem summum, debitor ab earum restitutione liberari?*
4 *Intellectus Authen. omnes peregrini. C. communia de success. & nume. præcedenti.*
5 *Examinatur iustitia regiarum constitutionum, quæ de rebus inuentis tractauerunt.*

1 HVic secundæ regulæ † opportunè cõgruit quæstio de rebus inuentis: qua quidem ratione debeant restitui. est etenim celebratissimus Diui August. locus serm. 19. de uerb. apost. apud Gratianum itẽ 14. q. 5. c. si quid inuenisti. quo manifestè assertum est, eum qui aliquid inuenerit, nec tamen restituerit, rapinam commisisse. ea nanque autoritate probatur, rem inuentam esse sub peccati mortalis culpa restituendam: &, quod grauius est, rapinæ crimen contrahere, qui rem inuentam non restituerit. inquit enim Aug. si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. sed tamen hac in specie non est propria, & uera rapina; sicuti ostẽdimus secunda huius relectionis par. §. 1. nu. 2. ubi rapuisti, exposuimus, id est illicitè accepisti. ea uerò illicita acceptio rapina non est, licet sit rapinæ similis. quod probat tex. in c. multi 14. q. 5. quem Gratianus tribuere uidetur diuo Hiero. super Leuiticum: cum sit potius Origenis

Home-

Homelia 14 ad caput sextũ Leuitici. Nam & qui rẽ inuentam detinet, nec domino reddit, furtum committit. l. falsus. §. qui alienum. ff. de furt. quod verũ est, vbi inuentor rem illã acceperit animo lucrãdi sibi: vel quãdo sciẽs alienam esse cuiusq;, eam retinet, vel negat, aut ea vtitur. l. inficiando. ff. de furt. tradit Iason in l. rem, quæ nobis col. 3. de acquiren. pos. & Cassan. in consuetu. Burg. rub. 1. §. 3. col. 2. sed & præter hæc potissimum obseruandum est, tunc rẽ inuentam restituendam fore, cum ea res eius conditionis sit, quæ verisimiliter antea fuerit alicuius: quod si res inuẽta sit talis, quæ ex probabili coniectura antea nullius fuerit, adquiritur inuenienti, nec est alteri restituenda §. item lapilli. Inst. de rer. diuisio. Thomas docet, & inibi Caiet. d. art. 5. Flore. 2. par. tit. 1. c. 15. §. 2. igitur ex his apparet, rem inuentam restituendam omnino esse, nec posse ab eo, qui eam inuenit, iustè retineri.

2 Verùm si contingat, † præmissa diligẽti inquisitione minimè compertum esse, quis sit rei inuentæ dominus, tunc restituenda erit res pauperibus. c. nõ sanè. 14. q. 5. & in hac specie adnotarunt Tho. 2. 2. q. 62. art. 5. ad 3. ac post eum Canonistæ, quorum opinio cõis est secundũ Syluest. verb. inuentum. cui suffragatur text. singularis in authenti. omnes peregrini. C. communia de succes. & ei consimilis regia constitutio pen. tit. 1. part. 6. quibus statutum est, quod bona peregrini morientis absque testamento per episcopum in pias distribuantur causas, si hæres legitimus non appareat. Vnde consequitur, rem inuentam quæ uerisimili coniectura fuerit alicuius, nec tamen is certus sit, ut ei restitutio fiat, pauperibus, uel in pias causas distribuendã esse. non me latet viros alioqui diuini, & humani iuris peritissimos aduersus hanc uulgo receptam opinionẽ, quandoque disputasse, & denique existimasse, iure communi seclusis prouinciarum & regnorum legibus, & consuetudinibus, posse rem inuentã iustè retineri ab inuentore, qui præuia diligẽti inquisitione, nõ potuit scire, quis sit rei inuentæ dominus. horum opinioni patrocinatur, quod si quando pauperibus restitutio facienda est, id non iure naturali, nec diuino, sed humano tantũ extat statutum: quem

admodum ratione satis sufficienti probauimus, in secunda huius relectionis parte.nu.6.ius verò humanũ,quod induxit,restitutionem faciendam esse pauperibus,locũ obtinet in his,quæ illicitè acquisita sunt: sicuti constat ex c. cũ tu.de vsur.& locis similibus.igitur in hoc casu, quẽ tractamus,iure humano hactenus nõ est præcepta restitutio: si quidẽ rei alienæ inuentor diligẽter inquirens, quis sit eiusdẽ rei dñs,non agit quid illicitum si eã interim sibi retineat animo quidẽ inquirẽdi dominũ,& restituẽdi ei propriã rẽ quod modo diximus:sic deniq;, nisi ius humanum aliud statuerit,uisum est,nõ esse necessariã restitutionẽ rei inuentæ pauperibus faciendã, sed posse eã detineri ab inuẽtore animo sincero,vt eã domino restituat, vtq; diligentissimè eũ inquirat.nõ obstat tex. in d.Auth. oẽs peregrini. Nã in eo casu tractatur de bonis à certo eorũ dño relictis intestato decedenti:cuius nullus hæres apparet: ideo nimirũ quod restitutio fiat pauperibus, uel in pias causas bona distribuãtur,ad utilitatem ipsius defuncti.at in præsenti casu agimus de bonis alicuius, quẽ nescimus vel viuum,vel mortuũ esse, vel an habeat certos hæredes. Mihi sanè cõis sententia placet,quã gl.in hac regula, & in c.cũ tu.de vsur.& ubiq; doct sequuntur.Nec ad eius defensionẽ considero ipsorũ pauperum fauorẽ:nã hic minimè suffecerat,sed animaduertendũ esse cẽseo,quod ubi, cõpertũ sit, aliquam rem non esse possidẽtis quia eam illicitè adquisiuit,uel quia eã inuenit:& præterea eã rem dominũ,licèt incertum habere,facienda est diligẽs inquisitio ad inquirendum,& sciendum quis sit eius dñs, cui sit facienda restitutio.quod si ea præmissa is non appareat,tunc iuris naturalis ratio dictat,rem istam non ad puri possidẽti: imo potius expendendã esse in utilitatẽ domini,cuius ea præsumitur mens,ut si ei non possit propria res restitui,expẽdatur quidem in eius utilitatem. Ergo in hac specie,quã tractamus,etenim si iura humana nihil de pauperibus statuissent,nec de causæ piæ fauore,naturali quadam ratione idẽ dicendum esset: quod ipse deduco à uerbis diui Thomæ in dicto arti.5.ad tertium.& hanc esse ueram rationẽ existimo Authen. omnes peregrini siquidem inibi agitur de

rebus,

rebus, quæ certum dominum habuerunt, & quidẽ nunc habent, nempè hæredes ipsius defuncti: tametsi ignotum sit qui sint hi hæredes, ad quos res ab ipso defuncto relictæ, pertineãt. unde nulla mihi videtur cõgrua discriminis ratio inter húc casum, & eũ quẽ modò de rebus inuẽtis tractimus. sic tandẽ opinor verã esse communem sententiam. Nec diffiteor hanc rationem minimè conueuire illis cõstitutionibus, quibus statutum est, illicitè adquisita simul, & illicitè data, quæ & à dante, & ab acquirente ob criminis detestationem auferentur. at existimo per eas constitutiones in pauperum, & pietatis fauorem statutum esse, quod ea bona pauperibus distribuantur: vel in similem piã causam. potuere enim humanæ leges punire dantẽ & accipiẽtem: pœnam ipsam pauperibus, vel piis causis erogandã, ac distribuendam forè, simul statuere.

8 Quamobrem obiter his quæritur de potestate legis humanæ circa hęc incerta. & profectò in his incertis quæ iure humano pauperibus, aut operibus piis distribui iubentur: ex ea causa, quod nec danti sint restituenda, nec accipiens ea possit retinere, ob vtriusq; turpitudinẽ, mihi apertissimi iuris esse videtur, principẽ summũ cuius legis autoritate hæc pauperibus distribuẽda sunt: quæ prius, seclusa humana lege, pauperibus nõ erãt debita, posse res istas in aliũ piũ, vel publicũ vsum expẽdere licitè ex causa iusta uel lege generaliter lata, uel speciali dispensatione. Nã princeps is, qui ueluti reipublicæ rector, & administrator, hæc pauperibus dari lege iussit, poterit & ab eisdẽ auferre in aliamq; publicã, aut utilẽ reipublicæ causam expẽdere. Et hæc sit sufficiẽs huius cõclusionis ratio. Hinc planè deducitur in his quidẽ rebus incertis, quæ hãc legẽ, & conditionem habẽt, posse, eundem principem ex causa, per compositionẽ factã cũ debitoribus, eos eximere ab obligatione restituẽdi pauperibus res incertas: cũ hic nihil fiat cõtra legẽ diuinã, nec naturalẽ: sed tantũ cõtra legẽ humanã, cui princeps derogare põt. in aliis uerò rebus incertis, q̃ dñm iustissimũ habẽt, nec ab eo de relictæ sũt, nec lege humana ex eius dominio ablatæ: sed tamen quia is dominus ignotus est, nec ei restitutio fieri potest, ratio naturalis dictat,

eas res expendendas forè ipsius domini utilitatem: nempè uel pauperibus, uel piis locis erogandas fore, ob spiritualem ignoti domini salutem, secundùm Thomam dicto arti. 5. ad tertium. tunc sanè opinor à summo principe posse liberè commutari causam, in quam res istæ sint expendendæ: modò ea commutatio adhuc fiat in domini ignoti utilitatem, aut iuxta ipsius uoluntatem, ratione quidē equa præsumptam: non aliàs. Quid enim obsecro differt dominus alicuius rei sit ignotus an absens: ita ut ad eū propria res deferri non ualeat commodè? nihil profectò: cum etsi dominus ignotus sit tamen manifestum est rem ipsam dominum habere, cui ob incertitudinem restitui non potest. ad res domini absentis eo casu, quo ei restitui nō potest, nec uerisimiliter speratur huius restitutionis tempus opportunum, non potest, etiam autoritate principis, in aliam causam expendi, quam quæ uel sit utilis absenti uel conformis eius præsumptæ uoluntati: sic igitur idem erit in re, quæ dominum habet, quamuis ignotum, & incertū, quod uidetur conueniens menti Thomæ & Caieta. in dicta responsione ad tertium. Ad hunc, ni fallor modum est intelligenda sententia eorum, qui censent, Romanum Pontificem liberam habere potestatem per compositiones, quas uocant, liberandi debitores ab obligatione restituendi res incertas: id est quarum domini sunt incerti, quam opinionē defendit Ioa. à Medi. de resti. q. 3. causa. 1.

Non tamen inficior aliam esse rationem habendā circa
4 intellectum Authe. & omnes peregrini. Nam mortuo rerum domino ab intestato, cum is non exposuerit propriā uoluntatem ad hoc, ut res post eius mortem distribuerentur, manet penes leges humanas libera disponēdi facultas. & sicut humana lex potuit cognatos proximiores, ad hæreditatem intestati uocare, ita potest uxorē eiusdem, aut principem, aut pauperes, aliamue pietatis causam, quod nemo doctus negabit. siquidē hæc successio intestatorū, iuris ciuilis libero arbitrio relicta est. & idō poterit princeps ad bona intestati peregrini post eius mortē, uocare fiscū ipsum, uel principē. Imo ex causa poterit in his successionib. princeps statuere quod peregrini testari non ualeant, in

fauorem item peregrinorũ, aut alienigenarũ, quos lex ciuilis potest efficere incapaces successionis, quò ad bona, quę defunctus in ea prouincia adquisierit: & ea regi deferre: quod apud Gallos ita statutum est: sicuti testantur Guiliel. Benedict. in c Raynu. uerb. & uxorem nomine Adelasiam. nu. 1042. de testa. Boerius in consuet. Bituricensibus rub. de testam. §. ult. & Rebuffus in procemio ad leges regias. glo. 5. nu. 82.

5 Ex prænotatis † examinandæ sunt quò ad animæ iudicium regiæ constitutiones, quæ de rebus inuentis tractauerunt. Hæc bona uulgo appellãtur mostrenca Hispano sermone, Græcovero dicũtur, ἀδέσποτα autore Strabone li. 17. ubi de Aegypto agens scribit, hæc bona ad fiscũ publicum, & Cæsaris deferri. cuius meminit & Budæus lib. 3. de Asse. est etenim apud nos regia. l. 1. tit. 12. lib. 6. ordin. qua cautum est, quod inueniẽs rem aliquã, quæ prius alicuius fuerit eam tradat iudici, uel illi, cui cõsuetudine, aut principis priuilegio, ius competit recipiendi, & seruandi hęc bona quæ incertum dominũ habent: qui tandem rem illã recipiens, quodlibet mense ipso die nundinarum in loco ubi fuit inuenta, publicè dominũ requirat per prȩconem, usq; ad annum, & duos menses: ut si hoc tẽpore dominus rei certus sit, remque ipsam petierit, eidẽ restituatur: alioqui eam ut propriã obtineat, qui eam recepit, dominiumque eius adquirat is, uel princeps, uel dux, Marchio, aut comes, cui ius sit hanc rem adquirendi, propter domini incertitudinem. idem senserat l. 2. tit. 13. lib. 4. fori. estq; similis ferè consuetudo apud Burgundos: uti refert, & explicat Cassanȩ. rub. 1. § 1. & seq. item & apud Aurelianenses tit. de fugitiuis, & errantibus. ubi statuitur, aut potius consuetudine inductum extat, ꝙ dominus rei inuentę, possit rẽ propriam petere etiam post dicta prȩconia, & menses supradictos, modo nondum sit sententia iudicis lata, quę ratione legis, uel consuetudinis rem inuentam principis, ducis, comitis, aut alterius dominio addixerit, harum fermè cõsuetudinum meminit Io. Faber. in §. examen. Insti. de rer. diuisio. Sic licèt iure Cȩsareo statutum sit, res & bona eorum, qui naufragium patiuntur, à nemine occupari posse, nisi

eo animo,ut dominis restituantur, non obstante quacunque consuetudine,quę contrarium fieri permittat,Aut.nauigia.C.de furtis.tamē apud Gallos dominus Prouincię, & territorii,ea bona vti oberrantia, & dominū incertum habentia,occupat,& sibi adquirit,secundùm Guilie.Bene dict.in d.c.Rainutius.verb.& uxorem nomine Adelasiam num.935.de testamen. verū quod ad hanc consuetudinē attinet,ego ingenuè fateor me prorsus iuxta æquitatis,& iustitiæ rectitudinem,non percipere qua ratione,possit ea consuetudo defendi. Nā iniquam esse non dubito,nec uideo qua ex causa dubitari possit. Quid.n.obsecro naufragus miser fecit,vt dignus sit amissione rerum, quæ ad ipsum lege naturæ pertinent? quid item principem Christianissimum mouere potest, ut tam impiam, & crudelē consuetudinem probauerit aut eā à iudicibus seruari permiserit?unde Petrus Rebuffus in proœmio ad leges regiàs glosſ.5. nu.74. scribit, non esse in conscientiæ foro tutos dominos hæc bona occupantes, plusquam timendum esse Deū,vt verè à Catolicis plus timendus est ad preceptorū diuinorum obseruationem,quàm humani legislatoris rigorem,& quidem iniquum.

De legibus uerò huius regni solet etiam dubitari,an & hæ tutum reddant in conscientię iudicio eum,cui hęc bona fuerint addicta,ita quidem, vt verè dominus effectus sit rei inuentæ,nec teneatur priori domino eā reddere, si is postmodum eā petierit? Et quidē lex humana potest à priuatis rerum dominia tollere uariis ex causis,uel in pœnas criminis commissi, uel ad ipsius reipublicæ utilitatē, uel ratione legitimæ usucapionis, aut quia res à dominis habentur pro derelictis, & ea ex causa potest lex earū dominium liberè alteri dare.Sed in hisce rebus inuentis nulla harum rationum constitui potest ad priuationē dominii:igitur non satis æquè legibus definitum est,quod hæc bona alicui adiudicentur domino inuito,nec expendantur in eius utilitatem,aut in eam causam, quæ eius præsumpto consensui conueniat.sicuti modo ex diuo Thoma extitit adnotatū consequē, patet:antecedens verò probatur:quia crimen hic nullū contingit, nec à domino rerū

commissum est, reipublicæ itē vtilitas non pertinet magis ad has res inuentas,quā ad eas quæ certum dominum habent.Nec sufficit utilitas reipublicæ ad priuationem priuati domini,nisi & eius æstimatio priuatim reddatur.l.venditor.§. si constat.ff. commun. prædior.de quo & nos egimus lib.3.Variar.resolu.c.14. usucapionis autem ius dubio procul æquissimum est,ne dominia rerum incerta sint l.1.ff. de vsucapio. tamen exigit ex rectitudine iustitiæ, quod usucapiens bonam fidem habeat & existimet rē ad eum pertinere,hæc autem existimatio in hac specie omnino deficit:vnde sufficiens nō est usucapionis causa.Postremo autem quod de derelictis diximus facillimè refellitur cū nihil hic minus congruat.etenim dominus rei inuentę si posset eam repetere, & habere, maximo cum gaudio eā sibi potius vendicaret, quàm pro derelicta relinqueret.atque ita præsumendū est,nisi res sit adeo modici ualoris, ut derelictæ rei præsumptio ius capi possit. Sic deniq; video iustius esse,quod hæ res inuētæ,& quæ certum dominum prius habuerūt,modo verò incertū habēt, in utilitatē domini,aut in eā causam,quę eius sit verisimilis cōsensui,expendantur,quàm quod alicuius dominio adiudicentur,domino priori inuito . sicuti diuus Thomas sensit in d.art.5. ad tertium.Quod si velimus adhuc ex rectitudine iustitię leges regias defendere,quæ fortassis defendi in animæ iudicio possunt, modò priori domino rem inuentam repetēti ius reddatur,fiatq; etiam post præconia,& sententiā iudicis rei restitutio:est illud potissimum obseruandum , ne vlla fraus fiat per iudicem,aut per eū, cui lege vel consuetudine,vel principis priuilegio,harum rerum custodia tradita,aut delegata est . Nam & de iustitia legum dubitauit Cassanęus in consue.Burgundiæ,d.§.1. sub rub.1.

TERTIAE PART. RELECT. §. II.

SVMMARIVM.

1 *Tesaurus quis propriè, ac uerè dicatur?*

2 *Tesaurus ad quem pertineat,breui quadā distinctione traditur.*

3 *Tesaurus*

3 *Tesaurus in loco religioso uel sacro inuentus, cuius sit: & inibi conciliantur duo iuris ciuilis contraria responsa.*

4 *Regia constitutio de tesauris defenditur, etiam quò ad animæ iudicium.*

1 Vpereſt nunc de teſauris agere, an & pecunia ex teſauro habita ſit neceſſariò reſtituẽda, & cui, & an efficiatur inuenictis? eſt† etenim Teſaurus pecunia ab ignotis dominis ſupra hominum memoriam repoſita. l. nunquã nuda. §. teſaurus. ff. de ac. re. do. teſaurus, (ait Paul.) eſt quædã vetus depoſitio pecuniæ, cuius nõ extat memoria: ut iã dominum non habeat. ſic. n. ſit eius qui inuenit, quod nõ alterius ſit. Alioqui ſi quis aliquid uel lucri cauſa, uel metus, uel cuſtodiæ condiderit ſub terra, nõ eſt teſaurus, cuius etiã furtũ ſit. hæc iuriſ. ideoq; hæc pecunia dicitur, teſaurus, quaſi repoſita ſit εἰς αὔριον. i. in futurum, ſicuti deducit Alciat. lib. 4. de uerb. ſignifi. & lib. 7. Parer. c. 1. atque autore iuriſ. hæc pecunia quocunq; in loco ſit, in nullius bonis eſt, & ideo capientis, & inuenientis efficitur naturali quadã ratione, qua ea, quæ in nullius bonis ſunt, ut auis & feræ, capientis fiunt. §. Feræ. inſt. de rer. diuiſ.

2 His uerò† de dictionis cognitione pr̨emiſſis, circa teſauri adquiſitionem, ſit h̨ec receptiſſima ſimul & probatiſſima diſtinctio ut teſaurus magica inuentus arte, in proprio etiam fundo, ſit Cæſaris, & fiſci. l. unic. C. teſau. lib. 10. l. nemo. C. de malef. & Math. abſque arte uerò magica inuentus, in proprio agro totus ſit inuentoris, in alieno uerò data tamen opera, totus dominò fundi competat: fortuitò autem inuentus pro parte dimidia domino agri, pro alia dimidia inuentori cedat. text. ita communiter intellectus in §. teſauros. inſtitut. de rerum diuiſ. idque Adrianus imperator naturalem rationem ſecutus ſtatuit, autore Spartiano in Adriano Cæſare. quod & Iuſtinianus refert in dict. §. teſauros. eandem diſtinctionem ſequuntur Glo. Faber, Angel. & Docto. in d. §. teſauros. & inibi è iunioribus Claudius Cantiuncula: Ferrarius: & Eguinarius Baro. optimus text. & ibi Docto. in l. 3. §. ſi in locis. ff.

de iure fisci.l. si is qui.§. ulti.ff. de adquir. rer. domi. regia.l.44.titu.28.part.3.tradunt idem Diuus Thomas. 2.2. q.96.art.5.Florent.2.part.titul.1.cap.15.§.2.Syl.verb.Inuentum, Gloss.& Car.à Turre Cremata in c.si quid inuenisti.14.q.5.& Cass.in consuet.Burgundiæ.rub.1.§.1. nu. 7. & sequentibus à quibus uariæ hac de re quæstiones tra duntur.Potissimum tamen hoc in tractatu dubiū est, quo nam modo conciliari ualeant duo iuris ciuilis responsa: quæ de Tesauro inuento in loco religioso contraria planè responderint.siquidem in l.3.§.si in loc.ff. de iure fisci.Cal
3 listratus scribit.tesaurum† inuentum in loco religioso,pro parte dimidia fisco cedere:at Iustinianus in d.§.Tesauros. respondit,tesaurum inuentum in loco religioso, fortuito tamen,totum inuentoris esse:idque tribuit Adriano Cæsari:cum Spartianus hoc subticuerit. Idem quod respondet Callistratus probatur in libro feudorum in ca.1. quæ sint regalia.cęterùm Accursius in d.§. si in locis. & in d.§. tesauros.hanc antimoniam dissoluere conatus, intelligit Iustiniani decisionem secundùm naturalem æquitatē, ex qua ea quę in nullius bonis sunt,capientis efficiūtur: Cal listrati uerò sententiam secundū rigorem iuris procedere censet, qui hoc in casu pręualere debeat ęquitati. Ego hanc conciliationem minimè probo,quippe non esse ueri simile cēseam Iustinianū in suis illis institutionibus,quas edidit,ut iuuenes iuris principia acciperēt falsā uel iure ciuili iā derogatā sententiā tradidisse quāobrem idē Accursius in d.§.si in locis intellexit textū ibi, quādo tesaurus fuit inuētus data opera.d.§. Tesauros. ubi inuētio tesauri fortuitò cōtigerit. Et profectò ita uerū est quod Iustiniani locus de tesauro fortuito inuēto tractat:sed quod Callistrati respōsio sit intelligēda, de tesauro data opera inuēto,falsum est,pręterquā quod hæc interpretatio maximā diuinationē habeat. Etenim in d.§.si in locis.ęqualis decisio ponitur in tesauro inuēto in loco sacro,religioso, in pręedio publico,in pręedio Cęsaris patrimoniali, uel fisci: & iō in omnibus his eadē esse debet determinatio. & tū constat tesaurum inuentū in pręedio Cęsaris patrimoniali,uel fisci,data opera: non pro parte dimidia tantùm,
sed

sed in totum Cæsaris,uel fisci esse quod & ex ipso Iustinia no apparet,qui semper de tesauris tractat diuidendo,cum is inuentus si fortuito:quasi ubi sit inuentus data opera, is omnino,& in totum pertineat ad fundi dominum.unde certissimum hic esse censeo, non posse iurisconsulti responsum in d.§. si in locis.intelligi de tesauro inuento data opera:sed necessariò procedere in tesauro fortuitò in uento,quod palam est.

Tertia igitur ratio ad dissolutionem huius antimoniæ, ita constituitur,ut Iustiniani sententia obtineat in tesau ro inuento in loco sacro,aut religioso,proprio,tamen ip sius inuentoris.licet etenim cuique locũ religiosum propria autoritate facere.inferendo mortui corpus.§.religio sum.Insti.de rer.diuid.cum in diuersis.ff.de reli & sump. funer.sacrum autem priuata autoritate fieri non potest: sed necessaria est autoritas publica.§.sacræ.Insti.de rer. di ui.eademque autoritatepublica licebit priuato illum locum obtinere.Sic denique ob id quod locus ille sacer uel religiosus paulò antè priuatus fuerat ipsius inuentoris,ab ipsoque possidetur, tesaurus inibi inuentus in totum ei cedit.text.tamen in d.§.si in locis.procedit in loco sacro, aut religioso,qui inuentoris non est,nec anteá fuerat, nec ab eo detinetur atque ita Claudius Cantiũcula in d.§. Te saurus.hanc difficultatem explicat. cui quidem accedendum non est,quia eius interpretatio diuinationem item habet.Et præterea,quia loca sacra in nullius bonis sunt. §.nullus.Inst.de rer.diui.religiosa autem secundùm uete rem iuris ciuilis significationem,quò ad ius sepulcri: non quò ad alia,in priuatorum domino esse uidetur. sicuti in d.§.nullius.probatur.unde parum sufficiens hæc ratio est, ut tesaurus in loco sacro,uel religioso inuentus ab eo qui locum religiosu m fecit, uel sacrum fieri consensit, in totum adquiratur:deinde apparet, non aliter Iustinianum locum sacrum,uel religiosum accepisse, quàm Callistratus acceperit. quo fit, ut satis nodosa sit hæc iuris ciuilis antimonia.Fortassis illud potius,ac congruentius est, quod Iustinianus Cæsar à responso Callistrati iurisconsulti di scesserit autoritate legis ab Adriano latæ atque ideo sen-

tentiam iurisconsulti in d.§.si in locis.sublatam esse,& correctam à Iustiniano in d.§. Tesauros.secundùm quem tesaurus inuentus in loco sacro,uel religioso ipsi inuentori quæritur:nec eius aliqua pars fisco,aut reipublicæ debetur.quasi hæc loca in nullius bonis sint,& iure publico cēseantur:quam interpretationem sensit ueram esse Angelus Areti.in d.§.tesauros.& probat inibi Eguinarius Baro. His accedit opinio Cyni & Baldi in l.item lapilli.ff. de rerum diuisione.Et Cassanæi in d.§.1.qui scribunt,Tesaurū inuentum in loco publico,qui in nullius bonis sit,totum fieri inuenientis,nec eius partem aliquam fisco cedere.ergo eadem ratione tesaurus inuentus in loco sacro, uel religioso,quæ quidem loca publica sunt, nulliusque in bonis esse censentur,totus fiet inuenientis. Non obstat quod de prædio fiscali,publico,uel Cæsaris scriptum est in d.§.tesauros.& in d.§.si in locis. quia id intelligendum est non de locis publicis,quæ in nullius bonis sunt,ut platea, uia publica:sed de locis quæ ipsius Reipublicæ,Cæsaris, fisci, aut ciuitatis ita propria sunt,ut est fundus Titii, nec sunt omnibus communia in his etenim dimidia pars Tesauri aut fisco,aut Cæsari, aut ciuitati iure dominii debetur: quem sensum probat regia.partitarum.l.44.tit.28.par.3. non tamen inficior Doct.sentire contra Baldi opinionem, Tesaurum inuentum in loco publico, qui nullius sit, pro dimidia parte fisco cedere:& id deducere uidentur à d.§. si in locis:quo decisum extat tesaurum inuentum in loco religioso, aut sacro pro parte dimidia pertinere ad fiscum: & deinde ab eo quod de tesauro inuento in loco publico idem ibi, & in d.§.Tesauros. statutum est, sed nos de loco religioso Iustin.sententiā eligimus: de locis aūt publicis respondimus,id intelligendū,esse in locis publicis, quæ reipublicæ sunt iure dominii specialis nō de locis quæ publica, & cōmunia sunt nullius dominio speciali subdita.

Sed apud nos,qui loca religiosa,& sacra alia significatione accipimus,& interpretamur, opinor tesaurum in loco religioso, aut sacro inuentum pro ea parte ad ecclesiam eiusq; prælatum pertinere,pro qua ad priuatum,qui dominus illius loci fuisset,omnino ex legibus deferendus esset,

si locus

si locus ille non religiosus, sed priuati domini foret: sicuti adnotarunt Ang. in d. §. Tesauros. Ang. & Sylue. uerbo. inuentum. §. 4. contra Glo. in c. si quid inuenisti. 14. q. 5. quæ etiam hodie in locis religiosis seruandam esse censet Iustiniani decisionem.

4 Postremò illud est obseruandum l. regia 7. ti. 12. li. 6. ordinat. statutum esse quod tesauri quocunq; in loco inuẽti fuerint, regi adquirantur data quinta eorum parte ipsi inuẽtori. Et licet in vulgatis codicibus quartę partis fiat mẽtio, in antiquis tamẽ exẽplaribus manu scriptis, quinta tãtũ pars inuenienti defertur. Sed etsi ea cõstitutio, ut quidã opinãtur, possit iuxta veterẽ partitarũ legẽ intelligi. Sitq; ita intelligẽda, ut nõ de omnibus tesauris quocunq; locorũ inuẽtis: sed de iis tantũ, quæ iure aliqui ad reges pertinẽt, accipiẽda sit tamẽ fere totius orbis cõsuetudine inductũ est, quod Tesaurus ad reges, & ad fiscũ pertineat: quod præter alios testãtur Pal. in 4. sen. dist. 15. q. 3. ar. 5. & Flo. 2. par. ti. 1. c. 15. §. 2. Hanc tamẽ cõsuetudinẽ dãnat Syl. uer. inuentum. §. 6. dicẽs eã esse cõtra naturalẽ æquitatẽ, quæ dictat, ea quæ in nullius bonis sunt, primò occupãtis fieri. unde asseuerat, hãc cõsuetudinẽ, legesq; humanas illi similes in animæ iudicio nõ obligare. Sed eius sententia falsa est: nã & præter alia, profectò si hæc cõsuetudo in conscientiæ iudicio nõ ligat, nec in exteriori ligabit: siquidem eadẽ ratio, quæ eã iniquã esse probat in foro animæ, dictat itidem iniustam esse in foro exteriori. Sed consuetudinem istam probandam esse, iusteque induci posse censet Caietan. in d. quæst. 66. artic. 5. Palud. item & Flo. eiusdem opi. esse uidentur, dum eam referunt, minime improbantes. Ratio autem, qua eam iniquam esse opinatur Syluester, sufficiens non est. etenim ratione naturali ea, quæ in nullius bonis sunt, primò occupantis efficiuntur: ut satis constat nõ tamẽ ex hoc tollitur potestas principibus, quibus administratio Reipublicæ cõmissa est, quin possint ea quę in nullius bonis sunt, alicuius priuato dominio applicare, postquã applicationẽ qui ea occupauerit, nõ occupat quæ nullius sunt, sed quæ iure humano dominũ habent: quod Conra. tradit in tract. de contract. par. 1. q. 8. & 9 ac potissi-

mè 10. qua ratione tesaurus priusquam inueniatur poterit per leges humanas alicui applicari, vel insolidum, vel quò ad partem: sicq; applicatus dari debet his, quibus lex humana iussit, & statuit dandũ esse. Præterea contra Sylu. vrget ratio satis firma. Nam si ratione naturali tesaurus fit primò occupantis, quia in nullius bonis est, & pro derelicto habetur: eademq; ratione censuit Syl. iniquam esse legem: quæ Tesaurum ad fiscum pertinere statuerit in totũ: eodem profectò iure deducitur, iniquam esse legem, quæ Tesaurum inuentũ in fundo alieno, pro parte dimidia statuit ad agri dominum pertinere: non ad inuentorem. Cũ dominus fundi non habeat ius aliquod ad ipsum tesaurũ, nec ad eius partem. si quidem is in nullius bonis sit, & ideo primò occupantis fiat, & tamen nemo unquam damnauit leges, quæ sanxere dimidiam Tesauri partem dandam esse domino agri: imo eas probauerunt, & vti iustas admiserũt Diuus Tho. d. q. 76. arti. 5. cæteriq; Teologi, qui hac de re hactenus tractauere., lege verò naturali nulla Tesauri pars domino fundi debetur: non magis quàm si quis rem propriam in agro alieno derelictam dimittat: illa etenim res non pertinebit ad agri dominum, sed ad eum, qui primò illam occupauerit. Quo fit, vt quemadmodum lex potuit dimidiam Tesauri partem domino fundi addicere: ita etiã possit eandem partem vel totum Tesaurum fisco, vel regi ad onera Reipublicæ sustinenda, soluendum, ac reddendum esse statuere.

Hactenus de vltima relectionis parte. cætera, quæ possent huic tractatui conuenire, diximus. 3. uar. resol. lib. dũ de contractibus vsurariis tractauimus: & de rebus adquisitis per vsucapionẽ trademus, Deo duce, in reg. possessor malefidei. cuius relectionem statim in publicum emittemus.

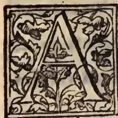
RELECTIONIS FINIS.

REGV-

REGVLAE SEXTI DECRETALIVM

Bonifacij VIII.

Huc accessit Index regularum lib. VI. Decretalium, vel hoc nomine, quòd totum hoc Opus inde sit depromptum.

ACCESSORIVM naturam sequi congruit principalis.

Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.

Beneficium ecclesiasticum non potest licitè sine institutione Canonica obtineri.

Bona fides non patitur, vt semel exactum iterum exigatur.

Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem.

Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.

Contractus ex conuentione legem accipere dignoscuntur.

Cui licet quòd est plus, licet vtique quod est minus.

Cùm non stat per eum, ad quem pertinet, quo minus cõditio impleatur: haberi debet perinde ac si impleta fuisset.

Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia quę sequuntur ex illo.

Cùm quid vna via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.

Cùm quis in ius succedit alterius, iustam ignorãtiæ causam censetur habere.

Cùm sunt partium iura obscura, reo fauendum est potius quàm actori.

Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.

Decet concessum à principe beneficium esse mansurum.

Delictum personæ, non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.

Dolo facit qui petit, quod restituere oportet eundem.

Et quę fiunt à iudice, si ad eius non spectant officium, uiribus non subsistunt.

Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.

Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.

Exceptionem obiiciens, non uidetur de intentione aduersarii confiteri.

Factum legitimè retractari nō debet, licèt casus postea eueniat à quo non potuit incoari.

Frustrá sibi fidem quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitam seruare recusat.

Generi per speciem derogatur.

Ignorantia facti, non iuris excusat.

Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

In alternatiuis debitoris est electio: & sufficit alterum adimpleri.

In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.

In generali concesione non ueniunt ea, quę quis non esset uerisimiliter in specie concessurus.

In iuditiis non est acceptio personarum habenda.

In malis promissis fidem non expedit obseruari.

In obscuris, minimum est sequendum.

In pari delicto, uel causa, potior est conditio possidentis.

In pœnis, benignior est interpretatio facienda.

In re, communi, potior est conditio prohibentis.

In toto partem non est dubium contineri.

Indultum à iure beneficium, non est alicui auferendum.

Infa-

Infamibus portæ non pateant dignitatum.

Infpicimus in obfcuris,quod eft uerifimilius, uel quod plerunque fieri confueuit.

Is, qui in ius fuccedit alterius, eo iure,quo ille, uti debebit.

Is, qui tacet,non fatetur, fed nec utique negare uidetur.

Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria,uel iactura.

Mora fua cuilibet eft nociua.

Mutare confilium quis non poteft in alterius detrimentum.

Nemo poteft ad impoffibile obligari.

Nemo poteft plus iuris transferre in alium,quàm com petere dignofcatur.

Non debet aliquis alterius odio prægrauari.

Non eft in mora qui poteft exceptione legitima fe tueri.

Non eft obligatorium contra bonos mores præftitum iuramentum.

Non eft fine culpa,qui rei,quę ad eum non pertinet, fe immifcet.

Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non fubfiftit.

Non licet actori,quod reo licitum non exiftit.

Non præftat impedimentum, quod de iure non fortitur.effectum.

Nullus ex confilio,dummodo fraudulentum non fuerit,obligatur.

Nullus pluribus uti defenfionibus prohibetur.

Odia reftringi,& fauores conuenit ampliari.

Peccatum non dimittitur,nifi reftituatur ablatum.

Peccati uenia non datur nifi correptis.

Pluralis locutio,duorum numero eft contenta.

Plus,femper in fe continet quod eft minus.

Poffeffor malæ fidei ullo tempore non præfcribit.

Poteft quis per alium, quod poteft facere per feipfum.

Præfumitur ignorantia,ubi fcientia non probatur.

Priuile-

Priuilegium perſonale perſonam ſequitur,& extinguitur cum perſona.

Pro poſſeſſore habetur,qui dolo deſiit posſidere.

Quæ à iure communi exorbitant, nequaquam ad conſequentiam ſunt trahenda.

Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi.

Qui ad agendum admittitur, eſt ad excipiendum multò magis admittendus.

Qui contra iura mercatur,bonam fidem præſumitur nõ habere.

Qui facit per aliũ, eſt perinde ac ſi faciat per ſeipſum.

Qui prior eſt tempore,potior eſt iure.

Qui ſentit onus,ſentire debet commodum.& econtra.

Qui tacet,conſentire videtur.

Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.

Quod alicui ſuo non licet nomine, nec alieno licebit.

Quod ob gratiam alicuius conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendum.

Quod omnes tangit,debet ab omnibus approbari.

Quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur,cùm habeat parere neceſſe.

Quod ſemel placuit,amplius diſplicere non poteſt.

Ratihabitionem retro trahi, & mandato non eſt dubiũ comparari.

Rationi congruit vt ſuccedat in onere, qui ſubſtituitur in honorem.

Ratum quis habere non poteſt, quod ipſius nomine non eſt geſtum.

Scienti,& conſentienti,non fit iniuria neque dolus.

Semel Deo dicatum, non eſt ad uſus humanos ulterius transferendum.

Semel malus,ſemper præſumitur eſſe malus.

Sine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus.

Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit.

Vtile non debet per inutile vitiari.

Data

EX VI. DECRETALIVM.
Data Romæ apud sanctum Petrum. V Nonas Martii, Pontificatus nostri Anno quarto.

F I N I S.

Locus per errorem prætermissus sic restituatur.
Fol. 80. in fine, addantur hæc.
ignor. 2. col. Ancar. in reg. 1. de reg. iur. quæst. 7. princ. col. 34. Fel. in c. 1. nu. 39. & Dec. prima lect. num. 19. de constit. Tiraq. post.

REGESTVM.

* A B C D E F G H I K L M N O P.

Omnes sunt Quaterniones.

VENETIIS,
Apud Bartholomæum Rubinum.
M D L X I X.

Mei Alex.ri [illegible]

